

ילקוט ארחי

**מאגר שאלות בארחות
מקוטלג לפי נושאים**

תוכן עניינים

7.....	הכרזת העצמאות
7.....	תנאים לקיומה של מדינה
7.....	מדינה ריבונית
9.....	לאום
11.....	מדינת ישראל: גישות שונות
13.....	סוגיית הזהות של אזרחי ישראל
15.....	מאפייניה של מדינת ישראל כמדינה יהודית
15.....	ישראל ויהדות התפוצות
18.....	חלק שני: מהי דמוקרטיה?
18.....	הרעיון הדמוקרטי
18.....	המדינה המודרנית: האמנה החברתית
18.....	הדמוקרטיה כצורת ממשל
20.....	הדמוקרטיה כערך, כהשקפת עולם וכאורח חיים
24.....	הגדרות וגישות לדמוקרטיה
24.....	גישות חברתיות כלכליות
26.....	סוציאל דמוקרטי
32.....	טקסט לא ידוע
33.....	חירות ושוויון
34.....	עקרונות המשטר הדמוקרטי
35.....	שאלות ידע
36.....	עקרון שלטון העם
38.....	משאל עם
39.....	דמוקרטיה עקיפה וישירה
39.....	ממשל פרלמנטרי וממשל נשיאותי
39.....	עקרון הפלורליזם
42.....	עקרון הסובלנות
44.....	עקרון ההסכמיות
44.....	עקרון הגבלת השלטון
45.....	עקרון הפרדת רשויות
46.....	עקרון בחירות דמוקרטיות
46.....	תנאים לבחירות
47.....	שיטות הבחירות
48.....	מנגנוני פיקוח ובקרה
50.....	חוקה

50.....	עקרון שלטון החוק
52.....	שלטון החוק- המובן הפורמלי והמובן המהותי
53.....	גבולות הציות לחוק במשטר דמוקרטי
53.....	עבריינות פלילית רגילה
54.....	עבריינות פלילית אידיאולוגית
56.....	עבריינות פלילית שלטונית
57.....	פקודה בלתי חוקית ופקודה בלתי חוקית בעליל
57.....	עקרון דמוקרטיה מתגוננת- גבולות בדמוקרטיה
57.....	זכות הדמוקרטיה להגן על עצמה
58.....	עקרון הכרעת הרוב
59.....	עקרון זכויות האדם והאזרח
59.....	שקלול ואיזון בין זכויות
60.....	זכויות אדם- טבעיות
61.....	הזכות לשוויון
64.....	הבחנה
67.....	אפליה פסולה
67.....	העדפה מתקנת
68.....	איזונים ופשרות
69.....	חובות מול זכויות
69.....	כבוד
69.....	פרטיות
72.....	שם טוב
74.....	חיים וביטחון
77.....	הליך הוגן
78.....	חירות
78.....	דת / פולחן / מדת / מצפון
79.....	תנועה
81.....	מידע וזכות הציבור לדעת
83.....	חופש העיסוק
83.....	חופש הביטוי
86.....	דעה ומחשבה
87.....	התארגנות והתאגדות
87.....	קניין
88.....	קניין חומרי
90.....	קניין רוחני
	זכויות אזרח
	שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.

92.....	זכויות חברתיות.....
92.....	הזכות לטיפול רפואי (בריאות) .....
93.....	הזכות לחינוך .....
93.....	הזכות לדיור .....
93.....	הזכות לרווחה ולרמת חיים נאותה .....
94.....	הזכות לתנאי העסקה הוגנים (העסקה הוגנת) .....
94.....	זכויות המיעוטים: זכויות הקבוצה .....
94.....	שאלת אירוע .....
95.....	שאלות ידע .....
96.....	שאלת עמדה .....
96.....	שאלת טקסט לא ידוע.....
97.....	שאלה הבנה- אין כזו שאלה בבגרות .....
98.....	גישה ליברלית קיצונית .....
98.....	גישה ליברלית מתונה.....
98.....	גישה המכירה בזכויות המיעוט .....
98.....	אוטונומיה טריטוריאלית .....
98.....	חובות האדם והאזרח .....
99.....	חלק שלישי: משטר ופוליטיקה בישראל .....
99.....	היסודות החוקתיים של מדינת ישראל.....
99.....	הכרזת העצמאות: קביעת עקרונות היסוד .....
99.....	סוגיית החוקה בישראל .....
99.....	חוקי היסוד: חוקה בהתהוותה? .....
100.....	אזרחות בישראל .....
100.....	החברה הישראלית - חברה רבת שסעים .....
101.....	השסע הלאומי .....
101.....	השסע הדתי .....
101.....	השסע העדתי.....
102.....	השסע האידיאולוגי-פוליטי .....
102.....	השסע המגדרי .....
102.....	המשטר ורשויות השלטון בישראל .....
102.....	המשטר בישראל – משטר פרלמנטרי .....
102.....	הרשות המחוקקת: הכנסת .....
102.....	עקרון החסינות .....
103.....	חסינות עניינית - מהותית .....
103.....	חסינות דיונית - פרוצדוראלית .....
104.....	הרשות המבצעת: הממשלה .....

107.....	הרשות השופטת: בתי המשפט
108.....	הפרדת הרשויות בישראל: פיזור העצמה, איזונים ובלמים
108.....	תקשורת ופוליטיקה
110.....	טקסטים
110.....	טקסט 1:
111.....	טקסט 2
112.....	טקסט 3
113.....	טקסט 4
113.....	טקסט 5
115.....	טקסט 6
116.....	טקסט 7
117.....	טקסט 8
118.....	טקסט 9
119.....	טקסט 10
120.....	טקסט 11
121.....	טקסט 12
122.....	טקסט 13
122.....	טקסט 14
123.....	טקסט 15
124.....	טקסט 16
124.....	טקסט 17
125.....	טקסט 18
126.....	טקסט 19
126.....	טקסט 20
127.....	טקסט 21
128.....	טקסט 22
129.....	טקסט 23
130.....	טקסט 24
130.....	טקסט 25
131.....	טקסט 26
132.....	טקסט 27
132.....	טקסט 28
133.....	טקסט 29
134.....	טקסט 30
135.....	טקסט 31
135.....	טקסט 31

136.....	טקסט 32
137.....	טקסט 33
137.....	שאלות הבעת עמדה
146.....	תרגול שאלות בגרות בנושא: סוגים שונים של אמצעי פיקוח
146.....	(פורמאליים ובלתי פורמאליים)
151.....	רשויות השלטון
151.....	תרגול שאלות בגרות בנושא: הכנסת- הרשות המחוקקת

הכרזת העצמאות

1. **הצג שתי** הוכחות עפ"י מגילת העצמאות שמדינת ישראל היא מדינה יהודית.
2. **הצג יסוד אחד** מתוך מגילת העצמאות המבטא את היותה של מדינת ישראל מדינה דמוקרטית, ויסוד **אחד** המבטא את היותה מדינה יהודית.
3. לבג"ץ הוגשה עתירה בדרישה למנות אזרח ערבי למועצת המנהלים של מוסד ממשלתי. העותרים טענו שמועצת המנהלים של מוסד זה כוללת כיום רק אזרחים יהודים. בג"ץ קיבל את העתירה ופסק שצריך לכלול גם אזרח ערבי במועצת המנהלים. בג"ץ התבסס בפסיקתו על התחייבות מהכרזת העצמאות.
  - א. **הצג** את ההתחייבות מהכרזת העצמאות עליה התבסס בג"ץ.
  - ב. **הצג שתי** דוגמאות מהכרזת העצמאות, המבטאות מחויבות לאופי הדמוקרטי של מדינת ישראל.
  - ג. **הצג** מהכרזת העצמאות **שתי** סיבות המצדיקות את הקמת מדינת ישראל.
4. הבא מהכרזת העצמאות **שני** ביטויים של מחויבות לאופי הדמוקרטי של מדינת ישראל. **הסבר** כיצד "חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו" ו"חוק יסוד: חופש העיסוק" מחזקים את המעמד המשפטי של הכרזת העצמאות. (חורף 2009)
  - א. **הצג** שנים מחלקי מגילת העצמאות והסבירו מדוע לדעתכם נכללו במגילה.
  - ב. הבא **שתי** דוגמאות מהכרזת העצמאות המבטאות מחויבות לאופי היהודי של מדינת ישראל.
  - ג. **הסבר** כיצד המחויבות של מדינת ישראל למימוש זכויות אדם באה לידי ביטוי בתוכן של הכרזת העצמאות.
5. **הצג** נקודת דמיון **אחת** ונקודת שוני **אחת** בין התוכן של הכרזת העצמאות לבין התוכן של תכנית החלוקה (החלטה 191 של האו"ם מכ"ט בנובמבר 1947). קיץ תשע"א
6. "לאחר שהוגלה העם מארצו בכוח הזרוע שמר לה אמונים בכל ארצות פזוריו, ולא חדל מתפילה ומתקווה לשוב לארצו ולחדש בתוכה את חירותו המדינית" (מתוך מגילת העצמאות).

ציין והצג איזו הצדקה מופיעה בקטע. **הסבר** כיצד הצדקה זו מופיעה בקטע.
7. **הצג** שתי פניות המצויות במגילה ומה מטרתה של כל פניה.
8. **הצג שלוש** הוכחות מהכרזת העצמאות של מדינת ישראל לכך שישראל היא מדינת לאום אתנית.

תנאים לקיומה של מדינה

מדינה ריבונית

1. טריטוריה היא תנאי הכרחי למדינה ריבונית, אך אין די בתנאי זה לקיומה של מדינה ריבונית. הסבירו היגד זה על שני חלקיו.
2. **הצג שני** תנאים הכרחיים לקיומה של מדינה ריבונית.
3. **הצג** מהם מאפייניה של מדינה ריבונית.
4. **הסבר** אילו מאפייני מדינה התקיימו בתקופת היישוב ואילו לא התקיימו.
5. **הצג** מהי הכרה בינלאומית למדינה.
6. **הסבר** כיצד הצהרת בלפור, טופס המנדט ותוכנית ועדת פיל מהוות הכרה בינלאומית לקמתה של מדינה יהודית בארץ ישראל.
7. בסקוטלנד האוכלוסייה הסקוטית רשאית לנהל את חייה כמעט בלי התערבות מצד השלטונות הבריטיים. יש בה בית נבחרים נפרד ומערכות חוק, משפט וחינוך מיוחדות. ממשלת סקוטלנד מוסמכת להכריע בכל ענייני האזור, פרט לענייני חוץ וביטחון, שבהם היא כפופה לממשלת בריטניה.
- ציין **והצג** את התנאי לקיום מדינה שאינו מתקיים **במלואו** בסקוטלנד. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.
8. בסודן היה סכסוך ממושך בין תושבי צפון המדינה לתושבי דרום המדינה. כדי לסיים את הסכסוך, הוחלט לערוך הצבעה שבה יחליטו תושבי הדרום אם הם רוצים להיפרד מהצפון ולהקים מדינה משלהם. התקיימה הצבעה ובה הצביעו כתשעים אחוז מהמשתתפים בעד הפירוד. עם פרסום התוצאות הודיע מנהיג סודן שהוא מכיר בהחלטה של תושבי הדרום להקים מדינה משלהם באזור שבו הם מתגוררים כיום, ואיחל להם הצלחה בכך. קיץ תשע"א
  - א. **ציין והצג** עיקרון דמוקרטי שהתממש בתהליך שהתרחש בסודן. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.
  - ב. **ציין והצג** את התנאי לקיום מדינה (שלא היה קודם לכן בדרום המדינה) שיתממש עם ביצוע ההחלטה. **הסבר** כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.
9. בהצבעה שנערכה באו"ם, הוכרה פלסטין כמדינה משקיפה באו"ם. בעקבות כך נערך דיון בנוגע לריבונות של מדינת פלסטין ובדיון זה עלתה אפשרות כי פלסטין תוכר כמדינה, אולם היא תהיה מפורזת [ללא צבא]. מדינת ישראל תהיה מחויבת בהסכם שלום עתידי עם הפלסטינאים להיות בת-חסות שלה ולהגן על בטחונה של מדינת פלסטין. אחד מהמשתתפים בדיון הבהיר כי רעיון זה אינו רלוונטי כיוון שלא מתקיימים כל התנאים לקיומה של מדינה ריבונית מאחר ופלסטין העתידית לא תוכל לקבל החלטות בנושא ביטחון.
- ציין והצג** מהו התנאי לקיומה של מדינה ריבונית שאינו יתממש אם תקום מדינת פלסטין מפורזת, כמו שהוצא בדיון. **הסבר** כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

10. חצי האי גיברלטר הסמוך לספרד חיים כשלושים אלף תושבים. יש להם פרלמנט וממשלה משלהם, אך בריטניה אחראית להגנה על חצי האי, והיא מנהלת את מדיניות החוץ שלו.

לאחרונה פרץ סכסוך בין בריטניה לספרד על הדיג בקרבת חוף גיברלטר. בעקבות סכסוך זה השליכו תושבי גיברלטר, בהסכמת הבריטים, אל תוך הים לבנים גדולות. לטענת דייגים ספרדים, בכך נמנעה מספינות הדיג שלהם האפשרות להתקרב לאזור ולדוג דגים למחייתם, כפי שעשו הדייגים בעבר. (חורף תשע"ד)

א. **ציין והצג** תנאי אחד לקיום מדינה שלא מתקיים בגיברלטר. **הסבר** כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג** זכות של הדייגים הספרדים שנפגעה לטענתם. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

לאום

1. **הסבר** שני הבדלים ביו מדינת לאום אתני למדינת לאום פוליטי.

2. מהי קבוצה אתנית? **הסבר** שני הבדלים בין קבוצה אתנית לבין לאום. תנו דוגמה לקבוצה אתנית וללאום.

3. **הצג** את שני סוגי הלאומיות.

4. **ציין** את סוג הלאומיות שחוק השבות נועד לממש, ו**הסבר** כיצד הוא מממש סוג זה של לאומיות.

5. מהי קבוצה אתנית?

6. **הסבר** שני הבדלים בין קבוצה אתנית לבין לאום. תנו דוגמה לקבוצה אתנית וללאום.

7. בעשור האחרון התנהל מאבק בסרביה בין הרוב הסרבי ששולט במדינה, שהוא נוצרי ודובר סרבית, לבין תושבי חבל קוסובו, שמרביתם מוסלמים דוברי השפה האלבנית. תושבי קוסובו הכריזו על הקמת מדינה עצמאית כדי לממש את זכות הלאומיות שלהם.

שלטונות סרביה הודיעו שהם מתנגדים להקמת המדינה בקוסובו בטענה שמעשה זה יערער את היציבות באזור. לכן הם מציעים לתושבי קוסובו להסתפק באוטונומיה, שתאפשר להם לנהל את ענייני החבל באופן עצמאי. (קיץ 2008)

א. **ציין והצג** את סוג הלאומיות שבא לידי ביטוי בהקמת המדינה בחבל קוסובו. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** את סוג האוטונומיה שבא לידי ביטוי בהצעת שלטונות סרביה. **הסבר** תשובתך על פי הקטע.

8. **הצג** את המושג מדינת לאום אתנית-תרבותית והוכח באמצעות חוק אחד ומוסד אחד שמדינת ישראל עונה להגדרה זו.

9. **הצג** מהי מדינת לאום אתנית – תרבותית. **הסבר** כיצד סוג זה של מדינה בא לידי ביטוי במגילת העצמאות.
10. תושבי חבל הבסקים בספרד מבקשים להתנתק מספרד ולהקים מדינה ריבונית. הנימוק שהם נותנים לכך הוא מוצאם הנבדל מן הספרדים.
- ציין** את סוג הלאומיות של הבסקים. **הסבר** על סמך האירוע.
11. משרד התרבות של סלובקיה מתכנן לקנוס שדרני רדיו המדברים בשידורי הרדיו בשפות של מיעוטים במדינה במקום בשפה הסלובקית, הרשמית. הצעד, נעשה לאחר תלונות של תושבים ממוצא סלובקי הגרים בדרום המדינה כי נמנע מהם מידע בשפתם וזאת כיוון שתחנות הרדיו המקומיות בדרום אינן משדרות בשפה הסלובקית אלא בשפה ההונגרית בלבד.
- ציין והצג** את סוג היסודות שהסלובקים מדגישים בלאומיות שלהם. **הסבר** קביעתך על-פי הקטע.
12. הספרייה הלאומית של ישראל היא גוף ציבורי שתפקידו מוגדרים בחוק. התפקיד המרכזי של הספרייה הוא איסוף ושימור של מסמכים הקשורים למורשת העם היהודי ולמנהגיו לאורך הדורות. הדבר נועד בעיקר לחיזוק הקשר בין העם היהודי למדינת ישראל.
- כך, למשל, רכשה הספרייה בכספי המדינה כתבי יד יהודיים עתיקים שהתגלו באפגניסטן, ובהם כתבי יד של רבנים ומסמכים החושפים לראשונה את אורח החיים של היהודים באפגניסטן בתקופות קדומות.
- כל מי שמעוניין רשאי לעיין ללא תשלום במסמכים אלה הנמצאים בספרייה, כמו כן אפשר לעיין בהם ובמסמכים אחרים, גם כאלה העוסקים במוסדות המדינה, באמצעות פנייה לאתר האינטרנט של הספרייה הנגיד לכול.
- א. **ציין והצג** את סוג הלאומיות שבא לידי ביטוי בתפקידה המרכזי של הספרייה הלאומית. **הסבר** כיצד סוג זה של לאומיות בא לידי ביטוי בקטע.
- ב. **ציין והצג** זכות שאדם הפונה לספרייה ונעזר בשירותיה מממש. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
13. במדינות מסוימות קיימת הפרדה בין אזרחות לבין לאומיות. **הסבר** קביעה זו.
14. "אני גם יהודי וגם בריטי, ולדעתי אין בכך כל סתירה!" כך הכריז אחד ממנהיגי יהדות בריטניה. כאשר נשאל כיצד תיתכן הגדרה זו, הוא ענה שהוא מאמין בכל עקרונות היהדות ושומר את מצוותיה, אך הוא מזדהה עם בריטניה כמדינה המושתתת על ערכי הדמוקרטיה ועל פעילות פרלמנטרית רבת שנים, ומחשיב את עצמו אזרח בריטי נאמן.
- א. **ציין והצג** את מרכיב הזהות שבא לידי ביטוי בהגדרה העצמית של המנהיג כיהודי. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** את סוג הלאומיות בבריטניה, כפי שהוא בא לידי ביטוי בדברי המנהיג. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

15. בקנדה הוחלט להחליף את דגל המדינה לדגל שיבטא את הריבונות של המדינה ואת האופי המיוחד שלה. בטקס שהונף בו הדגל החדש לראשונה בבית הנבחרים הקנדי, דיבר יושב ראש בית הנבחרים על המשמעות הסמלית של הדגל. לדבריו, הדגל החדש מסמל את הזהות המשותפת של כל אזרחי קנדה, משום שהוא מייצג את כל אזרחי המדינה, ללא הבדל מוצא, שפה או אמונה.

ציין והצג את סוג הלאומיות שבא לידי ביטוי בדברי היושב ראש. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

16. **הצג** את המושג "מדינת לאום". **הסבר** כיצד התוכן של המנון מדינת ישראל משקף את היותה מדינת לאום. קיץ תשע"ב

17. בשבדיה, שהרוב המוחלט של אוכלוסייתה הם בני הלאום השבדי, אושר לאחרונה "חוק השפה", אשר קובע כי השפה השבדית תהיה השפה הרשמית במדינה. חקיקת החוק הייתה מהלך סמלי במהותו, שכן השבדית הייתה השפה הנהוגה ברוב המדינה ובכל המוסדות הרשמיים. למרות זאת, תומכי החוק ציינו כי עצם חקיקתו מדגישה את הקשר של העם השבדי לשפתו, שהיא שפה עתיקה הכרוכה בהיסטוריה של העם השבדי.

עוד קובע החוק כי השפות של המיעוטים הרשמיים בשבדיה יוכרו גם הן ודובריהן יוכלו להשתמש בהן, וכן שעל הממשלה להגן על שפות אלו ולקדם אותן. בין שפות אלו ניתן למצוא את שפת הסאמי ואת היידיש.

א. **ציין והצג** את סוג הלאומיות שבאה לידי ביטוי בחקיקת "חוק השפה" בשבדיה. **הסבר** כיצד סוג לאומיות זה בא לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג** את סוג הזכויות (בסיסיות, פוליטיות, חברתיות או קבוצה) אשר בא לידי ביטוי בהכרה בשפת היידיש ושפת הסאמי. **הסבר** כיצד סוג זכויות זה בא לידי ביטוי בחוק.

מדינת ישראל: גישות שונות

1. קבוצה אתנית טוענת שמדינת ישראל איננה מדינה של העם היהודי. לדעתה למדינה אין משמעות כגוף עצמאי והיא מציעה חזרה לחוקת התורה. לעומתה, טוענת קבוצה שנייה שיש לבסס את המדינה על התרבות ועל ההיסטוריה היהודית ולא דווקא על היהדות הדתית.

א. **ציין והצג** מהי הגישה שמייצגת הקבוצה הראשונה? **הסבר** עפ"י האירוע.

ב. **ציין והצג** מהי הגישה שמייצגת הקבוצה השנייה? **הסבר** עפ"י האירוע.

2. הצגו שני מאפיינים מרכזיים של הגישה "מדינת התורה" בנוגע לאופי של מדינת ישראל.

3. במגילת העצמאות נקבע כי מוקמת בזאת "מדינה יהודית בארץ ישראל". על כן הכרח הוא להשמיע קול ברורה קובע כי מדינת ישראל היא מדינה יהודית, שרוב מכריע של תושביה תמיד אמור להיות יהודי וספר הספרים הנצחי שלה היה ונשאר התנ"ך. מדינה שלא רק שמורשתה הרוחנית יונקת ממורשת ישראל, אלא גם המשפט העברי הוא חלק מהותי ממערכת המשפט שלה...

כל האמור אינו פוגע בעובדה שמדינת ישראל מעניקה בדין ובצדק לאזרחיה ולתושביה הלא-יהודים את מכלול הזכויות האזרחיות, הדתיות והחברתיות שמהן נהנים יהודי ישראל. עם זאת, בשום פנים ובשום נסיבות לא תיתן ישראל ידה לחיסול ייחודה כמדינה יהודית.

ציין והצג את הגישה הדתית לאומית בנוגע לאופייה היהודי של מדינת ישראל המשתקפת בעמדתו של הכותב. **הסבר** עמדתם על פי הכתוב

4. משחק כדורגל חשוב בין קבוצה ישראלית לקבוצה מחו"ל נקבע לליל ראש השנה. חבר כנסת פנה להתאחדות הכדורגל בבקשה שתפעל לדחיית המשחק ליום אחר ואמר: "לדעתי, חשוב לשמור על הצביון היהודי של המדינה. אני לא מתנגד לקיום משחקי כדורגל בשבת, אך את ראש השנה יש לכבד כסמל תרבות מיוחד במורשת היהודית".

אחד מאוהדי הקבוצה הגיב על הדברים: גם לדעתי חשוב שישראל תהיה מדינה יהודית, אבל אני מסתפק רק ברוב יהודי במדינה. אני לא רוצה שהמסורת היהודית תכתוב החלטות בנושאים כמו מועדים של משחקי כדורגל או אירועי תרבות אחרים".

א. **ציינו והצג** איזו גישה בנוגע לאופי של מדינת ישראל מבטאים דברי חבר הכנסת. **הסבר** את תשובתכם עפ"י הקטע.

ב. **ציינו והצג** איזו גישה בנוגע לאופי של מדינת ישראל מבטאת התגובה של אוהד הקבוצה. **הסבר** את תשובתכם עפ"י הקטע.

5. ראש עיריית הרצליה הודיע על כוונתו לאשר את פתיחת הקניון החדש בהרצליה בשבתות. בדיון שנערך בעקבות זאת עם ראש העירייה, חברי ואני הבאנו כמה נימוקים נגד פתיחת הקניון בשבתות. כמוני, אנשים רבים בציבור בישראל רוצים שביום השבת האווירה ברשות הרבים (פרהסיה) תהיה שונה מהאווירה ביום חול. אנחנו תומכים בפעולות תרבות, ספורט וביילוי בשבתות, אך שוללים פתיחת עסקים ומפעלים חיוניים בשבת. כאשר נעשו ניסיונות בקרב יהודים לקבוע יום מנוחה ביום אחר, הכל חזרו תמיד אל יום המנוחה דווקא בשבת. נימוק נוסף שהעלינו בדיון היה שפתיחת הקניון בשבת תביא לכך שמקומות עבודה (בקניון) ייסגרו בפני הציבור הדתי. כמו כן, פתיחת הקניון בשבת תגרום, לדעתנו, לפגיעה ב"סטטוס קוו", וכתוצאה מעך יתערער הקיום המשותף בין דתיים וחילוניים במדינה.

א. **ציינו והצג** את הגישה "מדינת לאום יהודית תרבותית" המשתקפת בעמדתו של כותב המאמר. **הסבר** קביעתכם על-פי הקטע.

ב. **ציינו והצג** עיקרון דמוקרטי אחד שעלול להיפגע בגלל פתיחת הקניון בשבת. **הסבר** תשובתכם על-פי טענותיו של כותב המאמר.

6. **הסבר** כיצד האופי היהודי של מדינת ישראל בא לידי ביטוי בשניים מחוקי המדינה.
7. "משפחתי ואני ורוב חבריי חיים בארץ, כי אנחנו ישראלים. למרות כל הקשיים הכרוכים בחיים בישראל ולמרות השירות הצבאי, אנו חיים כאן כי איננו יכולים להרגיש שייכות בשום מקום אחר בעולם. אנו רוצים ליצור מציאות חילונית, המתבססת המורשת היהודית. כל חי, אמונותיי ועקרונותיי מושפעים מהשואה ואינני רוצה שהיהודים ירגישו שהם מיעוט נרדף בשום מקום בעולם, ובמיוחד לא בישראל. חשוב לי שמדינת ישראל תהיה מקלט בטוח לכל היהודים, ועם זאת שכל אדם שחי כאן יוכל לבחור את אורח חייו".
- ציין והצג** את גישת מדינת לאום יהודית תרבותית של המדינה הבאה לביטוי בדברי הכותבת. **הסבר** תשובתכם על פי הקטע.
8. מדינת ישראל היא גם מדינתם של יהודי התפוצות, ובכל זאת הם אינם יכולים להצביע בבחירות בישראל. **הסבר** קביעה זו על שני חלקיה.
9. **הצג** את המאפיין הייחודי של הגישה "מדינת ישראל - מדינת העם היהודי"? כיצד מאפיין זה בא לידי ביטוי בחוק השבות, ומהי העמדה של הערבים אזרחי ישראל כלפי חוק זה?
10. חוק מעמד ההסתדרות הציונית העולמית, הסוכנות היהודית לא"י (1953) קובע שתפקיד התנועה הציונית לטפח התישבות, לעזור תקציבית בקליטת עלייה יהודית מהתפוצות".
- ציין והצג** את גישת מדינת העם היהודי שהחוק משקף. **הסבר** עפ"י הקטע.
11. **הסבר** שני מאפיינים של הגישה מדינת ישראל "מדינת כלל אזרחיה".
12. **ציין והצג** גישה אחת בנוגע לאפייה של מדינת ישראל המתנגדת להסדר הסטטוס קוו. **הסבר** מדוע היא מתנגדת לו.

סוגיית הזהות של אזרחי ישראל

1. בנם של עובדים זרים פנה ללשכת הגיס וביקש להתגייס לצה"ל אע"פ שאינו חייב בשירות צבאי. לדבריו, הוא התחנך במערכת החינוך הישראלית, וחש הזדהות עם המדינה, לכן הוא מבקש להתגייס לצבא כדי לתרום את חלקו להגנה על המדינה.
- ציין והצג** איזה מרכיב זהות בא לידי ביטוי בדבריו של הפונה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
2. לפניך שתי הצעות שהוגשו לכנסת:

בהצעה הראשונה ביקשו להחליף בהמנון המדינה את ביטוי "נפש יהודי הומייה" בביטוי "נפש ישראלי הומייה". **בהצעה השנייה**, ביקשו שהמדינה תקציב במשך חמש שנים יותר שעות הוראה לבתי הספר הערביים, בהשוואה לשאר בתי הספר. מגישי ההצעה טענו שבמשך שנות קיומה המדינה לא הקצתה לבתי הספר הערביים משאבים בהתאם לצורכיהם. לדבריהם, תוספת שעות הוראה לבתי ספר אלה תעזור לצמצם את הפער בהישגים בלימודים בינם ובין שאר בתי הספר.

- א. **ציין והצג** על איזה מרכיב של זהות מתבססת ההצעה הראשונה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
- ב. **ציין והצג** איזו מדיניות באה לידי ביטוי בהצעה השנייה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
3. "אני גם יהודי וגם בריטי, ולדעתי אין בכך כל סתירה!" כך הכריז אחד ממנהיגי יהדות בריטניה. כאשר נשאל כיצד תיתכן הגדרה זו, הוא ענה שהוא מאמין בכל עקרונות היהדות ושומר את מצוותיה, אך הוא מזדהה עם בריטניה כמדינה המושתתת על ערכי הדמוקרטיה ועל פעילות פרלמנטרית רבת שנים, ומחשיב את עצמו אזרח בריטי נאמן.
- א. **ציין והצג** את מרכיב הזהות שבא לידי ביטוי בהגדרה העצמית של המנהיג כיהודי. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.
- ב. **ציין והצג** את סוג הלאומיות בבריטניה, כפי שהוא בא לידי ביטוי בדברי המנהיג. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.
4. בשנים האחרונות מדינת ישראל עוברת תהליך של הדתה [חזרה בתשובה]. בעבר ניתן היה לראות ברשותה שידור [ערוץ 1] תכניות העוסקות בתרבות דתית-יהודית-ציונית, כשהמגישים בהן היו בעיקר חובשי כיפות סרוגות, אולם בשנים האחרונות רואים יותר ויותר בעלי כיפות שחורות ואף חרדים ממש אשר מגישים את התכניות הללו.
- עלינו לשאול את השאלה כיצד הזהות היהודית הציונית באה לידי ביטוי בערוץ הממלכתי היחיד של מדינת ישראל. האם אנו באמת מעוניינים כי רשות השידור "תשחיר" ותהפוך לחרדית? האם זהו החינוך היהודי-לאומי שאנו מעוניינים להעניק לילדינו?
- א. **ציין והצג** איזה חוק המאפיין את מדינת ישראל כמדינה יהודית בא לידי ביטוי בקטע. **הסבר** כיצד מאפיין זה בא לידי ביטוי בקטע.
- ב. **ציין והצג** איזו זהות באה לידי ביטוי בקטע. **הסבר** כיצד זהות זו באה לידי ביטוי בקטע.
5. מכון מחקר ערך סקר בנושא תחושת הזהות של אזרחי ישראל. בסקר השתתפו אזרחים ישראלים מכל המגזרים במדינה. רוב הנשאלים בסקר השיבו שהם אוהבים לחיות במדינה, נהנים מאיכות החיים בה ומתגאים בהישגיה.
- ציין והצג** את מרכיב הזהות (דתי, לאומי או אזרחי) שבא לידי ביטוי בתשובות של רוב הנשאלים בסקר. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע. (חורף 2013)
6. **הצג והסבר** את מרכיבי הזהות של אזרחי המדינה הערבים.

מאפייניה של מדינת ישראל כמדינה יהודית

1. אחד התפקידים של סמלים וחוקים לאומיים הוא לבטא את הייחוד של המדינה. **הסבר** והדגישו קביעה זו באמצעות סמל אחד וחוק אחד.
2. **הסבר** כיצד שניים מהסמלים של מדינת ישראל מבטאים את היותה מדינה יהודית.
3. **הצג** את המושג מדינת לאום אתנית-תרבותית והוכח באמצעות חוק אחד ומוסד אחד שמדינת ישראל עונה להגדרה זו.
4. **הסבר** כיצד אחד מהחוקים האלה: חוק איסור גידול חזיר או חוק יסודות המשפט מבטא את האופי היהודי של מדינת ישראל. קיץ 2008
5. בשנים האחרונות מדינת ישראל עוברת תהליך של הדתה [חזרה בתשובה]. בעבר ניתן היה לראות ברשות השידור [ערוץ 1] תכניות העוסקות בתרבות דתית-יהודית-ציונית, כשהמגישים בהן היו בעיקר חובשי כיפות סרוגות, אולם בשנים האחרונות רואים יותר ויותר בעלי כיפות שחורות ואף חרדים ממש אשר מגישים את התכניות הללו.
עלינו לשאול את השאלה כיצד הזהות היהודית הציונית באה לידי ביטוי בערוץ הממלכתי היחיד של מדינת ישראל. האם אנו באמת מעוניינים כי רשות השידור "תשחיר" ותהפוך לחרדית? האם זהו החינוך היהודי-לאומי שאנו מעוניינים להעניק לילדינו?
  - א. **ציין והצג** איזה חוק המאפיין את מדינת ישראל כמדינה יהודית בא לידי ביטוי בקטע. **הסבר** כיצד מאפיין זה בא לידי ביטוי בקטע.
  - ב. **ציין והצג** איזו זהות באה לידי ביטוי בקטע. **הסבר** כיצד זהות זו באה לידי ביטוי בקטע.
6. **הצג** את המושג מדינת לאום אתנית-תרבותית והוכח באמצעות חוק אחד ומוסד אחד שמדינת ישראל עונה להגדרה זו.
7. **הסבר** מהי מטרתו של הסכם "הסטטוס-קוו", וציינו את נושאי ההסכם שבו.
8. הסדר הסטטוס-קוו (בנושא דת ומדינה) הוא ביטוי לעיקרון ההסכמי. **הסבר** היגד זה.
9. **הסבר** את החשיבות של "הסדר הסטטוס קוו" בישראל.
10. **הצג** שתי סיבות לקביעת הסדר הסטטוס-קוו בענייני דת ומדינה.
11. **הצג** שני נושאים המוסדרים באמצעות הסדר הסטטוס-קוו.

ישראל ויהדות התפוצות

1. בשנת 2007 פנה ארגון יהודי לרשות הארצית לשירותי דת במשרד ראש הממשלה (כיום המשרד לשירותי דת) בדרישה להקצות תקנים לרבנים לא-אורתודוקסים בערים. בפנייתו, הצביע המרכז על המדיניות הננקטת כלפי הזרמים הלא-אורתודוקסיים בתחום תקני הרבנים. כשהוא קובע תקנים לרבנים אורתודוקסים ולא תקנים לרבנים רפורמים וקונסרבטיבים. בערים כגון

תל אביב, ירושלים, באר שבע וחיפה ישנו ציבור גדול של יהודים לא אורתודוכסים שמחליטים להינשא על-ידי רבנים רפורמים או קונסרבטיבים אך נישואיהם אינם מוכרים על-ידי משרד הפנים לצורך רישום.

א. **ציין והצג** באיזו זכות של הציבור הלא-אורתודוכסי פוגעת המדינה כאשר אינה מקצה תקנים לרבנים לא אורתודוכסים ואינה מכירה בנישואים הרפורמים או קונסרבטיבים? **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי באירוע.

ב. **ציין והצג** מהו העיקרון הדמוקרטי שאינו מתקיים בישראל בתחום הדת? **הסבר** כיצד הפגיעה בעקרון זה באה לידי ביטוי בקטע.

2. בחור שאביו יהודי ואמו נוצרייה ביקש שיאפשרו לו לעלות לארץ על פי חוק השבות. הפקידה שטיפלה בבקשה אמרה לבחור שאמנם הוא אינו מתאים להגדרת "מי הוא יהודי" על פי חוק השבות. אך הוא זכאי לעלות ארצה.

הצג את שני חלקי התשובה של הפקידה .

3. אדם החי בחוץ לארץ גילה שסבו היה יהודי. אף כי הוא עצמו אינו יהודי הוא החל להתעניין בתולדות העם היהודי ובתרבותו, ואף שקל לעלות לישראל. הוא פנה לשגרירות ישראל, במדינה בה חי, כדי לבדוק אם יוכל לבוא לישראל ולחיות בה. בתשובה לפנייתו נאמר לו שלפי חוק האזרחות הוא זכאי לאזרחות ולכן יוכל לקבוע את מקום מגוריו בארץ.

ציין והצג את הדרך (תנאי) לקבלת אזרחות לפי חוק האזרחות, שלפיה מתבססת תשובת השגרירות? **הסבר** כיצד תשובה זו באה לידי ביטוי בקטע.

4. "הגיעה השעה שתעקור ישראל מאוצר המילים שלה את יחס ההתנשאות כלפי הגלות והגלותיות... בארץ הזאת (בארצות הברית) החלו בני הנעורים שלנו לגלות צימאון לתרגום מחודש של המסורת היהודית. הגיעה שעתנו להכיר בכך שמקומם הלגיטימי של העם היהודי, של התרבות היהודית ושל הדת היהודית אינו מצומצם למיקום גיאוגרפי יחיד. עתה יכולים אנו להודות כי החלום הציוני במקורו, שראה את ישראל בחינת ביתם של כל היהודים, היה בלתי מציאותי. מי שינסה לצקת ממשות באותו חלום בהכרח יהיה מזלזל בערכה של הפזורה ושל זו המכונה "מנטליות גלותית", דרך שסופה להרחיק את יישובי הפזורה ולהטותם מן האחריות שקיבלו עליהם בפיתוחה של ישראל". (גרשום כהן, בתפוצות הגולה, ירושלים: ההסתדרות הציונית העולמית, המחלקה לארגון ולהסברה, 1973)

א. **ציין והצג** איזו עמדה של ישראל כלפי יהדות התפוצות שולל מחבר הקטע. **הסבר** כיצד עמדה זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג** באיזו עמדה תומך מחבר הקטע ביחס למעמדה של ישראל בתפוצות. **הסבר** כיצד עמדה זו באה לידי ביטוי בקטע.

5. **ציין והצג** שני מאפיינים של הזרם הרפורמי.

6. **ציין והצג** מאפיין אחד משותף לזרם הרפורמי ולזרם הקונסרבטיבי שאינו מקובל על הזרם האורתודוכסי.
7. **הצג** שני תפקידים של הרבנות הראשית.
8. **הצג** את עמדתם של הערבים אזרחי ישראל ביחס לחוק השבות.
9. **הצג** את המאפיין הייחודי של גישת מדינת העם היהודי. **הסבר** כיצד מאפיין זה בא לידי ביטוי בחוק השבות?
10. **הסבר** כיצד חוק השבות מבטא את העובדה שישראל היא מדינה יהודית. **הסבר** כיצד חוק זה מעמיק את השסע הדתי בישראל
11. **הצג** פעילות של יהדות ארה"ב למען ישראל.
12. **ציין** שני מוסדות משותפים לישראל ולתפוצות **והצג** את תפקידו של אחד מהם
13. במה עוסק חוק האזרחות? הסבר כיצד חוק זה בא לידי ביטוי בטענת הכותב
14. יש הטוענים שיש לשנות או לבטל את "חוק השבות" ואחרים סבורים שיש להשאירו כפי שהוא. הבע את עמדתך בעניין זה. הצג שני נימוקים התומכים בעמדתך, ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות.
- בכתיבתך הקפד על הרכיבים האלה:
- טענה** – הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.
- הנמקה** – הצגת שני נימוקים, שבעזרתם אתה מבסס את טענתך על מושגים וידע מלימודי האזרחות.
15. קיים ויכוח בנוגע לזכותה של יהדות התפוצות להתערב בענייניה של מדינת ישראל, כגון: הגדרת גבולות המדינה, פינוי או המשך התנחלויות ביהודה ושומרון, קביעת עתידה של ירושלים. יש הטוענים שזכותה של יהדות התפוצות להתערב ויש הטוענים שזכות זו אינה קיימת. הבע את עמדתך בעניין זה. הצג שני נימוקים התומכים בעמדתך בהתבסס על מושגים מתחום האזרחות.
16. מעמדם של הזרמים הרפורמי והקונסרבטיבי בישראל שנוי במחלוקת. ישנם קולות בציבור היהודי בישראל ובתפוצות הדורשים להעניק מעמד רשמי גם לזרמים הקונסרבטיבי והרפורמי ויש קולות הטוענים שאין להעניק להם מעמד רשמי בישראל. הבע את עמדתך בעניין זה. הצג שני נימוקים התומכים בעמדתך בהתבסס על מושגים מתחום האזרחות.
17. יש השוללים את המשך קיומה של הגולה היהודית וקוראים לכל יהודי התפוצות לעלות לארץ ויש התומכים בהמשך קיומה של הפזורה היהודית. הבע את עמדתך בעניין זה. הצג שני נימוקים התומכים בעמדתך בהתבסס על מושגים מתחום האזרחות

חלק שני: מהי דמוקרטיה?

הרעיון הדמוקרטי

המדינה המודרנית: האמנה החברתית

שאלת ידע פשוט

1. שלטון החוק במדינה דמוקרטית מבטא את האמנה החברתית בין כל האזרחים במדינה. **הסבר** היגד זה.
2. **הצג** מהי האמנה החברתית. **הסבר** כיצד עקרון שלטון העם בא לידי ביטוי באמנה החברתית.

שאלות הבנה- אין כאלה שאלות בבגרות

1. מהי אמנה חברתית? האם זהו הסכם כתוב?
2. מי חתם על אמנה זו?
3. מדוע חתמו בני האדם על האמנה?
4. האם האמנה נחתמה מתוך רצון או מתוך כורח?
5. מהי המסגרת המדינית?
6. כיצד ניכרת המחויבות של שני הצדדים העם והשלטון?
7. מדוע ויתרו בני האדם על חלק מזכויותיהם?
8. מה יקרה אם מסגרת זו לא תגן על הזכויות הבסיסיות של האדם?

הדמוקרטיה כצורת ממשל

1. "למדינת ישראל תפקיד מרכזי ביצירה של דבר ייחודי - חברה שבה תרבות ציבורית יהודית היא מובנת מאליה. תרבות זו אינה בהכרח תרבות דתית. זוהי חברה חילונית, הנשענת על ערכים של מורשת משותפת, על השפה העברית ועל תרבות וספרות מתפתחות. מדינת ישראל מאפשרת קיום זהות יהודית שאינה מוזהה עם שמירת מצוות. אך הדמוקרטיה הישראלית, המאפשרת קיום זהות יהודית כזו, אינה שלמה. כמי שחיים במדינה שהיא יהודית ודמוקרטית כאחת, אסור לנו להרחיק מלבנו וממחשבתנו את האזרחים הלא-יהודים החיים במדינה. אמנם לאזרחי המדינה הלא-יהודים יש הזכות לבחור ולהיבחר, יש להם חלק בהכרעה בענייני המדינה, והם נהנים מחופש הדיבור והעיתונות, אך הם אינם זוכים לשוויון מלא, אמיתי. הרשויות המקומיות במגזר הערבי מקבלות תקציבים קטנים בהרבה מהרשויות במגזר היהודי, חלקם של הערבים בשירות הציבורי הוא קטן, והם אינם זוכים לייצוג הולם בו. ללא מידה רבה יותר של שוויון, היציבות של הדמוקרטיה בישראל נמצאת בסכנה. ואת השוויון הזה אפשר להבטיח במדינה תוך שמירה הן על האופי היהודי שלה והן על האופי הדמוקרטי שלה. גם

ביהדות וגם בדמוקרטיה השוויון הוא ערך מרכזי, ואנחנו יכולים וצריכים ליישם אותו במדינת ישראל. אין לנו צורך לשנות את אופייה של המדינה כדי ליצור שוויון גדול יותר בין האזרחים בה, עלינו רק להשכיל ולממש את הערכים שעליהם מדינת ישראל מיוסדת. (מעובד עפ"י הדברים שנאמרו מפי רות גביזון, ברב שיח ציבורי: מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. (תשנ"ט חורף 2004)

עפ"י הקטע אפשר לטעון שמדינת ישראל היא דמוקרטיה במובן של צורת ממשל (דמוקרטיה פורמלית), אך לא במובן של ערך (דמוקרטיה מהותית).

א. כיצד הטענה מבוססת בקטע? בתשובתך **הסבר** את המשמעות של כל אחד ממובני הדמוקרטיה.

ב. **הסבר** את המושג "דמוקרטיה כצורת ממשל". **הסבר** כיצד אחד מתפקידי הכנסת מיישם מובן זה של הדמוקרטיה. קיץ תשע"א

2. ועדת בדיקה של האיחוד האירופי ערכה בדיקה מעמיקה בנושא השרשת הדמוקרטיה בארצות ברית המועצות לשעבר במזרח אירופה. הוועדה פרסמה בדוח כי במדינות רבות במזרח אירופה אמנם קיימת דמוקרטיה, ואכן מתקיימות בכל אחת מהן בחירות דמוקרטיות וגם הכרעת הרוב והפרדת הרשויות נשמרת, אולם האזרחים לא הפנימו את ערכי הדמוקרטיה. בהונגריה, למשל, לאחרונה תמכו 20% מהאזרחים במפלגה הימנית-קיצונית שמתנגדת לדמוקרטיה.

ציין והצג את המובן של הדמוקרטיה שלפיו פועלות ארצות מזרח אירופה. **הסבר** כיצד מובן זה בא לידי ביטוי בקטע.

3. בסערת המהפכות בעולם הערבי קמו גופים מאורגנים רבים וביניהם מפלגות ותנועות אסלאמיות החפצות בתפיסת השלטון. יש להדגיש שתפיסת השלטון יכולה להיעשות לא בהכרח בכוח, אלא במקרים רבים בדרך "דמוקרטית". זה קורה כאשר מיישמים את הדמוקרטיה בדרך פשטנית ומכאנית שבה נאכף שלטון הרוב בבחירות חופשיות המתקיימות בחופזה, ולא לאחר תהליך תרבותי חינוכי שבו מוטמעים ערכי הדמוקרטיה.

ציין והצג את המובן לדמוקרטיה שלדעת הכותב מתקיים במהפכות בעולם הערבי. **הסבר** כיצד המובן שהצגת בא לידי ביטוי בקטע.

4. באחת ממדינות אירופה החלו בשבועות האחרונים הפגנות אלימות מאוד. מפגינים רבים יצאו לרחובות בדרישה לשפר את אופייה הדמוקרטי של המדינה. לטענת המפגינים, השלטון במדינה פוגע באופן קשה בזכויותיהם כאשר הוא אוסר בכלא עיתונאים המביעים דעות כנגד השלטון והמשטר במדינה.

בתגובה לטענות אלה, הבהיר ראש הממשלה של המדינה כי כל החלטות המדינה מתקבלות בחוקים הנחקקים בבית הנבחרים בראשו הוא עומד, וכי החוקים נקבעו ע"י רוב קולות, ועל כן הם דמוקרטיים.

א. **ציין והצג באיזו זכות** פוגע השלטון לדעת המפגינים. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג איזה מובן של הדמוקרטיה** בא לידי ביטוי בדבריו של ראש הממשלה (דמוקרטיה כצורת ממשל או דמוקרטיה כערך). **הסבר** כיצד מובן זה של הדמוקרטיה בא לידי ביטוי בקטע.

הדמוקרטיה כערך, כהשקפת עולם וכאורח חיים

1. במהלך משחק כדורגל שנערך בין שתי קבוצות כדורגל קראו אוהדי אחת הקבוצות קריאות גנאי מעליבות כלפי אוהדי הקבוצה היריבה. לאחר המשחק התראיין אחד מאוהדי הקבוצה נגדה כוונו כינויי הגנאי ואמר: "בישראל חושבים שמשטר דמוקרטי זה לתת לכל האזרחים: יהודים וערבים להצביע בבחירות, ולשמור שכולם יצייתו לחוק. אני חושב שישראל תהיה דמוקרטית רק כשכולם כאן יפנימו את התפיסה שגם לערבי, כמו לכל אדם אחר, מגיע שוויון מלא וחופש לבחור כיצד לחיות את חייו. התנהגות האוהדים במגרש רק מראה, שאף אחד לא מפנים פה את ההשקפה לפיה דמוקרטיה אינה רק שלטון הרוב, אלא גם ובעיקר הגנה על כבוד האדם ועל זכויות הפרט והמיעוט".

א. **ציין והצג באיזו זכות** פגעו האוהדים שקראו קריאות גנאי. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג את המובן של הדמוקרטיה** אותו מבקש להדגיש המרואיין בדבריו. **הסבר** כיצד מובן זה בא לידי ביטוי בקטע.

2. "למדינת ישראל תפקיד מרכזי ביצירה של דבר ייחודי - חברה שבה תרבות ציבורית יהודית היא מובנת מאליה. תרבות זו אינה בהכרח תרבות דתית. זוהי חברה חילונית, הנשענת על ערכים של מורשת משותפת, על השפה העברית ועל תרבות וספרות מתפתחות. מדינת ישראל מאפשרת קיום זהות יהודית שאינה מזוהה עם שמירת מצוות.

אך הדמוקרטיה הישראלית, המאפשרת קיום זהות יהודית כזו, אינה שלמה. כמי שחיים במדינה שהיא יהודית ודמוקרטית כאחת, אסור לנו להרחיק מלבנו וממחשבתנו את האזרחים הלא-יהודים החיים במדינה. אמנם לאזרחי המדינה הלא-יהודים יש הזכות לבחור ולהיבחר, יש להם חלק בהכרעה בענייני המדינה, והם נהנים מחופש הדיבור והעיתונות, אך הם אינם זוכים לשוויון מלא, אמיתי. הרשויות המקומיות במגזר הערבי מקבלות תקציבים קטנים בהרבה מהרשויות במגזר היהודי, חלקם של הערבים בשירות הציבורי הוא קטן, והם אינם זוכים לייצוג הולם בו. ללא מידה רבה יותר של שוויון, היציבות של הדמוקרטיה בישראל נמצאת בסכנה. ואת השוויון הזה אפשר להבטיח במדינה תוך שמירה הן על האופי היהודי שלה והן על האופי הדמוקרטי שלה. גם ביהדות וגם בדמוקרטיה השוויון הוא ערך מרכזי, ואנחנו יכולים וצריכים ליישם אותו במדינת ישראל. אין לנו צורך לשנות את אופייה של המדינה כדי ליצור שוויון גדול יותר בין האזרחים בה, עלינו רק להשכיל ולממש את הערכים שעליהם מדינת ישראל מיוסדת. (מעובד עפ"י הדברים שנאמרו מפי רות גביזון, ברב שיח ציבורי: **מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית**. (תשנ"ט חורף 2004)

עפ"י הקטע אפשר לטעון שמדינת ישראל היא דמוקרטיה במובן של צורת ממשל (דמוקרטיה פורמלית), אך לא במובן של ערך (דמוקרטיה מהותית).

- א. כיצד הטענה מבוססת בקטע? בתשובתך **הסבר** את המשמעות של כל אחד ממובני הדמוקרטיה.
- ב. בקטע בא לידי ביטוי המובן המהותי של הדמוקרטיה. **הצג** מובן זה **והסבר** כיצד בא לידי ביטוי בקטע.
3. ארגון בין-לאומי ערך כנס בענייני חינוך ודמוקרטיה. אחד הדוברים בכנס קרא למדינות העשירות בעולם לתרום כסף למפעלים חינוכיים במדינות שהפכו לדמוקרטיות רק לאחרונה. לדבריו, זכויות האדם והאזרח אינן זוכות במדינות אלה למעמד הראוי בגלל שבעבר הן לא היו דמוקרטיות. לכן הוא מבקש שהעולם יסייע, באמצעות חינוך, להנחיל את החשיבות של שמירה על זכויות האדם.
- א. **ציין והצג** את המובן של הדמוקרטיה, שבא לידי ביטוי בבקשתו של הדובר. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע. (קיץ 2009)
- ב. **הצג את המובן המהותי** של הדמוקרטיה (הדמוקרטיה כערך או השקפת עולם). **הסבר** כיצד המובן המהותי של הדמוקרטיה בא לידי ביטוי בקטע.
4. "יש הטוענים כי בישראל קיימת רק דמוקרטיה במובנה הפורמאלי ויש הטוענים כי בישראל קיימת דמוקרטיה במובנה הפורמאלי וגם המהותי"
- הבע את עמדתך בעניין זה. הצג שני נימוקים התומכים בעמדתך, ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות

שאלת ידע פשוט

1. **הצג** והסבר מהי דמוקרטיה ניהולית כצורת ממשל.
2. **הסבר** את רעיון "האמנה החברתית" ואת חשיבותה לקיומה של מדינה דמוקרטית.
3. **הצג** נקודת דמיון ונקודת שוני בין דמוקרטיה כצורת ממשל (פורמאלית) לבין דמוקרטיה כערך (מהותית).
4. **הצג** שני עקרונות דמוקרטיים המבטאים דמוקרטיה ניהולית כצורת שלטון.
5. **הסבר** מהי דמוקרטיה כערך/ כהשקפת עולם.
6. **הסבר** את המתח בין שני הערכים המרכזיים של הדמוקרטיה: חירות ושוויון.

שאלת ידע מורכבת

1. **הצג** מהי דמוקרטיה כערך, כהשקפת עולם.
- הסבר** כיצד מובן זה של דמוקרטיה בא לידי ביטוי בהסדר הסטאטוס קוו.
2. **הצג** את המובן הפורמאלי של דמוקרטיה (כצורת ממשל).

הסבר כיצד עקרון הכרעת הרוב ממש מובן זה של דמוקרטיה. (מתוך: בגרות קיץ שתי יחידות תשי"ע 2010).

3. **הצג** את המובן המהותי של הדמוקרטיה (הדמוקרטיה כערך).

הסבר כיצד תהליך החקיקה בישראל מסייע לשמור על מובן זה של הדמוקרטיה (מתוך: בגרות חורף תשי"ע)

4. **הצג** את המובן מהותי של הדמוקרטיה, **הסבר** כיצד הליך החקיקה מממש מובן זה של הדמוקרטיה (קיץ תשע"ג)

5. **הצג** את המושג פקודה בלתי חוקית בעליל. **הסבר** כיצד פקודה בלתי חוקית בעליל פוגעת במובן המהותי של הדמוקרטיה (חורף תשע"ד)

שאלת טקסט לא ידוע

1. למרות הנטייה הרווחת לראות את שלטון הרוב כמהות הדמוקרטיה, לדעתי אין הוא מהותה אלא רק תנאי הכרחי לקיומה. לטעמי, הדמוקרטיה נועדה לשרת את האדם, להגן על זכויותיה ולשמור על כבודו. הרוב, המדינה ומוסדותיה צריכים לפעול למען האדם ולא להפך. לצערי, יש מקרים שבהם הרוב מחוקק חוקים הפוגעים בזכויות אדם ואזרח. לדוגמה, בשנים האחרונות נחקקו בארצות-הברית בשם ביטחון המדינה חוקים הפוגעים בזכויות אדם ואזרח, למשל מן היתר לרשויות השלטון לערוך חיפוש ברישומי הבנק, הבריאות והנסיעות של חשוד, בלי להזדקק לצו של בית משפט.

אני חושש שאם לא יוגבל כוחו של הרוב במדינת ישראל, אנו עלולים להגיע למצבים שבהם לדוגמה יפגע הרוב בחופש התנועה או בזכות ההצבעה של המיעוט. כלומר יש בכוחו של הרוב לסכן את זכויות המיעוט ואת זכויות היחיד, ולכן נדרש מנגנון לבלימתו. המנגנון הזה אינו יכול להיות בית המחוקקים [הכנסת], כי מי ששולט בו הוא הרוב עצמו, ואי-אפשר לסמוך עליו שידע להגביל את הכוח הנתון בידיו.

לדעתי, הפתרון הוא בחוקה. חוקה היא לא רק מערכת המסדירה את יחסי הרשויות בינן לבין עצמן, אלא גם מכשיר להגנה על זכויות אדם. החוקה יכולה להיות מנגנון יעיל הודות למעמד העליון שלה. אם יטען מישהו כי חוק מסוים או מעשה כלשהו של השלטון פוגע בזכותו החוקתית, בית המשפט הוא המוסד שיפרש את החוקה. בניגוד לבית המחוקקים, בית המשפט אינו חייב לשקף את דעת הקהל והוא אינו זקוק לציבור כדי להיבחר מחדש. נכון שחוקה ובית המשפט אינם פתרון מושלם המבטיח תמיד שמירה על זכויות אדם, אולם הם חשובים לבלימת הפגיעה בזכויות אלו.

(מעובד על פי מאמר מאת דן מרידור באתר המכון הישראלי לדמוקרטיה, 2/12/2003) בגרות חורף תשס"ז

א. **הצג** את המובן המהותי של הדמוקרטיה, **הסבר** כיצד מובן זה בא לידי ביטוי בדברי כותב המאמר.

2. "נוסף על כך, מן הראוי שיתקיים דיון שישתתפו בו אזרחי ישראל מכל הקבוצות בחברה כדי לבדוק את משמעות ההגדרה כמדינה יהודית ודמוקרטית. דיון זה אמור לנסות להגיע לניסוח של עקרונות וערכים המקובלים על הכל והמכירים בצרכים וברצונות של כלל האזרחים. הדבר יסייע למדינה להבטיח את יציבותה החברתית ולגשר בין הקבוצות השונות הגרות בה."

(מעובד מתוך מאמר מהאתר של מכון מנדל למנהיגות)

הצג את רעיון האמנה החברתית. **הסבר** כיצד רעיון זה בא לידי ביטוי בדברי כותב המאמר.
(חורף תשע"א)

גישות חברתיות כלכליות

1. לקראת הבחירות הציגה אחת המפלגות את התוכנית החינוכית שלה. לפי התוכנית יש לאפשר הקמת בתי ספר פרטיים, על מנת שמשפחות אשר מעוניינות שילדיהם יתחנכו במסגרת אשר אינה של המדינה יוכלו לבחור בכך באופן חופשי. לדברי נציג המפלגה לא יתכן כי במאה ה-21 המדינה כופה על הורים היכן ילמדו ילדיהם, ועליה לאפשר למי שיכול להרשות לעצמו את התשלומים הגבוהים, לבחור את צורת חינוך ילדיו. "המדינה צריכה לשמור על בטחון האזרחים אך לא לצמצם את חופש הבחירה שלהם", אמר הנציג.

בתגובה טען נציג משרד החינוך כי תוכנית זו תגרום לכך שכל קבוצה בחברה הישראלית תקים לעצמה מערכת חינוך עצמאית, דבר שיפגע בסיכוי כי ילדים יפגשו ילדים שונים מהם. "בית הספר מהווה היום את המקום בו נפגשים ילדי ישראל ללא קשר להשקפתם הדתית, הפוליטית ומצבם הכלכלי" טען הנציג, "מפגש זה יוצר חברה בה מגזרים שונים מכירים ומבינים אחד את השני".

א. **ציין והצג** איזו גישה כלכלית – חברתית מבטאת התכנית החינוכית של המפלגה. **הסבר** תשובתך על פי הקטע.

ב. **ציין והצג** את העיקרון שמבקש דובר משרד החינוך לחזק. **הסבר** תשובתך על פי הקטע.

2. באחת ממדינות אירופה היה נהוג חינוך חינם לאזרחים. המדינה מימנה את כל הוצאות מערכת החינוך מגן הילדים ועד סיום הלימודים באוניברסיטה. לאחרונה הוחלט לקצץ את תקציב החינוך, ולדרוש מהסטודנטים שכר לימוד עבור הלימודים באוניברסיטאות ובמכללות. בתגובה להחלטה זו, השביתו ארגוני הסטודנטים את הלימודים במוסדות אלו, ויצאו להפגנות סוערות מול משרדי החינוך והאוצר.

ציין והצג את הגישה החברתית- כלכלית שבאה לידי ביטוי במדיניות הממשלה לפני הקיצוץ בתקציב החינוך. **הסבר** את תשובתך על פי הקטע.

3. בישראל יש חוק ביטוח בריאות ממלכתי. לפי חוק זה כל אזרח חייב בתשלום מס בריאות לפי גובה הכנסתו; כל האזרחים זכאים ליהנות באופן שווה משירותי מערכת הבריאות, והמדינה מממנת חלק גדול מהוצאות מערכת זו.

ציין והצג את הגישה למדינה דמוקרטית שבאה לידי ביטוי בחוק ביטוח בריאות ממלכתי. **הסבר** את תשובתך על פי הקטע.

4. הממשלה במדינה מסוימת הכריזה על שינוי במדיניות הכלכלית שלה. לפי המדיניות החדשה, תגבה הממשלה מכלל האזרחים מיסים נמוכים יותר מהמיסים שגבתה בעבר, אך היא תתחיל לגבות מהאזרחים תשלום עבור שירותי החינוך והבריאות, שעד היום ניתנו להם חינם.

5. **ציין והצג** את הגישה למדינה דמוקרטית שבאה לידי ביטוי במדיניות החדשה. **הסבר** תשובתך על פי הקטע.

6. ערוצי התקשורת המסחריים החדשים בישראל נתונים בידי בעלי הון, שמנסים להשפיע באמצעותם על המדיניות הכלכלית של הממשלה, כך שתעדיף יוזמה פרטית ותחרות חופשית. אני מתנגד למדיניות כזו משום שלדעתי היא תגרום להעמקת הפערים הכלכליים בחברה. פערים אלה יוצרים אי שוויון פוליטי, שמנוגד למובן המהותי של השוויון בין האזרחים. לכן אני חושב שפעילות הערוצים צריכה להיות בפקוח ציבורי יעיל. פיקוח כזה יחייב את הערוצים לעסוק בעניינים פוליטיים וחברתיים וגם ידאג לשמירת האינטרס הציבורי, וכך תתחזק הדמוקרטיה בישראל.

ציין והצג את הגישה החברתית כלכלית שכותב המאמר מתנגד לה. הסבר את תשובתך על פי הקטע.

7. במדינות רבות בעולם מתנהל ויכוח בנוגע למעורבות השלטון בתחומי החברה והכלכלה. יש הטוענים כי צריך לצמצם מעורבות זו. לטענתם, אם המדינה תתערב פחות, תתפתח בה תחרות חופשית. תחרות זו תאפשר לפקט לנצל בצורה הטובה ביותר את יכולותיו ואת האפשרויות הפתוחות לפניו.

לדעתי, גישה זו אינה נכונה. כיום יש משבר כלכלי- הפערים החברתיים גדלים וגם האבטלה במשק גוברת. דווקא במצב זה חשוב שהשלטון יהיה מעורב ויפעל לשיפור המצב. יש למקד את ההתערבות בתחומים כגון חינוך, בריאות ודאגה. כך יובטח כי כל האנשים בחברה יזכו למילוי צרכיהם.

כבר עם קיום המדינה הצהירו מייסדיה על מחויבות המדינה לפעול לרווחת תושביה. נראה לי שחשוב להמשיך בכיוון זה. אני סבור שעל הממשלה להקפיד על יישום חוקים חברתיים כלכליים. כמו כן, רצוי שהממשלה תיזום חקיקה של חוקים נוספים, בדומה לחוק ביטוח בריאות ממלכתי וחוק חינוך חובה. חוקים מסוג זה יבטיחו את מילוי הצרכים הבסיסיים של תושבי ישראל. (מעובד לפי מאמר מאתר YNET, 25.01.08)

א. הצג את המושג "מדינת רווחה". הסבר כיצד המושג "מדינת רווחה" בא לידי ביטוי בקטע.

ב. ציין והצג את הגישה החברתית- כלכלית שהמדינה צריכה לפעול על פיה לדעת כותב המאמר. הסבר את תשובתך על פי הקטע.

8. משרד הבריאות גיבש תכנית הבראה למערכת הבריאות שמטרתה לשפר את השירותים הרפואיים בבתי החולים הציבוריים. לשם כך העבירה המדינה לבתי החולים הציבוריים סכומי כסף גדולים. הכספים הועברו לבתי החולים בתנאי שיתאפשר לכל חולה לקבל אצל רופאים מומחים טיפול במימון ממשלתי, בלי קשר למצב הכלכלי של החולה. התברר שבית חולים ציבורי אחד לא עמד בתנאים שהוצבו, ומנהל בית החולים אף נהג שלא כדין וגבה מן המטופלים סכום כסף גדול על שירות רפואי שהם היו אמורים לקבל חינם. לטענתו, הוא עשה זאת כדי שיוכל להעסיק רופאים מומחים בעלי שם. בכך לדעתו תשתפר התדמית של בית החולים.

9. ציין והצג את הגישה חברתית כלכלית שבאה לידי ביטוי בתכנית ההבראה של משרד הבריאות. הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

סוציאל דמוקרטיה

10. לאחרונה גיבשה ממשלת ישראל תכנית כלכלית חדשה בניסיון להתמודד עם המשבר הכלכלי בארץ. במסגרת תכנית זו הוחלט, בין היתר, לקצץ בתקציבי הרווחה ולצמצם את קצבאות הביטוח הלאומי לנכים, לאמהות חד-הוריות, למובטלים ולנתמכים אחרים.

כדי להפוך את התכנית הכלכלית הזו לחוק, היא הובאה לדין בוועדת הכספים של הכנסת, ושם נמתחה עליה ביקורת קשה ע"י חברי כנסת רבים. נציג הממשלה שהוזמן לשיבת הוועדה אמר בדיון: "הממשלה אינה יכולה להעלות את המסים שכלל האזרחים משלמים, כדי שאפשר יהיה להמשיך לממן את מקבלי הקצבאות. מקבלי הקצבאות חייבים לפרנס את עצמם".

א. **ציין והצג** איזו גישה חברתית-כלכלית מבטאת התכנית הכלכלית של הממשלה. **הסבר** תשובתך על סמך האירוע.

ב. **ציין והצג** איזו גישה חברתית-כלכלית סביר להניח שהייתה מקובלת בוועדת הכספים. **הסבר** את תשובתכם.

11. באחת ממדינות אירופה היה נהוג חינוך חינם לאזרחים. המדינה מימנה את כל הוצאות מערכת החינוך, מגן הילדים ועד סיום הלימודים באוניברסיטה. לאחרונה הוחלט לקצץ את תקציב החינוך ולדרוש מהסטודנטים לשלם שכר לימוד עבור הלימודים באוניברסיטאות ובמכללות. בתגובה להחלטה זו, השביתו ארגוני הסטודנטים את הלימודים במוסדות אלו ויצאו להפגנות סוערות מול משרדי האוצר והחינוך. חורף 2007

א. **ציין והצג** את הגישה חברתית-כלכלית שבאה לידי ביטוי במדיניות הממשלה לפני הקיצוץ בתקציב החינוך. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** איזה סוג של מנגנון פיקוח וביקורת על השלטון הפעילו ארגוני הסטודנטים. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ג. **ציין והצג** בשם איזו זכות הפגינו הסטודנטים. **הסבר** תשובתך.

12. במדינה מסוימת באירופה הממשלה נותנת מענקים כספיים לקבלנים הבונים בנייני מגורים להשכרה. אחד התנאים שהעמידה הממשלה לקבלת מענקים אלה הוא שהקבלנים ישכירו אחוז מסוים מהדירות תמורת תשלום סמלי, לאנשים שאינם יכולים לשלם את דמי השכירות המקובלים.

ציין והצג את הגישה חברתית-כלכלית שהממשלה מבקשת לממש באמצעות המענקים. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע. מעובד עפ"י בגרות קיץ 2008

13. ממשלת ישראל חתמה על הסכם תעופה בין-לאומי חודש, שנועד לצמצם את מעורבות הממשלה בתחום התעופה, ולאפשר לחברות תעופה זרות להתמודד מול חברות התעופה הישראליות על

מחירי הטיסות ועל יעדיהן. בעקבות הסכם זה תיתכן הוזלת מחירים של כרטיסי הטיסה, והגדלת מספר התיירים המגיעים לישראל. נציגים של חברות התעופה הישראליות הביעו התנגדות להסכם. לטענתם חלק ניכר מן המחיר של כרטיסי הטיסה נובע מן העלות של שירותי האבטחה והשמירה שהן מעניקות לנוסעים, ולפי הסכם התעופה החדש הן יאלצו לצמצם את מתן השירותים האלה, ובכך לפגוע בנוסעים.

- א. **ציין והצג** את הגישה החברתית-כלכלית (סוציאל-דמוקרטית או ליברלית) שבאה לידי ביטוי בהסכם שחתמה הממשלה. **הסבר** כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ב. **ציין והצג** את הזכות של הנוסעים שעלולה להיפגע, לטענת הנציגים של חברות התעופה הישראליות. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלת ידע

1. הגישה הסוציאל-דמוקרטית והגישה הליברלית הן שתי גישות מרכזיות הקיימות במדינות דמוקרטיות. **הצג** הבדל אחד בין גישות אלה, והסבר מה משותף לשתיהן.
2. **הסבר** מהו הערך המרכזי המודגש בגישה הסוציאל-דמוקרטית. **ציין** שתי פעולות שמדינה עושה, שבהן גישה זו באה לידי ביטוי.
3. **הצג** את המושג מדינת רווחה. **הסבר** כיצד מדיניות של העדפה מתקנת באה לידי ביטוי בפעולותיה של מדינת רווחה. (חורף 2013)
4. **הצג** שני מאפיינים של הגישה החברתית הכלכלית הליברלית. קיץ תשע"ב
5. **הצג** את הגישה הליברלית.
6. **השווה** בין הגישה הליברלית לזו הסוציאל-דמוקרטית.
7. **הצג** הבדל אחד בין הגישה הליברלית לבין הגישה הסוציאל-דמוקרטית בעניין התערבות המדינה במערכת הכלכלית. (מתוך בגרות יחידה אחת חורף תש"ע 2010).
8. **הצג** את מאפייני הגישה החברתית-כלכלית הליברלית. (חצב ברק 2014)
9. **הצג** את הגישה הסוציאל דמוקרטית. **הסבר** כיצד מתן קצבאות דוגמת: קצבת אבטלה, נכות, הבטחת הכנסה מבטאת את הגישה הסוציאל דמוקרטית.
10. **הצג** את המושג "דמוקרטיה כצורת ממשל". **הסבר** כיצד אחד מתפקידי הכנסת מיישם מובן זה של הדמוקרטיה. (קיץ תשע"א)
11. בספרד מתקיימות הפגנות סוערות על רקע המצב הכלכלי הקשה. באחת ההפגנות שבה השתתפו כמיליון אזרחים הניפו המפגנים שלטים בגנות המדיניות הכלכלית של הממשלה. אחד המפגינים אמר בראיון לכלי התקשורת: "הממשלה הזאת עושה ההפך ממה שצריך בזמן מיתון. במקום להשקיע כספים ולתמוך במשק, היא רק מקצצת את

התקציבים ופוגעת בפנסיות שלנו. אני מפחד שלא יישאר לי כסף לחיות כשאהיה זקן ואצא לפנסיה".

באותן הפגנות הביע גם מנהיג התנועה הקטלונית את הרצון של התושבים באזור קטלוניה להתנתק מספרד ולהפוך למדינה עצמאית. הוא אמר שתושבי ברצלונה ואזור קטלוניה אינם ספרדים, הם דוברי שפה אחרת שהיא קטלונית ולא ספרדית, התרבות וההיסטוריה שלהם שונה ולכן הם צריכים להתנתק מספרד ולהקים מדינה נפרדת ועצמאית.

א. **ציין והצג** באיזו גישה בתחום הכלכלי- חברתי תומך המפגין שהתראיין לכלי התקשורת. **הסבר** כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בדבריו.

ב. **ציין והצג** את הלאומיות שאותה מדגיש מנהיג התנועה הקטלונית. **הסבר** כיצד לאומיות זו באה לידי ביטוי בדבריו

12. נשיא המדינה הטיל על ראש הסיעה הגדולה בכנסת את מלאכת הרכבת הממשלה. עמדתו של מנהיג זה היא כי המשק הישראלי מחויב להיות עצמאי, ועל הממשלה לאפשר "כוחות השוק החופשיים" לנהל את השוק. בנוסף, הוא מתנגד להתערבות שלטונית כלשהי על מנת להוביל לצמצום פערים בחברה.

בשל המצב הפוליטי שוקל מנהיג הסיעה הזו לצרף לממשלה את מנהיגת הסיעה האחרת, כדי ליצור קואליציה רחבה. אולם לשיטתה של מנהיגה זו, על המדינה לפעול ולהתערב תקציבית כדי לצמצם את הפערים בחברה ולהוביל לצמיחת המשק גם אגב דרך התערבות שלטונית.

א. **ציין והצג** את הגישה החברתית-כלכלית שמחזיק ראש הסיעה הגדולה בכנסת. **הסבר** גישה זו מתוך הקטע.

ב. **ציין והצג** את הגישה החברתית-כלכלית שמחזיקה מנהיגת הסיעה האחרת בכנסת אותה מבקש ראש הממשלה המיועד לצרף לקואליציה. **הסבר** גישה זו מתוך הקטע.

13. משרד החינוך החליט על הפעלת תכנית חדשה ולפיה יושקעו מיליוני שקלים בבתי ספר בפריפריה. ההשקעה הכספית מיועדת להקמת מעבדות מחשבים משוכללות ולהוספת מגמות לימוד. מטרת התכנית היא לאפשר לבוגרי בתי ספר רבים יותר להתקבל ללא קושי למוסדות להשכלה גבוהה. הכוונה היא שהבוגרים המשכילים יחזרו לאחר סיום לימודיהם ליישובים בפריפריה, וישתלבו במקצועות מובילים שנדרשים במשק הישראלי. כך יתאפשר פיתוח כלכלי ותעסוקתי של האזור לתועלת כלל האוכלוסייה.

ציין והצג את הגישה החברתית-כלכלית (ליברלית או סוציאל דמוקרטית) שמשקפת בהחלטה של משרד החינוך. **הסבר** כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

14. לאחרונה גיבשה ממשלת ישראל תכנית כלכלית חדשה בניסיון להתמודד עם המשבר הכלכלי בארץ. במסגרת תכנית זו הוחלט, בין היתר, לקצץ בתקציבי הרווחה ולצמצם את קצבאות הביטוי הלאומי לנכים, לאמהות חד-הוריות, למובטלים ולנתמכים אחרים. כדי להפוך את התכנית הכלכלית הזו לחוק, היא הובאה לדיון בוועדת הכספים של הכנסת, ושם נמתחה עליה ביקורת קשה ע"י חברי כנסת רבים.

נציג הממשלה שהוזמן לשיבת הוועדה אמר בדיון: "הממשלה אינה יכולה להעלות את המסים שכלל האזרחים משלמים, כדי שאפשר יהיה להמשיך לממן את מקבלי הקצבאות. מקבלי הקצבאות חייבים לפרנס את עצמם".

צין והצג איזו גישה חברתית-כלכלית מבטאת התכנית הכלכלית של הממשלה. **הסבר** תשובתכם על סמך האירוע.

ציין והצג איזו גישה חברתית-כלכלית סביר להניח שהייתה מקובלת בוועדת הכספים. **הסבר** את תשובתך.

15. הממשלה במדינה מסוימת הכריזה על שינוי במדיניות הכלכלית שלה. לפי המדיניות החדשה, תגבה המדינה מכלל האזרחים מסים נמוכים יותר מהמסים שגבתה בעבר, אך היא תתחיל לגבות מהאזרחים תשלום עבור שירותי החינוך והבריאות, שעד היום ניתנו להם חינם.

ציין והצג את הגישה למדינה דמוקרטית, שבאה לידי ביטוי במדיניות החדשה. **הסבר** את תשובתכם על פי הקטע.

16. הגישה הסוציאל-דמוקרטית והגישה הליברלית הן שתי גישות מרכזיות הקיימות במדינות דמוקרטיות. **הצג** הבדל אחד בין גישות אלה, **והסבר** מה משותף לשתיהן.

17. באחת המדינות בדמוקרטיה הממשלה אינה נוהגת להתערב בחיי הכלכלה, כדי לעודד תחרות חופשית בתחום העסקי. במדינה זו פרץ משבר כלכלי חמור, שאיים למוטט חברות ובנקים פרטיים רבים. בעקבות המשבר החליטה הממשלה להעניק באופן חד פעמי סיוע כספי נרחב לכמה חברות ובנקים שנקלעו לקשיים כספיים, כדי למנוע סגירתם.

שר האוצר נשאל מדוע הממשלה פעלה בניגוד לגישה הכלכלית של אי התערבות הנהוגה במדינה. הוא ענה שבמקרה זה מתן הסיוע דווקא תואם את הגישה הזו. לדבריו, גם לפי גישה זו על הממשלה להתערב בפעילות הכלכלית, כאשר נוצר צורך להבטיח את תנאי הקיום הבסיסיים של האזרחים. במקרה זה המשבר הכלכלי יצר סכנה שאזרחים רבים יהפכו למובטלים, והממשלה החליטה לתת סיוע כספי כדי למנוע סכנה זו.

א. **ציין והצג** את הגישה הכלכלית-חברתית שנהוגה במדינה זו. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** את הזכות החברתית של האזרחים, שהממשלה ביקשה למנוע את הפגיעה בה. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

18. נשיא המדינה הטיל על ראש הסיעה הגדולה בכנסת את מלאכת הרכבת הממשלה. עמדתו של מנהיג זה היא כי המשק הישראלי מחויב להיות עצמאי, ועל הממשלה לאפשר ל"כוחות השוק החופשיים" לנהל את השוק. בנוסף, הוא מתנגד להתערבות שלטונית כלשהי על מנת להוביל לצמצום פערים בחברה.

בשל המצב הפוליטי שוקל מנהיג הסיעה הזו לצרף לממשלה את מנהיגת הסיעה האחרת, כדי ליצור קואליציה רחבה. אולם לשיטתה של מנהיגה זו, על המדינה לפעול ולהתערב תקציבית כדי לצמצם את הפערים בחברה ולהוביל לצמיחת המשק גם אגב דרך התערבות שלטונית.

א. **ציין והצג** את הגישה החברתית-כלכלית שמחזיק ראש הסיעה הגדולה בכנסת. **הסבר** גישה זו מתוך הקטע.

ב. **ציין והצג** את הגישה החברתית-כלכלית שמחזיקה מנהיגת הסיעה האחרת בכנסת אותה מבקש ראש הממשלה המיועד לצרף לקואליציה. **הסבר** גישה זו מתוך הקטע.

19. שר האוצר הודיע במסיבת עיתונאים כי בתוך חמש שנים יוקמו שני נמלי ים חדשים בישראל. המטרה, כך הסביר, היא לאפשר תחרות בין הנמלים ובכך להוריד את המחירים הגבוהים של המחייה בישראל. נציגי ועדי העובדים הגיבו בזעם להחלטה והבהירו כי הם יפגינו כנגד גישתו זו של שר האוצר. גם ראש האופוזיציה הגיבה וטענה כי ישראל היא מדינה קטנה מדי לעוד נמלים, במיוחד שהדבר עלול לפגוע בפרנסתם של עשרות אלפי אנשים בישראל. לטענתה, נמלים פרטיים במדינות קטנות לא הצליחו להוכיח את פתיחתם.

ציין והצג באיזו גישה חברתית-כלכלית תומך שר האוצר. **הסבר** כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

20. בשנים האחרונות נעשה ניסיון להפריט חלק משירות התעסוקה. במסגרת זו העבירה הממשלה לידי חברות פרטיות את האחריות להכשרה מקצועית ולמציאת עבודה עבור קבוצות מסוימות של מובטלים. בדיון שנערך בכנסת התברר שחברות אלו לא עמדו ביעדים שהוצבו להן ורבים מידי נותרו מובטלים. אחד מחברי הכנסת טען שהניסיון נכשל משום שהמדינה הסירה מעצמה את האחריות לדאגה למובטלים, ולא פיקחה כראוי על פעולות החברות.

ציין והצג את הגישה הכלכלית-חברתית שלדברי חבר הכנסת נקטה המדינה במקרה זה. **הסבר** כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע. (מתוך בגרות קיץ תש"ע 2010)

21. במהלך החודש שלפני ראש השנה החל מבצע של איסוף כספים מאזרחים שתרמו מכספם לרכישת חבילות מזון למשפחות נזקקות. ארגונים ועמותות המטפלים באיסוף הכספים, מקבלים רשימות של משפחות מלשכת הרווחה, שאינה מספקת את צרכיהן של המשפחות העניות, ומספקים להן חבילות הכוללות מצרכי מזון בסיסיים. אחד האזרחים, שעמותה פנתה אליו על מנת שישתתף במבצע חבילות המזון, הביע התנגדות לתרומה בטענה שהמדינה, על ידי לשכת הרווחה, היא זו שצריכה לדאוג לנזקקים ולא עמותות של מתנדבים.

1. **ציין והצג** מהי הגישה הכלכלית חברתית הבאה ידי ביטוי במבצע חבילות המזון של העמותות. **הסבר** כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

2. **ציין והצג** מהי הגישה הכלכלית חברתית הבאה ידי ביטוי בדבריו של האזרח שהתנגד לתת תרומה. **הסבר** כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

22. משרד החינוך החליט על הפעלת תכנית חדשה לפיה יושקעו מיליוני שקלים בבתי ספר בפריפריה. ההשקעה הכספית מיעודת להקמת מעבדות מחשבים משוכללות ולהוספת מגמות לימוד. מטרת התוכנית היא לאפשר לבוגרי בתי ספר רבים יותר להתקבל ללא קושי למוסדות להשכלה גבוהה. הכוונה היא שהבוגרים המשכילים יחזרו לאחר סיום לימודיהם לשובים

בפריפריה, וישתלבו במקצועות מובילים שנדרשים במשק הישראלי. כך יתאפשר פיתוח כלכלי ותעסוקתי של האזור, לתועלת כלל האוכלוסיה.

ציון והצג את הגישה החברתית-כלכלית (ליברלית או סוציאל דמוקרטית) שמשקפת בחלטה של משרד החינוך. **הסבר** כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע. (קיצ' תשע"ג)

23. ממשלת ישראל חתמה על הסכם תעופה בין לאומי חדש, שנועד לצמצם את מעורבות הממשלה בתחום התעופה, ולאפשר לחברות תעופה זרות להתמודד מול חברות התעופה הישראליות על מחירי הטיסות ועל יעדיהן. בעקבות הסכם זה תיתכן הוזלת מחירים של כרטיסי הטיסה, והגדלת מספר התיירים המגיעים לישראל. נציגים של חברות התעופה הישראליות הביעו התנגדות להסכם. לטענתם חלק ניכר מן המחיר של כרטיסי הטיסה נובע מן העלות של שירותי האבטחה והשמירה שהן מעניקות לנוסעים, ולפי הסכם התעופה החדש הן יאלצו לצמצם את מתן השירותים האלה, ובכך לפגוע בנוסעים. (חורף תשע"ד)

א. **ציון והצג** את הגישה החברתית-כלכלית (סוציאל דמוקרטית או ליברלית) שבאה לידי ביטוי בהסכם שחתמה הממשלה. **הסבר** כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציון והצג** את הזכות של הנוסעים שעלולה להיפגע, לטענת הנציגים של חברות התעופה הישראליות. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

24. נשיא האוניברסיטה העברית מציע להפסיק את התערבות הממשלה בתמיכה בסטודנטים בישראל; ובעיקר הוא מציע שהמדינה תפסיק להעניק סבסוד (תמיכה כספית) בשכר הלימוד של הסטודנטים. מספר סטודנטים הביעו התנגדות להצעה זו. לטענתם קבלתה תמנע מהם להמשיך בלימודיהם האקדמיים כיוון שאין הם יכולים לעמוד בדרישות המימון. לדבריהם המדינה חייבת לעזור להם לסיים את לימודיהם כדי שיוכלו להתקדם וליטול חלק פעיל בחיים החברתיים והכלכליים במדינה.

א. **ציון והצג** את הגישה החברתית - כלכלית למדינה דמוקרטית הבאה לידי ביטוי בהצעת נשיא האוניברסיטה. **הסבר** כיצד הגישה שהצגת באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציון והצג** את הגישה החברתית - כלכלית למדינה דמוקרטית הבאה לידי ביטוי בטענת הסטודנטים. **הסבר** כיצד הגישה שהצגת באה לידי ביטוי בקטע.

25. במצע של אחת המפלגות בישראל נכתב כך: "אנו רואים את עצמנו כנציגים של בעלי המקצועות החופשיים [שהם] השכבה היצרנית, היצרנית, התרבותית של החברה הישראלית... אנו חושבים שצריך להחיש את קצב הפרטות להוציא את המדינה ממעורבותה הגדולה בתחום העסקי... אנחנו תומכים ללא סייג ביוזמה החופשית, בפיתוח המדעי הטכנולוגי ובתעשיות המתוחכמות".

ציון והצג את הגישה למדינה דמוקרטית הבאה לידי ביטוי במצע זה. **הסבר** כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

26. באחת המדינות בעולם עלו מחירי הדירות לקנייה ולהשכרה, ונוצר מחסור בדירות זולות. כדי להתמודד עם הבעיה החליטה הממשלה להעניק לקבלנים הטבות מס על רווחיהם בתנאי

שיבנו בניינים שבהם דירות זולות המיועדות להשכרה למעוטי יכולת. בעקבות זאת התחילו קבלנים לבנות בנייני מגורים שבהם חלק מן הדירות יושכרו בזול למעוטי יכולת, ושאר הדירות יהיו דירות יוקרה.

בבניינים אלה נבנתה כניסה נפרדת לדיירים של דירות היוקרה וכניסה נפרדת לדיירי הדירות המוזלות. הפרדה זו עוררה ביקורת ציבורית והתנגדות מצד הדיירים השוכרים את הדירות המוזלות. לטענת דיירים אלה, קיום שתי כניסות נפרדות לבניין משפיל אותם ופוגע בזכויותיהם.

א. **ציין והצג את הגישה החברתית-כלכלית** שבאה לידי ביטוי בהחלטת הממשלה. הסבר כיצד גישה חברתית-כלכלית זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג את הזכות** שנפגעה בשל קיום כניסות נפרדות, לטענת הדיירים השוכרים את הדירות המוזלות. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

טקסט לא ידוע

1. מפליא כיצד אנשי אקדמיה במדעי החברה עדיין דבקים במשנה, שהעובדות סותרות אותה זה עשרות בשנים. ראשית, אי שוויון חברתי הוא תופעה ברורה בכל חברה אנושית, על כן אין להילחם בו.

שנית, האדם על פי טבעו שואף להתקדם, לבלוט בסביבתו, ושוחר תגמולים בהתאם. וזה בדיוק מה שמניע את הכלכלה ב-150 השנים האחרונות על כן אין לפגוע ביכולותיו של הפרט, על ידי מדיניות מגבילה, יש לאפשר לו חופש פעולה.

שלישית, במדינה שבה יש כ-200 אלף עובדים זרים ומי יודע כמה אלפי עובדים מהשטחים, חלק ניכר מהעוני נובע מאי רצונם של חלק מהמובטלים לעבוד בכל עבודה מוצעת. קבלני תשתית, קבלני בניין, בעלי מפעלים ובעלי מלאכה, בעלי מוסכים ומסגריות, מחפשים ידיים עובדות אך העובד המופנה מלשכת העבודה מסרב לעבוד. עובדים למדו שלא כדאי להתאמץ בעבודה וכדאי להיות בררן, כי הארנק הציבורי פתוח והמדינה מעניקה קצבאות אבטלה. מדיניות התמיכות על ידי המדינה השחיתה את ה"חלשים" וגרמה לעיוות מוסרי. רק לחלשים באמת - נכים וזקנים - יש לעזור. מי שמסוגל - יעבוד בכל עבודה שהמשק מציע. (מעובד על פי אליעזר קינרייך)

א. **הצג את הגישה הסוציאל דמוקרטית. הסבר** כיצד ההתנגדות של כותב המאמר לגישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **הצג** מהן זכויות חברתיות. **הסבר** כיצד זכויות חברתיות באות לידי ביטוי בקטע.

שאלות עמדה

1. מתקיים ויכוח על היותה של ישראל מדינת רווחה, יש הטוענים שמדינת ישראל היא מדינת רווחה ויש השוללים טענה זו. **הבע** את עמדתך בעניין זה. **הצג** שני נימוקים התומכים בעמדתך, ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות. בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים:

א. **טענה** - הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.

ב. **הנמקה** - הצגת שני נימוקים, שבעזרתם אתה מבסס את טענתך על מושגים וידע מתחום האזרחות.

2. המדינות הדמוקרטיות נוהגות בדרכים שונות ביחס למתן שירותי בריאות לתושביהן. יש מדינות הקובעות ביטוח בריאות ממלכתי שיבטיח לכל תושב מתן שירותים לטיפול רפואי באופן ראוי ושווה, ויש המתנגדות לביטוח כזה. **הבע** את עמדתך בעניין זה. **הצג** שני נימוקים התומכים בעמדתך, ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות.

בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים :

א. **טענה** - הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.

ב. **הנמקה** - הצגת שני נימוקים, שבעזרתם אתה מבסס את טענתך על מושגים וידע מתחום האזרחות.

חירות ושוויון

שאלות עמדה

1. יש הטוענים כי דמוקרטיה רפובליקנית חדלה להתקיים בישראל ויש המתנגדים לטענה זו. **הבע** את עמדתך בעניין זה. **הצג** שני נימוקים התומכים בעמדתך, ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות. בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים :

טענה - הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.

הנמקה - הצגת שני נימוקים, שבעזרתם אתה מבסס את טענתך על מושגים וידע מתחום האזרחות.

2. יש הטוענים כי כדי להשוות בין הזכויות של כל הלאומים החיים בישראל יש לשאוף ולקיים דמוקרטיה רב תרבותית ויש המתנגדים לטענה זו. **הבע** את עמדתך בעניין זה. **הצג** שני נימוקים התומכים בעמדתך, ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות.

בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים :

טענה - הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.

הנמקה - הצגת שני נימוקים, שבעזרתם אתה מבסס את טענתך על מושגים וידע מתחום האזרחות.

3. "יש הטוענים כי כדי לקיים דמוקרטיה מהותית בישראל יש לשאוף לקיומה של מדיניות חברתית כלכלית שוויונית ויש המתנגדים לטענה זו". **הבע** את עמדתך בעניין זה. **הצג** שני נימוקים התומכים בעמדתך, ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות. בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים :

טענה - הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.

הנמקה - הצגת שני נימוקים, שבעזרתם אתה מבסס את טענתך על מושגים וידע מתחום האזרחות.

4. "יש הטוענים כי בישראל לא מתקיימת דמוקרטיה ליברלית במובנה המהותי ויש המתנגדים לטענה זו". **הבע** את עמדתך בעניין זה. **הצג** שני נימוקים התומכים בעמדתך, ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות.

בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים :

טענה - הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.

הנמקה - הצגת שני נימוקים, שבעזרתם אתה מבסס את טענתך על מושגים וידע מתחום האזרחות.

עקרונות המשטר הדמוקרטי

1. במדינה דמוקרטית מסוימת, שיעור ההצבעה במערכת הבחירות היה נמוך במיוחד בהשוואה לשיעור המצביעים הממוצע בבחירות קודמות. בעקבות זאת נערך דיון ציבורי בנושא. בדיון הוצע לחוקק חוק שיחייב את כל בעלי זכות הבחירה להצביע. מי שלא יצביע, יוטל עליו קנס.

ציין והצג על איזה עקרון דמוקרטי יוזמי ההצעה מעוניינים להגן. **הסבר** תשובתך על סמך האירוע.

2. חברת אוטובוסים נענתה לבקשתם של תושבי שכונה חרדית, להפעיל לשכונתם קו אוטובוסים ייחודי. בקו זה הונהגה הפרדה בין גברים לנשים בהתאם להשקפת עולמם של התושבים החרדים. על פי ההסדר החדש, הגברים עולים מהדלת הקדמית של האוטובוס ויושבים בחלק הקדמי של האוטובוס, ואילו הנשים עולות מהדלת האחורית ויושבות בחלקו האחורי. אחת מתושבות השכונה תבעה להפסיק את ההסדר משום שהוא משפיל ומבזה את הנשים. בתגובה לתביעה זו, השיב הדובר של חברת האוטובוסים כי הסדר זה אינו פוגע בנוסעות, והנהגתו אף מממשת את עקרון הסובלנות.

הצג את עקרון הסובלנות, **והסבר** על פי הקטע כיצד הוא בא לידי ביטוי בהסדר שהנהיגה חברת האוטובוסים.

3. לכנס של אגודה העוסקת במחקר היסטורי הוזמן חוקר שנוי במחלוקת. הזמנה זו עוררה כעס בקרב חברים רבים באגודה, והם קראו למארגני הכנס לבטל את הזמנת החוקר. בתגובה לקריאה זו הודיעו מארגני הכנס שאחת ממטרותיו היא לחשוף את חברי האגודה לדעות שונות. לכן אף על פי שהעמדות של החוקר חריגות ומנוגדות לדעות של מרבית חברי האגודה, הזמנתו לא תבוטל.

ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שבא לידי ביטוי בדברי מארגני הכנס. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

4. במסיבת עיתונאים הודיעו ראשי מפלגה חדשה שהם מתנגדים לניסיונות לפגוע בדמוקרטיה בישראל. לדבריהם, החברה הישראלית מורכבת מקבוצות שונות שיש להן השקפות שונות, ולכולן יש מקום בחיים הציבוריים בישראל. במקרים של חילוקי דעות בין קבוצות אלו, אסור בשום פנים ואופן לנהוג בדרכים שאינן דמוקרטיות. בסיום דבריהם קראו ראשי המפלגה לציבור הבוחרים להצביע בעד מפלגתם, והביעו תקווה שאכן יצליחו לסייע בגיבוש דמותה החברתית של מדינת ישראל.

ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שבא לידי ביטוי בדבריהם של ראשי המפלגה החדשה בנוגע לחברה הישראלית. הסבר את תשובתך על פי הקטע.

5. לאחרונה גיבשה ממשלת ישראל תכנית כלכלית חדשה בניסיון להתמודד עם המשבר הכלכלי בארץ. כדי להפוך את התכנית הכלכלית הזו לחוק, היא הובאה לדיון בוועדת הכספים של הכנסת, ושם נמתחה עליה ביקורת קשה על ידי חברי כנסת רבים.

ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שמכוחו פעלה וועדת הכספים של הכנסת. הסבר תשובתך על פי הקטע.

6. מדינת ישראל מחייבת את יצרני הסיגריות להצמיד תווית אזהרה למוצרים שהם משווקים. באזהרה עליהם לכלול פירוט של הנזקים העלולים להיגרם למעשן ולמי שנמצא בסביבתו. המדינה מעוניינת לצמצם את העישון, ולהביא לידיעת כל אדם מהו הסיכון הכרוך בעישון כדי שיוכל להחליט על פי שיקול דעתו אם לעשן או לא. יצרני הסיגריות שלא יפעלו על פי הכללים המחייבים ייענשו, ויטלו עליהם קנסות כבדים.

ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שיצרני הסיגריות מחויבים לפעול על פיו. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלות ידע

1. הצג שתי סיבות להנהגת דמוקרטיה עקיפה ולא דמוקרטיה ישירה.
2. הסבר כיצד הדמוקרטיה העקיפה מממשת את עיקרון שלטון העם.
3. המשטר במדינה דמוקרטית מודרנית אינו יכול להתבסס על דמוקרטיה ישירה בלבד. הסבר שתי סיבות לכך.
4. הסבר מדוע המימוש של עיקרון הגבלת השלטון הוא הכרחי לקיום של משטר דמוקרטי. הסבר כיצד בחירות דמוקרטיות מממשות עיקרון זה.
5. הצג שתי סיבות לכך שסובלנות היא עיקרון חשוב במשטר דמוקרטי.
6. הצג שני נימוקים המצדיקים את קיומו של עיקרון הכרעת הרוב במשטר דמוקרטי.
7. הצג את עיקרון הפרדת הרשויות.
8. שמירה על עקרון הסובלנות תורמת ליציבות של הדמוקרטיה. הסבר היגד זה.

9. הצג שני נימוקים לכך שפלורליזם הוא עיקרון הכרחי במדינה דמוקרטית..
10. הסבר כיצד עיקרון הגבלת השלטון ממומש באמצעות חופש הביטוי.
11. הצג שני מנגנוני פיקוח וביקורת על השלטון : מנגנון פורמאלי ומנגנון בלתי פורמאלי.
12. הצג את המושג משאל עם. הצג יתרון אחד וחסרון אחד במשאל עם .
13. הצג את המושג פקודה בלתי חוקית בעליל.
14. הצג את עקרון הדמוקרטיה המתגוננת.
15. באלו מקרים נאלצת המדינה הדמוקרטית לפגוע בזכויות יסוד של אדם ואזרח ובאלו אמצעים היא נוקטת.
16. ציין תנאי אחד המאפשר לפסול רשימה מהתמודדות בבחירות לכנסת.
17. הסבר שתי סיבות שבגללן אפשר למנוע מרשימה להשתתף בבחירות לכנסת.
18. הצג את המושגים הבאים : חקיקת חרום , מעצר מנהלי.

עקרון שלטון העם

1. החוק ביפן קובע כי כל אזרח יפני בעל זכות בחירה חייב לממש זכות זו אלא אם כן הוא נמצא במרחק של למעלה מ-250 ק"מ ממקום הקלפי אליה הוא רשום.
ציין והצג על איזה עיקרון מתבסס החוק. **הסבר** את תשובתך.
2. מועמדת האופוזיציה בבחירות לנשיאות פקיסטן נרצחה בעת מסע הבחירות שלה. תומכיה מאשימים את השלטון בפקיסטן ברצח. (מעריב דצמבר 2007)
ציין והצג איזה מעקרונות הדמוקרטיה נפגע בארוע זה? הסבר תשובתך על פי הקטע.
3. במדינה דמוקרטית מסוימת שיעור המצביעים במערכת הבחירות האחרונה היה נמוך במיוחד בהשוואה לשיעור המצביעים הממוצע בבחירות קודמות. בעקבות זאת נערך דיון ציבורי בנושא. בדיון הוצע לחוקק חוק שיחייב את כל בעלי זכות הבחירה להצביע. מי שלא יצביע, יוטל עליו קנס.
ציין והצג על איזה עיקרון דמוקרטי יוזמי ההצעה מעוניינים להגן. **הסבר** תשובתך על סמך האירוע. חורף 2005
4. בבחירות לרשויות המקומיות אחוז ההצבעה היה נמוך ובערים הגדולות הגיעו בקושי שליש מבעלי זכות ההצבעה אל הקלפי. ועדת הבחירות טענה כי במצב זה אחד מעקרונות הדמוקרטיה נפגע ויש צורך לקיים יום שבתון ביום זה כמו בבחירות לכנסת, כדי לאפשר לבוחרים לבחור.
ציין והצג איזה עקרון דמוקרטי נפגע לטענת ועדת הבחירות. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

5. בבחירות לרשות עיריית בת ים האחרונות בלט אחוז ההצבעה הנמוך של התושבים, אשר עמד על 30% בלבד מכלל בעלי זכות הבחירה! שר הפנים העלה הצעה לקנוס את האזרחים בעלי זכות הבחירה שלא יממשו את זכותם להצביע.

ציין והצג מהו העקרון הדמוקרטי אותו מנסה שר הפנים לחזק? **הסבר** את דבריך בהתבסס על הקטע.

6. בקיץ 2012 התקיימה מחאה גדולה במסגרתה יצאו מאות אלפי אנשים לרחוב למחות על יוקר המחיה, ועל חוסר האפשרות להשיג דיור במחיר סביר.

ציין והצג מהו העקרון הדמוקרטי הבא לידי ביטוי בקטע? **הסבר** כיצד הוא מתבטא בקטע.

7. בארצות הברית נשיא המדינה ממנה את השופטים בבית המשפט העליון. לאחרונה התעורר דיון ציבורי בשאלה אם לשנות את שיטת המינוי. התומכים בשיטה זו טענו שהנשיא הנבחר על-ידי ציבור האזרחים, וכאשר הוא ממנה בעלי תפקידים הוא מבטא את העמדה של הבוחרים בעניין. לדבריהם, כך הוא ממש את אחד מעקרונות הדמוקרטיה.

המתנגדים לשיטה זו טוענים כי כאשר השופטים ממונים ע"י הנשיא, הם ירגישו מחויבות לנשיא ולהשקפת עולמו. הפסיקה של השופטים עלולה להיות מושפעת משיקולים זרים, וכך עלול להיפגע המימוש של אחת הזכויות של נאשמים.

א. **ציין והצג** את העיקרון הדמוקרטי שעליו מתבססת הטענה של התומכים בשיטה הקיימת. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** את הזכות של הנאשמים שמימושה עלול להיפגע לטענת המתנגדים לשיטה הקיימת. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

8. **הצג** את עקרון שלטון העם. **הסבר** מדוע עיקרון זה נחשב לאחד מהעקרונות החשובים בדמוקרטיה?

9. ביוני 2016 התקיים משאל עם בבריטניה, בשאלה: האם על בריטניה להישאר או לעזוב את האיחוד האירופי? מהתוצאות הסופיות של משאל העם עלה כי האזרחים הבריטיים תמכו בעזיבת האיחוד האירופי.

ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שהתממש בתהליך משאל העם, **הסבר** כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

10. לאחרונה התרבו תאונות דרכים שנגרמו מרכיבה לא זהירה על אופניים חשמליים, ונפגעו בהן הולכי רגל. כדי להתמודד עם סכנה זו פרסם משרד התחבורה נהלים מחייבים להסדרת השימוש באופניים חשמליים. לפי נהלים אלה האופניים חייבים להיות מצוידים בפנסים מלפנים ומאחור, במחזיר אור ובצופר. מהירות הנסיעה המירבית המותרת בהם היא 25 קמ"ש, וילדים ונערים מתחת לגיל 14 אינם מורשים לרכוב על אופניים אלה. על מי שלא יציית לנהלים יוטל קנס.

ציין והצג את העקרון דמוקרטי שמשדרד התחבורה התבסס עליו בפרסום הנהלים המחייבים. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

חברת "דן באר שבע" הפסיקה את הכריזה בערבית באוטובוסים בעיר בהוראת משרד התחבורה ולבקשת ראש העיר, רוביק דנילוביץ'. לדברי המשרד "הכריזה הוסרה בעקבות פנייתו של ראש העיר באר שבע לאחר שקיבל תלונות רבות מצד נוסעים בעיר".

בתחילת השבוע החלו חלק מתושבי העיר למתוח ביקורת על כך ברשתות החברתיות.

תושבת העיר שרונה טל כתבה שלשום בקבוצת הפייסבוק "באר שבע ביחד" כי שלחה מכתב לראש העיר בו היא מתלוננת על הכריזה בערבית- "ישנו דבר אחד שצורם באוזן וצורם בעין, הכריזה בערבית כאילו השפה הערבית הוכתרה כשפה בינלאומית, ובנוסף הכיתוב בערבית. אני לא פונה אליך ממקום גזעני אבל בהחלט פונה אליך כתושבת העיר הזאת, העיר באר שבע לא עיר ערבית לכל הדעות, גרים כאן רוסים, אתיופים, גרוזינים, רומנים, מרוקאים ועוד."

אורטל פרלמן שמואלי, חברת מועצת העיר מטעם מפלגת הליכוד אומרת כי "כמי ששייכת למחנה הלאומי אני חושבת שהכיתוב והכריזה לא פוגעים בזהות הלאומית שלי. ישנן אוכלוסיות שונות ומגוונות בחברה, רובן מעוניינות להשתלב ולהוות חלק בלתי נפרד מהחברה, עלינו לעשות הכול בכדי ליצור חברה שתדע לכבד את כל מי ששונה מאתנו בשפה ובתרבות."

1. **הצג את עקרון שלטון העם.**

הסבר כיצד הוא בא לידי ביטוי בדברי משרד ראש העיר.

2. **הצג מהו מנגנון פיקוח וביקורת בלתי פורמאלי.**

הסבר כיצד מנגנון זה בא לידי ביטוי בקטע.

3. **הצג את עקרון הסובלנות.**

הסבר כיצד הוא בא לידי ביטוי בדברי חברת מועצת העיר.

משאל עם

שאלות ידע

1. **ציין והצג שלושה** חסרונות של משאל עם.

2. **הצג** מהו משאל עם, **וציין שני** יתרונות שלו.

3. **הצג שני** חסרונות ויתרון אחד בקיום משאל עם

4. החברה הישראלית היא חברה רבת-שסעים. לכן השימוש במשאל עם בישראל, כאמצעי להשגת הכרעות, עלול להחריף את המתחים בחברה. **הסבר** קביעה זו.
5. יש הטוענים שעריכת משאל עם עלולה לפגוע בדמוקרטיה. **הצג שני** נימוקים התומכים בטענה זו.
6. **הצג שני** יתרונות לקיום משאל עם במדינה דמוקרטית. קיץ 2008

דמוקרטיה עקיפה וישירה

שאלת ידע מורכבת

1. **הצג שתי** סיבות להנהגת דמוקרטיה עקיפה. **הסבר** כיצד הדמוקרטיה העקיפה מממשת את עקרון שלטון העם.
2. **הצג שתי** סיבות להנהגת דמוקרטיה עקיפה ולא דמוקרטיה ישירה. **הסבר** כיצד הדמוקרטיה העקיפה מממשת את עקרון הגבלת השלטון.

שאלת אירוע

1. קבוצת צעירים הציעה שהמדינה תקים אתר אינטרנט שבו כל האזרחים יוכלו לזום הצעות חוק ולהצביע עליהן. לדעתם, בדרך זו כל האזרחים יוכלו להשתתף באופן פעיל בניהול ענייני המדינה, בחקיקת חוקים, בקבלת החלטות ובפיקוח על מנגנוני הביצוע.
- ציין והצג** את סוג המשטר הדמוקרטי (דמוקרטיה ישירה או דמוקרטיה עקיפה) שקבוצת הצעירים מבקשת לחזק באמצעות ההצעה שלה. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

ממשל פרלמנטרי וממשל נשיאותי

בממשל פרלמנטרי הרשות המבצעת תלויה ברשות המחוקקת. הבא שני ביטויים לתלות זו.

הצג שני מאפיינים של ממשל פרלמנטארי. קיץ תשע"ב

עקרון הפלורליזם

שאלות ידע

1. **הצג** את עקרון הפלורליזם, **והסבר** מדוע הוא הכרחי לקיום מדינה דמוקרטית. (קיץ 2004)
2. **הסבר** את החשיבות של עקרון הפלורליזם בדמוקרטיה. **הסבר** כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי באחד המנגנונים/המוסדות בישראל. (חורף 2002)

שאלות אירוע

1. "סיסטם עאלי" היא להקת היפ-הופ השרה בארבע שפות: עברית, ערבית, אנגלית ורוסית – שהן שפות האם של חברי ההרכב. במוזיקה שלהם הם מבקשים לתבוע מקום לעושר של קולות וזהויות, תוך מימוש הפוטנציאל היצירתי הרב שקיים במפגש ביניהם. "מתחילת דרכנו היצירה המוזיקלית שלנו שזורה בפעילות חינוכית עם נוער וצעירים, המאפשרת להביא את הבשורה המוסיקלית והחברתית של "סיסטם עאלי" למעגלים הולכים ומתרחבים של קהלים ערבים ויהודים, ותיקים ועולים חדשים, ברחבי הארץ ולחשוף אותם לסגנונות מוזיקליים שונים"

ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי הבא לידי ביטוי בלהקת "סיסטם עאלי". **הסבר** כיצד בא לידי ביטוי עיקרון זה בקטע.

2. בבריטניה הוקם בית ספר ייחודי, שתכנית הלימודים בו מדגישה את החינוך החברתי יותר מהשגים בלימודים. משרד החינוך הבריטי הוציא צו סגירה לבית הספר, בטענה שתכנית הלימודים בו חורגת מתכנית הלימודים האחידה הנהוגה במדינה. הנהלת בית הספר פנתה לבית המשפט בבקשה לבטל את הצו. השופט נענה לבקשתה והתיר את המשך פעילותו של בית הספר.

ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שעליו התבסס השופט בפסיקתו. **הסבר** תשובתך על פי הקטע.

3. מועמדת האופוזיציה בבחירות לנשיאות פקיסטן נרצחה בעת מסע הבחירות שלה. תומכיה מאשימים את השלטון בפקיסטן ברצח. (מעריב דצמבר 2007)

ציין והצג איזה מעקרונות הדמוקרטיה נפגע בארוע זה? הסבר תשובתך על פי הקטע.

4. בישראל פועלים כמה וכמה ארגוני עובדים שמטרתם לדאוג לזכויות העובדים. אחד המנהלים בארגון העובדים הגדול בישראל אמר בריאיון לעיתון שבגלל מספרם הגדול של הארגונים הם אינם פועלים בעילות. לכן הוא מציע לכל הארגונים להתאחד.

בתגובה לדברים אלו אמר היושב ראש של אחד הארגונים הקטנים, כי ארגונו מתנגד לאיחוד כזה. לדבריו, כל אחד מהארגונים פועל למען האינטרסים הייחודיים של העובדים החברים בו, ואם יתאחדו ארגונים אלו לארגון אחד הם לא יוכלו לפעול להשגת האינטרסים שלהם.

ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שבא לידי ביטוי בעמדת הארגון הקטן. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

5. בתכנית טלוויזיה באחד מהערוצים, התארח אחד מראשי ארגוני הקירוב בישראל. עיקר הריאיון עסק בנושא הקירוב ובהמשכו נשאל ראש הארגון מדוע קיימים כל-כך הרבה ארגונים שעוסקים למעשה באותה המטרה. ראש הארגון השיב כי אכן בישראל קיימים ארגונים רבים שעוסקים בקירוב, ולמעשה כל אחד מהם עוסק בתחום אחר של הקירוב ובאוכלוסייה שונה. לארגונים כולם אולי יש את אותה המטרה, אך הם משקפים דעות שונות ומחשבות שונות בקרב הקירוב. עם זאת, טען כי לדעתו יש צורך "לאחד כוחות" ובכך להעצים את תהליך הקירוב בישראל.

ציין והצג מהו העיקרון שבא לידי ביטוי בפעולותיהם של הארגונים השונים. הסבר תשובתך עפ"י הקטע.

6. חברת אוטובוסים נענתה לבקשת המגזר החרדי והפעילה מספר קווים בין ערים חרדיות או בין שכונות חרדיות בהן מונהגת הפרדה בין נשים לגברים. קווים אלו נקראו בפי החברה "קווי מהדרין". קבוצה של נשים וחברי כנסת ממפלגות בישראל פנו לבג"ץ בזמן האחרון בדרישה לבטל את הקווים הללו כיוון שהם פוגעים לכאורה בשוויון בין המינים. לטענתם, הנשים נאלצות לשבת בנפרד ומאחור והדבר משפיל אותן מאוד. בתגובה השיבה חברת האוטובוסים כי ביצירת קווי המהדרין היא מממשת את זכותם של החרדים לחיות עפ"י אורחות החיים שלהם.

ציין והצג מהו העיקרון שבא לידי ביטוי לטענת חברת האוטובוסים בהפעלת קווי המהדרין. **הסבר** תשובתך עפ"י האירוע.

7. בארצות הברית ארגנו שני מנהיגים דתיים – רב יהודי וחכם דת מוסלמי, מפגשים בין הקהילה היהודית והקהילה המוסלמית. הם גם כתבו ספר הכולל דיון בסוגיות ובשאלות דתיות שהתורה וקוראן עוסקים בהן. שני המנהיגים מקווים שפעולות אלה יביאו לקירוב בין הקהילות על אף האמונות השונות של היהודים והמוסלמים, מתוך הבנה שכל אדם זכאי לחיות לפי אמונתו.

ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שהמנהיגים הדתיים מקווים לממש בפעולותיהם. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

8. במכון דתי ידוע העוסק בנושא הפוריות, עורכים בכל שנה כנס ארצי בו דנים בנושאים הקשורים לפוריות. בכנס משתתפים בקהל רבנים ואנשי דת לצד רופאים, רופאות והעוסקים במקצוע. מארגני הכנס מסרבים לשבץ בקרב המנחים של הכנס גם נשים, משום שלדבריו הדבר פוגע באורחות חייהם של אנשי הדת. בעקבות סירוב זה, מספר רופאים סירבו להגיע להרצות בטענה שסירוב זה פוגע באחד מהזכויות של הנשים שאינן יכולות להופיע בפני הציבור.

בעקבות זאת, הוחלט ע"י המכון כי הכנס שנה לאחר מכן יפוצל לשניים - במועד אחד הוא יהיה פתוח לקהל הרחב ויופיעו בו גם נשים שירצו בנושא בפני הקהל, ובמועד אחר, יום לאחר מכן, הכנס ייערך בבית כנסת ונשים לא תצגנה לפני הקהל. כך, לפי מארגני הכנס, יישמרו אורחות חייהם של הדתיים מצד אחד, ויתאפשר לנשים להציג את דעותיהן המקצועיות מול הקהל מצד שני.

א. **ציין והצג** מהי הזכות שלדעת הרופאים שסירבו להופיע נפגעת בעקבות האיסור. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג** מהו העיקרון הדמוקרטי שהנחה את מארגני הכנס בפתרון שנמצא. **הסבר** כיצד עיקרון דמוקרטי זה בא לידי ביטוי בקטע.

9. בהכרזת האו"ם (החלטה 181, 29.11.1947) הובהר כי גם המדינה היהודית וגם המדינה הערבית יעניקו חופש לימודים למיעוט הקיים במדינה בשפתו שלו, במטרה לשמור על אורח-חיוו ותרבותו של המיעוט.

ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי שבא לידי ביטוי בהכרזת האו"ם. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

10. ממשלת ישראל הודיעה כי תקדם חוק לשינוי ולתיקון שיטת הממשל בישראל. לפי תיקון זה האופוזיציה לא תוכל להגיש הצעת אי אמון אלא אם יוסכם מטעמה על מועמד אחד לראשות ממשלה חדשה. בנוסף, הממשלה מבקשת להעלות את אחוז החסימה מ-2% ל-4%. לטענת גורמים באופוזיציה שינויים אלה יפגעו באופן קשה בדמוקרטיה הישראלית כי הם פוגעים בעקרונות יסוד ובייצוג מחשבות ודעות שונות בכנסת.

א. **ציין והצג** מנגנון פיקוח פורמלי אחד שבא לידי ביטוי בקטע. **הסבר** מנגנון זה עפ"י הקטע.

ב. **הצג** מהו אחוז החסימה, **והצג** יתרון אחד של אחוז חסימה גבוה, בעקבותיו מבקשים להעלותו בקואליציה.

ג. **ציין והצג** עיקרון יסוד אחד שלדעת האופוזיציה עלול להיפגע בהעלאת אחוז החסימה, לפי הקטע. **הסבר** עיקרון זה עפ"י הקטע.

11. בשנים האחרונות אנו עדים ליותר ויותר בתי ספר מיוחדים הנפתחים ברחבי המדינה. בתי ספר אלו פועלים על פי גישות חינוכיות שונות בהן ההורים, הצוות החינוכי וההנהלה מאמינים. בתי ספר אלו מאפשרים לתלמידי ישראל ולהורים לבחור צורת חינוך שונה מזו שמקובלת בחינוך הממלכתי הרגיל.

ציין והצג מהו העיקרון הדמוקרטי שבא לידי ביטוי בבתי ספר אלו. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

12. בקרב המחנה האשכנזי במגזר החרדי חלה בחודשים האחרונים מחלוקת כבדה בין קהילת הרוב התומכת ברבני בני ברק לבין קהילת המיעוט התומכת ברבני ירושלים. המחלוקת והמתח הגיעו לשיאן בבחירות האחרונות כאשר שני הזרמים התמודדו בשתי מפלגות שונות. האחת (בני ברק) ותיקה והשנייה (ירושלים) חדשה.

בעקבות ההשקפות הפוליטיות השונות בין שני הזרמים, הורו רבני בני ברק לפטר ממוסדות החינוך שלהם את המורות והמחנכות שהצביעו למפלגה היריבה. בתגובה המורות טענו כי זו פגיעה בזכותן הדמוקרטית. נציגי הרבנים הבהירו כי סיבת הפיטורין היא אכן זו, אולם הסיבה לכך היא שברצונם לעצב אורח חיים מסוים הנוגד את תפיסת המפלגה היריבה ומורה המאמינה בהשקפת העולם היריבה, אינה יכולה להיות חלק מהשקפת העולם במקום בו היא עובדת, המעוצבת ע"י רבני בני ברק.

א. **ציין והצג** מהי הזכות שלטענת המורות נפגעת כתוצאה מהחלטת הרבנים. **הסבר** כיצד זכות באה לידי ביטוי בקטע לקטע.

ב. **ציין והצג** את העיקרון הדמוקרטי שבשמו מבקשים הרבנים לפטר את המורות. **הסבר** עיקרון זה בהתאם לקטע.

עקרון הסובלנות

1. חברת אוטובוסים נענתה לבקשתם של תושבי שכונה חרדית, להפעיל לשכונתם קו אוטובוסים ייחודי. בקו זה הונהגה הפרדה בין גברים לנשים בהתאם להשקפת עולמם של התושבים

החרדים. עפ"י ההסדר החדש, הגברים עולים מהדלת הקדמית של האוטובוס ויושבים בחלק הקדמי של האוטובוס, ואילו הנשים עולות מהדלת האחורית ויושבות בחלקו האחורי.

אחת מתושבות השכונה תבעה להפסיק את ההסדר משום שהוא משפיל ומבזה את הנשים. בתגובה לתביעה זו, השיב הדובר של חברת האוטובוסים כי הסדר זה אינו פוגע בנוסעות, והנהגתו אף מממשת את ערך הסובלנות.

א. **ציין והצג** איזו זכות של הנשים נפגעה, לדעת תושבת השכונה, בגלל הסדר זה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **הצג** את עקרון הסובלנות, **הסבר** כיצד הוא בא לידי ביטוי בהסדר שהנהיגה חברת האוטובוסים. (חורף 2007)

2. שמירה על עקרון הסובלנות תורמת ליציבות הדמוקרטיה. **הסבר** היגד זה. (קיץ 2005)

3. מדוע הסובלנות היא עיקרון חשוב בדמוקרטיה? הצג שתי סיבות.

4. בעקבות פתיחת מגרש חניה למכוניות בשבת בירושלים, בסמוך לאחת מהשכונות החרדיות בעיר, החלו המתגוררים בשכונה זו להתפרע ולהפר את החוק, גם כאשר המשטרה ניסתה שוב ושוב ללא הועיל לפנות אותם. באחת הכתבות שעסקה בנושא בעיתונות, כתב נציג של עמותה ירושלמית כי אותם מתפרעים פוגעים באחד העקרונות החשובים בדמוקרטיה, מלבד הפגיעה בשלטון החוק, בכך שהם לא מקבלים את העובדה שאנשים אחרים, המתגוררים גם הם בעיר, מעוניינים להשתמש בחניון זה, גם כאשר מדובר בדבר הנוגד את השקפת עולמם של המתפרעים.

מנגד טען אחד החרדים, כי מדובר בהפרה של דרך חיים, על אף החלטות הכנסת בנושא לאפשר לבעלי אמונות מסוימות לחיות באופן החיים המתאים להם מבלי שיפגעו בהם ולמעשה פתיחה של החניון, היא פגיעה בסטטוס-קוו.

א. **ציין והצג** מהו העיקרון הדמוקרטי שנפגע בהתפרעויות, לדעתו של נציג העמותה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** מהו העיקרון הדמוקרטי שהופר, לדעתו של החרדי. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

5. לכנס של אגודה העוסקת במחקר היסטורי הוזמן חוקר שנוי במחלוקת. הזמנה זו עוררה כעס בקרב חברים רבים באגודה, והם קראו למארגני הכנס לבטל את הזמנת החוקר. בתגובה לקריאה זו הודיעו מארגני הכנס שאחת ממטרותיו היא לחשוף את חברי האגודה לדעות שונות. לכן, אף-על-פי שהעמדות של החוקר חריגות ומנוגדות לדעות של מרבית חברי האגודה, הזמנתו לא תבוטל.

ציין והצג את העיקרון הדמוקרטי עליו מבסס מארגן הכנס את החלטתו לא לבטל את הזמנת החוקר. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בדבריו.

6. המתחים בין הזרמים השונים ביהדות מוביל לשסע דתי. הסבר קביעה זו. **הסבר** כיצד עקרון הסובלנות יכול לסייע לפתרון מתח זה.

עקרון ההסכמיות

1. הסדר הסטטוס-קוו (בנושא דת ומדינה) הוא ביטוי לעיקרון ההסכמיות. **הסבר** היגד זה.
  2. במדינות דמוקרטיות מקובל שיש להימנע מפגיעה בזכויות הפרט ומהתערבות בכל מה שקשור לענייניו האישיים של היחיד. אולם מדינות לאום דמוקרטיות לא הוקמו רק כדי לספק לתושביהן זכויות פרט, אלא גם כדי להביא לידי ביטוי את זהותן הלאומית ואת ייחודן. בהקשר זה יש לבדוק כיצד החברה היהודית בישראל מגדירה את זהותה וכיצד הגדרה זו משפיעה על זכויות הפרט ועל השמירה עליהן. לדעתי, האופי היהודי של מדינת ישראל מחייב הדגשת ערכים לאומיים משותפים בחיים הציבוריים. ערכים אלה צריכים לבוא לידי ביטוי מעשי, גם אם נגרמת בכך פגיעה בזכויות הפרט, כמו במקרה של סגירת חנויות בשבתות ובחגים.
  - בהנחה שמקובל על הרוב החילוני במדינה שיש ערך לכיבוד השבת ומועדי ישראל בציבור, רוב זה צריך, לדעתי, לדאוג לכך שאווירת השבת והחגים תכובד בציבור, בדיוק כשם שהוא דורש שאווירת יום השואה ויום הזיכרון לחללי צה"ל תכובד בציבור. (מעובד עפ"י מאמר ב"הארץ", 6.8.2001)
- הסבר** מהו עקרון ההסכמיות והדגם כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בדבריו של כותב הקטע (הבא דוגמה אחת).

3. הסדר הסטטוס-קוו (בנושא דת ומדינה) הוא ביטוי לעיקרון ההסכמיות. **הסבר** היגד זה.
  4. בעקבות פתיחת מגרש חניה למכוניות בשבת בירושלים, בסמוך לאחת מהשכונות החרדיות בעיר, החלו המתגוררים בשכונה זו להתפרע ולהפר את החוק, גם כאשר המשטרה ניסתה שוב ושוב ללא הועיל לפנות אותם. באחת הכתבות שעסקה בנושא בעיתונות, כתב נציג של עמותה ירושלמית כי אותם מתפרעים פוגעים באחד העקרונות החשובים בדמוקרטיה, מלבד הפגיעה בשלטון החוק, בכך שהם לא מקבלים את העובדה שאנשים אחרים, המתגוררים גם הם בעיר, מעוניינים להשתמש בחניון זה, גם כאשר מדובר בדבר הנוגד את השקפת עולמם של המתפרעים.
  - מנגד טען אחד החרדים, כי מדובר בהפרה של דרך חיים, על אף החלטות הכנסת בנושא לאפשר לבעלי אמונות מסוימות לחיות באופן החיים המתאים להם מבלי שיפגעו בהם ולמעשה פתיחה של החניון, היא פגיעה בסטטוס-קוו.
- א. **ציין והצג** מהו העיקרון הדמוקרטי שנפגע בהתפרעויות, לדעתו של נציג העמותה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
  - ב. **ציין והצג** מהו העיקרון הדמוקרטי שהופר, לדעתו של החרדי. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

עקרון הגבלת השלטון

1. מדוע חשוב להגביל את השלטון במדינה דמוקרטית?
2. **ציין שני** אמצעים להגבלת השלטון, **והסבר** כיצד **כל אחד** מהם יכול להגביל את השלטון.
3. מועמדת האופוזיציה בבחירות לנשיאות פקיסטן נרצחה בעת מסע הבחירות שלה. תומכיה מאשימים את השלטון בפקיסטן ברצח. (מעריב דצמבר 2007)
ציין והצג איזה מעקרונות הדמוקרטיה נפגע בארוע זה? **הסבר** תשובתך.
4. בחודשים האחרונים סוערת המדינה סביב דו"ח מבקר המדינה אשר בדק את הוצאות בית ראש הממשלה. הדו"ח מצא כי בשנים האחרונות הוצאות תחזוקת הבית גדלו מאוד בהשוואה לשנים קודמות. כמו כן מצא המבקר שורה של ליקויים כגון שימוש בכספי ציבור לשיפוץ ביתו הפרטי של ראש הממשלה ולקיחת ריהוט גן ממעון ראש הממשלה בירושלים לביתו הפרטי.
בתגובה לדו"ח טענו עורכי הדין של ראש הממשלה כי כל הפעולות נעשו כדין. "ראש הממשלה פועל לפי הנהלים והכללים, בדיוק כמו כל אזרח אחר במדינה", טענו עורכי הדין. כמו כן הם הדגישו על פי הנוהל, המדינה מממנת כל ריהוט שראש ממשלה משתמש בו ועליו להחזירו בתום כהונתו, כפי שאכן יעשה במידה ולא יכהן כראש הממשלה לאחר הבחירות.
א. **ציין והצג** את סוג מנגנון הפיקוח אשר מופיע בקטע. **הסבר** כיצד סוג מנגנון פיקוח זה בא לידי ביטוי
ב. **ציין והצג** את העיקרון הדמוקרטי אשר לפיו פעל ראש הממשלה לפי עורך דינו. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

עקרון הפרדת רשויות

1. **הצג** את רעיון הפרדת הרשויות, וכיצד באים האיזונים והבלמים לידי ביטוי במדינת ישראל? **הסבר** כיצד "הצעת חוק טרומית" מממשת עיקרון זה.
2. **הצג** את עקרון הפרדת הרשויות. **הסבר** כיצד התקנות לשעת חירום פוגעות במימוש של עיקרון זה.
3. ארצות הברית מעולם לא הכירה בעיר ירושלים כבירת ישראל. אי לכך בדרכונם של אזרחיה אשר נולדו בעיר לא כתובה המדינה בה נולדו. זוג אזרחים אמריקאים אשר בנם נולד בירושלים פנה לבית המשפט בדרישה לחייב לרשום בדרכונו של בנם כי נולד בישראל. לטענתם ירושלים מהווה אבן יסוד בהיסטוריה ובתרבות היהודית, ולכן זה מובן מאליו שהעיר נכללת בשטחה של ישראל. "ישראל היא מדינה יהודית, ולכן יש להכיר בירושלים שהיא העיר הקדושה ליהדות, כחלק מישראל", טענו ההורים.
בתגובה לכך טען חבר פרלמנט אמריקאי כי הפניה לבית המשפט שיכריע בסוגיה זו אינו נכון ואינו תקין. לדבריו החלטה זו צריכה לעבוד כחוק בבית הנבחרים האמריקני על מנת שיחשב

להליך תקין. "תפקידו של בית המשפט לשפוט לפי חוקים, ולא לקבוע מדיניות. זהו תפקידה של הרשות המחוקקת ואין לערבב בין הסמכויות", טען חבר הפרלמנט.

א. **ציין והצג** באיזה סוג לאומיות דוגלים בני הזוג האמריקאים. **הסבר** תשובתך על פי הקטע.

ב. **ציין והצג** על איזה עיקרון מגן חבר הפרלמנט. **הסבר** תשובתך על פי הקטע.

עקרון בחירות דמוקרטיות

5. **הצג** את העיקרון של בחירות דמוקרטיות. **הסבר** כיצד עקרון זה משמש ככלי להגבלת השלטון.

תנאים לבחירות

1. **ציינו שלושה** מאפיינים הכרחיים של בחירות דמוקרטיות.
2. לקראת תחילת מערכת הבחירות במדינה מסוימת אסר השלטון לקיים אספות בחירות וסגר עיתונים וערוצי שידור פרטיים. **ציין והצג תנאי הכרחי** לקיום בחירות דמוקרטיות שנפגע? **הסבר** את תשובתכם.
3. בדיון שנערך באחת מוועדות הכנסת השתתפו נציגים של ארגוני הנכים בישראל. הם טענו שבבחירות האחרונות לכנסת, אפשר היה להגיע למחצית מהקפלות דרך מדרגות בלבד. לכן נכים המרותקים לכיסאות גלגלים לא יכלו להגיע לקלפיות אלה ולא הצביעו בבחירות. לטענתם, מצב זה פגע באחד מהתנאים ההכרחיים לקיום בחירות דמוקרטיות.
4. **ציין והצג** את התנאי לקיום בחירות דמוקרטיות שנפגע, לטענת נציגי ארגוני הנכים. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.
5. **הצג שני** מאפיינים הכרחיים של בחירות דמוקרטיות.
6. **הסבר** יתרון **אחד** של שיטת הבחירות הרשימתית-יחסית לעומת שיטת הבחירות האישית-רובית.
7. **הצג** שתי דרכים בהן יכולים האזרחים להשתתף/להשפיע על המערכת הפוליטית במדינה.
8. הסבירו כיצד בחירות מגבילות את השלטון, **ציינו** שני עקרונות דמוקרטיים הבאים לידי ביטוי בבחירות דמוקרטיות.
8. במדינת ישראל כל האזרחים זכאים להשתתף בבחירות לכנסת. כדי לממש את זכותם של בעלי מוגבלויות גופניות להשתתף בבחירות, החוק מאפשר למלווה להיכנס יחד איתם אל הקלפי. אחד מחברי הכנסת טען שנוכחות המלווים בזמן בחירת פתק ההצבעה מאפשרת להם לדעת כיצד בוחר האדם שהם מלווים, וכך נפגע אחד התנאים ההכרחיים לקיום בחירות דמוקרטיות. לכן יש לחפש פתרון אחר, שיבטיח את מימוש זכותם להצביע בלי לפגוע בתנאי היסוד של בחירות דמוקרטיות.

ציון והצג את התנאי ההכרחי לקיום בחירות דמוקרטיות, שנפגע לדברי חבר הכנסת. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע. קיץ 2008

9. עפ"י החוק בישראל, זכאים להצביע לכנסת רק אזרחים ישראלים שחיים בארץ ואזרחים בעלי תפקיד ממלכתי השוהים בחוץ-לארץ.

חברי כנסת מבקשים לקדם הצעת חוק ולפיה גם אזרחים ישראלים שחיים מחוץ למדינה יוכלו להצביע בבחירות לכנסת במדינות שבהן הם מתגוררים. לטענת יוזמי החוק, כיום נשללת מאזרחים אלה הזכות להצביע, ונמנעת מהם היכולת להשפיע על תהליכי קבלת ההחלטות בישראל.

המתנגדים להצעה טוענים שאין לשנות את החוק הקיים, כי האזרחים החיים בארץ ממלאים את חובותיהם למדינה, ורק הם מושפעים ישירות מקבלת ההחלטות של הנבחרים, בניגוד לאזרחים שחיים מחוץ למדינה.

א. **ציון והצג** את התנאי לבחירות דמוקרטיות שאינו מתממש במלואו כיום, לטענת יוזמי הצעת החוק. הסבר כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציון והצג** את המדיניות (העדפה מתקנת, הבחנה, אפליה) שעליה מתבסס החוק הקיים, לטענת המתנגדים להצעת החוק. הסבר כיצד מדיניות זו באה לידי ביטוי בקטע.

שיטות הבחירות

1. **שיטת הבחירות היחסית** יכולה לסייע להפחתת מתחים שמקורם ב**שסעים** בחברה. הסברו היגד זה.

2. **הצג** יתרון וחסרון בכל אחת משיטות הבחירות בעולם

3. **הצג** את שיטת הבחירות הארצית והסבר את ההבדל בינה לבין שיטת הבחירות האזורית. **הסבר** כיצד השיטה הארצית מביאה לידי ביטוי את עקרון הפלורליזם

4. **הצג** את שיטת הבחירות היחסית והסבר חיסרון אחד שלה. הסבר כיצד שיטה זו מביאה לידי ביטוי את עקרון הפלורליזם

5. **הצג** את שיטת הבחירות הרובית והסבר חיסרון אחד שלה. **הסבר** כיצד שיטה זו מונעת את קיומו של עקרון הפלורליזם.

5. בישראל הנוכחית, ערב הבחירות, מדברים בעיקר על החלפת שיטה. כולם טוענים שהשיטה לא טובה. שהגיע הזמן לכונן כאן ממשלים יציבים, כאלו שמסוגלים לסיים קדנציה (תקופת זמן), מבלי שמפלגות קטנות "יחזיקו בקרנות המזבח" ויסחטו את עצמותיה של הקופה הציבורית.

כמובן שכולם מרבים לתקוף את המפלגות החרדיות כמי שמהווים לשון מאזניים [כלומר שבהם תלויה הרכבת הממשלה]. קל מאוד לתקוף את המיעוט. בעיקר אם הוא שונה מהותית ממרבית החברה בישראל.

הבעיה הגדולה היא שהמפלגות החדשות, שקוראות להחליף את שיטת הבחירות, משתמשות בשיטה הישנה כדי להיבחר לכנסת, במטרה להיות עוד מפלגה קטנה, ובאמצעות היות המפלגה הזו לשון מאזניים, היא תשנה את השיטה ולא תאפשר למפלגות קטנות ובינוניות להיות לשון מאזניים שמקדמות אגינדה [ראיית עולם] של המיעוט על חשבון הרוב.

הרצון לשנות את השיטה אינו כיוון שהשיטה הנוכחית לא ראויה. היא בסך הכול הרע במיעוטו. כשאומרים הרע במיעוטו הכוונה היא לכל קבוצות המיעוט שמיוצגות ע"י מפלגות סקטוריאליות [ששייכות למגזר מסוים]. אבל כל מפלגה, גם סקטוריאלית רוצה להגדיל את כוחה ולכן לא תשנה את השיטה. המטרה של כל מפלגה היא להגדיל את כוחה, עד שהיא מגיעה לגודל שהופך אותה למפלגה הגדולה בכנסת. יש לזכור שהמפלגות המגזריות, ולא משנה איזה מגזר, מעוניינות להמשיך בשיטה הזו, ומאחר שהמפלגות הללו הן רוב בכנסת – אין סיכוי שיהיה שינוי בשיטת הבחירה. (מעובד מתוך מאמר בעיתון 'שביעי' ברשת העיתונות החרדית 'קו עיתונות')

- א. בקטע בא לידי ביטוי **חיסרון אחד** של השיטה הקיימת [השיטה היחסית-רשימתית]. הסבר מהו חיסרון זה וכיצד הוא בא לידי ביטוי בקטע.
- ב. בקטע בא לידי ביטוי **יתרון אחד** של השיטה הקיימת [השיטה היחסית-רשימתית]. הסבר מהו חיסרון זה וכיצד הוא בא לידי ביטוי בקטע.
- ג. הבא יתרון **אנ** חיסרון נוסף של השיטה הקיימת לפי החומר שלמדת בכיתה.

6. שיטת הבחירות הארצית היא שיטה לא טובה לישראל לדעתי. ניתן לראות זאת מהנושא הזה של האפריקאים הלא-חוקיים המתגוררים בתל-אביב. ברור שאם הייתה בישראל שיטת בחירות אזורית, אז הנציגים של תל-אביב בכנסת היו דואגים לשנות את המציאות הקשה הזו. המצב היום הוא שרוב תושבי דרום תל-אביב לא מצביעים בבחירות לכנסת, כי הם מרגישים שאין מי שישמע את קולם. אולם בשיטה האזורית אני משוכנע כי הם יצביעו כדי להשפיע על הנציגים האזוריים שלהם בכנסת.

מצד שני ועדת הכנסת לנושא פנים דנה בכובד ראש בנושא זה, ועל אף גישתו המוסרית לכאורה של שר הפנים שמנסה למצוא פתרונות כיצד לשנות את המצב, היא דורשת לגרש מהארץ, ובכך למעשה מונעת משר הפנים לפעול בצורה רכה יותר נגד המהגרים הלא-חוקיים.

- א. הצג יתרון אחד של שיטת הבחירות האזורית שמביא כותב המאמר. הסבר כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.
- ב. הסבר את תפקיד ועדת הכנסת כמפקחת על הממשלה. הצג מנגנון פיקוח ובקרה פורמלי נוסף הקיים במדינת ישראל.

מנגנוני פיקוח ובקרה

1. הסבר את חשיבות קיומה של ביקורת על השלטון במדינה דמוקרטית. ציין שני מנגנוני ביקורת על השלטון.

2. ממשלת ישראל הודיעה כי תקדם חוק לשינוי ולתיקון שיטת הממשל בישראל. לפי תיקון זה האופוזיציה לא תוכל להגיש הצעת אי אמון אלא אם יוסכם מטעמה על מועמד אחד לראשות ממשלה חדשה. בנוסף, הממשלה מבקשת להעלות את אחוז החסימה מ-2% ל-4%.

לטענת גורמים באופוזיציה שינויים אלה יפגעו באופן קשה בדמוקרטיה הישראלית כי הם פוגעים בעקרונות יסוד ובייצוג מחשבות ודעות שונות בכנסת.

א. **ציין והצג** מנגנון פיקוח פורמלי אחד שבא לידי ביטוי בקטע. **הסבר** מנגנון זה עפ"י הקטע.

ב. **הצג** מהו אחוז החסימה, **והצג** יתרון אחד של אחוז חסימה גבוה, בעקבותיו מבקשים להעלותו בקואליציה.

ג. **ציין והצג** עיקרון יסוד אחד שלדעת האופוזיציה עלול להיפגע בהעלאת אחוז החסימה, לפי הקטע. **הסבר** עיקרון זה עפ"י הקטע

3. שיטת הבחירות הארצית היא שיטה לא טובה לישראל לדעתך. ניתן לראות זאת מהנושא הזה של האפריקאים הלא-חוקיים המתגוררים בתל-אביב. ברור שאם הייתה בישראל שיטת בחירות אזורית, אז הנציגים של תל-אביב בכנסת היו דואגים לשנות את המציאות הקשה הזו. המצב היום הוא שרוב תושבי דרום תל-אביב לא מצביעים בבחירות לכנסת, כי הם מרגישים שאין מי שישמע את קולם. אולם בשיטה האזורית אני משוכנע כי הם יצביעו כדי להשפיע על הנציגים האזוריים שלהם בכנסת.

מצד שני ועדת הכנסת לנושא פנים דנה בכובד ראש בנושא זה, ועל אף גישתו המוסרית לכאורה של שר הפנים שמנסה למצוא פתרונות כיצד לשנות את המצב, היא דורשת לגרש מהארץ, ובכך למעשה מונעת משר הפנים לפעול בצורה רכה יותר נגד המהגרים הלא-חוקיים.

א. **הצג** יתרון אחד של שיטת הבחירות האזורית שמביא כותב המאמר. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

ב. **הסבר** את תפקיד ועדת הכנסת כמפקחת על הממשלה. **הצג** מנגנון פיקוח ובקרה פורמלי נוסף הקיים במדינת ישראל.

4. **ציין** שני מנגנוני פיקוח בלתי פורמליים הקיימים במשטר דמוקרטי, **הסבר** כיצד הם מפקחים על השלטון.

5. באחת ממדינות אירופה היה נהוג חינוך חינוך לאזרחים. המדינה מימנה את כל הוצאות מערכת החינוך, מגן הילדים ועד סיום הלימודים באוניברסיטה. לאחרונה הוחלט לקצץ את תקציב החינוך ולדרוש מהסטודנטים לשלם שכר לימוד עבור הלימודים באוניברסיטאות ובמכללות. בתגובה להחלטה זו, השביתו ארגוני הסטודנטים את הלימודים במוסדות אלו ויצאו להפגנות סוערות מול משרדי האוצר והחינוך. (חורף 2007)

א. **ציין והצג** את הגישה החברתית-כלכלית שבאה לידי ביטוי במדיניות הממשלה לפני הקיצוץ בתקציב החינוך. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

- ב. **ציין והצג** איזה סוג של מנגנון פיקוח וביקורת על השלטון הפעילו ארגוני הסטודנטים. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
- ג. **ציין והצג** בשם איזו זכות פעלו הסטודנטים. **הסבר** תשובתך.
6. הציגו שתי דרכים בהן יכולים האזרחים להשתתף/להשפיע על המערכת הפוליטית במדינה.
7. בשנים האחרונות ים המלח הולך ומתייבש, ותהליך זה גורם לסביבה נזקים נוספים. קבוצת פעילים למען השמירה על איכות הסביבה ארגנה תערוכה שבה מוצגות יצירות העוסקות בהתייבשות של אזור ים המלח. הם טענו כי באמצעות התערוכה הם מוחים על כך שהממשלה אינה פועלת למניעת ההתייבשות של ים המלח, ועל הפגיעה של תהליך זה באיכות הסביבה.
- ציין והצג** את מנגנון הפיקוח והביקורת שבא לידי ביטוי בקטע. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
8. בתוניסיה השתתפו אלפי אזרחים בהפגנות סוערות בדרישה להפיל את השלטון במדינה ולכונן בה משטר דמוקרטי. פרשנים טוענים כי לרשתות חברתיות באינטרנט כגון "פייסבוק" או "טוויטר" היה תפקיד חשוב בהפלת השלטון, מכיוון שמה שנכתב בהן עודד את האזרחים לפעול לשינוי המציאות במדינה.
- ציין והצג** את סוג מנגנון הפיקוח והביקורת (פורמלי או בלתי פורמלי) שהביא להפלת השלטון בתוניסיה. **הסבר** כיצד סוג מנגנון זה בא לידי ביטוי בקטע.
9. אזרחים הקימו ארגון שמטרתו לדווח לציבור על פעילותם של חברי הכנסת. אנשי הארגון אוספים מידע על התנהלותם של חברי הכנסת ועל הדרך שבה הם מקבלים החלטות. למשל הארגון מציג מדד שמדרג את חברי הכנסת לפי מספר החוקים החברתיים שיזמו. המידע שנאסף ע"י אנשי הארגון מתפרסם באמצעי התקשורת באופן שוטף.
- ציין והצג** את סוג מנגנון הפיקוח והביקורת שבא לידי ביטוי בפעילות הארגון. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.
10. באחת מהשכונות החרדיות בירושלים הדפיסו סיפור מצויר (קומיקס) בנוגע לשירות צבאי ולחילון. בסיפור הועברה ביקורת ברורה ובוטה כנגד שר האוצר וכנגד ראש מפלגה נוספת.
- ציין והצג** איזה מנגנון ביקורת בלתי פורמלי בא לידי ביטוי בקטע. **הסבר** את דבריך מהקטע.

חוקה

1. **הצג** את המושג חוקה ו**הסבר** כיצד היא מגבילה את השלטון?

עקרון שלטון החוק

1. תלמיד יצא לחופשה בחו"ל עם משפחתו במהלך שנת הלימודים, בלי לקבל אישור ממנהל ביה"ס. כאשר חזר לארץ, הודיע לו המנהל כי הוא מושעה מהלימודים בגלל מעשהו. התלמיד התלונן במשרד החינוך בטענה שההשעיה פוגעת בהשכלתו. בבדיקת התלונה התברר שמנהל ביה"ס נהג כשורה, משום שתקנות משרד החינוך מתירות להעניש תלמיד בהשעיה מבית הספר.

- א. **ציין והצג** את הזכות של התלמיד שנפגעה, לפי טענתו. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
- ב. **ציין והצג** את העיקרון הדמוקרטי שבשמו פעל מנהל ביה"ס. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.
2. לחלק מתושבי שדרות נמאס מהבטחות הממשלה ומערכת הביטחון למגן את בתיהם כנגד פגיעת הקסאמים והם החליטו להוסיף לביתם חדר-ממוגן, מבלי לחכות על פי הנדרש לאישור מהוועדה המקומית לתכנון ובנייה. "אין זמן" הם אומרים "החדר מקנה לנו ביטחון גם אם בגלל בנייתו הפכנו לעבריינים"
- א. **ציין והצג** מהי הזכות שבשמה החליטו אותם תושבי שדרות להוסיף לביתם חדר ביטחון. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ב. **ציין והצג** מהו העיקרון שאותו הפרו תושבי שדרות בבנותם את החדר ללא אישור הוועדה לתכנון ובנייה. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.
3. משרד הבריאות החליט לצמצם את "סל התרופות" בו תרופות רבות המסופקות במחירים מוזלים ומסובסדים לחולים במחלות שונות. צעד זה הוא אחד מן הצעדים בו נוקטת הממשלה לאחרונה במשרדי הממשלה השונים וזאת בשל גישתה למדינה דמוקרטית. מספר נכים ונוקקים לתרופות שונות ומגוונות הפגינו מול הכנסת בשל צמצום סל התרופות וקראו שלא לאפשר פגיעה בסל זה, פגיעה שתוביל לפגיעה חמורה באחת מזכויותיהם. בעקבות עימות במקום, מספר ח"כים הבהירו כי יחוקקו חוק בנושא ואכן מספר ימים לאחר מכן הונחה הצעת חוק טרומית בנושא זה על שולחן הכנסת.
- א. **ציין והצג** באיזו זכות פוגע צמצום סל התרופות, לטענת המפגינים. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
- ב. **ציין והצג** איזה עיקרון דמוקרטי בא לידי ביטוי בקטע. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
4. בעקבות הפרות סדר באחד מהכפרים בשטחים, הורה צה"ל על "שטח צבאי סגור", כלומר: איסור של כניסת אנשים לאזור המסוים שהוגדר. ההפגנות והמהומות באזור הכפר לא שקטו, והתושבים המשיכו למחות על מדיניות הממשלה אשר משאירה את שטחי המרעה שלהם מחוץ לגדר ההפרדה, שאמורה להגן על תושבי ישראל מפני מחבלים ומסתננים לא חוקיים. פעילים של אחת המפלגות אשר הגיעו לאזור הפרו את הצו של צה"ל והמשיכו להתפרע יחד עם מפגינים נוספים מהכפר. בתגובה, צה"ל פיזר את ההפגנה בכוח ומספר מפגינים נפצעו.
- א. **ציין והצג** באיזו זכות של התושבים פוגעת מדיניות הממשלה. **הסבר** תשובתך לפי הקטע.
- ב. **ציין והצג** איזו זכות באה לידי ביטוי בבניית הגדר. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
- ג. **ציין והצג** איזה עיקרון דמוקרטי הפרו הפעילים של אחת המפלגות. **הסבר** תשובתך לפי הקטע.
- ד. **ציין והצג** באיזו זכות פגע צה"ל בהטלת הצו. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

5. מדינת ישראל מחייבת את יצרני הסיגריות להצמיד תווית אזהרה למוצרים שהם משווקים. באזהרה עליהם לכלול פירוט של הנזקים העלולים להיגרם למעשן ולמי שנמצא בסביבתו. המדינה מעוניינת לצמצם את העישון, ולהביא לידיעת כל אדם מהו הסיכון הכרוך בעישון כדי שיוכל להחליט על-פי שיקול דעתו אם לעשן או לא. יצרני סיגריות שלא יפעלו על-פי הכללים המחייבים יענשו, ויוטלו עליהם קנסות כבדים. קיץ תשע"א

א. **ציין והצג** זכות טבעית (זכות יסוד) שהמדינה מבקשת לממש באמצעות פרסום האזהרה. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג** את העיקרון הדמוקרטי שיצרני הסיגריות מחויבים לפעול על-פיו. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

6. על-פי התקנות באחת מהעיריות, הרחצה בים בלי מציל אסורה. כאשר לא היו מצילים באחד מחופי הים הגיעו פקחים עירוניים, ומתחו סרט סימון לאורך קו המים. הם הודיעו למבקרים כי אין לעבור את הסרט ולהיכנס לים, ומי שיפר את התקנות יחויב לשלם קנס כספי. כמה מבקרים שהגיעו לחוף רצו להיכנס לים. לטענתם, הים הוא אזור פתוח, ואין למנוע מהם את הזכות להיכנס אליו אם זה רצונם.

א. **ציין והצג** את העיקרון הדמוקרטי שעל-פיו פעלו המפקחים בעירוניים. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** את הזכות של המבקרים בחוף, שלטענתם עלולה להיפגע בגלל פעולת הפקחים. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

שלטון החוק - המובן הפורמלי והמובן המהותי

1. כדי לעודד מורים ללמד ביישובים מרוחקים ממרכז הארץ, חוקקה הכנסת חוק חדש. על פי חוק זה ניתנות הטבות כספיות למורים המלמדים ביישובים מסוימים. כמעט כל היישובים האלה הם יהודיים, ואילו מורים המלמדים ביישובים ערביים, הסמוכים ליישובים יהודיים אלה, אינם זכאים להטבות אלה. המורים שאינם זכאים להטבות עתרו לבג"ץ, בטענה שהחוק פוגע בעקרון שלטון החוק.

ציין והצג את המובן של שלטון החוק, שנפגע בעקבות חקיקת החוק החדש. **הסבר** את תשובתך על פי הקטע.

2. שוטרים הגיעו לביתו של חשוד בהעלמת מס, ובידם צו של בית משפט. מטרתם הייתה לערוך חיפוש בבית כדי להחרים מסמכים הדרושים לחקירת העניין. חברת כנסת, שהבית הוא בית משפחה, מנעה מהשוטרים לערוך את החיפוש בטענה כי גם היא מתגוררת בבית זה ויש לה חסינות. איש ציבור מתח ביקורת על התנהגותה של חברת הכנסת. לדבריו, אמנם מה שעשתה היה חוקי, אבל מקרה זה רק מדגיש עד כמה חוק החסינות, כפי שהוא נהוג בישראל, פוגע בעיקרון השוויון.

א. **ציין והצג** על איזה סוג של חסינות התבססה חברת הכנסת. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

- ב. **ציין והצג** על איזה מובן (פורמלי או מהותי) של שלטון החוק ביסס איש הציבור את ביקורתו. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
3. הציגו את שני ההיבטים של עיקרון שלטון החוק.
4. מהו המובן המהותי של שלטון החוק?
5. הסבר כיצד תהליך החקיקה במדינה דמוקרטית יכול לסייע בשמירה על המובן המהותי של שלטון החוק. קיץ 2008

גבולות הציות לחוק במשטר דמוקרטי

עבריינות פלילית רגילה

1. באחת ממדינות אירופה עצרה המשטרה שני אנשים. במקרה הראשון נתפס אדם כשהוא גונב כלי כסף וזהב מבית-כנסת. במקרה השני נתפס אדם כשהוא מצייר צלבי קרס על קירות בית כנסת.
- א. **ציין והצג** איזה סוג עבריינות ביצע האדם במקרה הראשון? **הסבר** את תשובתך.
- ב. **ציין והצג** איזה סוג עבריינות ביצע האדם במקרה השני? **הסבר** את תשובתך.
2. במהלך מערכת בחירות לכנסת, עוזרו של אחד השרים נתן שוחד לעיתונאי כדי שיפרסם כתבה אוהדת על השר. כאשר התגלה המעשה, התברר שהעוזר רצה לסייע לבחירתו מחדש של השר כדי לשמור על משרתו כעוזר השר.
- א. **ציין והצג** את סוג העבריינות שבא לידי ביטוי במעשהו של עוזר השר. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
3. שר בממשלה הורשע בבית המשפט במעשה מגונה כלפי עובדת במשרד. בפסק הדין ביקרו השופטים את העובדה כי בהיותו מחזיק בתפקיד ציבורי פעל השר בצורה שאיננה הולמת איש ציבור.
- ציין והצג** באיזה סוג עבריינות הורשע השר לשעבר. **הסבר** תשובתך.
4. שוטר בלבוש אזרחי עצר נהגת לבדיקת רישיונות, והנהגת ביקשה ממנו להציג בפניה את תעודת השוטר שלו. השוטר סירב לדרישה זו, ובתגובה אף ערך חיפוש במכונית ורשם לנהגת דוח על פגמים מכניים במכונית, אף עפ"י שלא היה רשאי לעשות כן.
- הנהגת הגישה תלונה על מעשיו של השוטר. כאשר הגיע העניין לדיון בבית המשפט, קבע השופט כי השוטר פעל ללא סמכות וללא סיבה עניינית אלא רק כדי לספק את יצר הנקמנות שלו, מכיוון שהרגיש שכבודו נפגע. לכן פסק בית המשפט שהשוטר יועבר מתפקידו.
- ציין והצג** את סוג העבריינות שבא לידי ביטוי במעשיו של השוטר. הסברת תשובתך עפ"י הקטע.

5. בעל חנות אסר על קופאיות המועסקות בחנותו לשבת במהלך עבודתן. לדבריו, הוא מאמין שאם הלקוחות יזכו בחנותו ליחס של כבוד, הם ישובו לקנות בה, ויחס כזה אפשר להעניק רק כאשר הקופאיות עומדות.

הקופאיות פנו לבית המשפט בטענה שהאיסור של בעל החנות מנוגד לחוק. בית המשפט פסק שלפי החוק יש לאפשר לכל עובד לעבוד בישיבה, אם עבודתו אינה נפגעת בשל כך. לכן, מכיוון שהקופאיות יכולות לעבוד בישיבה בלי שעבודתן תיפגע, בעל החנות חייב לאפשר להן לשבת.

ציין והצג את סוג העבריינות שבא לידי ביטוי באיסור של בעל החנות. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע. מחצית שלישית.

6. המשטרה חוקרת אירוע ירי שהתרחש באגודת ההומואים והלסביות ברח' נחמני בת"א. החוקרים סיפרו כי קיימים שני כיווני חקירה. **כיוון החקירה הראשון** הוא חשד שצעיר החליט לבצע טבח בקהילה בעקבות שנאה שלו לנטיותיהם המיניות של החברים באירוע בו אירע הרצח. **כיוון החקירה השני** הוא חשד שצעיר החליט לבצע את הטבח בעקבות אהבה נכזבת וכי היה ברצונו 'לפגוע בחבריו ההומוסקסואלים'.

א. **ציין והצג** איזה סוג עבריינות בא לידי ביטוי בכיוון החשד הראשון

ב. **ציין והצג** איזה סוג עבריינות בא לידי ביטוי בכיוון החשד השני

7. אופה מפורסם המציא מתכון לעוגה חדשה. העוגה זכתה להצלחה רבה, ומכירתה הביאה לו רווחים כספיים גדולים. העוזר של האופה החליט להתחרות באופה המפורסם. הוא עזב את מקום עבודתו ופתח מאפייה מתחרה. כדי להגדיל את היקף המכירות במאפייה שלו, אפה העוזר עוגות על-פי המתכון שהמציא האופה המפורסם ומכר אותן, בלי לקבל את רשותו.

האופה תבע את העוזר שלו בבית המשפט בטענה שהעוזר פועל בניגוד לחוק, ופוגע במימוש של אחת מזכויותיו. בית המשפט קיבל את טענות האופה ופסק שעל העוזר להפסיק למכור עוגות עפ"י המתכון של האופה, ועליו גם לפצות את האופה על הפגיעה בזכותו.

א. **ציין והצג** את הזכות שמימושה נפגע, לטענת האופה. הסברתשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** את סוג העבריינות שבא לידי ביטוי במעשהו של עוזר האופה. הסבראת תשובתך עפ"י הקטע.

עבריינות פלילית אידיאולוגית

1. באחת ממדינות אירופה עצרה המשטרה שני אנשים. במקרה הראשון נתפס אדם כשהוא גונב כלי כסף וזהב מבית-כנסת. במקרה השני נתפס אדם כשהוא מצייר צלבי קרס על קירות בית כנסת.

א. איזה סוג עבריינות ביצע האדם במקרה הראשון? **הסבר** את תשובתך.

ב. איזה סוג עבריינות ביצע האדם במקרה השני? **הסבר** את תשובתך.

2. פעילים בתנועה חברתית ריססו כתובות מחאה על חלונות ראוה של כמה חנויות במרכז קניות יוקרתי במרכז ארץ. בכתובות נאמר: "איפה הבושה?! 14,000 שקל לז'קט!", וכן "זוג נעליים ב- 3,600 שקל, כשבמדינה יש יותר ממיליון וחצי עניים!" בעלי החנויות התלוננו במשטרה שחלונות הראווה שלהם הושחתו, והם נאלצו לתקן את הנזק.

א. **ציין והצג** איזה סוג של עבריינות בא לידי ביטוי בריסוס כתובות המחאה. **הסבר** את תשובתכם על פי הקטע.

ב. **ציין והצג** איזה זכות של בעלי החנויות נפגעה. **הסבר** את תשובתך על פי הקטע.

3. לפני מספר חודשים הגיעו מספר אזרחים אל חברת "שלכת" העוסקת באלטרנטיבות לקבורה בישראל. האזרחים, שלא מסכימים עם צורת הלוויה זו, הצליחו להגיע אל משרפת הגופות (משרפה העוסקת בשריפת גופות של אלה שאינם רוצים להיקבר על פי ההלכה היהודית), לשרוף אותה ולהוציא אותה מכלל שימוש. במשדר החדשות התייצב מנכ"ל החברה וטען כי האזרחים שביצעו את הפשע פגעו באחת מהזכויות של **המתים**.

א. **ציין והצג** מהי הזכות של **המתים** שנפגעה לדברי המנכ"ל. **הסבר** תשובתך עפ"י האירוע.

ב. **ציין והצג** איזה סוג עבריינות בא לידי ביטוי בפעילות האזרחים. **הסבר** תשובתך עפ"י האירוע.

4. במשך זמן רב, לדעת ניצולי השואה הקשישים, מושכת המדינה את הזמן ולא משלמת את המגיע להם עפ"י חוק ועפ"י סיכומי השילומים עם גרמניה. ארגון ניצולי השואה החליט להיאבק והקים אוהל מחאה בכניסה לכנסת ישראל. חברי כנסת רבים פקדו את המקום ואמרו כי הנם משתתפים בצערם של ניצולי השואה וקראו לממשלה להגיע לפשרה עם המפגינים. אחד המפגינים קרא לעבר אחד מחברי הכנסת פושע, ונבלם ע"י שומרי ראשו.

5. לאחר מכן מספר ניצולי שואה הבחינו במכונית שר האוצר עומדת לצאת משערי הכנסת. הם דהרו אליה והחלו ליידות עליה אבנים, מקלות וכל הבא ליד. כתוצאה מכך נהגו של השר נפצע והשר הובהל מהמקום במהירות למקום אחר לאחר ששניים מהחלונות ברכבו נופצו.

א. **ציין והצג** בשם איזו זכות נאבקו הניצולים. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** איזה סוג עבריינות ביצעו ניצולי השואה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

6. במהלך חפירות לצורך סלילת כביש ראשי, התגלו קברים עתיקים. קבוצת אזרחים טענה שסלילת הכביש תגרום לפגיעה בקברים. לדבריהם, זוהי פגיעה בכבוד המת, והשמירה על כבוד המת היא ערך חשוב באמונתם. הם הגיעו למקום, ובניסיון לעצור את סלילת הכביש הם חיבלו במנועי הדחפורים וגרמו להם נזק.

ציין והצג איזה סוג של **עבריינות** בא לידי ביטוי בפעילות האזרחים נגד סלילת הכביש. הסבר את תשובתך עפ"י הקטע.

7. צעיר חרדי נכנס אל חנות "טיב טעם" ופשט בגדיו לעיניי כולם כמחאה על פסק הדין שנתנה שופטת בית המשפט לעניינים מקומיים בירושלים, כאשר הגדירה חנויות ומסעדות כמקום לא פומבי ולכן אישרה למכור בהן חמץ. הצעיר ביצע "מעשה מגונה בפומבי" ונעצר, כשלטענתו אין יכולים להעמיד אותו לדין, כיוון שטיב טעם היא חנות, ולכן אינה מקום פומבי, כפי שפסקו השופטת והיועץ המשפטי לממשלה.

ציין והצג איזה סוג עבריינות בא לידי ביטוי במעשה הצעיר. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

8. עובד חברת הייטק נעצר והועבר לחקירה בחשד שגנב תוכנה יקרה שיצרה החברה והעביר אותה לחברה בסין כיוון שהוא תומך במשטר הסיני. במהלך חקירתו טען שהחוקרים נקטו נגדו באלימות ואפילו אחזו בחולצתו. כדי לשכנעו לדבר.

א. **ציין והצג** את סוג העבריינות שהעובד חשוד שביצע – **הסבר**

ב. על פי טענת עובד החברה, ציין והצג את הזכות שנפגעה במהלך חקירתו – **הסבר** מהקטע

9. אלמוני נתפס בשעה שהוא שופך חומצות על מכוניות בת"א. בחקירת המשטרה הודה האלמוני בחשדות והסביר כי עשה זאת כיוון שהוא מתנגד לתרבות השפע המערבית שגורמת לפערים כלכליים בחברה.

ציין והצג מהו סוג העבריינות שביצע האלמוני. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

10. המשטרה חוקרת אירוע ירי שהתרחש באגודת ההומואים והלסביות ברח' נחמני בת"א. החוקרים סיפרו כי קיימים שני כיווני חקירה. כיוון החקירה הראשון הוא חשד שצעיר החליט לבצע טבח בקהילה בעקבות שנאה שלו לנטיותיהם המיניות של החברים באירוע בו אירע הרצח. כיוון החקירה השני הוא חשד שצעיר החליט לבצע את הטבח בעקבות אהבה נכזבת וכי היה ברצונו 'לפגוע בחבריו ההומוסקסואלים'.

א. **ציין והצג** איזה סוג עבריינות בא לידי ביטוי בכיוון החשד הראשון

ב. **ציין והצג** איזה סוג עבריינות בא לידי ביטוי בכיוון החשד השני

עבריינות פלילית שלטונית

1. הציגו והסבירו שני מאפיינים של עבריינות שלטונית.

2. **הצג** שני הבדלים בין עבריינות שלטונית לעבריינות פלילית רגילה.

3. מנהל בית חולים קיבל לידי שוחד, לאחר שהעביר למספר חברות ביטוח פרטים רפואיים אישיים על מאושפזים, כדי שחברות הביטוח יוכלו לקבל פרטים נוספים על התובעים כספים. מנהל בית החולים העביר כספים אלו לבניית מחלקה נוספת לשירות הציבור.

ציין והצג איזה סוג עבריינות בא לידי ביטוי במעשה המנהל. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

4. שר לשעבר הואשם כי בעת שכיהן כשר העבודה נתן אישורים, בניגוד לנהלים, לקבלן כח-אדם כדי שייבא לארץ עובדים זרים. הקבלן גמל לשר עבור קבלת האישורים לייבוא עובדים בתשלום כספים (שוחזר) שרובם נוצלו על-ידי השר לבניית ישיבות, בתי מדרש ובתי-כנסת במטרה לחזק את האמונה בעם ישראל ובדת היהודית.

ציין והצג את סוג העבריינות שניתן לייחס לשר לשעבר. בסס קביעתך על סמך האירוע

5. **הסבירו** מהי עבריינות שלטונית, וכיצד היא פוגעת בדמוקרטיה ?

פקודה בלתי חוקית ופקודה בלתי חוקית בעליל

1. הסברו הבדל אחד בין פקודה בלתי חוקית לפקודה בלתי חוקית בעליל.
2. חייל מאחד מחילות החי"ר סירב פקודה והובא למשפט אצל מפקד הגדוד שלו (מג"ד). מפקד הגדוד ביקש להבין מדוע סירב החייל לציית לפקודתו של מפקדו סגן מפקד הפלוגה, והחייל סיפר כי הפקודה כללה הוראות פתיחה באש נגד קבוצת מחבלים השוכנת בתוך קבוצת ילדים, וכי פתיחה באש הייתה מביאה באופן ברור להרג תושבים.
- ציין והצג** בשם איזה עיקרון סירב החייל לציית לפקודה ומה צריכה להיות הכרעת המג"ד בהתאם לעיקרון זה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
3. **הצג** את המושג "פקודה בלתי חוקית בעליל". **הסבר** כיצד ציות לפקודה כזאת פוגע במימוש חובות האדם כאדם. קיץ תשע"א

עקרון דמוקרטיה מתגוננת- גבולות בדמוקרטיה

זכות הדמוקרטיה להגן על עצמה

1. מאז המלחמה באפגניסטן בשנת 2002, נעצרו מאות אנשים המוחזקים בבסיס צבאי אמריקאי בקובה. העצירים מוחזקים בבסיס על-פי צווים מנהליים - הם לא הובאו לפני שופט ולא הואשמו בעבירה כלשהי. הממשל האמריקאי טוען שעצירים אלה הם חלק מרשת טרור בינלאומית, המסכנת את אזרחי ארצות-הברית ואנשים בעולם כולו. בית המשפט בארצות-הברית קבע לאחרונה שהמעצר הזה אינו חוקי והוא פוגע בזכויות האדם.
- א. **ציין והצג** מהו העיקרון שעל-פיו מוחזקים העצירים. **הסבר** תשובתך על פי הקטע.
- ב. **ציין והצג** איזו זכות של העצירים נפגעת. **הסבר** תשובתך על פי הקטע.
2. **הסבר** מהו עקרון "הדמוקרטיה המתגוננת", ו**ציין** תנאי אחד המאפשר לפסול רשימה מהתמודדות בבחירות לכנסת.
3. **הצג** את המושג "דמוקרטיה מתגוננת"
4. **הצג** את עקרון הפרדת הרשויות. **הסבר** כיצד התקנות לשעת חירום פוגעות במימוש של עיקרון זה.

עקרון הכרעת הרוב

1. הצגו שני נימוקים המצדיקים את קיומו של עקרון הכרעת הרוב במשטר דמוקרטי.
2. בסודן היה סכסוך ממושך בין תושבי צפון המדינה לתושבי דרום המדינה. כדי לסיים את הסכסוך, הוחלט לערוך הצבעה שבה יחליטו תושבי הדרום אם הם רוצים להיפרד מהצפון ולהקים מדינה משלהם. התקיימה הצבעה ובה הצביעו כתשעים אחוז מהמשתתפים בעד הפירוד. עם פרסום התוצאות הודיע מנהיג סודן שהוא מכיר בהחלטה של תושבי הדרום להקים מדינה משלהם באזור שבו הם מתגוררים כיום, ואיחל להם הצלחה בכך.
  - א. **ציין והצג** עיקרון דמוקרטי שהתממש בתהליך שהתרחש בסודן. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.
  - ב. **ציין והצג** את התנאי לקיום מדינה (שלא היה קודם לכן בדרום המדינה) שיתממש עם ביצוע ההחלטה. **הסבר** כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.
3. דרמה מדהימה התרחשה בבחירות בארה"ב : המיליארדר הניו-יורקי דונאלד טראמפ הביס את הילרי קלינטון ונבחר לנשיא ה-45 של ארה"ב. טראמפ ניצח ברוב מדינות המפתח בארה"ב (החזיר את השליטה בווישינגטון לרפובליקנים) וב-20 בינואר הוא ייכנס לבית הלבן עם אשתו מלניה. "זה כבוד עליון וזכות להיות הנשיא הנבחר של ארה"ב", פתח טראמפ את נאומו הניצחון. "תודה רבה לכולכם, אני מצטער שהמתנתם לי הרבה זמן". הוא אמר כי זוהי העת עבור אמריקה לרפא את פצעי הפילוג, "אנחנו מחדשים את החלום האמריקני. נבנה מחדש את הערים ונחזיר מיליונים לעבודה", "אהיה הנשיא של כל העם האמריקני". טראמפ הוסיף כי "הגיע העת ללכת זה לצד זה כאומה מאוחדת". הנשיא האמריקני הנבחר פנה לכל האזרחים שלא תמכו בו, אמר שהוא מבקש את עזרתם לעבוד ביחד ולאחד את ארה"ב כמטרה משותפת לכל האמריקאים. ולסיום אמר טראמפ: "אין חלום גדול מדי אין אתגר גדול מדי שום דבר שנרצה עבור עתידנו לא נמצא מחוץ להישג יד. אמריקה לא תתפשר על פחות מהטוב ביותר. אנחנו צריכים לבנות מחדש את הגורל של מדינתנו ולחלום בגדול ולהעז".

אחר ההכרזה על ניצחונו של דונלד טראמפ בבחירות לנשיאות ארצות הברית, פרצו הפגנות סוערות נגד הנשיא הנבחר בכמה ערים ברחבי המדינה. בין היתר, נערכו צעדות באוקלנד, לוס אנג'לס, פורטלנד וניו יורק. באוקלנד, בצפון קליפורניה, דווח כי המפגינים הציתו באש את דגל ארה"ב. כמו כן, באורגון דווח על מפגינים שהציתו מוצרים ממותגים של קמפיין טראמפ. מפגינים נוספים נאספו מול הבית הלבן כבר בשעות הלילה, וקראו קריאות בגנותו של טראמפ.

  - א. **הצג את עקרון הכרעת הרוב**.
הסבר כיצד עקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.
  - ב. **הצג את עקרון ההסכמיות**.
הסבר כיצד לפי דבריו של טראמפ תבוא לידי ביטוי ההסכמיות לאחר בחירתו.
  - ג. **הצג את המושג "אלימות פוליטית"**.
הסבר כיצד מושג זה בא לידי ביטוי בקטע.

שקלול ואיזון בין זכויות

בעקבות עליית מחיר הדלק הודיעו נהגי מוניות רבים כי ישבשו את התנועה בכבישים מרכזיים באמצעות נהיגה איטית. בכך הם מבקשים להביע את דרישתם מהממשלה להוזיל את מחיר הדלק. משרד התחבורה פנה לבית המשפט בבקשה שיאסור על הנהגים לשבש את התנועה, משום שפעולה זו תפגע באחת הזכויות של שאר המשתמשים בכביש.

בית המשפט פסק שכדי לשמור על הזכויות של כל הצדדים, יורשו נהגי המוניות לגרום לשיבושים בתחבורה רק משעות הצהריים ואילך, אך הוא אסר עליהם לעשות זאת בשעות הבוקר מפני שבשעות אלו הכבישים עמוסים במיוחד.

א. **ציין** את הזכויות המתנגשות באירוע. **הסבר** את תשובתך על פי הקטע.

ב. **ציין והצג** את הדרך שבה נהג בית המשפט כדי לפתור את ההתנגשות בין הזכויות במקרה זה. **הסבר** את תשובתך על פי הקטע.

1. במרץ 2014 התקבל חוק בכנסת להעלאת אחוז החסימה מ-2% ל-3.25. בתגובה לחוק אמר אחד מחברי הכנסת: "ההשלכות של העלאת אחוז החסימה על הציבור הערבי והשתתפותו בפוליטיקה הישראלית יהיו דרמטיות. מדובר כאן בשינוי מהותי בפוליטיקה הישראלית." בתגובה לחוק החדש ולקראת הבחירות הקרובות בינואר 2015 התכנסו המפלגות הערביות השונות לישיבה שבמהלכה דנו על איחוד הסיעות הערביות לרשימה אחת עם מצע משותף בבחירות לכנסת ה-20. למרות חילוקי דעות מסוימים, ההחלטה התקבלה בהצבעה ותמכו בה מרבית המשתתפים.

א. **ציין והצג** איזו סוג זכויות נפגע לטענת חבר הכנסת בעקבות קבלת החוק להעלאת אחוז החסימה. **הסבר** כיצד סוג זכויות זה בא לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג** את העיקרון הדמוקרטי לפיו נהגו המפלגות הערביות בתגובה לחוק ולקראת הבחירות הקרובות. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

2. לאחרונה עלתה לדיון ציבורי בקשתם של זוגות חד-מיניים לאפשר להם ביצוע הפריית מלאכותיות בסיוע כלכלי של המדינה. זוגות אלה טוענים כי זוגות רגילים (הטרנסקסואליים) מקבלים סיוע זה ואין שום סיבה שהזוגות החד-מיניים לא יקבלו סיוע זה. אחד הזוגות התראיין באחד מערוצי התקשורת. בראיון טען הזוג כי המדינה מחויבת לספק לאזרחיה שירותים רפואיים בסיסיים וכי טיפולי הפרייה לזוגות בכלל ולזוגות חד-מיניים בפרט הם בעלי אופי בסיסי זה.

א. **ציין והצג** את הזכות בשמם דורשים הזוגות החד-מיניים לאפשר להם לקבל טיפולי הפרייה. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג** את הזכות שבאה לידי ביטוי בדברי הזוג שהתראיין. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

3. עובדת פוטרה מעבודתה לאחר שיצאה לטיפולי פוריות, וזאת למרות שהודיעה כנדרש לממונים עליה שהיא תעדר מהעבודה לצורך טיפולי הפריה חוץ גופית. כשחזרה העובדת לעבודה הודיעו לה שהיא מפוטרת. העובדת שפנתה לבית הדין טענה כי פוטרה בלא שהמעסיק פנה לקבל אישור לפיטוריה מהשר או מהממונה על עבודת נשים, כפי שקובע חוק עבודת נשים וחוק שוויון הזדמנויות בעבודה.

השופט קבע שהעובדת תקבל ממעסיקה פיצוי בס"כ 100 אלף שקל. מכיון שהפיטורין נעשו בניגוד לחוק שקובע שאסור לפטר עובדת העוברת טיפולי פוריות במשך 150 ימים מאז הסתיימו הטיפולים. השופט הוסיף שיש לתת לה פיצוי ממשי כדי להרתיע מעסיקים מלהתנהל בצורה כזו.

א. **ציין והצג** את העיקרון דמוקרטי בשמו פנתה העובדת לבית הדין. **הסבר** תשובתך על פי הקטע.

ב. **ציין והצג** את סוג הזכויות עליו הגן בית הדין בפסיקתו. **הסבר** תשובתך על פי הקטע.

זכויות אדם- טבעיות

שאלות אירוע

1. חברת "נאפסטר" מפעילה שירות המאפשר לגולשים לחלוק עם גולשים אחרים את קבצי המוסיקה הנמצאים במחשבים האישיים שלהם. איגוד תעשיית ההקלטות בארה"ב תבע את החברה בטענה שהיא מעודדת משתמשים פרטיים להעביר זה לזה קבצי מוסיקה אשר כלל אינם בבעלותם.

ציין והצג מהי הזכות בשמה הגיש איגוד תעשיית ההקלטות את תביעתו? **הסבר** תשובתך ע"פ הקטע.

2. מנהל חברה יידע את עובדיו בדבר מחלתו של אחד מהעובדים החולה באיידס. העובד תובע את מנהל החברה בטענה שאסור היה לו לפרסם מידע זה אודותיו.

ציין והצג באיזו זכות תובע העובד את המנהל. **הסבר** תשובתך ע"פ הקטע.

3. איש עסקים שיצא לשלושה ימים לאיטליה, לא יכול היה לשוב ארצה במועד בשל שביתה בשדה התעופה. האיש מתכוון לעתור לבג"ץ. לטענתו, נטל עמו לנסיעה תרופות רק למספר הימים המתוכנן, ובגלל השביתה נותר בחו"ל ללא התרופות החיוניות לו.

ציין והצג מהי הזכות עליה יכול האיש לבסס את עתירתו? **הסבר** תשובתך ע"פ הקטע.

4. אדם שנתבע בבית-משפט ביקש לפסול את השופט הדין בעניינו, כיוון שהשופט הוא קרוב משפחה של הצד שתובע אותו לדין.

ציין והצג מהי הזכות אתה תובע האדם. **הסבר** תשובתך ע"פ הקטע.

5. מנהלת משרד השתמשה בעיצוב של גרפיקאית לעיטור כרטיסי הביקור שלה, אף כל פי שלא קיבלה את הסכמתה לכך, ואף על פי שלא שילמה לה על השימוש בעבודתה.

ציין והצג באיזו זכות של הגרפיקאית פגעה מנהלת המשרד, **הסבר** כיצד פגיעה זו באה לידי ביטוי בקטע.

6. אדם שנתבע בבית משפט ביקש לפסול את השופט הדין בעניינו, כיוון שהשופט הוא קרוב משפחה של הצד שתובע אותו לדין.

ציין והצג מהי הזכות שעליה מתבסס מבקש הפסילה בבקשתו, **והסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

7. בעלי בניין באחת הערים בקנדה אסרו על דיירים שגרו באותו בניין לבנות סוכות במרפסות דירותיהם בחג סוכות. כך נמנע מהדיירים היהודים לקיים את אחת ממצוות החג. הדיירים היהודים עתרו לבית המשפט העליון בדרישה לבטל את האיסור על בניית הסוכות, הם טענו שאיסור זה פוגע באחת מזכויותיהם. בית המשפט העליון קיבל את העתירה, ופסק כי ליהודים מותר לבנות סוכות במהלך החג, במרפסות של דירות בבתים משותפים, גם אם בעלי הבניינים מתנגדים לכך. (בגרות)

ציין והצג את הזכות שבית המשפט הגן עליה בהחלטתו, **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

הזכות לשוויון

1. חוק ממשלה מחייב כל מפלגה לשריין מספר מקומות ברשימה לנשים.

ציין והצג את המדיניות שמבטא חוק זה? **הסבר** תשובתך על פי הקטע.

2. על פי חוק, מדינת ישראל ומשרד הרווחה דואגים להקצות לנכים מעל דרגה מסויימת רכב צמוד ולעיתים אף נהג פרטי.

ציין והצג את המדיניות שמבטא חוק זה? **הסבר** תשובתך על פי הקטע.

3. עד שנת 1995 נשים לא היו יכולות להתמין לקורס טייס.

ציין והצג את המדיניות שהייתה נהוגה עד 1995. **הסבר** תשובתך על פי הקטע.

4. על אף תנאי הקבלה הקשים לאוניברסיטה היא מקצה מספר מקומות שמורים מראש לבני מיעוטים.

ציין והצג את המדיניות שמבטא חוק זה? **הסבר** את תשובתך על פי הקטע.

5. על פי חוק תלמידים עם לקות למידה זכאים להקלות בבחינות הבגרות.

ציין והצג את המדיניות שמבטא חוק זה? **הסבר** תשובתך על פי הקטע.

6. שחורים הופלו בארה"ב עד אמצע המאה ה-20.

- א. איזו גישה מבטא משפט זה? **הסבר** גישה זו
ב. באיזו גישה על ארה"ב לנקוט על מנת לתקן מצב זה?

7. מורה בבית הספר החליטה להיענות בחיוב לשתי בקשות למבחן. **התלמיד הראשון** הוא ספורטאי מצטיין שמקדיש שעות רבות לאימונים. המורה החליטה לבחון אותו יחד עם כל יתר התלמידים במסגרת הרגילה. היא נימקה את החלטה בכך שעיסוק התלמיד בשעות הפנאי הוא החלטה אישית שלו ולא ניתן להתחשב בו יותר מתלמיד שהחליט לעבוד בשעות אחה"צ. התלמיד אחראי בעצמו לתכנן את זמן הלמידה שלו. **התלמיד השני** הוא תלמיד שנעדר מבית הספר עקב מחלה קשה במשך שלושה חודשים. המורה החליטה לערוך לתלמיד מועד בחינה על פי בחירתו האישית בהתאם להליך השיקום שלו

ציין והצג מהי המדיניות (הבחנה/ העדפה מתקנת/ אפליה) שעליה התבססה המורה בהחלטתה לגבי כל תלמיד. **הסבר** תשובתך על פי הקטע.

8. השנה פורסם התקן הישראלי להנגשת אתרי האינטרנט בישראל. כדי לעמוד בתקן יהיה צורך להתאים את עיצוב האתרים כך שבעלי מוגבלויות, כגון כבדי ראייה וכבדי שמיעה, יוכלו להשתמש באתרים כמו שאר הגולשים. אתר מונגש יכלול, למשל, כתוביות לתכני שמע ואפשרות להגדלת הטקסט. חשיבות העניין גדלה כיוון שכיום יותר ויותר פעילות נעשית דרך האינטרנט, וראוי שהמדינה תוודא שלכולם יש אותו הסיכוי ליהנות משירותי האינטרנט.

ציין והצג את הזכות שאותה נועד התקן לחזק. **הסבר** כיצד הזכות באה לידי ביטוי בקטע.

9. ועדת הבחירות המרכזית לכנסת פסלה לשידור תשדיר תעמולת בחירות של מפלגה מסוימת, בטענה שיש בו מסרים גזעניים המעליבים קבוצות בחברה הישראלית. נציגי המפלגה עתרו לבית המשפט העליון בבקשה לאפשר להם להציג את התשדיר. לדבריהם, פסילת תשדיר הבחירות מונעת מהם להציג באופן ברור את המסרים והרעיונות שלהם, ובכך פוגעת ביכולתם לשכנע אזרחים לתמוך בהם ולא במפלגה אחרת.

א. **ציין והצג** את סוג הזכויות (טבעיות, חברתיות או זכויות קבוצה) שוועדת הבחירות מנסה להגן עליהן. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** את הזכות שנפגעה, לטענת נציגי המפלגה. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

10. **ציין** שתי חובות המוטלות על כל אדם כאדם בעניין המימוש של הזכויות הטבעיות.

11. גיל הפרישה לנשים (62) נמוך מזה של גברים (67), על אף שתוחלת החיים שלהן ארוכה יותר במוצע. יש לכך השפעות שליליות רבות, כדוגמת לנשים יש פחות שנים לחסכוך לפנסיה, שאמורה להספיק להן ליותר שנים. הקושי מתעצם עקב הבדלי השכר בין גברים ונשים. כמו כן, מעסיקים משקללים גיל פרישה נמוך יותר זה בשיקוליהם להעסיק או שלא להעסיק נשים, במיוחד בגילאים מבוגרים, ונוטים להעדיף גברים לעבודות אלה, על מנת לייצר יציבות גבוהה יותר. לאחרונה העלו הצעת בחוק שעל פיה יש להעלות את גיל הפרישה לנשים (67).

הבע את עמדתך בעניין זה. הצג שני נימוקים לחיזוק עמדתך, המתבססים על מושגים מתחום האזרחות.

בכתיבתך הקפד על הרכיבים האלה :

- טענה – הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.
  - הנמקה – הצגת שני נימוקים שבעזרתם תבסס את טענתך, שכוללים מושגים וידע מלימודי האזרחות.
12. לבג"ץ הוגשה עתירה בדרישה למנות אזרח ערבי למועצת המנהלים של מוסד ממשלתי. העותרים טענו שמועצת המנהלים של מוסד זה כוללת כיום רק אזרחים יהודים. בג"ץ קיבל את העתירה ופסק שצריך לכלול גם אזרח ערבי במועצת המנהלים. בג"ץ התבסס בפסיקתו על התחייבות מהכרזת העצמאות. מהי התחייבות זו?
13. חיילת סיימה בהצטיינות קורס מקצועי יוקרתי בצה"ל. עם סיום הקורס החיילות משובצות לתפקידים בהתאם לציוניהן בקורס. החיילת המצטיינת פנתה אל המפקד הממונה על השיבוצים בתלונה שלא שובצה לתפקיד שביקשה, אף על פי שסיימה את הקורס בציונים הגבוהים ביותר לטענתה, היא לא קיבלה את התפקיד רק משום שהיא פחות נאה מהבוגרות האחרות של הקורס.
- הממונה על השיבוצים השיב לחיילת: יש תפקידים שונים ברחבי הארץ המתאימים לבוגרות הקורס. התפקיד שאת ביקשת קיים רק באזור המרכז, ואפשר לשבץ אליו רק חיילת אחת. לתפקיד זה החלטתי לשבץ חיילת מאזור המרכז, שגם היא בוגרת הקורס, משום שהצבא הכיר בזכותה לשרת קרוב לבית בגלל בעיות במשפחתה.
- א. **ציין והצג** איזו זכות של החיילת המצטיינת נפגעה לטענתה. **הסבר** את תשובתך על פי הקטע.
- ב. **ציין והצג** על פי איזו דרך ביסס הממונה על השיבוצים את החלטתו. **הסבר** את תשובתכם על פי הקטע.
14. חברת אוטובוסים נענתה לבקשתם של תושבי שכונה חרדית, להפעיל לשכונתם קו אוטובוסים ייחודי. בקו זה הונהגה הפרדה בין גברים לנשים בהתאם להשקפת עולמם של התושבים החרדים. עפ"י ההסדר החדש, הגברים עולים מהדלת הקדמית של האוטובוס ויושבים בחלק הקדמי של האוטובוס, ואילו הנשים עולות מהדלת האחורית ויושבות בחלקו האחורי.
- אחת מתושבות השכונה תבעה להפסיק את ההסדר משום שהוא משפיל ומבזה את הנשים. בתגובה לתביעה זו, השיב הדובר של חברת האוטובוסים כי ההסדר זה אינו פוגע בנוסעות, והנהגתו אף מממשת את ערך הסובלנות.
- א. **ציין והצג** איזו זכות של הנשים נפגעה, לדעת תושבת השכונה, בגלל הסדר זה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
- ב. **הצג** את עקרון הסובלנות, **הסבר** וכיצד הוא בא לידי ביטוי בהסדר שהנהיגה חברת האוטובוסים. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע. (חורף 2007)

15. חברת ביטוח גדולה פרסמה מודעה לפיה מבוטחים אשר אינם נוסעים בשבת מטעמי דת יזכו להנחה של 12% מדמי הביטוח החובה לרכב וכן מדמי הביטוח צד ג'. אזרח שאינו שומר שבת ונוהג בשבת, דרש מחברת הביטוח להפסיק את הפרסום ומתן ההנחה, כיוון שהדבר פוגע באחת מזכויותיו.

החברה השיבה והסבירה למתלונן כי היא מעניקה הנחות אלו כיוון שאדם שאינו נוסע בשבת מכל טעם שהוא מפחית את הסיכון שלו להינזק בתאונת דרכים, ועל כן אין היא יכולה לגבות ממנו סכום רגיל. לדבריה, היא מבדילה בין האוכלוסיות השונות, גם במדרג של גילאים, שבני גיל מסוים מקבלים הנחות מסוימות בביטוחים, שבני גילאים אחרים אינם מקבלים.

א. **ציין והצג** איזו זכות של האזרח המתלונן נפגעה כתוצאה מההנחה שהעניקה חברת הביטוח. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** מה העיקרון שלפיו נהגה חברת הביטוח במתן הנחות לבני גילאים שונים ולמבוטחים שאינם נוסעים בשבת. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

16. במכון דתי ידוע העוסק בנושא הפוריות, עורכים בכל שנה כנס ארצי בו דנים בנושאים הקשורים לפוריות. בכנס משתתפים בקהל רבנים ואנשי דת לצד רופאים, רופאות והעוסקים במקצוע. מארגני הכנס מסרבים לשבץ בקרב המנחים של הכנס גם נשים, משום שלדבריו הדבר פוגע באורחות חייהם של אנשי הדת. בעקבות סירוב זה, מספר רופאים סירבו להגיע להרצות בטענה שסירוב זה פוגע באחד מהזכויות של הנשים שאינן יכולות להופיע בפני הציבור.

בעקבות זאת, הוחלט ע"י המכון כי הכנס שנה לאחר מכן יפוצל לשניים - במועד אחד הוא יהיה פתוח לקהל הרחב ויופיעו בו גם נשים שירצו בנושא בפני הקהל, ובמועד אחר, יום לאחר מכן, הכנס ייערך בבית כנסת ונשים לא תצגנה לפני הקהל. כך, לפי מארגני הכנס, יישמרו אורחות חייהם של הדתיים מצד אחד, ויתאפשר לנשים להציג את דעותיהן המקצועיות מול הקהל מצד שני.

א. **ציין והצג** מהי הזכות שלדעת הרופאים שסירבו להופיע נפגעת בעקבות האיסור. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג** מהו העיקרון הדמוקרטי שהנחה את מארגני הכנס בפתרון שנמצא. **הסבר** כיצד עיקרון דמוקרטי זה בא לידי ביטוי בקטע.

הבחנה

1. משרד הבריאות במדינה מסוימת החליט להעניק הנחות על מחירי תרופות המיועדות לקשישים. הטבה זו ניתנה לאור מחקרים שהראו כי כמות התרופות שקשישים צורכים גדולה פי שניים מכמות התרופות שאוכלוסיות צעירות יותר צורכות.

ציין והצג מהי המדיניות שעל-פיה ניתנה ההנחה דווקא לקשישים. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

2. בדוח מבקר המדינה צוין כי הקשיים הכלכליים של רוב תושבי הנגב נובעים מכך שהממשלה מיעטה להשקיע באזור זה, בהשוואה לאזורים אחרים במדינה. בעקבות זאת אישרה הכנסת חוק שלפיו כל תושבי הנגב יזכו להקלות בתשלום מסים. איזו מדיניות באה לידי ביטוי בחוק זה? **הסבר**.

3. חיילת סיימה בהצטיינות קורס מקצועי יוקרתי בצה"ל. עם סיום הקורס החיילות משובצות לתפקידים בהתאם לציוניהן בקורס. החיילת המצטיינת פנתה אל המפקד הממונה על השיבוצים בתלונה שלא שובצה לתפקיד שביקשה, אף על פי שסיימה את הקורס בציונים הגבוהים ביותר לטענתה, היא לא קיבלה את התפקיד רק משום שהיא פחות נאה מהבוגרות האחרות של הקורס.

הממונה על השיבוצים השיב לחיילת: יש תפקידים שונים ברחבי הארץ המתאימים לבוגרות הקורס. התפקיד שאת ביקשת קיים רק באזור המרכז, ואפשר לשבץ אליו רק חיילת אחת. לתפקיד זה החלטתי לשבץ חיילת מאזור המרכז, שגם היא בוגרת הקורס, משום שהצבא הכיר בזכותה לשרת קרוב לבית בגלל בעיות במשפחתה.

א. **ציין והצג** איזו זכות של החיילת המצטיינת נפגעה לטענתה. **הסבר** תשובתך על פי הקטע.

ב. **ציין והצג** על פי איזו דרך ביסס הממונה על השיבוצים את החלטתו. **הסבר** את תשובתך על פי הקטע.

4. במטרה לסייע בקליטת עולים בארץ, החליט משרד החינוך להתחשב בצרכים המיוחדים של עולים ולהכיר בשתי קבוצות של תלמידים עולים: תלמיד "עולה ותיק", ותלמיד "עולה חדש". לכל קבוצה תותאם תכנית לימודים ייחודית, ויחוברו ספרי לימוד מתאימים. גם האוניברסיטאות רוצות לסייע בקליטת עולים בארץ, לכן הן החליטו להבטיח בכל שנת לימודים מספר מסוים של מקומות באוניברסיטה לסטודנטים עולים.

א. **ציין והצג** מהי המדיניות של משרד החינוך בחלוקת התלמידים העולים לקבוצות שונות. **הסבר** את דברך על האירוע.

ב. **ציין והצג** מהי המדיניות של האוניברסיטאות בהבטחת מקומות לסטודנטים העולים. **הסבר** את דברך על האירוע.

5. מועצה אזורית פרסמה מכרז למסירת חלקות קרקע לבנייה ביישוב קהילתי שבתחומה. ביישוב זה כל התושבים צמחוניים, משום שהם מתנגדים לכל פגיעה בבעלי חיים. אחד התנאים במכרז קובע כי רק אלה שיצהירו כי אינם אוכלים בשר, יוכלו לקבל חלקת קרקע. גורמים שונים פנו אל ראש המועצה וטענו כי תנאי זה פוגע בעיקרון השוויון. בתשובתו ענה ראש המועצה כי ביישוב מתגוררים אך ורק צמחוניים והתנאי נועד לשמור על אופיו הייחודי של היישוב.

ציין והצג את המדיניות שבאה לידי ביטוי בתשובתו של ראש המועצה. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

6. החוק בישראל קובע שליד מבני ציבור יש לשמור מקומות חניה למכוניות של נכים. כמו כן, במקומות שבהם אין חניה פנויה, נכים רשאים לחנות במקומות שבהם לנהגים אחרים אסור

לחנות. חוק זה מבטא הכרה של המדינה בקושי של נכים להגיע למקומות ציבוריים, והוא מאפשר לנכים לתפקד כמו יתר האוכלוסייה, בלי שהנכות תפריע להם.

ציון והצג זכות אחת א עיקרון אחד שהמדינה מבקשת לממש באמצעות החוק. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

7. חברת ביטוח גדולה פרסמה מודעה לפיה מבוטחים אשר אינם נוסעים בשבת מטעמי דת יזכו להנחה של 12% מדמי הביטוח החובה לרכב וכן מדמי הביטוח צד ג'. אזרח שאינו שומר שבת ונוהג בשבת, דרש מחברת הביטוח להפסיק את הפרסום ומתן ההנחה, כיוון שהדבר פוגע באחת מזכויותיו.

החברה השיבה והסבירה למתלונן כי היא מעניקה הנחות אלו כיוון שאדם שאינו נוסע בשבת מכל טעם שהוא מפחית את הסיכון שלו להינזק בתאונת דרכים, ועל כן אין היא יכולה לגבות ממנו סכום רגיל. לדבריה, היא מבדילה בין האוכלוסיות השונות, גם במדרג של גילאים, שבני גיל מסוים מקבלים הנחות מסוימות בביטוחים, שבני גילאים אחרים אינם מקבלים.

א. **ציון והצג** איזו זכות של האזרח המתלונן נפגעה כתוצאה מההנחה שהעניקה חברת הביטוח. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציון והצג** מה העיקרון שלפיו נהגה חברת הביטוח במתן הנחות לבני גילאים שונים ולמבוטחים שאינם נוסעים בשבת. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

8. בעלת מכון יופי בבני ברק פרסמה מודעת דרושים. במודעת הדרושים כתבה בעלת המכון כי היא מחפשת עובדות מסורות, בעלות ניסיון של שלוש שנים לפחות והשכלה מקצועית מתאימה. אל בעלת מכון היופי התקשר בחור שענה על כל הדרישות שביקשה, וטען שבידיו המלצות שהוא נחשב לאחד הטובים בתחום. בעלת המכון התנצלה והודיעה לבחור כי אינו מקבל את העובדה כיוון שהיא אינה מעסיקה גברים אלא רק נשים, בשל העובדה שלא נהוג בבני ברק שגבר מטפל באישה.

ציון והצג מהי המדיניות שבאה לידי ביטוי בפעולת בעלת מכון היופי. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

9. עפ"י החוק בישראל, זכאים להצביע לכנסת רק אזרחים ישראלים שחיים בארץ ואזרחים בעלי תפקיד ממלכתי השוהים בחוץ-לארץ. חברי כנסת מבקשים לקדם הצעת חוק ולפיה גם אזרחים ישראלים שחיים מחוץ למדינה יוכלו להצביע בבחירות לכנסת במדינות שבהן הם מתגוררים. לטענת יוזמי החוק, כיום נשללת מאזרחים אלה הזכות להצביע, ונמנעת מהם היכולת להשפיע על תהליכי קבלת החלטות בישראל.

המתנגדים להצעה טוענים שאין לשנות את החוק הקיים, כי האזרחים החיים בארץ ממלאים את חובותיהם למדינה, ורק הם מושפעים ישירות מקבלת החלטות של הנבחרים, בניגוד לאזרחים שחיים מחוץ למדינה.

א. **ציון והצג** את התנאי לבחירות דמוקרטיות שאינו מתממש במלואו כיום, לטענת יוזמי הצעת החוק. **הסבר** כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג** את המדיניות (העדפה מתקנת, הבחנה, אפליה) שעליה מתבסס החוק הקיים, לטענת המתנגדים להצעת החוק. **הסבר** כיצד מדיניות זו באה לידי ביטוי בקטע.

אפליה פסולה

1. בעלת מכון יופי בתל-אביב פרסמה מודעת דרושים. במודעת הדרושים כתבה בעלת המכון כי היא מחפשת עובדות מסורות, בעלות ניסיון של שלוש שנים לפחות והשכלה מקצועית מתאימה. אל בעלת מכון היופי התקשר בחור שענה על כל הדרישות שביקשה וטען שבידיו המלצות שהוא נחשב לאחד הטובים בתחום. בעלת המכון התנצלה והודיעה לבחור כי אינו מקבל את העובדה כיוון שהיא אינה מעסיקה גברים אלא רק נשים, על אף שלטענתה הלקוחות לא תתנגדנה לטיפול מידי גבר מקצועי.

ציין והצג מהי המדיניות שבאה לידי ביטוי בפעולת בעלת מכון היופי. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

2. אזרח מוסלמי פנה לחברת החשמל בבקשה להתקבל לעבודה בתחום מסוים, בו הוא עבר הכשרה מקצועית רלוונטית, ויש בידיו ניסיון של מספר שנים. חברת החשמל התעלמה מבקשתו והודיעה כי אינה מקבלת עובדים. האזרח עתר לבית המשפט וטען כי חברת החשמל נהגה שלא כחוק. בית המשפט קיבל עמדתו וקבע כי חברת החשמל מחויבת לנהוג באופן הוגן כלפי כל האזרחים.

ציין והצג מהי המדיניות שהפעילה חברת החשמל. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

3. בחודשים האחרונים עלתה סוגית גיוס בחורי הישיבות לצה"ל אל סדר היום עם הופעתה של מפלגה, שהפכה להיות השנייה בגודלה בכנסת, ושמה לעצמה למטרה לגייס את בני הישיבות. לטענתם, העובדה שבחורי הישיבות אינם משרתים בצבא זו אפליה פסולה. לטענת נציגי החרדים בכנסת מדובר בהבחנה שכן התרבות והחינוך החרדיים שונים מהאופי הצה"לי והחילוני בישראל ועל כן יש לאפשר להם לחיות עפ"י אורחות חייהם המתנגד לשירות צבאי.

הצג את אחד המושגים: אפליה פסולה או הבחנה. **ציין** הבדל אחד בין שני המושגים **והסבר** כיצד המושג אותו הצגת בא לידי ביטוי בקטע.

העדפה מתקנת

1. במטרה לסייע בקליטת עולים בארץ, החליט משרד החינוך להתחשב בצרכים המיוחדים של עולים ולהכיר בשתי קבוצות של תלמידים עולים: תלמיד "עולה ותיק", ותלמיד "עולה חדש". לכל קבוצה תותאם תכנית לימודים ייחודית, ויחוברו ספרי לימוד מתאימים. גם האוניברסיטאות רוצות לסייע בקליטת עולים בארץ, לכן הן החליטו להבטיח בכל שנת לימודים מספר מסוים של מקומות באוניברסיטה לסטודנטים עולים.

א. **ציין והצג** מהי המדיניות של משרד החינוך בחלוקת התלמידים העולים לקבוצות שונות. **הסבר** את דבריך על האירוע.

ב. **ציין והצג** מהי המדיניות של האוניברסיטאות בהבטחת מקומות לסטודנטים העולים. **הסבר** את דבריך על האירוע.

2. בהצעה שהוגשה לכנסת ביקשו שהמדינה תקציב במשך חמש שנים יותר שעות הוראה לבתי הספר הערביים בהשוואה לשאר בתי הספר. מגישי ההצעה טענו שבמשך שנות קיומה, המדינה לא הקצתה לבתי הספר הערביים משאבים בהתאם לצורכיהם. לדבריהם, תוספת שעות הוראה לבתי ספר אלה, תעזור לצמצם את הפער בהישגים בלימודים בינם ובין שאר בתי הספר.

ציין והצג איזו מדיניות באה לידי ביטוי בהצעה. **הסבר** תשובתך על פי הקטע.

3. לפניך שתי הצעות שהוגשו לכנסת:

בהצעה הראשונה ביקשו להחליף בהמנון המדינה את ביטוי "נפש יהודי הומייה" בביטוי "נפש ישראלי הומייה". **בהצעה השנייה**, ביקשו שהמדינה תקציב במשך חמש שנים יותר שעות הוראה לבתי הספר הערביים, בהשוואה לשאר בתי הספר. מגישי ההצעה טענו שבמשך שנות קיומה המדינה לא הקצתה לבתי הספר הערביים משאבים בהתאם לצורכיהם. לדבריהם, תוספת שעות הוראה לבתי ספר אלה תעזור לצמצם את הפער בהישגים בלימודים בינם ובין שאר בתי הספר.

א. **ציין והצג** על איזה מרכיב של זהות מתבססת ההצעה הראשונה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** איזו מדיניות באה לידי ביטוי בהצעה השנייה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

4. נראה כי לראשונה מאז קום המדינה, ובעיקר בעשור השנים האחרונות, נמצא הפתרון להלנת השכר ולמצוקות הכלכליות הכבדות של המועצות הדתיות ברשויות המקומיות. עפ"י החוק החדש שאושר בכנסת, רשות מקומית שיש ביכולתה תקציבים גדולים תעביר אחוז גבוה יותר של כסף עברו שירותי הדת בעירייה ואילו רשויות מקומיות קטנות וחלשות יעבירו אחוז נמוך יותר של כסף למועצה הדתית ברשות המקומית, וכך הרשויות הגדולות והעשירות ישאו יותר בנטל ואילו הרשויות החלשות ישאו פחות בנטל, ולראשונה לא יקרה מצב שעובדי המועצות הדתיות לא יקבלו שכר במשך חודשים ארוכים ויעבדו בעל כורחם בהתנדבות.

א. **ציין והצג** איזו זכות של עובדי הרשויות המקומיות נפגעה.

ב. **ציין והצג** איזה סוג זכות של עובדי הרשויות המקומיות נפגעה.

ג. **ציין והצג** מה הדרך שנקטה הכנסת בהחלטה.

5. **הסבר** מהי מדיניות של העדפה מתקנת.

6. **הצג** את המושג מדינת רווחה.

7. **הסבר** כיצד מדיניות של העדפה מתקנת באה לידי ביטוי בפעולותיה של מדינת רווחה.

איזונים ופשרות

1. הסבירו כיצד צריכה מדינה דמוקרטית לנהוג כאשר יש התנגשות בין זכויות.
  2. בעקבות עליית מחיר הדלק, הודיעו נהגי מוניות רבים כי ישבשו את התנועה בכבישים מרכזיים באמצעות נהיגה איטית. בכך הם מבקשים להביע את דרישתם מהממשלה להוזיל את מחיר הדלק. משרד התחבורה פנה לבית המשפט בבקשה שיאסור על הנהגים לשבש את התנועה, משום שפעולה זו תפגע באחת מהזכויות של שאר המשתמשים בכביש.
    - בית המשפט פסק שכדי לשמור על הזכויות של כל הצדדים, יורשו נהגי המוניות לגרום לשיבושים בתחבורה רק משעות אחה"צ ואילך, אך הוא אסר עליהם לעשות זאת בשעות הבוקר מפני שבשעות אלו הכבישים עמוסים במיוחד.
- א. **ציין והצג** את הזכויות המתנגשות באירוע זה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
- ב. **ציין והצג** את הדרך שבה נהג בית המשפט כדי לפתור את ההתנגשות בין הזכויות במקרה זה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

חובות מול זכויות

1. על כל אדם החי במדינה דמוקרטית מוטלות חובות כאדם וכאזרח. הצג שתי חובות המוטלות על האדם כאזרח.
2. בדיון שנערך בממשלה לאחר פיגוע שאירע בירושלים ע"י מחבל ערבי אזרחי ישראל, עלתה לדיון השאלה בנוגע להריסת ביתו של המחבל. אחד מהשרים טען בישיבה כי צעד זה עלול לפגוע באחת מזכויות דיירי הבית, וכי ספק אם יש בצעד זה איזה שהוא אלמנט של הרתעה למחבלים עתידיים. שר אחר הציע כי אזרחותו של המחבל תשלל ממנו, כך שמשפחתו לא תוכל ליהנות מהטבות של יתום ואלמנה המגיעים לפי חוק. בתגובה לכך טען שר אחר כי אין להתנות זכות בקיום חובה.
  - א. **ציין והצג** באיזו זכות עלולה לפגוע הריסת בית המחבל. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
  - ב. **ציין והצג** מדוע אין להתנות זכות בקיום חובה, עפ"י השר. **הסבר** תשובתך על פי הקטע.

כבוד

1. רכזת בתיכון העבירה בדואר אלקטרוני הסברים על תלמידים שונים בביה"ס תוך שהיא משתמשת בתיאורים מעלי ביים ופוגעניים. הדואר האלקטרוני הגיע בטעות לידי אחת התלמידות בתיכון. בתגובה התלמידים החליטו לצאת ולהפגין על התיאורים מעליבים, כשהם לובשים על עצמם דפים עליהם כתובים הביטויים הקשים.
  - א. **ציין והצג** באיזו זכות פגעו דברי המורה. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
  - ב. **ציין והצג** בשם איזו זכות יצאו התלמידים להפגין. **הסבר** עפ"י הקטע.

פרטיות

1. ראשי הוועד האולימפי מנהלים דיונים על אודות הצעת חוק לחייב כל ספורטאי לבצע בדיקות דם ושתן לפני תחרות בשלב הגמר, וזאת כדי לבדוק אם השתמשו בסמי מרץ. חלק מהמשתתפים בדיון מתנגדים להצעה.

ציין והצג את הזכות שעליה יכולים לבסס מתנגדי ההצעה את טענתם. **הסבר** את תשובתך על פי הקטע.

2. בעל מפעל פרטי למוצרי אלקטרוניקה הודיע לעובדיו שהחליט לאסור את העישון בזמן העבודה. הוא הסביר שבתהליך הייצור נדרשת השגחה צמודה ורציפה של העובדים על המכונות במפעל. לטענתו, יציאת העובדים להפסקות עישון תכופות, בזמן שהם צריכים להשגיח על המכונות, גורמת לתקלות במכונות ולמוצרים פגומים. בעל המפעל הוסיף שכדי להבטיח שהעובדים לא יעשנו, תיאסר הכנסת סיגריות לתחום המפעל, וייערכו חיפושים בתיקי העובדים ובבגדיהם. ארבעה עובדים אמרו שאינם מוכנים שיחפשו אצלם סיגריות.

א. **ציין והצג** על איזו זכות ביסס בעל המפעל את החלטתו. **הסבר** את תשובתכם עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** בשם איזו זכות התנגדו ארבעת העובדים לחיפוש. **הסבר** את תשובתכם על-פי הקטע.

3. בארה"ב מתקיים מספר חודשים דיון נוקב סביב השאלה בנוגע לבדיקות סמים באמצעות דגימות שתן לתלמידים בבית ספר יסודי ותיכון. התומכים טוענים כי חובה על המדינה להתמודד בכל דרך אפשרית עם נגע הסמים ממנו רבים מתים מדי שנה, גם אם התמודדות זו פירושה פגיעה בזכויות התלמידים.

ציין והצג את הזכות עליה מבקשים להגן התומכים בביצוע הבדיקות. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

4. אגף מס הכנסה במשרד האוצר ביקש מהבנקים למסור לו מידע על חשבונות של לקוחות, כדי לבדוק אם שילמו מס הכנסה כחוק. הלקוחות התנגדו ואיימו לעתור לבג"ץ.

ציין והצג את הזכות עליה יכולים הלקוחות לבסס את התנגדותם. **הסבר** את תשובתך עפ"י האירוע.

5. באחת ממדינות אירופה נחקק חוק חדש. עפ"י החוק החדש המדינה תפקח על העברת כספי תרומות לארגונים לא ממשלתיים הפועלים בתחומים כמו תרבות, רווחה וחינוך. עפ"י חוק זה, הארגונים חייבים להגיש לממשלה את שמות התורמים וכן נתונים על גובה התרומות ויעדיהן. לטענת המדינה, פיקוח זה נחוץ מכיוון שחלק מכספי התרומות, שמועברים לארגונים שונים, מגיע לקבוצות טרור שמטרתן לפגוע באוכלוסייה במדינה.

נציגי הארגונים יצאו במחאה נגד החוק החדש. הם טענו שתורמים רבים רוצים להישאר בעילום שם, והעברת המידע על שמותיהם ועל גובה תרומותיהם לידי המדינה עשויה לגרום להדלפה של מידע זה לתקשורת.

- א. **ציין והצג** על איזו זכות המדינה רוצה להגן באמצעות החוק החדש. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.
- ב. **ציין והצג** איזו זכות של התורמים עלולה להיפגע בגלל חוק זה, לטענת הארגונים. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.
6. הנהלת מפעל החליטה להילחם בתופעה של גנבות מהמפעל. אחד הצעדים שנקטה ההנהלה היה הצבת מצלמות נסתרות בשטח המפעל. ועד העובדים דרש מן ההנהלה להסיר את המצלמות.
- א. **ציין והצג** על איזו זכות יכול היה ועד העובדים לבסס את דרישתו? **הסבר** את תשובתך.
- ב. **ציין והצג** בשם איזו זכות יכלה ההנהלה להגן על הצעד שנקטה? **הסבר** את תשובתך.
7. נשיא מדינה מסוימת נאשם כי בעת כהונתו נהג להיפגש בחשאי עם מזכירותיו ולקיים איתן מגע כזה או אחר, שאינו מתוקף תפקידן. לאחר מספר שנים התלוננו המזכירות כי הנשיא פגע בשכיותיהם הבסיסיות.
- ציין והצג** באיזו זכות פגע הנשיא לטענת המתלוננות. **הסבר** תשובתך.
8. בארצות הברית נחקק חוק חדש, שמחייב ספריות ציבוריות לדווח לשירותי הביטחון על מנהגי הקריאה של הקוראים ועל תוכן הספרים שהם שואלים, ללא צורך בקבלת הסכמת הקוראים. מנהלי ספריות רבים הודיעו לקוראים שהם מחויבים לפעול לפי החוק החדש, אף על פי שלדעתם הוא פוגע באחת מזכויותיהם של הקוראים.
- בעקבות הודעה זו התעוררה ביקורת ציבורית רחבה נגד החוק. בתגובה לביקורת, הודיעו נציגי הממשל כי חוק זה נועד לסייע במאבק נגד ארגוני הטרור, המאיימים לפגוע באזרחי המדינה. לכן במקרה זה הפגיעה בזכותם של הקוראים מוצדקת.
- א. **ציין והצג** את הזכות של אזרחי המדינה, שהחוק החדש פוגע בה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
- ב. **ציין והצג** את הזכות של אזרחי המדינה, שהחוק החדש נועד להגן עליה. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.
9. לכנסת הוגשה הצעת חוק ולפיה בתי מרקחת יחויבו למכור תרופות רק מאחורי פרגוד (וילון). הפרגוד נועד לאפשר לכל לקוח לרכוש תרופות בלי שהאדם שעומד מאחוריו בתור יציץ מעבר לכתפו, ויוכל לראות אילו תקופות הוא קונה.
- ציין והצג** את הזכות שהצעת החוק נועדה להבטיח. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
10. ממשלת ישראל קיבלה החלטה לאפשר לתושבי המדינה לנסוע בתחבורה ציבורית באמצעות כרטיס חכם מזוהה (רב קו) במטרה לשמור על ביטחונם של הכרטיס. מספר אזרחים התלוננו שבאמצעות הכרטיס ניתן לדעת את מקומות הנסיעה והתדירות של נסיעותיהם והדבר פוגע בזכותם.

תושבים אחרים התלוננו שאינם יכולים לרכוש כרטיסים אלו אלא אם הם מחזיקים תעודות זהות. על מנת להגן על זכותם גם אם אינם תושבים חוקיים, הורה משרד התחבורה לאפשר כרטיס ללא שם (רב קו אנונימי).

א. **ציין והצג** את הזכות שנפגעת לטענת האזרחים בחשיפת המידע על נסיעותיהם. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג** את הזכות שמשרד התחבורה מבקש לממש ביצירת כרטיס ללא שם. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

11. בוועדת הכנסת הובאה ידיעה כי חלק ניכר מהעובדים שמקבלים חופשת מחלה אינם בהכרח חולים. לטענת נציגי המעסיקים בוועדה, יש צורך כי הרופאים המטפלים ירשמו באישור המחלה מה הייתה המחלה ומדוע הם מאשרים את ימי המחלה. כך הרופאים ימנעו מלהנפיק אישורים כוזבים. המעסיקים טענו כי היעדרות של עובד בשל מחלה לא אמיתית פוגעת מאוד מבחינה כלכלית בחברה ולעתים פרויקטים שלמים נאלצים להידחות, דבר שכמובן פוגע בבסיס הכלכלי של החברות.

חברי כנסת בוועדה טענו כי ענייני המטופל והרופא שלו הם עניינים אישיים שלו, וחשיפה של פרטי המחלה עלולה להוביל לפגיעה באחת מזכויותיו של המטופל.

א. **ציין והצג** מהי הזכות שנפגעת כתוצאה מאישור ימי מחלה לא אמיתית. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג** מהי הזכות עליה מבקשים חברי הכנסת להגן בהתנגדותם להצעה. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

שם טוב

1. אחד מעיתוני סוף השבוע הנפוצים בישראל, פרסם כתבת תחקיר גדולה ומעמיקה, בה הוא מאשים את אחד מהשרים הבכירים בלקיחת שוחד, הפרת אמונים, ואף ביצוע מעשה מגונה בפקידה. השר קיבל מראש את הידיעה על פרסום הדברים ודרש מהעיתונאי החוקר שלא לפרסם את הדברים כיוון שהדבר פוגע באחת מזכויותיו. העיתונאי סירב והשיב כי זו זכותו לפרסם את הדברים.

א. **ציין והצג** בשם איזו זכות יכול לפרסם העיתונאי את הדברים נגד השר. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** איזו זכות של השר נפגעה לטענתו. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

2. מנהיג פועלים ביקש מהממשלה לאסור כניסה של עובדים זרים לישראל, כדי למנוע תחרות עם העובדים המקומיים. בעקבות הבקשה, כינה אחד מחברי הכנסת בריאיון ברדיו את מנהיג הפועלים בכינוי "גזען". מנהיג הפועלים תבע לדין את חבר הכנסת, בטענה שדבריו אינם נכונים, והם פגעו במעמדו בקרב ציבור הפועלים. בתביעתו **ציין** מנהיג הפועלים שבקשתו לא נבעה ממניעים גזעניים, אלא מרצון להגן על מקומות התעסוקה של העובדים המקומיים.

בית המשפט דחה את התביעה של מנהיג הפועלים בנימוק שחסינות חברי הכנסת מגנה עליהם מפני תביעות הנוגעות לביטוי הדעות שהם אמורים לייצג.

א. **ציין והצג** את הזכות שבשמה תבע מנהיג הפועלים את חבר הכנסת. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** את סוג החסינות שבגללה דחה בית המשפט את התביעה

3. לחבר פרלמנט נודע שבעיתון מסוים עומדת להתפרסם כתבה על פרשת שחיתות שנחקרת במשטרה. הכתבה עוסקת בשימוש בכספי ציבור בניגוד לחוק, וחבר הפרלמנט מוזכר בה כאחד המעורבים בפרשה. חבר הפרלמנט פנה לעורך העיתון ודרש ממנו לעצור את הפרסום עד סיום החקירה, בטענה שהכתבה פוגעת במעמדו כנבחר ציבור.

ציין והצג על איזו זכות יכול חבר הפרלמנט לבסס את טענתו? **הסבר** את תשובתך.

4. מועצה מקומית בצפון הארץ מצאה שתושבים רבים בתחומה לא שילמו לה מסים כנדרש. בתגובה, הכריזה המועצה שבכל חודש היא תציין בעמוד השער של העיתון המקומי את שמות החייבים לה ואת סכום החוב שלהם. תושבים פנו לבית משפט בטענה שצעד זה יפגע בזכות בסיסית שלהם, וכי אין להתנות זכות בקיום חוב.

א. **ציין והצג** איזו זכות של התושבים תיפגע, אם המועצה תנקוט את הצעד שעליו הכריזה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **הסבר** את טענת התושבים שאין להתנות זכות בקיום חובה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

5. עיתון מקומי מסוים החליט להיאבק בתופעה של שוטרים העוברים עברות תנועה שאינן קשורות למילוי תפקידם. לשם כך, פרסם העיתון במשך כמה שבועות תמונות של מכוניות משטרה שעברו עברות תנועה. מפקד תחנת המשטרה במקום פנה אל העיתון בטענה שפרסום התמונות פוגע בעבודת המשטרה. לטענתו, פרסום זה גורם לציבור לזלזל בשוטרים ופוגע במעמדם.

בתגובה על טענה זו אמרה עורכת העיתון שבמדינה דמוקרטית התקשורת זכאית לדווח על הפעילות של המשטרה, כדי שהאזרחים יוכלו לבקר פעילות זו. לדבריה, זו הסיבה לפרסום התמונות.

א. **ציין והצג** את הזכות של השוטרים שמימושה נפגע, לטענת מפקד המשטרה. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** זכות אחת או עיקרון אחד שביקש העיתון לממש, לדברי העורכת. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

6. אחד מעיתוני סוף השבוע האשים ראש עיר מסוים בעבירה על החוק. לדברי העיתון, ראש העיר העביר לבעלותו מכונית שהייתה שייכת לעירייה בלי לשלם עבורה. ראש העיר תבע את עורך העיתון בבית המשפט, בטענה שדברים אלו אינם נכונים והם פוגעים במעמדו בקרב תושבי

העיר. לדבריו, הוא שילם עבור המכונית את מחירה המלא, לאחר שזכה במכרז שהיה פתוח לציבור הרחב, ולאחר שקיבל את כל האישורים הנדרשים לרכישה זו. לכן הוא תבע שהעיתון יפרסם הכחשה לדברים. בית המשפט קיבל את טענות ראש העיר וקבע שהוא פעל בהתאם לחוק, וכי הדברים שפורסמו בעיתון אינם נכונים. לכן על העיתון לפרסם מכתב התנצלות על המקרה.

ציין והצג את הזכות שבשמה תבע ראש העיר את העיתון. הסבר תשובתך עפ"י הקטע.

7. חבר כנסת תקף מעל בימת הכנסת את אחד מהרבנים וטען כי אמר דברים קשים על אחת מעדות ישראל. לטענת חבר הכנסת, הרב אמר את הדברים באופן בוטה מול תלמידיו. בעקבות נאומו של חבר הכנסת, הכחיש הרב את הדברים, ותלמידיו טוענים כי ההיפך הוא הנכון וכי הרב מעריך מאוד עדה זו ושמעולם לא התבטא כנגדה.

רבנים רבים חתמו על עצומה ודרשו שחבר הכנסת יתנצל ויאפשר את הסרת חסינותו על מנת שהרב יוכל לתבוע אותו על הוצאת דיבה. בעצומה הם כותבים בין היתר: "חסינות חברי הכנסת לא נועדה כדי לאפשר להם להכפיש את שמו של כל אזרח במדינת ישראל, ובוודאי לא של תלמיד חכם, איש ציבור, רב ומורה לרבבות מישראל".

א. **ציין והצג** איזו זכות חבר הכנסת מימש בנאומו בכנסת. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג** באיזו זכות, לטענת הרבנים, פגע חבר הכנסת באומרו את הדברים. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

חיים וביטחון

1. בימים אלו, עוקב העולם בדאגה אחר האפשרות שהרשות הפלשתינאית החדשה תקום על יסודות המוגדרים כ"ארגוני טרור". עבור ישראל הבעיה קשה במיוחד. ארגון החמאס טרם הכיר בקיומה של מדינת ישראל והוא ממשיך לראות בטרור אמצעי לגיטימי במאבקו נגדה. השכל המדיני הישר יחייב את ישראל להמשיך לפעול בכל האמצעים להגנת אזרחיה.

ציין והצג את הזכות העלולה להיפגע כתוצאה מהמשך פעילות החמאס נגד ישראל. בססו דבריכם על האירוע.

2. אזרח אמריקאי פנה לבית המשפט בתביעה נגד רשויות הביטחון בשדה התעופה בניו-יורק. לטענתו, הוא איחר להגיע לכינוס מדעי חשוב משום שאנשי הביטחון עיכבו אותו שעות רבות בשדה התעופה, רק בשל מוצאו ממדינה במזרח התיכון. שאר החברים האמריקאים במשלחת לא עוכבו, והגיעו לכינוס בזמן. נציג רשויות הביטחון בשדה התעופה טען בתגובה, שאנשיו פעלו עפ"י המדיניות החדשה שהונהגה לאחר פיגועי הטרור האחרונים במטוסים. עפ"י מדיניות זו, יש לעכב לבדיקות מדוקדקות כל אדם המעורר חשד.

א. על איזה עיקרון / זכות יכול האזרח האמריקאי לבסס את תביעתו? **הסבר** את תשובתך.

ב. על איזו זכות ביסס נציג רשויות הביטחון בשדה התעופה את עכובו של האיש? **הסבר** תשובתך.

הממשל בארצות הברית החליט להטיל חובת סודיות על מחקרים בתחום הכימיה והביולוגיה. מטרת ההחלטה הייתה למנוע ניצול לרעה של מחקרים אלה לפיתוח כלי נשק כימיים וביולוגיים.

על איזו זכות יכול הממשל לבסס את החלטותיו. **הסבר** את תשובתך. (קיץ 2002)

3. באחת ממדינות אירופה נחקק חוק חדש. עפ"י החוק החדש המדינה תפקח על העברת כספי תרומות לארגונים לא ממשלתיים הפועלים בתחומים כמו תרבות, רווחה וחינוך. עפ"י חוק זה, הארגונים חייבים להגיש לממשלה את שמות התורמים וכן נתונים על גובה התרומות ויעדיהן. לטענת המדינה, פיקוח זה נחוץ מכיוון שחלק מכספי התרומות, שמועברים לארגונים שונים, מגיע לקבוצות טרור שמטרתן לפגוע באוכלוסייה במדינה.

נציגי הארגונים יצאו במחאה נגד החוק החדש. הם טענו שתורמים רבים רוצים להישאר בעילום שם, והעברת המידע על שמותיהם ועל גובה תרומותיהם לידי המדינה עשויה לגרום להדלפה של מידע זה לתקשורת.

א. **ציין והצג** על איזו זכות המדינה רוצה להגן באמצעות החוק החדש. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** איזו זכות של התורמים עלולה להיפגע בגלל חוק זה, לטענת הארגונים. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

1) לחלק מתושבי שדרות נמאס מהבטחות הממשלה ומערכת הביטחון למגן את בתיהם כנגד פגיעת הקסאמים והם החליטו להוסיף לביתם חדר-ממוגן, מבלי לחכות על פי הנדרש לאישור מהוועדה המקומית לתכנון ובנייה. "אין זמן" הם אומרים "החדר מקנה לנו ביטחון גם אם בגלל בנייתו הפכנו לעבריינים"

א. זהה **והסבר** מהי הזכות שבשמה החליטו אותם תושבי שדרות להוסיף לביתם חדר ביטחון הסבראת תשובתך.

ב. זהה **והסבר** מהו העיקרון שאותו הפרו תושבי שדרות בבנותם את החדר ללא אישור הוועדה לתכנון ובנייה. הסבראת תשובתך.

2) בעקבות הפרות סדר באחד מהכפרים בשטחים, הורה צה"ל על "שטח צבאי סגור", כלומר: איסור של כניסת אנשים לאזור המסוים שהוגדר. ההפגנות והמהומות באזור הכפר לא שקטו, והתושבים המשיכו למחות על מדיניות הממשלה אשר משאירה את שטחי המרעה שלהם מחוץ לגדר ההפרדה, שאמורה להגן על תושבי ישראל מפני מחבלים ומסתננים לא חוקיים.

פעילים של אחת המפלגות אשר הגיעו לאזור הפרו את הצו של צה"ל והמשיכו להתפרע יחד עם מפגינים נוספים מהכפר. בתגובה, צה"ל פיזר את ההפגנה בכוח ומספר מפגינים נפצעו.

- א. **ציין והצג** באיזו זכות של התושבים פוגעת מדיניות הממשלה. **הסבר** תשובתך לפי הקטע.
- ב. **ציין והצג** איזו זכות באה לידי ביטוי בבניית הגדר. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
- ג. **ציין והצג** איזה עיקרון דמוקרטי הפרו הפעילים של אחת המפלגות. **הסבר** תשובתך לפי הקטע.
- ד. **ציין והצג** באיזו זכות פגע צה"ל בהטלת הצו. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
- 3) בארצות הברית נחקק חוק חדש, שמחייב ספריות ציבוריות לדווח לשירותי הביטחון על מנהגי הקריאה של הקוראים ועל תוכן הספרים שהם שואלים, ללא צורך בקבלת הסכמת הקוראים. מנהלי ספריות רבים הודיעו לקוראים שהם מחויבים לפעול לפי החוק החדש, אף על פי שלדעתם הוא פוגע באחת מזכויותיהם של הקוראים.
- בעקבות הודעה זו התעוררה ביקורת ציבורית רחבה נגד החוק. בתגובה לביקורת, הודיעו נציגי הממשל כי חוק זה נועד לסייע במאבק נגד ארגוני הטרור, המאיימים לפגוע באזרחי המדינה. לכן במקרה זה הפגיעה בזכותם של הקוראים מוצדקת.
- א. **ציין והצג** את הזכות של אזרחי המדינה, שהחוק החדש פוגע בה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
- ב. **ציין והצג** את הזכות של אזרחי המדינה, שהחוק החדש נועד להגן עליה. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.
- 4) בעקבות אירוע טבח המוני בארצות הברית, עלתה שוב לכותרות שאלת מכירת נשק במדינה כמעט בלי הגבלה. התומכים ברכישת נשק טוענים כי זו זכותו של כל אזרח לרכוש כלי נשק כפי שזו זכותו לגבי בנייני מגורים ועוד. הם טוענים כי זו זכות בסיסית המוקנית לאדם בארצות הברית.
- הדורשים לשנות את החוק לגבי מכירת כלי נשק, טוענים כי חוק זה מביא לאירועים של רצח בשנים האחרונות, ועל כן יש להגן ולשמור על חיי האזרחים מפני חולי נפש שיכולים לרכוש כלי נשק כמעט בלי הגבלה.
- א. **ציין והצג** את הזכות שבשמה התומכים מתנגדים לשינוי החוק. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ב. **ציין והצג** את הזכות שבשמה דורשים לשנות את החוק. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- 5) מדינת ישראל מחייבת את יצרני הסיגריות להצמיד תווית אזהרה למוצרים שהם משווקים. באזהרה עליהם לכלול פירוט של הנזקים העלולים להיגרם למעשן ולמי שנמצא בסביבתו. המדינה מעוניינת לצמצם את העישון, ולהביא לידיעת כל אדם מהו הסיכון הכרוך בעישון כדי

שיוכל להחליט על-פי שיקול דעתו אם לעשן או לא. יצרני סיגריות שלא יפעלו על-פי הכללים המחייבים יענשו, ויוטלו עליהם קנסות כבדים. קיץ תשע"א

א. **ציין והצג** זכות טבעית (זכות יסוד) שהמדינה מבקשת לממש באמצעות פרסום האזהרה. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג** את העיקרון הדמוקרטי שיצרני הסיגריות מחויבים לפעול על-פיו. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.

הליך הוגן

1) מאז המלחמה באפגניסטן בשנת 2002, נעצרו שם מאות אנשים, והם עצורים בבסיס צבאי אמריקאי בקובה. העצירים מוחזקים בבסיס על-פי צווים מנהליים - הם לא הובאו לפני שופט ולא הואשמו בעבירה כלשהי. הממשל האמריקאי טוען שעצירים אלה הם חלק מרשת טרור בינלאומית, המסכנת את אזרחי ארצות-הברית ואנשים בעולם כולו. בית המשפט בארצות-הברית קבע לאחרונה שהמעצר הזה אינו חוקי והוא פוגע בזכויות האדם.

א. **ציין והצג** מהו העיקרון שעל-פיו מוחזקים העצירים. **הסבר** את דבריכם על האירוע.

ב. **ציין והצג** איזו זכות של העצירים נפגעת. **הסבר** את דבריכם על האירוע.

ג. **הצגו שני** כללים שנקבעו בחוק כדי להבטיח את מימוש הזכות להליך הוגן.

2) עובד חברת הייטק נעצר והועבר לחקירה בחשד שגנב תוכנה יקרה שיצרה החברה והעביר אותה לחברה בסין כיוון שהוא תומך במשטר הסיני. במהלך חקירתו טען שהחוקרים נקטו נגדו באלימות ואפילו אחזו בחולצתו. כדי לשכנעו לדבר.

א. **ציין והצג** את סוג העבריינות שהעובד חשוד שביצע – **הסבר**.

ב. **ציין והצג** את הזכות שנפגעה במהלך חקירתו – **הסבר** מהקטע

3) בארצות הברית נשיא המדינה ממנה את השופטים בבית המשפט העליון. לאחרונה התעורר דיון ציבורי בשאלה אם לשנות את שיטת המינוי. התומכים בשיטה זו טענו שהנשיא הנבחר על-ידי ציבור האזרחים, וכאשר הוא ממנה בעלי תפקידים הוא מבטא את העמדה של הבוחרים בעניין. לדבריהם, כך הוא ממש את אחד מעקרונות הדמוקרטיה.

המתנגדים לשיטה זו טוענים כי כאשר השופטים ממונים ע"י הנשיא, הם ירגישו מחויבות לנשיא ולהשקפת עולמו. הפסיקה של השופטים עלולה להיות מושפעת משיקולים זרים, וכך עלול להיפגע המימוש של אחת הזכויות של נאשמים.

א) **ציין והצג** את העיקרון הדמוקרטי שעליו מתבססת הטענה של התומכים בשיטה הקיימת. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב) **ציין והצג** את הזכות של הנאשמים שמימושה עלול להיפגע לטענת המתנגדים לשיטה הקיימת. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

4) אישה בירושלים נעצרה בחשד להרעבת בנה. בעקבות מעצרה החלו בני המגזר אליו היא משתייכת ליידות אבנים, להתפרע ברחובות ולהפיץ באלימות. המפגינים האלימים חסמו כבישים ביניהם את הציר המרכזי בעיר.

לטענת המפגינים, האישה הוכנסה לתא מעצר שאינו ראוי למגורים, יחד עם חשודים מפוקפקים מאוד. בנוסף, הם טוענים כי לא קיבלה את האוכל הראוי לאישה בהריון וכי לא ראתה רופא בשל הריונה המתקדם. עוד טען עורך הדין של האישה, כי המעצר נעשה באופן לא חוקי ולא לצורך.

א) **ציין והצג** איזו זכות פגעו המפגינים. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב) **ציין והצג** איזו זכות של האישה נפגעה במעצרה, לדבריו של עורך-הדין. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

5) בכנסת התקבל חוק המחייב את לשכת עורכי הדין להעניק סיוע משפטי ללא תשלום למי שזכאי לכך. יוזמי החוק טענו שחוק זה יאפשר להגדיל את הסיכויים של מי שנפגע לתבוע זכויות המגיעות לו, או להתגונן כראוי מפני תביעות פליליות או אזרחיות המוגשות נגדו.

ציין והצג את הזכות שהחוק נועד לקדם. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

6) בשנה האחרונה פתח משרד המשפטים גוף ממשלתי שאמור לפקח על הפרקליטות - על עבודתה ועל כתבי האישום המוגשים מטעמה, בעיקר כנגד אנשי ציבור. שרת המשפטים אמרה בטקס הקמת הגוף כי "זהו יום שמח לדמוקרטיה הישראלית. גוף זה ידאג שזכויותיהם של האזרחים ושל נציגי השלטון ישמרו ותדאג לאזן בין הגשת כתבי אישום כנגד אנשי ציבור לבין הצורך שהציבור יראה, ישמע ויהיה חלק מתהליך של הוקעה ציבורית כנגד איש ציבור שסרח". כעת, כך לפי משרד המשפטים, יכולים אנשי ציבור לדעת כי ישנו גוף שאחראי לפקח על כתבי אישום המוגשים מטעם הפרקליטות וכי שכתבי האישום לא יוגשו כלאחר יד כנגד אזרחים. גוף זה יוודא שכתבי האישום לא פוגעים בזכויותיו של החשוד.

ציין והצג את הזכות שנשמרת בהקמת גוף זה. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

חירות

דת / פולחן / מדת / מצפון

1) קבוצת רבנים הוציאה הודעה לפיה הציבור החרדי נקרא שלא לקנות עוד באחת מרשתות המזון הגדולות, כיוון שבעלי השליטה בחברה זו פותחים עסקיהם האחרים בשבת ובכך פוגעים באחת הזכויות הבסיסיות של החרדים. בעל הרשת הודיע כי מאז תחילת החרם הצרכני, הוא נפגע מאוד ושהחרם פוגע באחת מזכויותיו.

א. **ציין והצג** איזו זכות נפגעה לטענת קבוצת הרבנים. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** איזו זכות נפגעה לטענת בעל רשת המזון. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

2) לפני מספר חודשים הגיעו מספר אזרחים אל חברת "שלכת" העוסקת באלטרנטיבות לקבורה בישראל. האזרחים, שלא מסכימים עם צורת הלוויה זו, הצליחו להגיע אל משרפת הגופות (משרפה העוסקת בשריפת גופות של אלה שאינם רוצים להיקבר על פי ההלכה היהודית), לשרוף אותה ולהוציא אותה מכלל שימוש. במשדר החדשות התייצב מנכ"ל החברה וטען כי האזרחים שביצעו את הפשע פגעו באחת מהזכויות של המתים.

א. **ציין והצג** מהי הזכות של המתים שנפגעה לדברי המנכ"ל. **הסבר** תשובתך עפ"י האירוע.

ב. **ציין והצג** איזה סוג עבריינות בא לידי ביטוי בפעילות האזרחים. **הסבר** תשובתך עפ"י האירוע.

3) בעיתון "הארץ" מתאריך 18.9.07 פורסם כי המשטרה אוסרת השמעת מואזין בחודש הרמדאן (המקודש למוסלמים) בשכונה בעלת רוב ערבי בעכו.

ציין והצג איזו זכות של האזרחים הערבים נפגעת.

4) שני בעלי עסקים החליטו לפתוח "פיצוציה" בבני ברק. הם נדרשו ע"י העירייה, כתנאי לקבלת רישיון עסק (בלעדיו אינם רשאים לעבוד עפ"י החוק), להשיג תעודת כשרות של הרבנות, כיוון שזוהי התקנה בעירייה.

השניים סירבו להוציא תעודת כשרות בטענה כי אין קשר בין שני הדברים - רישיון העסק ותעודת הכשרות, וכי ההחלטה פוגעת באחת מהזכויות שלהם.

א. **ציין והצג** מהו העיקרון הדמוקרטי שבשמו דרשה העירייה את תעודת הכשרות. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** בשם איזו זכות סירבו שני בעלי העסקים להוציא תעודת כשרות. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

5) זוג צעיר החליטו להתחתן שבועיים לאחר פסח. הם ביקשו מהרבנות הראשית לערוך עבורם את הטקס, אך הרבנות סירבה בטענה שבתקופה זו, בין פסח לשבועות ("ספירת העומר") לא נוהגים לחתן עפ"י ההלכה. הזוג תבע את הרבנות וטען כי העותרים, בני הזוג, לא מקיימים את ההלכה ולא מייחסים לה חשיבות כלשהי. לטענתם הם נאלצים להתחתן ברבנות כיוון שאינם רוצים להיות חריגים בחברה הישראלית. הם ביקשו מבית המשפט להורות לרבנות לחתנם בתאריך **שהם, כבני הזוג** יבקשו, ולא בשקול להורות הרבנות. הזוג טען כי אחת מזכויותיו הבסיסיות מופרות במניעת הנישואין בתאריך שהם מבקשים. בתגובה הרבנות הודיעה כי היא אינה יכולה להפר את חוקי ההלכה בנושא וכי היא מסרבת בתוקף לחתן את הזוג.

ציין והצג מהי הזכות שטוענים בני הזוג שנפגעת מהחלטת הרבנות. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

תנועה

1) בעקבות עליית מחיר הדלק, הודיעו נהגי מוניות רבים כי ישבשו את התנועה בכבישים מרכזיים באמצעות נהיגה איטית. בכך הם מבקשים להביע את דרישתם מהממשלה להוזיל את מחיר

הדלק. משרד התחבורה פנה לבית המשפט בבקשה שיאסור על הנהגים לשבש את התנועה, משום שפעולה זו תפגע באחת מהזכויות של שאר המשתמשים בכביש.

בית המשפט פסק שכדי לשמור על הזכויות של כל הצדדים, יורשו נהגי המוניות לגרום לשיבושים בתחבורה רק משעות אחה"צ ואילך, אך הוא אסר עליהם לעשות זאת בשעות הבוקר מפני שבשעות אלו הכבישים עמוסים במיוחד.

א) **ציין** והצג את הזכויות המתנגשות באירוע זה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב) **ציין והצג** את הדרך שבה נהג בית המשפט כדי לפתור את ההתנגשות בין הזכויות במקרה זה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

2) אזרח אמריקאי פנה לבית המשפט בתביעה נגד רשויות הביטחון בשדה התעופה בניו-יורק. לטענתו, הוא איחר להגיע לכינוס מדעי חשוב משום שאנשי הביטחון עיכבו אותו שעות רבות בשדה התעופה, רק בשל מוצאו ממדינה במזרח התיכון. שאר החברים האמריקאים במשלחת לא עוכבו, והגיעו לכינוס בזמן. נציג רשויות הביטחון בשדה התעופה טען בתגובה, שאנשיו פעלו עפ"י המדיניות החדשה שהונהגה לאחר פיגועי הטרור האחרונים במטוסים. עפ"י מדיניות זו, יש לעכב לבדיקות מדוקדקות כל אדם המעורר חשד.

א. **ציין והצג** על איזה עיקרון / זכות יכול האזרח האמריקאי לבסס את תביעתו? **הסבר** את תשובתך.

ב. **ציין והצג** על איזו זכות ביסס נציג רשויות הביטחון בשדה התעופה את עיכובו של האיש? **הסבר** תשובתך.

3) נהגי משאיות ומוניות הפגינו באמצעות נסיעה איטית בכביש "נתיבי איילון, בשעות העומס של אחר הצהריים וגרמו פקקים גדולים ביותר.

ציין והצג באיזו זכות פגעו נהגי המשאיות והמוניות. **הסבר** תשובתך.

4) בעקבות הפרות סדר באחד מהכפרים בשטחים, הורה צה"ל על "שטח צבאי סגור", כלומר: איסור של כניסת אנשים לאזור המסוים שהוגדר. ההפגנות והמהומות באזור הכפר לא שקטו, והתושבים המשיכו למחות על מדיניות הממשלה אשר משאירה את שטחי המרעה שלהם מחוץ לגדר ההפרדה, שאמורה להגן על תושבי ישראל מפני מתבלים ומסתננים לא חוקיים.

פעילים של אחת המפלגות אשר הגיעו לאזור הפרו את הצו של צה"ל והמשיכו להתפרע יחד עם מפגינים נוספים מהכפר. בתגובה, צה"ל פיזר את ההפגנה בכוח ומספר מפגינים נפצעו.

א. **ציין והצג** באיזו זכות של התושבים פוגעת מדיניות הממשלה. **הסבר** תשובתך לפי הקטע.

ב. **ציין והצג** איזו זכות באה לידי ביטוי בבניית הגדר. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ג. **ציין והצג** איזה עיקרון דמוקרטי הפרו הפעילים של אחת המפלגות. **הסבר** תשובתך לפי הקטע.

ד. **ציין והצג** באיזו זכות פגע צה"ל בהטלת הצו. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

5) על-פי התקנות באחת מהעיריות, הרחצה בים בלי מציל אסורה. כאשר לא היו מצילים באחד מחופי הים הגיעו פקחים עירוניים, ומתחו סרט סימון לאורך קו המים. הם הודיעו למבקרים כי אין לעבור את הסרט ולהיכנס לים, ומי שיפר את התקנות יחויב לשלם קנס כספי.

כמה מבקרים שהגיעו לחוף רצו להיכנס לים. לטענתם, הים הוא אזור פתוח, ואין למנוע מהם את הזכות להיכנס אליו אם זה רצונם.

א) **ציין והצג** את העיקרון הדמוקרטי שעל-פיו פעלו המפקחים בעירוניים. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

ב) **ציין והצג** את הזכות של המבקרים בחוף, שלטענתם עלולה להיפגע בגלל פעולת הפקחים. הסבר את תשובתך עפ"י הקטע.

6) ממשלת ישראל קיבלה החלטה לאפשר לתושבי המדינה לנסוע בתחבורה ציבורית באמצעות כרטיס חכם מזוהה (רב קו) במטרה לשמור על ביטחונם של הכרטיס. מספר אזרחים התלוננו שבאמצעות הכרטיס ניתן לדעת את מקומות הנסיעה והתדירות של נסיעותיהם והדבר פוגע בזכותם.

7) תושבים אחרים התלוננו שאינם יכולים לרכוש כרטיסים אלו אלא אם הם מחזיקים תעודות זהות. על מנת להגן על זכותם גם אם אינם תושבים חוקיים, הורה משרד התחבורה לאפשר כרטיס ללא שם (רב קו אנונימי).

א. **ציין והצג** את הזכות שנפגעת לטענת האזרחים בחשיפת המידע על נסיעותיהם. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג** את הזכות שמשרד התחבורה מבקש לממש ביצירת כרטיס ללא שם. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

מידע וזכות הציבור לדעת

1) אחד מעיתוני סוף השבוע הנפוצים בישראל, פרסם כתבת תחקיר גדולה ומעמיקה, בה הוא מאשים את אחד מהשרים הבכירים בלקיחת שוחד, הפרת אמונים, ואף ביצוע מעשה מגונה בפקידה.

השר קיבל מראש את הידיעה על פרסום הדברים ודרש מהעיתונאי החוקר שלא לפרסם את הדברים כיוון שהדבר פוגע באחת מזכויותיו. העיתונאי סירב והשיב כי זו זכותו לפרסם את הדברים.

א. **ציין והצג** בשם איזו זכות יכול לפרסם העיתונאי את הדברים נגד השר. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** איזו זכות של השר נפגעה לטענתו. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

2) עיתון מקומי מסוים החליט להיאבק בתופעה של שוטרים העוברים עברות תנועה שאינן קשורות למילוי תפקידם. לשם כך, פרסם העיתון במשך כמה שבועות תמונות של מכוניות משטרה שעברו עברות תנועה. מפקד תחנת המשטרה במקום פנה אל העיתון בטענה שפרסום התמונות פוגע בעבודת המשטרה. לטענתו, פרסום זה גורם לציבור לזלזל בשוטרים ופוגע במעמדם.

בתגובה על טענה זו אמרה עורכת העיתון שבמדינה דמוקרטית התקשורת זכאית לדווח על הפעילות של המשטרה, כדי שהאזרחים יוכלו לבקר פעילות זו. לדבריה, זו הסיבה לפרסום התמונות.

א) **ציין והצג** את הזכות של השוטרים שמימושה נפגע, לטענת מפקד המשטרה. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

ב) **ציין והצג** זכות אחת או עיקרון אחד שביקש העיתון לממש, לדברי העורכת. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

3) עורכת של עיתון מקומי פרסמה כתבה ובה היא טענה כי ראש עירייה מסוים אינו ראוי לכהן בתפקידו. לטענתה, ראש העירייה נבחר על בסיס מידע שקרי שהפיץ בציבור במסמך שבו פירט את כישוריו והשכלתו במהלך תעמולת הבחירות.

בתגובה לכתבה הגיש ראש העירייה לבית משפט השלום תביעת לשון הרע נגד עורכת העיתון. הוא דרש מעורכת העיתון פיצוי כספי על הנזק שנגרם לו לכאורה בגלל פגיעה בשמו הטוב.

בבית המשפט הוכח שהדברים שנכתבו בכתבה נכונים והתביעה אינה מוצדקת. לפיכך דחה בית המשפט על התביעה. קיץ תשע"ב

א. **ציין והצג זכות** שמימשה עורכת העיתון במעשיה. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג לאיזה סוג משפט** (פלילי, אזרחי, חוקתי) הופנתה התביעה של ראש העירייה. **הסבר** כיצד סוג משפט זה בא לידי ביטוי בקטע.

4) הספרייה הלאומית של ישראל היא גוף ציבורי שתפקידו מוגדרים בחוק. התפקיד המרכזי של הספרייה הוא איסוף ושימור של מסמכים הקשורים למורשת העם היהודי ולמנהגיו לאורך הדורות. הדבר נועד בעיקר לחיזוק הקשר בין העם היהודי למדינת ישראל.

כך, למשל, רכשה הספרייה בכספי המדינה כתבי יד יהודיים עתיקים שהתגלו באפגניסטן, ובהם כתבי יד של רבנים ומסמכים החושפים לראשונה את אורח החיים של היהודים באפגניסטן בתקופות קדומות.

כל מי שמעוניין רשאי לעיין ללא תשלום במסמכים אלה הנמצאים בספרייה, כמו כן אפשר לעיין בהם ובמסמכים אחרים, גם כאלה העוסקים במוסדות המדינה, באמצעות פנייה לאתר האינטרנט של הספרייה הנגיד לכול.

א. **ציין והצג** את סוג הלאומיות שבא לידי ביטוי בתפקידה המרכזי של הספרייה הלאומית. **הסבר** כיצד סוג זה של לאומיות בא לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג** זכות שאדם הפונה לספרייה ונעזר בשירותיה מממש. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

חופש העיסוק

1. בעיר ניו יורק פועלות כרכרות (עגלות הרתומות לסוסים), ועגלונים נהגי כרכרות רבים מתפרנסים מהסעת תיירים בהן. ראש העיר החדש של ניו יורק החליט להפסיק את הפעילות של הכרכרות, מתוך דאגה לשלום הסוסים. בתגובה פנו נציגי העגלונים לראש העיר וביקשו ממנו לבטל את החלטתו. לטענתם הסוסים זוכים לטיפול מסור, וההחלטה של ראש העיר פוגעת באחת מזכויות היסוד של העגלונים

ציין והצג את הזכות של העגלונים שתיפגע בעקבות ביצוע ההחלטה של ראש העיר. **הסבר** כיצד הפגיעה בזכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

2. בשבועות האחרונים עלתה לכותרות שוב סוגיית מיסוד הזנות בישראל. אחת מחברות הכנסת הציעה לחוקק חוק לפיו, אדם שביקר אצל זונה, יאסר לשנת מאסר. זאת כיוון שהוכח מחקרית כי הזונות אינן בוחרות את המקצוע והן נאלצות לעבוד בו פעמים רבות בכוח. מנגד, טוענים המתנגדים לחוק כי לכל אדם יש את הזכות לעבוד בתחום שהוא מחליט וכי הזונות רשאיות לשנות את אורח חייהם ואין אדם הכופה עליהן זאת.

ציין והצג מהי הזכות שבשמה מוחים המתנגדים לחוק. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

חופש הביטוי

1) ערב הבחירות לכנסת הגיעו לבית הספר תלמידים אחדים, לבושים בחולצות המזוהות עם המפלגה הפוליטית שהם תומכים בה. מנהל בית הספר דרש מהתלמידים להחליף את החולצות והסבר להם כי אינם יכולים להיות בשטח בית הספר כשהם לבושים בחולצות הנושאות מסרים פוליטיים.

ציין והצג באיזו זכות של התלמידים פגע מנהל בית הספר בדרישתו. **הסבר** את תשובתך על-פי הקטע.

2) מספר תלמידים בבית ספר במרכז הארץ מחו בפני אחת המורות כי אין בבית הספר מועצת תלמידים וכי הדבר פוגע באחת מזכויותיהם הבסיסיות. המורה הגיבה כי המוסד אינו מחויב להקים מועצת תלמידים.

3) התלמידים התנגדו לדבריה והחליטו לקיים הפגנה בנושא למחרת. מנהל ביה"ס התערב בעימות בין התלמידים והמורה והבהיר כי הוא מסרב להקים מועצת תלמידים וכי תלמיד שיפגין בבית הספר ימצא את עצמו מחוץ לשערי המוסד.

א. **ציין והצג** בשם איזו זכות מבקשים התלמידים להקים מועצת תלמידים. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** באיזו זכות פגע המנהל בהתנגדותו לקיום ההפגנה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

4) במשך זמן רב, לדעת ניצולי השואה הקשישים, מושכת המדינה את הזמן ולא משלמת את המגיע להם עפ"י חוק ועפ"י סיכומי השילומים עם גרמניה. ארגון ניצולי השואה החליט להיאבק והקים אוהל מחאה בכניסה לכנסת ישראל. חברי כנסת רבים פקדו את המקום ואמרו כי הנם משתתפים בצערם של ניצולי השואה וקראו לממשלה להגיע לפשרה עם המפגינים. אחד המפגינים קרא לעבר אחד מחברי הכנסת פושע, ונבלם ע"י שומרי ראשו.

לאחר מכן מספר ניצולי שואה הבחינו במכונית שר האוצר עומדת לצאת משערי הכנסת. הם דהרו אליה והחלו ליידות עליה אבנים, מקלות וכל הבא ליד. כתוצאה מכך נהגו של השר נפצע והשר הובהל מהמקום במהירות למקום אחר לאחר ששניים מהחלונות ברכבו נופצו.

א. **ציין והצג** בשם איזו זכות נאבקו הניצולים. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** איזה סוג עבריינות ביצעו ניצולי השואה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

5) במדינה דמוקרטית מסוימת הוציאה המשטרה תקנה חדשה, ולפיה אסור לשוטרים לצבוע את שער ראשם בגוונים יוצאי דופן. אחד השוטרים התנגד לתקנה זו. הוא טען שכבר שנים רבות הוא נוהג לצבוע את שערו באדום, כי כך הוא מרגיש טוב יותר ונראה מיוחד.

ציין והצג בשם איזו זכות סירב השוטר לציית לתקנה החדשה. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע. (בגרות חורף 2006)

6) באחת מהמדינות הדמוקרטיות באירופה הורה בית המשפט לחברת אינטרנט לחסום בפני המשתמשים באינטרנט את הגישה לאחד מהאתרים של החברה, שבו אורגנו כנסים שאופיים נאצי.

ציין והצג בשם איזו זכות יכולה חברת האינטרנט לערער על החלטת בית המשפט? **הסבר** את תשובתך.

7) באחת ממדינות אירופה היה נהוג חינוך חינוך חינוך לאזרחים. המדינה מימנה את כל הוצאות מערכת החינוך, מגן הילדים ועד סיום הלימודים באוניברסיטה. לאחרונה הוחלט לקצץ את תקציב החינוך ולדרוש מהסטודנטים לשלם שכר לימוד עבור הלימודים באוניברסיטאות ובמכללות.

בתגובה להחלטה זו, השביתו ארגוני הסטודנטים את הלימודים במוסדות אלו ויצאו להפגנות סוערות מול משרדי האוצר והחינוך. חורף 2007

- א. **ציין והצג** את הגישה החברתית-כלכלית שבאה לידי ביטוי במדיניות הממשלה לפני הקיצוץ בתקציב החינוך. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
- ב. **ציין והצג** איזה סוג של מנגנון פיקוח וביקורת על השלטון הפעילו ארגוני הסטודנטים. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
- ג. **ציין והצג** בשם איזו זכות הפגינו הסטודנטים. **הסבר** תשובתך.
- 8) ועדת הבחירות המרכזית לכנסת פסלה לשידור תשדיר תעמולת בחירות של מפלגה מסוימת, בטענה שיש בו מסרים גזעניים המעליבים קבוצות בחברה הישראלית.
- 9) נציגי המפלגה עתרו לבית המשפט העליון בבקשה לאפשר להם להציג את התשדיר. לדבריהם, פסילת תשדיר הבחירות מונעת מהם להציג באופן ברור את המסרים והרעיונות שלהם, ובכך פוגעת ביכולתם לשכנע אזרחים לתמוך בהם ולא במפלגה אחרת.
- א. **ציין והצג** את סוג הזכויות (טבעיות, חברתיות או זכויות קבוצה) שוועדת הבחירות מנסה להגן עליהן. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.
- ב. **ציין והצג** את הזכות שנפגעה, לטענת נציגי המפלגה. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.
- 10) באחת ממדינות אירופה החלו בשבועות האחרונים הפגנות אלימות מאוד. מפגינים רבים יצאו לרחובות בדרישה לשפר את אופייה הדמוקרטי של המדינה. לטענת המפגינים, השלטון במדינה פוגע באופן קשה בזכויותיהם כאשר הוא אוסר בכלא עיתונאים המביעים דעות כנגד השלטון והמשטר במדינה.
- 11) בתגובה לטענות אלה, הבהיר ראש הממשלה של המדינה כי כל החלטות המדינה מתקבלות בחוקים הנחקקים בבית הנבחרים בראשו הוא עומד, וכי החוקים נקבעו ע"י רוב קולות, ועל כן הם דמוקרטיים.
- א. **ציין והצג** באיזו זכות פוגע השלטון לדעת המפגינים. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ב. **ציין והצג** איזה מובן של הדמוקרטיה בא לידי ביטוי בדבריו של ראש הממשלה (דמוקרטיה פורמלית או דמוקרטיה מהותית). **הסבר** כיצד מובן זה של הדמוקרטיה בא לידי ביטוי בקטע.
- 12) בקרב המחנה האשכנזי במגזר החרדי חלה בחודשים האחרונים מחלוקת כבדה בין קהילת הרוב התומכת ברבני בני ברק לבין קהילת המיעוט התומכת ברבני ירושלים. המחלוקת והמתח הגיעו לשיאן בבחירות האחרונות כאשר שני הזרמים התמודדו בשתי מפלגות שונות. האחת (בני ברק) ותיקה והשנייה (ירושלים) חדשה.
- 13) בעקבות ההשקפות הפוליטיות השונות בין שני הזרמים, הורו רבני בני ברק לפטר ממוסדות החינוך שלהם את המורות והמחנכות שהצביעו למפלגה היריבה. בתגובה המורות טענו כי זו פגיעה בזכותן הדמוקרטית. נציגי הרבנים הבהירו כי סיבת הפיטורין היא אכן זו, אולם הסיבה

לכך היא שברצונם לעצב אורח חיים מסוים הנוגד את תפיסת המפלגה היריבה ומורה המאמינה בהשקפת העולם היריבה, אינה יכולה להיות חלק מהשקפת העולם במקום בו היא עובדת, המעוצבת ע"י רבני בני ברק.

א. **ציין והצג** מהי הזכות שלטענת המורות נפגעת כתוצאה מהחלטת הרבנים. **הסבר** זכות זו בהתאם לקטע.

ב. **ציין והצג** את העיקרון הדמוקרטי שבשמו מבקשים הרבנים לפטר את המורות. **הסבר** עיקרון זה בהתאם לקטע.

14) חבר כנסת תקף מעל בימת הכנסת את אחד מהרבנים וטען כי אמר דברים קשים על אחת מעדות ישראל. לטענת חבר הכנסת, הרב אמר את הדברים באופן בוטה מול תלמידיו. בעקבות נאום של חבר הכנסת, הכחיש הרב את הדברים, ותלמידיו טוענים כי ההיפך הוא הנכון וכי הרב מעריך מאוד עדה זו ושמעולם לא התבטא כנגדה.

15) רבנים רבים חתמו על עצומה ודרשו שחבר הכנסת יתנצל ויאפשר את הסרת חסינותו על מנת שהרב יוכל לתבוע אותו על הוצאת דיבה. בעצומה הם כותבים בין היתר: "חסינות חברי הכנסת לא נועדה כדי לאפשר להם להכפיש את שמו של כל אזרח במדינת ישראל, ובוודאי לא של תלמיד חכם, איש ציבור, רב ומורה לרבבות מישראל".

א. **ציין והצג** איזו זכות חבר הכנסת מימש בנאום בכנסת. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג** באיזו זכות, לטענת הרבנים, פגע חבר הכנסת באומרו את הדברים. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

דעה ומחשבה

בקרב המחנה האשכנזי במגזר החרדי חלה בחודשים האחרונים מחלוקת כבדה בין קהילת הרוב התומכת ברבני בני ברק לבין קהילת המיעוט התומכת ברבני ירושלים. המחלוקת והמתח הגיעו לשיאן בבחירות האחרונות כאשר שני הזרמים התמודדו בשתי מפלגות שונות. האחת (בני ברק) ותיקה והשנייה (ירושלים) חדשה.

בעקבות ההשקפות הפוליטיות השונות בין שני הזרמים, הורו רבני בני ברק לפטר ממוסדות החינוך שלהם את המורות והמחנכות שהצביעו למפלגה היריבה. בתגובה המורות טענו כי זו פגיעה בזכותן הדמוקרטית. נציגי הרבנים הבהירו כי סיבת הפיטורין היא אכן זו, אולם הסיבה לכך היא שברצונם לעצב אורח חיים מסוים הנוגד את תפיסת המפלגה היריבה ומורה המאמינה בהשקפת העולם היריבה, אינה יכולה להיות חלק מהשקפת העולם במקום בו היא עובדת, המעוצבת ע"י רבני בני ברק.

- **ציין והצג** מהי הזכות שלטענת המורות נפגעת כתוצאה מהחלטת הרבנים. **הסבר** זכות זו בהתאם לקטע.

- **ציין והצג** את העיקרון הדמוקרטי שבשמו מבקשים הרבנים לפטר את המורות. **הסבר** עיקרון זה בהתאם לקטע.

התארגנות והתאגדות

1) מספר תלמידים בבית ספר במרכז הארץ מחו בפני אחת המורות כי אין בבית הספר מועצת תלמידים וכי הדבר פוגע באחת מזכויותיהם הבסיסיות. המורה הגיבה כי המוסד אינו מחויב להקים מועצת תלמידים.

התלמידים התנגדו לדבריה והחליטו לקיים הפגנה בנושא למחרת. מנהל ביה"ס התערב בעימות בין התלמידים והמורה והבהיר כי הוא מסרב להקים מועצת תלמידים וכי תלמיד שיפגין בבית הספר ימצא את עצמו מחוץ לשערי המוסד.

א. **ציין והצג** בשם איזו זכות מבקשים התלמידים להקים מועצת תלמידים. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** באיזו זכות פגע המנהל בהתנגדותו לקיום ההפגנה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

2) בסרט נורמה ריי אנו נתקלים בגיבורת הסרט אשר נאבקת על מנת לסייע לשאר חבריה בעבודה, בנוגע לזכויותיהם בעבודה. היא נתקלת בקשיחות יוצאת דופן מצד הנהלת המוסד בו היא עובדת, עד כדי שמחליטים לפטר אותה.

ציין והצג בשם איזו זכות נאבקת גיבורת הסרט? **הסבר** את תשובתך

3) לקראת הבחירות הקרובות מפלגות חדשות קמות ומופיעות בטענה כי המפלגות הקיימות אינן מייצגות אותם. בשיחה שנערכה באחת מתחנות הרדיו התארחו נציגי מפלגות ותיקות לצד נציגי מפלגות חדשות שהוקמו זה-עתה. במהלך הדיון אמר נציג מהמפלגות הוותיקות כי התמודדות של מפלגות כה רבות מפחיתה את הסיכוי ש"מפלגות איכותיות", להגדרתו, ייוצגו בכנסת. לעומתו טען נציג מהמפלגות החדשות כי הקמת מפלגות חדשות היא אחת מהזכויות הטבעיות הניתנות לכל אדם ואזרח במדינה.

ציין והצג מהי הזכות לדעת נציג המפלגות החדשות שבאה לידי ביטוי בהקמת מפלגות חדשות. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע

4) באחת מחברות הסלולאריות הודיעו עובדים על החלטתם להשבית את פעילות החברה כנגד התנגדות החברה להכיר בוועד העובדים של העובדים כגוף רשמי שאמור להיות אחראי על העסקתם של העובדים. העובדים טוענים כי סירוב זה של הנהלת החברה פוגע באחת הזכויות הבסיסיות שלהם כעובדים במשק הציבורי והפרטי ודורשים לשנות את החלטת הנהלת החברה.

ציין והצג מה הזכות שנפגעת לטענת העובדים בהחלטת החברה. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

קניין

קניין חומרי

1) על-פי חוק רשות השידור, כל אזרח שברשותו מקלט טלוויזיה חייב לשלם אגרת טלוויזיה למדינה. לאחרונה נודע שהמשטרה תחרים מכוניות של אזרחים שלא שילמו את אגרת הטלוויזיה.

ציינו והסברו איזו זכות של האזרחים תיפגע כשיוחרמו מכוניותיהם. **הסבירו** את דבריכם על האירוע.

2) ***

3) בעל מפעל פרטי למוצרי אלקטרוניקה הודיע לעובדיו שהחליט לאסור את העישון בזמן העבודה. הוא הסביר שבתהליך הייצור נדרשת השגחה צמודה ורציפה של העובדים על המכונות במפעל. לטענתו, יציאת העובדים להפסקות עישון תכופות, בזמן שהם צריכים להשגיח על המכונות, גורמת לתקלות במכונות ולמוצרים פגומים.

4) בעל המפעל הוסיף שכדי להבטיח שהעובדים לא יעשנו, תיאסר הכנסת סיגריות לתחום המפעל, וייערכו חיפושים בתיקי העובדים ובבגדיהם. ארבעה עובדים אמרו שאינם מוכנים שיחפשו אצלם סיגריות.

א. **ציין והצג** על איזו זכות ביסס בעל המפעל את החלטתו. **הסבר** את תשובתכם עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** בשם איזו זכות התנגדו ארבעת העובדים לחיפוש. **הסבר** את תשובתכם על-פי הקטע.

5) פעילים בתנועה חברתית ריססו כתובות מחאה על חלונות ראוה של כמה חנויות במרכז קניות יוקרתי במרכז ארץ. בכתובות נאמר: "איפה הבושה?! 14,000 שקל לז'קט!", וכן "זוג נעליים ב- 3,600 שקל, כשבמדינה יש יותר ממיליון וחצי עניים!" בעלי החנויות התלוננו במשטרה שחלונות הראווה שלהם הושחתו, והם נאלצו לתקן את הנזק.

א. **ציין והצג** איזה סוג של עבריינות בא לידי ביטוי בריסוס כתובות המחאה. **והסבר** את תשובתכם על פי הקטע.

ב. **ציין והצג** איזה זכות של בעלי החנויות נפגעה. **והסבר** את תשובתכם על פי הקטע.

6) פעילים בתנועה חברתית ריססו כתובות מחאה על חלונות של כמה חנויות במרכז קניות יוקרתי במרכז הארץ. הפעילים הסבו נזק רב לרכוש. בעלי החנויות התלוננו במשטרה שחלונות הראווה שלהם הושחתו, והם נאלצו לתקן את הנזק.

א. **ציין והצג** איזה סוג של עבריינות בא לידי ביטוי בריסוס כתובות המחאה. **הסבר** תשובתך על פי הקטע.

ב. **ציין והצג** איזו זכות של בעלי החנות נפגעה. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

7) הנהלת מפעל החליטה להילחם בתופעה של גנבות מהמפעל. אחד הצעדים שנקטה ההנהלה היה הצבת מצלמות נסתרות בשטח המפעל. ועד העובדים דרש מן ההנהלה להסיר את המצלמות.

א. **ציין והצג** על איזו זכות יכול היה ועד העובדים לבסס את דרישתו? **הסבר** את תשובתך.

ב. **ציין והצג** בשם איזו זכות יכלה ההנהלה להגן על הצעד שנקטה? **הסבר** את תשובתך.

8) חברת תכנות גדולה שתלה וירוס באחת התכנות הפופולריות שלה והעלתה אותה לרשת "אמיול" הפופולרית לשיתוף קבצים. החברה עשתה זאת על מנת לגרום נזק למחשבים של המשתמשים המורידים את התכנה שלה ללא רישיון וללא אישור ובכך פוגעים באחת מזכויותיה.

א) **ציין והצג** באיזו זכות פגעה חברת התכנות במעשיה? **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב) **ציין והצג** איזו זכות של חברת התכנות נפגעה כתוצאה מהשימוש בתכנה לשיתוף קבצים ע"י משתמשים פרטיים. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

9) שתי תלמידות מצפון הארץ נתפסו לאחר שגנבו את ארנקה של המורה וערכו קניות באמצעות כרטיס האשראי שלה.

ציין והצג איזו זכות של המורה נפגעה. **הסבר** תשובתך.

10) בעקבות הפרות סדר באחד מהכפרים בשטחים, הורה צה"ל על "שטח צבאי סגור", כלומר: איסור של כניסת אנשים לאזור המסוים שהוגדר. ההפגנות והמהומות באזור הכפר לא שקטו, והתושבים המשיכו למחות על מדיניות הממשלה אשר משאירה את שטחי המרעה שלהם מחוץ לגדר ההפרדה, שאמורה להגן על תושבי ישראל מפני מחבלים ומסתננים לא חוקיים.

11) פעילים של אחת המפלגות אשר הגיעו לאזור הפרו את הצו של צה"ל והמשיכו להתפרע יחד עם מפגינים נוספים מהכפר. בתגובה, צה"ל פיזר את ההפגנה בכוח ומספר מפגינים נפצעו.

א. **ציין והצג** באיזו זכות של התושבים פוגעת מדיניות הממשלה. **הסבר** תשובתך לפי הקטע.

ב. **ציין והצג** איזו זכות באה לידי ביטוי בבניית הגדר. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ג. **ציין והצג** איזה עיקרון דמוקרטי הפרו הפעילים של אחת המפלגות. **הסבר** תשובתך לפי הקטע.

ד. **ציין והצג** באיזו זכות פגע צה"ל בהטלת הצו. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

12) אופה מפורסם המציא מתכון לעוגה חדשה. העוגה זכתה להצלחה רבה, ומכירתה הביאה לו רווחים כספיים גדולים. העוזר של האופה החליט להתחרות באופה המפורסם. הוא עזב את מקום עבודתו ופתח מאפייה מתחרה. כדי להגדיל את היקף המכירות במאפייה שלו, אפה העוזר עוגות על-פי המתכון שהמציא האופה המפורסם ומכר אותן, בלי לקבל את רשותו.

האופה תבע את העוזר שלו בבית המשפט בטענה שהעוזר פועל בניגוד לחוק, ופוגע במימוש של אחת מזכויותיו. בית המשפט קיבל את טענות האופה ופסק שעל העוזר להפסיק למכור עוגות עפ"י המתכון של האופה, ועליו גם לפצות את האופה על הפגיעה בזכותו.

א. **ציין והצג** את הזכות שמימושה נפגע, לטענת האופה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** את סוג העבריינות שבא לידי ביטוי במעשהו של עוזר האופה. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

13) בוועדת הכנסת הובאה ידיעה כי חלק ניכר מהעובדים שמקבלים חופשת מחלה אינם בהכרח חולים. לטענת נציגי המעסיקים בוועדה, יש צורך כי הרופאים המטפלים ירשמו באישור המחלה מה הייתה המחלה ומדוע הם מאשרים את ימי המחלה. כך הרופאים ימנעו מלהנפיק אישורים כוזבים. המעסיקים טענו כי היעדרות של עובד בשל מחלה לא אמיתית פוגעת מאוד מבחינה כלכלית בחברה ולעתים פרויקטים שלמים נאלצים להידחות, דבר שכמובן פוגע בבסיס הכלכלי של החברות.

14) חברי כנסת בוועדה טענו כי ענייני המטופל והרופא שלו הם עניינים אישיים שלו, וחשיפה של פרטי המחלה עלולה להוביל לפגיעה באחת מזכויותיו של המטופל.

א. **ציין והצג** מהי הזכות שנפגעת כתוצאה מאישור ימי מחלה לא אמיתית. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג** מהי הזכות עליה מבקשים חברי הכנסת להגן בהתנגדותם להצעה. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

קניין רוחני

1. משרד החינוך תבע אדם לאחר שהתגלה כי העתיק מספר עמודים בתוך אחד מספרי הלימוד בהיסטוריה. בתביעה, טען משרד החינוך כי האדם פגע באחת מזכויותיו של כותב ספר הלימוד ושל משרד החינוך, ודרש להטיל עליו קנס. בית המשפט קיבל את עתירת המשרד והורה לאדם לשלם את הקנס שנקבע.

ציין והצג באיזו זכות פגע האדם. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

2. משרד החינוך תבע לדין אדם שחיבר ופרסם ספר לימוד, בטענה שאותו אדם העתיק לספר זה פרקים שלמים מספר לימוד של משרד החינוך.

על איזו זכות משרד החינוך מבקש להגן באמצעות תביעה זו? **הסבר**.

3. חברת תכנות גדולה שתלה וירוס באחת התכנות הפופולריות שלה והעלתה אותה לרשת "אמיול" הפופולרית לשיתוף קבצים. החברה עשתה זאת על מנת לגרום נזק למחשבים של המשתמשים המורידים את התכנה שלה ללא רישיון וללא אישור ובכך פוגעים באחת מזכויותיה.

- א. **ציין והצג** באיזו זכות פגעה חברת התכנות במעשיה? **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
- ב. **ציין והצג** איזו זכות של חברת התכנות נפגעה כתוצאה מהשימוש בתכנה לשיתוף קבצים ע"י משתמשים פרטיים. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
4. בדו"ח שפרסם משרד הסחר של ארה"ב התברר כי הנזק שנגרם מזיופי המוסיקה בישראל בשנת 2006 הגיע ל-45 מליון דולר והנזק מזיופי תוכנה הגיע בשנת 2006 ל-41 מליון דולר.
- א. זהה **והסבר** מהי הזכות שנפגעת מזיופים אלה. **הסבר** את תשובתך.
5. חברת תיקים אופנתית הגישה תביעה נגד חברה לסילוק כרטיסי אשראי (חברת אשראי) בינלאומית. בתביעה טוענת חברת האופנה כי חברת האשראי הציגה ללקוחותיה בעלון המופץ בקרב לקוחות חברת האשראי, תיקים אופנתיים הזוהים לתיקים שהיא מייצרת והשם של התיקים שחברת האשראי הציגה דומים מאוד לשם החברה התובעת.
- ג. **ציין והצג** מהי הזכות של חברת התיקים שנפגעה בעקבות מעשה חברת האשראי. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
6. בעקבות אירוע טבח המוני בארצות הברית, עלתה שוב לכותרות שאלת מכירת נשק במדינה כמעט בלי הגבלה. התומכים ברכישת נשק טוענים כי זו זכותו של כל אזרח לרכוש כלי נשק כפי שזו זכותו לגבי בנייני מגורים ועוד. הם טוענים כי זו זכות בסיסית המוקנית לאדם בארצות הברית.
- הדורשים לשנות את החוק לגבי מכירת כלי נשק, טוענים כי חוק זה מביא לאירועים של רצח בשנים האחרונות, ועל כן יש להגן ולשמור על חיי האזרחים מפני חולי נפש שיכולים לרכוש כלי נשק כמעט בלי הגבלה.
- א. **ציין והצג** את הזכות שבשמה התומכים מתנגדים לשינוי החוק. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ב. **ציין והצג** את הזכות שבשמה דורשים לשנות את החוק. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
7. עיריית חיפה החליטה לערוך תחרות של סרטים שעוסקים באיכות הסביבה. במסגרת תחרות זו היא תעניק לתלמידים פרס על הפקת הסרט הטוב ביותר בנושא זה. השם שנבחר לתחרות היה "האוסקר הירוק".
- לאקדמיה האמריקאית לקולנוע נודע עניין זה, והיא פנתה לעיריית חיפה בדרישה שלא להשתמש בשם "אוסקר", בטענה ששם זה הוא סימן רשום וסמל מסחרי שלה. העירייה קיבלה את הדרישה והחליטה לשנות את שם התחרות.
- ציין והצג** את הזכות שעליה ביקשה להגן האקדמיה האמריקאית לקולנוע. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

2) חברת מאגרי התמונות הגדולה בעולם חויבה על ידי בית המשפט לשלם לצלם מפורסם פיצויים בגובה של 1.2 מיליון דולר, בעקבות שימוש ללא היתר בצילומים שונים שלו. הצלם פרסם את התמונות באינטרנט באמצעות חשבון הטוויטר שלו. בפסיקתו קבע השופט, כי גם תמונות שאדם פרסם בחשבון הטוויטר שלו והפך אותן לזמינות לציבור עדיין שייכות לו, ויש לבקש אישור ממנו ולשלם לו כדי להשתמש בהן.

א. **ציין והצג** את הזכות של הצלם שנפגעה. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

זכויות חברתיות

1. **הצג** זכות חברתית אחת (מלבד הזכות לחינוך).
2. **הסבר** מה ההבדל בין זכויות חברתיות לזכויות האדם.
3. **הסבר** מהו ההבדל בין זכויות חברתיות לזכויות האדם והאזרח, **והצג** שתי זכויות חברתיות
4. נראה כי לראשונה מאז קום המדינה, ובעיקר בעשור השנים האחרונות, נמצא הפתרון להלנת השכר ולמצוקות הכלכליות הכבדות של המועצות הדתיות ברשויות המקומיות. עפ"י החוק החדש שאושר בכנסת, רשות מקומית שיש ביכולתה תקציבים גדולים תעביר אחוז גבוה יותר של כסף עברו שירותי הדת בעירייה ואילו רשויות מקומיות קטנות וחלשות יעבירו אחוז נמוך יותר של כסף למועצה הדתית ברשות המקומית, וכך הרשויות הגדולות והעשירות ישאו יותר בנטל ואילו הרשויות החלשות ישאו פחות בנטל, ולראשונה לא יקרה מצב שעובדי המועצות הדתיות לא יקבלו שכר במשך חודשים ארוכים ויעבדו בעל כורחם בהתנדבות.

א. **ציין והצג** איזו זכות של עובדי הרשויות המקומיות נפגעה.

ב. **ציין והצג** איזה סוג זכות של עובדי הרשויות המקומיות נפגעה.

ג. **ציין והצג** מה הדרך שנקטה הכנסת בהחלטה.

5. במדינה מסוימת באירופה הממשלה נותנת מענקים כספיים לקבלנים הבונים בנייני מגורים להשכרה. אחד התנאים שהעמידה הממשלה לקבלת מענקים אלה הוא שהקבלנים ישכירו אחוז מסוים מהדירות תמורת תשלום סמלי, לאנשים שאינם יכולים לשלם את דמי השכירות המקובלים.

ציין והצג את סוג הזכות שהממשלה מבשת לממש באמצעות המענקים. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

הזכות לטיפול רפואי (בריאות)

משרד הבריאות החליט לצמצם את "סל התרופות" בו תרופות רבות המסופקות במחירים מוזלים ומסובסדים לחולים במחלות שונות. צעד זה הוא אחד מן הצעדים בו נוקטת הממשלה לאחרונה במשרדי הממשלה השונים וזאת בשל גישתה למדינה דמוקרטית.

מספר נכים ונזקקים לתרופות שונות ומגוונות הפגינו מול הכנסת בשל צמצום סל התרופות וקראו שלא לאפשר פגיעה בסל זה, פגיעה שתוביל לפגיעה חמורה באחת מזכויותיהם.

בעקבות עימות במקום, מספר ח"כים הבהירו כי יחוקקו חוק בנושא ואכן מספר ימים לאחר מכן הונחה הצעת חוק טרומית בנושא זה על שולחן הכנסת.

א. **ציין והצג** באיזו זכות פוגע צמצום סל התרופות, לטענת המפגינים. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** איזה עיקרון דמוקרטי בא לידי ביטוי בקטע. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

הזכות לחינוך

תלמיד יצא לחופשה בחו"ל עם משפחתו במהלך שנת הלימודים, בלי לקבל אישור ממנהל ביה"ס. כאשר חזר לארץ, הודיע לו המנהל כי הוא מושעה מהלימודים בגלל מעשהו. התלמיד התלונן במשרד החינוך בטענה שההשעיה פוגעת בהשכלתו. בבדיקת התלונה התברר שמנהל ביה"ס נהג כשורה, משום שתקנות משרד החינוך מתירות להעניש תלמיד בהשעיה מבית הספר.

א. **ציין והצג** את הזכות של התלמיד שנפגעה, לפי טענתו. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** את העיקרון הדמוקרטי שבשמו פעל מנהל ביה"ס. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

הזכות לדיור

בדיון שנערך בממשלה לאחר פיגוע שאירע בירושלים ע"י מחבל ערבי אזרחי ישראל, עלתה לדיון השאלה בנוגע להריסת ביתו של המחבל. אחד מהשרים טען בישיבה כי צעד זה עלול לפגוע באחת מזכויות דיירי הבית, וכי ספק אם יש בצעד זה איזה שהוא אלמנט של הרתעה למחבלים עתידיים.

שר אחר הציע כי אזרחותו של המחבל תישלל ממנו, כך שמשפחתו לא תוכל ליהנות מהטבות של יתום ואלמנה המגיעים לפי חוק. בתגובה לכך טען שר אחר כי אין להתנות זכות בקיום חובה.

א. **ציין והצג** באיזו זכות עלולה לפגוע הריסת בית המחבל. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** מדוע אין להתנות זכות בקיום חובה, עפ"י השר. **הסבר** תשובתך.

הזכות לרווחה ולרמת חיים נאותה

באחת המדינות הדמוקרטיות, הממשלה אינה נוהגת להתערב בחיי הכלכלה, כדי לעודד תחרות חופשית בתחום העסקי. במדינה זו פרץ משבר כלכלי חמור, שאיים למוטט חברות ובנקים פרטיים רבים. בעקבות המשבר החליטה הממשלה להעניק באופן חד פעמי סיוע כספי נרחב לכמה חברות ובנקים שנקלעו לקשיים כספיים, כדי למנוע סגירתם.

שר האוצר נשאל מדוע הממשלה פעלה בניגוד לגישה הכלכלית של אי התערבות הנהוגה במדינה. הוא ענה שבמקרה זה מתן הסיוע דווקא תואם את הגישה הזו. לדבריו, גם לפי גישה זו על הממשלה להתערב בפעילות הכלכלית, כאשר נוצר צורך להבטיח את תנאי הקיום הבסיסיים של האזרחים.

במקרה זה המשבר הכלכלי יצר סכנה שאזרחים רבים יהפכו למובטלים, והממשלה החליטה לתת סיוע כספי כדי למנוע סכנה זו.

- א. **ציין והצג** את הגישה הכלכלית-חברתית שנהוגה במדינה זו. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
- ב. **ציין והצג** את הזכות החברתית של האזרחים, שהממשלה ביקשה למנוע את הפגיעה בה. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

הזכות לתנאי העסקה הוגנים (העסקה הוגנת)

1. בשנים האחרונות גדל מספר הנבחנים במבחני הנהיגה המעשיים בישראל, ולכן נוצר עומס גדול על בוחני הנהיגה. הבוחנים טענו שכעת הם צריכים לעבוד שעות רבות יותר מבעבר. לכן הם דרשו ממשרד התחבורה שמעסיק אותם להתאים את היקף המשרות שלהם לנסיבות החדשות שנוצרו, ובכך להקל את העומס עליהם. דרישותיהם לא נענו, והם פתחו בעיצומים ולא קיימו מבחנים.

ציין והצג את סוג הזכויות שנפגע, לטענת בוחני הנהיגה. **הסבר** כיצד סוג זכויות זה בא לידי ביטוי בקטע.

2. מלצרית תבעה את המעביד שלה בבית הדין לעבודה. המלצרית טענה כי המעביד קבע ששכר עבודתה יורכב רק מהתשר (טיפ) שתקבל מהסועדים, והוא מסרב לשלם לה שכר אחר עבור עבודתה. בית המשפט קיבל את תביעת המלצרית וקבע שבעל המסעדה חייב לשלם לה שכר עבור עבודתה, כפי שקבוע בחוק.

ציין והצג את הזכות שבשמה פנתה המלצרית לבית המשפט. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

3. נראה כי לראשונה מאז קום המדינה, ובעיקר בעשור השנים האחרונות, נמצא הפתרון להלנת השכר ולמצוקות הכלכליות הכבדות של המועצות הדתיות ברשויות המקומיות. עפ"י החוק החדש שאושר בכנסת, רשות מקומית שיש ביכולתה תקציבים גדולים תעביר אחוז גבוה יותר של כסף עברו שירותי הדת בעירייה ואילו רשויות מקומיות קטנות וחלשות יעבירו אחוז נמוך יותר של כסף למועצה הדתית ברשות המקומית, וכך הרשויות הגדולות והעשירות ישאו יותר בנטל ואילו הרשויות החלשות ישאו פחות בנטל, ולראשונה לא יקרה מצב שעובדי המועצות הדתיות לא יקבלו שכר במשך חודשים ארוכים ויעבדו בעל כורחם בהתנדבות.

א. **ציין והצג** איזו זכות של עובדי הרשויות המקומיות נפגעה.

ב. **ציין והצג** איזה סוג זכות של עובדי הרשויות המקומיות נפגעה.

ג. **ציין והצג** מה הדרך שנקטה הכנסת בהחלטה.

זכויות המיעוטים: זכויות הקבוצה

שאלת אירוע

1. ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי עתרה לבג"ץ כנגד משרד החינוך. בעתירתה הצביעה הועדה על אפליה מתמשכת של המשרד בהקצאת משאבים למערכת החינוך הערבי. הועדה מבקשת מבג"ץ שיורה למשרד החינוך לפעול מיידית, בכדי להביא לשוויון בין מערכת החינוך במגזר הערבי לבין מערכת החינוך היהודית.

א. **ציין והצג** את המדיניות אותה צריכה להפעיל המדינה כדי להיענות לדרישה זו? **הסבר** את תשובתך.

ב. האם דרישתה של הועדה היא ביטוי לזכויות פרט או לזכויות קבוצה? **הסבר** תשובתך.

2. החוקה החרשה של ספרד מ - 1978 חילקה את ספרד ל - 17 אזורים, נתנה זכויות לאותם חלקים (ארץ הבאפקים, קטלוניה וגאליסיה) שהיו בעלי זהויות היסטוריות משלהם, העניקה יתרון לקסטיליאנית כשפתה הרשמית של ספרד, אבל נתנה לשפות אחרות - במיוחד לקטלונית, באפקית, ולנסיאנית (דיאלקט של קטלונית) וגליסיאנית - מעמד שווה באזורים שבהם מדברים בהן. ממשלות אזורים הורשו לקבוע את התערובת הלשונית הרצויה להם.

ציין והצג מהי הגישה הנהוגה בספרד לגבי זכויות המיעוטים. **הסבר** את תשובתך.

3. מדינת ישראל מאפשרת למיעוט הלא-יהודי בה להשתמש בערבית כשפה שנייה, ולקיים מערכת חינוך בה שולטים הלשון והתרבות הערבית. בכך יש הכרה בשונות התרבותית, הכרה שהרבה מדינות דמוקרטיות מערביות לא מעניקות. ארה"ב, לדוגמא, אף על פי שאינה מתנגדת לשונות, מתלבטת בשאלה האם לתמוך באופן רשמי, ובמימון המדינה, במיעוטים ההיספניים המבקשים שמערכת החינוך הרשמית שלהם תתקיים בספרדית.

ציין והצג את גישת ארה"ב ביחס לזכויות מיעוטים/זכויות קבוצה כפי שבאה לידי ביטוי בקטע. **הסבר** כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בקטע.

שאלות ידע

1. **הצג** את שלושת הגישות של מדינות ביחס לזכויות קבוצה
  2. **הסבר** מהו ההבדל בין זכויות קבוצה לבין זכויות אדם ואזרח
  3. **הצג** 3 זכויות של מיעוטים החיים בישראל המאפשרים לקבוצות או לשמור על ייחודן.
  4. **הסבר** כיצד מדינת ישראל מאפשרת למיעוטים החיים בה לממש את זכויות הקבוצה שלהם בשני תחומים. (בגרות חורף תש"ע)
  5. שאלת ידע מורכב
- א. הצג את המושג זכויות מיעוט.

ב. הסבר כיצד מעמד השפה הערבית בישראל מממש את זכויות המיעוט. (חצב ברק 2014)

שאלת עמדה

האם במדינה דמוקרטית חייבים סמלי המדינה הרשמיים להביא לידי ביטוי את המשותף לכלל אזרחי המדינה?

במדינת ישראל חיים גם אזרחים לא יהודים – ערבים, דרוזים, צ'רקסים ועוד. אחד הקשיים בהם נתקלים אזרחים אלה הוא הקושי להזדהות עם סמלי מדינתם שהם סמלי הלאום היהודי בלבד.

בעניין זה ישנה שאלה שעולה מדי פעם לדיון ציבורי – האם במדינה דמוקרטית חייבים סמלי המדינה הרשמיים להביא לידי ביטוי את המשותף לכלל אזרחי המדינה? התשובה לשאלה זו אינה חד-משמעית, וישנם טיעונים כבדי-משקל השוללים או מחייבים מגמה זו.

הבע את עמדתך בעניין זה. **הצג** שני נימוקים התומכים בעמדתך, ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות.

בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים :

ג. **טענה** - הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.

ד. **הנמקה** - הצגת שני נימוקים, שבעזרתם אתה מבסס את טענתך על מושגים וידע מתחום האזרחות.

שאלת טקסט לא ידוע

בפסק דין זה התבטאות נדירה יחסית בדעת המיעוט של חשין, הנוגעת לזכויות קבוצה: מיעוט ככאלה. באופן לא מפתיע, בג"ץ ממשיך את הקו הליברלי ודן בקבוצה כאוסף של פרטים בעלי זכויות אדם ואזרח מהם נהנה גם הרוב.

ככל שידיעתי מגעת, בדרך כלל בג"ץ דן בציבורים שונים (מיעוטים אתניים ודתיים או פגיעה ברגשות ציבור כלשהו), מפרש, מנתח ומכריע במסגרת החירויות השונות על נגזרותיהן ובמסגרת עקרון השוויון- פרט לחריגים הנוגעים למדיניות מיוחדת המעניקה הטבות לזמן מוגבל כלפי קבוצה נתונה. אך גם שם הדיון נעשה במסגרת שוויון וכיצד כל פרט ופרט נפגע לגופו, ולא כקולקטיב בעל זכויות כקולקטיב.

בפסק דין זה קיבלו שופטי הרוב (ברק ודורנר) את העתירה לכיתוב ערבי בשילוט של רשות מקומית, שוב, מתוך מסגרת קונספטואלית של זכויות פרט, ומתוך ניתוח החוק הרלוונטי ותכליותיו, ולא מתוך זכויות קבוצה. לעומתם, חשין בסיפא דבריו דן באופן ישיר ומובהק באשר למעמדן המשפטי של זכויות קבוצה (קולקטיביות), וטוען במפורש כי המשפט הישראלי אינו מכיר בהן ככאלה. הגישה אותה הוא מוביל הנה אותו ליברליזם מתון שהוא אחת משלוש הגישות הנוגעות להכרת המדינה בזכויות מיעוט: קבוצה. הוא דוחה את העתירה מתוקף עקרון הפרדת הרשויות בטענה שמדובר בצעד פוליטי.... כאילו אין דרכו מימים ימימה לדון בנושאים פוליטיים במובהק.

(מתוך פרסום דיון בבג"ץ של ארגון עדאלה)

1. **הצג** את הגישה המכירה בזכויות קבוצה, **הסבר** כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בהחלטת רוב השופטים בדיון בבג"ץ.
2. **הצג** מהי העדפה מתקנת, **הסבר** כיצד מדיניות זו באה לידי ביטוי בהחלטות בג"ץ.
3. **הצג** את הגישה הליברלית הקיצונית ביחס לזכויות קבוצה, **הסבר** כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בדבריו של השופט חשין.

שאלה הבנה- אין כזו שאלה בבגרות

לייד כל היגד כיתבו האם הוא משתייך לזכויות אדם או זכויות קבוצה. אם קיימת התנגשות **הסבירו** את החלטתכם.

1. הכורדים בתורכיה דורשים מימוש זכותם להגדרה עצמית.
2. ארגונים יהודיים בארצות הברית פעילים מאוד במאבק להטבת מצבן הכלכלי והחברתי של קבוצות אתניות חלשות ממוצא פורטוריקני, מקסיקני וכיו"ב
3. חוק יסוד הכנסת (תשי"ח - 1958) קובע , שכל אזרח ישראלי בן 18 ומעלה זכאי לבחור לכנסת וכל אזרח ישראל בן 21 ומעלה זכאי להיבחר לכנסת
4. חוק שוויון זכויות האישה (תשי"א - 1951) קובע כי גבר ואישה יהיו שווים בפני החוק ושווים לכל פעולה משפטית . כל הוראת חוק המפלה את האישה באשר היא אישה , פסולה
5. בארצות הברית ממשיכים השחורים במאבק לשוויון זכויות
6. חוק בתי דין שרעיים (תשי"ג - 1953) מקנה לבתי הדין המוסלמיים הדתיים (בתי הדין השרעיים) שיפוט יחיד בענייני המעמד האישי של המוסלמים . כמו כן נדונים כל ענייני הווקף (הקדש מוסלמי דתי) בפני בתי הדין הנ"ל . בחבל קוויבק הצרפתי (בקנדה) חל איסור על בעלי חנויות לתלות שלטים בשפה האנגלית
7. חוק לימוד חובה (תשלי"ה - 1978) מורה על מתן חינוך שווה לכל ילד מגיל 5 עד גיל 15.
8. באנגליה תבעו אזרחים אנגלים ממוצא פקיסטני בני דת האיסלאם לממש את זכותם לשאת מספר נשים , כנהוג ומותר על פי דת האיסלאם
9. בישראל מוכרת מאז קום המדינה השפה הערבית כשפה ממלכתית רשמית
10. במגילת העצמאות נכתב : " ... תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת גזע ומין , תבטיח חופש דת , מצפון , לשון , חינוך ותרבות . ... אנו קוראים לבני האדם הערבים תושבי מדינת ישראל ליטול חלקם בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה ...".

11. בפלנדריה שבבלגיה נחקק חוק האוסר על הורים פלמים לשלוח את ילדיהם לבתי ספר ששפת ההוראה בהם היא צרפתית

1. מהן זכויות קבוצה? תנו דוגמה לשתי זכויות קבוצה בישראל.
2. הציגו הבדל אחד בין זכויות האדם לזכויות מיעוטים (זכויות קבוצה). ציין והצג באיזו גישה כלפי מיעוטים נוקטת מדינת ישראל.
3. ציין שתיים מהגישות בנוגע לזכויות הקבוצה והמיעוט. הסבר מהי הגישה הנהוגה בישראל וכיצד היא באה לידי ביטוי.
4. הצג הבל אחד בין זכויות האדם לזכויות מיעוטים (זכויות הקבוצה).
5. הגישה הליברלית הקיצונית והגישה הליברלית המתונה מבטאות מדיניות שונה כלפי זכויות מיעוטים במדינות דמוקרטיות. הסבר את ההבדל בין שתי הגשות בעניין זה.
6. הסבר מהו אחוז החסימה.
7. הסבר כיצד העלאת אחוז החסימה יכולה לפגוע במימוש זכויות המיעוטים (זכויות הקבוצה). מחצית שלישית, קיץ 2008.

גישה ליברלית קיצונית

גישה ליברלית מתונה

הצג את הגישה הליברלית המתונה בנוגע לזכויות המיעוטים.

גישה המכירה בזכויות המיעוט

אוטונומיה טריטוריאלית

בעשור האחרון התנהל מאבק בסרביה בין הרוב הסרבי ששולט במדינה, שהוא נוצרי ודובר סרבית, לבין תושבי חבל קוסובו, שמרביתם מוסלמים דוברי השפה האלבנית. תושבי קוסובו הכריזו על הקמת מדינה עצמאית כדי לממש את זכות הלאומיות שלהם.

שלטונות סרביה הודיעו שהם מתנגדים להקמת המדינה בקוסובו בטענה שמעשה זה יערער את היציבות באזור. לכן הם מציעים לתושבי קוסובו להסתפק באוטונומיה, שתאפשר להם לנהל את ענייני החבל באופן עצמאי.

ציין והצג את סוג הלאומיות שבא לידי ביטוי בהקמת המדינה בחבל קוסובו. הסבר תשובתך עפ"י הקטע.

ציין והצג את סוג האוטונומיה שבא לידי ביטוי בהצעת שלטונות סרביה. הסבר תשובתך על פי הקטע.

חובות האדם והאזרח

הולכת רגל נפגעה מרכב נוסע כשחצתה את הכביש במעבר חצייה. הנהג הפוגע ברח מהמקום ולא הגיש לה עזרה, כמצופה בחברה אנושית.

בישראל קבעה הכנסת בחוק כי נהג רכב שהיה מעורב בתאונה שנפגע בה אדם, חייב לעצור את רכבו ולהזעיק עזרה. קיץ תשע"ב

- **ציין והצג חובה** של האדם (כאדם או כאזרח), שלא התקיימה במקרה זה. **הסבר** עפ"י הקטע כיצד חובה זו לא התקיימה.

הצג את המושג "פקודה בלתי חוקית בעליל". **הסבר** כיצד ציות לפקודה כזאת פוגע במימוש חובות האדם כאדם. קיץ תשע"א

חלק שלישי: משטר ופוליטיקה בישראל

היסודות החוקתיים של מדינת ישראל

הכרזת העצמאות: קביעת עקרונות היסוד

הצג שתי דוגמאות מהכרזת העצמאות המבטאות את הקשר בין מדינת ישראל ליהודי התפוצות. (חורף 2013)

סוגיית החוקה בישראל

1. **הסבר** דעה התומכת בחוקה בישראל ודעה המתנגדת לה.
2. **הסבר** מאפיין אחד של חוק יסוד, שהופך אותו לחוק חוקתי.
3. **הצג** שני תפקידים של **חוקה** במדינה דמוקרטית.
4. **הסבר** כיצד **בית המשפט העליון בישראל**, באחד מתפקידיו, ממלא תפקיד אחד של חוקה (חורף 2013)

חוקי היסוד: חוקה בהתהוותה?

1. **הסבר** דעה התומכת בחוקה בישראל ודעה המתנגדת לה.
2. **הסבר** מאפיין אחד של חוק יסוד, שהופך אותו לחוק חוקתי.
3. "חוק יסוד הכנסת" קובע שהבחירות לכנסת הן כלליות, ארציות ויחסיות. לאחרונה ביקש אחד מחברי הכנסת לשנות את שיטת הבחירות, אולם הוא לא הצליח להשיג את תמיכתם של 61 מחברי הכנסת בשינוי זה, כפי שמחייב "חוק יסוד: הכנסת".

ציין והצג את המאפיין הייחודי של חוק יסוד, שמנע את שינוי שיטת הבחירות. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

4. הבא מהכרזת העצמאות שני ביטויים של מחויבות לאופי הדמוקרטי של מדינת ישראל. הסבר כיצד "חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו" ו"חוק יסוד: חופש העיסוק" מחזקים את המעמד המשפטי של הכרזת העצמאות.

5. **הצג שני** מאפיינים של "חוק יסוד". **הסבר** כיצד מאפיין אחד של חוקי יסוד עשוי למנוע את הסכנה של "עריצות הרוב". קיץ תשע"ב

אזרחות בישראל

1. **הציגו** את שתי השיטות המקובלות בעולם לרכישת אזרחות: דין הדם, דין הקרקע.

2. **הסבירו** מדוע מדינות לאום אתניות מעדיפות את שיטת דין הדם.

3. **הסבר** שתי דרכים לקבלת אזרחות בישראל למעט הזכות מתוקף חוק השבות.

4. במערכת הפוליטית בישראל קיים ויכוח שנים רבות בנוגע לחוק השבות. **הצג** את אחת הסוגיות בויכוח זה.

5. **ציין** באיזה עיקרון פוגע חוק השבות כפי שהוא מנוסח היום.

6. חוק האזרחות של פולין קובע כי בני העם הפולני שחיים מחוץ לפולין ורוצים להגר אליה יקבלו אזרחות פולנית, והממשלה תסייע בקליטתם במדינה.

7. **ציין והצג** מהי השיטה הנהוגה בפולין לרכישת אזרחות. **הסבר** תשובתך.

8. אדם החי בחוץ-לארץ גילה שסבו היה יהודי. אף כי הוא עצמו אינו יהודי, הוא החל להתעניין בתולדות העם היהודי ובתרבותו, ואף שקל לעבור לגור בישראל. הוא פנה לשגרירות ישראל במדינה שבה הא חי כדי לבדוק אם יוכל לבוא לישראל ולחיות בה. בתשובה לפנייתו נאמר לו שלפי חוק האזרחות של מדינת ישראל הוא זכאי לאזרחות, ולכן יוכל לקבוע את מקום מגוריו בארץ.

ציין והצג את הדרך (התנאי) לקבלת אזרחות לפי חוק האזרחות, שעליה מתבססת תשובת השגרירות. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

9. הסבר כיצד חוק השבות מבטא את העובדה שישראל היא מדינה יהודית. **הסבר** כיצד חוק זה מעמיק את השסע הדתי בישראל.

10. **הצג** את שני סוגי הלאומיות.

11. **ציין** את סוג הלאומיות שחוק השבות נועד לממש, **והסבר** כיצד הוא מממש סוג זה של לאומיות.

החברה הישראלית - חברה רבת שסעים

שיטת הבחירות היחסית יכולה לסייע להפחתת מתחים שמקורם בשסעים בחברה. **הסברו** היגד זה.

השסע הלאומי

1. **הצג שני** גורמים לשסע הלאומי במדינת ישראל.
2. **הצג שני** ביטויים לקיומו של השסע הלאומי במדינת ישראל.
3. ביום עיון בנושא הלאומיות בארץ ובעולם, טען אחד המרצים שהאופי של מדינת ישראל גורם למתח בינה לבין הציבור הערבי. לדבריו, מתח זה יוכל להיעלם רק אם המדינה תשנה את אופייה ותאמץ את גישת "מדינת כל אזרחיה". בתגובה לדברים אלו אמרה דוברת אחרת שיש הצדקה מוסרית והיסטורית להיותה של ישראל מדינת לאום. לדבריה, כך נקבע בהחלטת האו"ם על הקמת המדינה וכך נאמר בהכרזת העצמאות.
- ציין והצג** את הגורם לשסע הלאומי, שבא לידי ביטוי בקטע. **הסבר** כיצד גורם זה בא לידי ביטוי בקטע
4. **הצג** את המושג "מדינת לאום", **הסבר** כיצד היותה של ישראל מדינת לאום יהודית מתבטאת בחוק השבות ובחוק יסוד: מקרקעי ישראל. **הצג** את טענות הערבים בישראל בנוגע לחוקים אלה.
5. **הצג** את המושג "מדינת לאום" **והסבר** כיצד העובדה שמדינת ישראל היא מדינת לאום יהודית תורמת להעמקת השסע הלאומי.
6. **הצג** את המושג "מדינת לאום" **והסבר** כיצד העובדה שמדינת ישראל היא מדינת לאום יהודית תורמת להעמקת השסע הלאומי.
7. הגדר מהי אפליה והצג תחום אחד שבו מתקיימת אפליה ממוסדת של ישראל כלפי הערבים בישראל
8. **הצג** את המחויבות של מדינת ישראל כלפי אזרחיה הערבים בהכרזת העצמאות, הערבים מרגישים כאזרחים לא שווים במדינתם, משום שיש מוסדות לאומיים ייחודיים המיועדים רק לאזרחים היהודיים. **הצג** שני מוסדות כאלה.
9. הצג את מרכיבי הזהות של הערבים אזרחי ישראל, **הסבר** כיצד מרכיבי זהות אלו מהווים גורם או ביטוי לשסע הלאומי בישראל.
10. **הסבר** מהו משאל עם, **הסבר** מדוע השימוש במשאל עם עלול להעמיק את השסע הלאומי בישראל.

השסע הדתי

- בחברה הישראלית יש שסעים רבים. **הסברו** מהו שסע, **והצגו** שני גורמים לשסע הדתי בארץ.
- הסבר** כיצד חוק השבות מבטא את העובדה שישראל היא מדינה יהודית. **הסבר** כיצד חוק זה מעמיק את השסע הדתי בישראל. מחצית שלישית, קיץ 2008.

השסע העדתי

השסע האידיאולוגי-פוליטי

השסע המגדרי

המשטר ורשויות השלטון בישראל

המשטר בישראל – משטר פרלמנטרי

הרשות המחוקקת: הכנסת

1. **הצג הבדל אחד** בין העבודה במליאת הכנסת לבין העבודה בוועדות הכנסת.
  2. **הסבר** מהו אחוז החסימה.
  3. **הסבר** כיצד העלאת אחוז החסימה יכולה לפגוע במימוש זכויות המיעוטים (זכויות הקבוצה). מחצית שלישית, קיץ 2008.
  4. **הצג שני** תפקידים של הכנסת. קיץ 2009
  5. **הסבר** את המושג "דמוקרטיה כצורת ממשל". **הסבר** כיצד אחד מתפקידי הכנסת מיישם מובן זה של הדמוקרטיה. קיץ תשע"א
  6. **הצג שני** תפקידים של ועדות הכנסת (חורף 2013)
  7. **הצג יתרון אחד** ו**חיסרון אחד** ברעיון להעלות את אחוז החסימה.
  8. **הצג** מדוע הליך החקיקה בישראל הוא ארוך. **הצג** שני עקרונות דמוקרטיים שבאים לידי ביטוי בהליך חקיקת החוק בישראל.
  9. בעקבות שורת קיצוצים שמתכנן שר האוצר וראש הממשלה, פנתה אחת הסיעות באופוזיציה לסיעות נוספות, על מנת לאסוף 25 חתימות כנדרש על מנת לכנס את הכנסת לשיבה מיוחדת בזמן הפגרה. ראש הסיעה אמרה: "לשכבות המוחלשות ולמעמד הביניים אין את הלוקסוס לוותר על פיקוח הכנסת, על הצעדים והגזירות שמתכנן לנו שר האוצר, כדי לסגור את הגירעון המפלצתי שיצרה מדיניותם הכושלת של קודמיו".
- ציין והצג** את סוג מנגנון הפיקוח שבא לידי ביטוי בקטע. **הסבר** כיצד מנגנון זה מהווה פיקוח על הממשלה.

עקרון החסינות

1. מדוע חשוב להעניק חסינות לחברי הכנסת?
2. **הצג** טיעון אחד של **המתנגדים** למתן חסינות לחברי הכנסת.
3. מדוע יש חסינות לחברי הכנסת?
4. **הסבר** מדוע תהליך הענקת חסינות (בעבר: הסרת חסינות) הוא ביטוי לעירוב סמכויות בין רשויות השלטון. קיץ 2008

חסינות עניינית - מהותית

1. מנהיג פועלים ביקש מהממשלה לאסור כניסה של עובדים זרים לישראל, כדי למנוע תחרות עם העובדים המקומיים. בעקבות הבקשה, כינה אחד מחברי הכנסת בריאיון ברדיו את מנהיג הפועלים בכינוי "גזען".
2. מנהיג הפועלים תבע לדין את חבר הכנסת, בטענה שדבריו אינם נכונים, והם פגעו במעמדו בקרב ציבור הפועלים. בתביעתו ציין מנהיג הפועלים שבקשתו לא נבעה ממניעים גזעניים, אלא מרצון להגן על מקומות התעסוקה של העובדים המקומיים.
3. בית המשפט דחה את התביעה של מנהיג הפועלים בנימוק שחסינות חברי הכנסת מגנה עליהם מפני תביעות הנוגעות לביטוי הדעות שהם אמורים לייצג.
  - א. **ציין והצג** את הזכות שבשמה תבע מנהיג הפועלים את חבר הכנסת. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.
  - ב. **ציין והצג** את סוג החסינות שבגללה דחה בית המשפט את התביעה (קיץ 2007)
4. חבר כנסת נאם בעצרת מחאה כי למדינת ישראל אין זכות קיום כמדינה יהודית. מספר חברי כנסת פנו ליועץ המשפטי לממשלה ודרשו להסיר חסינותו. היועץ המשפטי לממשלה סירב לדרישתם וטען כי לחבר הכנסת יש חסינות.
  - א. **ציין והצג** איזו חסינות הגנה על חבר הכנסת הנואם.
5. חברי כנסת ממפלגה המייצגת חקלאים חסמו בניגוד לחוק את הכניסה לאחד הנמלים. הם עשו זאת במחאה על שהממשלה מתירה יבוא של פירות וירקות ובכך פוגעת בחקלאים המקומיים. מנהל הנמל פנה אל היועץ המשפטי לממשלה וקרא לו להעמיד לדין את חברי הכנסת, משום שבחסימת הכניסה לנמל הם עברו על החוק. בתשובה לפנייה זו אמר היועץ המשפטי לממשלה שחברי הכנסת חסמו את הכניסה לנמל כדי להגן על ענייניהם של החקלאים המקומיים, לכן אי אפשר להעמידם לדין על מעשה זה.
  - א. **ציין והצג** את סוג החסינות שבא לידי ביטוי בתשובתו של היועץ המשפטי לממשלה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
6. **הצג** את המושג "חסינות עניינית" (מהותית) של חברי הכנסת. קיץ תשע"ב

חסינות דיونנית - פרוצדוראלית

1. שוטרים הגיעו לביתו של חשוב בהעלמת מס, ובידם צו של בית משפט. מטרתם הייתה לערוך חיפוש בבית כדי להחרים מסמכים הדרושים לחקירת העניין. חברת כנסת, שהבית

הוא בית משפחה, מנעה מהשוטרים לערוך את החיפוש בטענה כי גם היא מתגוררת בבית זה ויש לה חסינות.

2. איש ציבור מתח ביקורת על התנהגותה של חברת הכנסת. לדבריו, אמנם מה שעשתה היה חוקי, אבל מקרה זה רק מדגיש עד כמה חוק החסינות, כפי שהוא נהוג בישראל, פוגע בעיקרון השוויון.

א. **ציין והצג** על איזה סוד של חסינות התבססה חברת הכנסת. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** על איזה מובן (פורמלי או מהותי) של שלטון החוק ביסס איש הציבור את ביקורתו. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

3. ממשלת ישראל הודיעה כי תקדם חוק לשינוי ולתיקון שיטת הממשל בישראל. לפי תיקון זה האופוזיציה לא תוכל להגיש הצעת אי אמון אלא אם יוסכם מטעמה על מועמד אחד לראשות ממשלה חדשה. בנוסף, הממשלה מבקשת להעלות את אחוז החסימה מ-2% ל-4%.

4. לטענת גורמים באופוזיציה שינויים אלה יפגעו באופן קשה בדמוקרטיה הישראלית כי הם פוגעים בעקרונות יסוד ובייצוג מחשבות ודעות שונות בכנסת.

א. **ציין והצג** מנגנון פיקוח פורמלי אחד שבא לידי ביטוי בקטע. **הסבר** מנגנון זה עפ"י הקטע.

ב. **הצג** מהו אחוז החסימה, והצג יתרון אחד של אחוז חסימה גבוה, בעקבותיו מבקשים להעלותו בקואליציה.

5. **ציין והצג** עיקרון יסוד אחד שלדעת האופוזיציה עלול להיפגע בהעלאת אחוז החסימה, לפי הקטע. **הסבר** עיקרון זה עפ"י הקטע

הרשות המבצעת: הממשלה

1. **הסברו** מהי ממשלה קואליציונית, והצג חיסרון אחד שלה. **הסבר** מדוע שיטת הבחירות היחסית הנהוגה בישראל מביאה להקמת ממשלה קואליציונית.

2. הממשלה מכונה "הרשות המבצעת", אך כינוי זה אינו מבטא במדויק את כל תפקידיה. **הסברו** קביעה זו באמצעות שתי דוגמאות.

3. **הצגו** שני יתרונות לממשלות המבוססות על קואליציה רחבה.

4. הממשלה החליטה ברוב דעות על הצעת התקציב לשנה מסוימת. כאשר ההצעה הוגשה לאישור הכנסת, אחד השרים שהתנגד להחלטה הצביע נגד אישורה. בתגובה על מעשה השר, פיטר אותו ראש הממשלה.

ציין והצג את העיקרון שבשמו פיטר ראש הממשלה את השר. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

5. **הסבר** מהי אחריות מיניסטרואלית.
6. חוק ביטוח בריאות ממלכתי קובע שהמדינה תממן מגוון תרופות ושירותים רפואיים ושירותים רפואיים לאזרחי המדינה. ועדה מיוחדת ממליצה לשר הבריאות על התרופות והשירותים שיש לממן, ולאחר קבלת ההמלצות, שר הבריאות חותם על צו שמחייב ליישם אותן.
- א. **ציין והצג** את הסמכות של הממשלה, שבשמה פועל השר. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע. מחצית שלישית, קיץ 2008.
7. **הצג** את עקרון הפרדת הרשויות. **הסבר** כיצד התקנות לשעת חירום פוגעות במימוש של עיקרון זה.
8. **הסבר** מהי אחריות ממשלתית.
9. בעלי תפקידים בכירים בשירות הציבורי, כגון מנכ"ל משרד ממשלתי, מפכ"ל המשטרה או הרמטכ"ל ממונים על ידי הממשלה. המינוי מחייב דיון בוועדת מינויים מיוחדת, שתפקידה לבדוק את תהליך המינוי ולאשר שהמועמד מתאים למלא את התפקיד. פעולת הוועדה אמורה להבטיח שהמינוי ראוי, ונעשה משיקולים ענייניים של טובת המדינה. קיץ תשע"א
- א. **ציין והצג** את הדרג הממשלתי (נבחר או מנהלי) שהוועדה מוסמכת לאשר את מינויו. **הסבר** כיצד דרג זה בא לידי ביטוי בקטע.
10. שר המסחר והתעשייה חתם על הסכם סחר עם מדינה שעמה אין לישראל קשרים דיפלומטיים. אחד מחברי הכנסת הביע את מחאתו על מעשה זה, וטען כי השר לא היה מוסמך לחתום על הסכם זה בלי אישור הכנסת.
- בתגובה לטענה זו אמר דובר השר, כי הממשלה היא שמנהלת את ענייני הכלכלה של ישראל, וכי אין חוק המחייב אותה לקבל את אישור הכנסת להסכמי סחר שהיא חותמת עליהם. לכן, שר המסחר והתעשייה רשאי לחתום על הסכמים אלו בשם ממשלת ישראל.
- ציין והצג** את הסמכות של הממשלה, שבשמה פעל שר המסחר והתעשייה. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע. (אחריות מיניסטרואלית)
11. **הצג** את עיקרון האחריות המשותפת (הממשלתית). קיץ תשע"א
12. **הצג** שני יתרונות של ממשלה שמבוססת על קואליציה רחבה.
13. **הצג** שתי סמכויות שיש בידי הממשלה.
14. **הצג** את ההבדל בין תקנות לשעת חירום לבין תקנות הגנה לשעת חירום.
15. **הצג** מה הן תקנות הגנה לשעת חירום ו**הסבר** כיצד הן מוגבלות.
16. עובדי חברת חשמל הודיעו כי הם מתכוונים לפתוח בשביתה בשל רפורמה שמתכוון משרד האוצר לבצע במשק בחשמל בישראל. שר האוצר הודיע בתגובה, כי אם שביתה זו תצא לפועל

הוא יפעל מתוקף סמכותו ויאסור שביתה בחברת החשמל, כיוון שזהו מצרך חיוני, וזאת למרות שצעד זה אינו דמוקרטי לכאורה.

א. **ציין והצג** מהי סמכות שר האוצר לאסור שביתה זו. **הסבר** כיצד סמכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

17. **הצג שניים** מהתפקידים של היועץ המשפטי לממשלה בישראל. קיץ תשע"ב

18. בעלי תפקידים בכירים בשירות הציבורי כגון מנכ"ל משרד ממשלתי, מפכ"ל המשטרה או הרמטכ"ל ממונים ע"י הממשלה. המינוי מחייב דיון בוועדת מינויים מיוחדת, שתפקידה לבדוק את תהליך המינוי ולאשר שהמועמד מתאים למלא את התפקיד. פעולת הוועדה אמורה להבטיח שהמינוי ראוי, ונעשה משיקולים ענייניים של טובת המדינה.

ציין והצג את הדרג הממשלתי (נבחר או מנהלי) שהוועדה מוסמכת לאשר את מינויו. **הסבר** כיצד דרג זה בא לידי ביטוי בקטע.

19. משרד התחבורה החליט להעלות את מהירות הנסיעה המרבית בכביש 6 (חוצה ישראל) ל-120 קמ"ש — מהירות הגבוהה מהמהירות המרבית המותרת בכבישים אחרים בארץ. הממשלה אישרה את ההחלטה, אך קבעה שהיא תיכנס לתוקף רק לאחר שמשרד התחבורה ידאג לשיפור התשתיות בכביש. בין היתר: החלפת גדרות בטיחות והתקנת מחזירי אור בכביש. בעקבות השיפור יעמוד הכביש בתקני הבטיחות המחמירים הדרושים כדי לאפשר נסיעה במהירות הגבוהה החדשה שאושרה

ציין והצג את סמכות הממשלה שבאה לידי ביטוי בהחלטה שהתקבלה. **הסבר** כיצד סמכות זאת באה לידי ביטוי בקטע.

20. **הסבר** מהי קואליציה.

21. **מדוע** עד היום כל הממשלות בישראל היו ממשלות קואליציוניות?

22. **ציין** שני מקרים שבהם הממשלה מסיימת את כהונתה.

23. **הצג** הבדל אחד בין האחריות המיניסטריאלית של הממשלה לבין אחריותה המשותפת.

24. **הצג** את המושג אחריות מיניסטריאלית. **הסבר** כיצד אחריות זו באה לידי ביטוי בפני הכנסת?

25. **הצג** את המושג אחריות ממשלתית משותפת.

26. **הצג** את המושג חקיקת משנה.

27. **הצג** שתי סמכויות של הממשלה.

28. **הצג** את המושג ממשלה קואליציונית.

29. **ציין** שני מקרים שבהם הממשלה מסיימת את כהונתה.

30. **הצג** מיהו היועץ המשפטי לממשלה.

31. **הצג** שני תפקידים של היועץ המשפטי לממשלה.

הרשות השופטת: בתי המשפט

1. **הסברו** כיצד שלושה מעקרונות הדמוקרטיה באים לידי ביטוי בתהליך העבודה של הרשות השופטת במדינת ישראל.
2. יש הטוענים שהגישה האקטיביסטית של השופטים עדיפה על הגישה הפורמלית. הביאו שני נימוקים התומכים בטענה זו.
3. לשירותי הביטחון הגיע מידע על קבוצה קיצונית המתכננת לעשות מעשים שיפגעו בשלום הציבור. כדי למנוע פגיעה זו, הורה שר הביטחון לעצור את מנהיגי הקבוצה בלי משפט למשך שישה חודשים. העצורים עתרו לבג"ץ בטענה שהמעצר אינו חוקי, וכי הוא פוגע באחת מזכויותיהם, אולם בג"ץ דחה את העתירה וקבע ששר הביטחון פעל בהתאם לסמכותו.
  - א. **ציין והצג** את האמצעי ששר הביטחון הורה על הפעלתו. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
  - ב. **ציין והצג** באיזו זכות פגע שר הביטחון בהפעלת אמצעי זה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
4. **הצג** שני הבדלים בין המשפט הפלילי למשפט האזרחי.
5. עורכת של עיתון מקומי פרסמה כתבה ובה היא טענה כי ראש עירייה מסוים אינו ראוי לכהן בתפקידו. לטענתה, ראש העירייה נבחר על בסיס מידע שקרי שהפיץ בציבור במסמך שבו פירט את כישוריו והשכלתו במהלך תעמולת הבחירות. בתגובה לכתבה הגיש ראש העירייה לבית משפט השלום תביעת לשון הרע נגד עורכת העיתון. הוא דרש מעורכת העיתון פיצוי כספי על הנזק שנגרם לו לכאורה בגלל פגיעה בשמו הטוב. בבית המשפט הוכח שהדברים שנכתבו בכתבה נכונים והתביעה אינה מוצדקת. לפיכך דחה בית המשפט על התביעה. קיץ תשע"ב.
  - א. **ציין והצג** זכות שמימשה עורכת העיתון במעשיה. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
  - ב. **ציין והצג** לאיזה סוג משפט (פלילי, אזרחי, חוקתי) הופנתה התביעה של ראש העירייה. **הסבר** כיצד סוג משפט זה בא לידי ביטוי בקטע.
6. **הצג** שני תפקידים של בית המשפט המחוזי. קיץ תשע"א
7. **הצג** שני תפקידים של חוקה במדינה דמוקרטית.
8. **הסבר** כיצד בית המשפט העליון בישראל, באחד מתפקידיו, ממלא תפקיד אחד של חוקה
9. **הסבר** מדוע חשוב שהדיונים בבית המשפט יהיו פומביים, **וציין** שני מקרים שבהם מותר לערוך משפט לא פומבי. (בדלתיים סגורות).
10. מדוע חשוב שהרשות השופטת תהיה בלתי-תלויה (עצמאית) ברשויות השלטון האחרות?
11. **הצג** שלושה אמצעים להבטחת האי תלות (העצמאות) של הרשות השופטת.

12. **הצג** שני כללים שנקבעו בחוק כדי להבטיח את מימוש הזכות להליך הוגן.
13. **ציין** את שלוש הערכאות (רמות) של בתי משפט בישראל, הבא שתי סיבות לקיום ערכאות מדורגות זו מעל זו במערכת המשפטית
14. **הצג** את עיקרון הסוביודיצה.
15. **הצג** את שני התפקידים של בית המשפט העליון.
16. **ציין** את שלוש הערכאות (רמות) של בתי המשפט בישראל, **והסבר** מדוע חשוב שיהיו ערכאות (רמות) שונות.

הפרדת הרשויות בישראל: פיזור העצמה, איזונים ובלמים

1. **הצג שתי** דוגמאות לעירוב סמכויות בין רשויות השלטון בישראל.
2. בממשל פרלמנטרי הרשות המבצעת תלויה ברשות המחוקקת. **הבא שני** ביטויים לתלות זו.
3. **מדוע** יש חסינות לחברי הכנסת?
4. **הסבר** מדוע תהליך הענקת חסינות (בעבר: הסרת חסינות) הוא ביטוי לעירוב סמכויות בין רשויות השלטון. קיץ 2008

תקשורת ופוליטיקה

1. תכנית תחקירים בטלוויזיה התחקתה (עקבה) אחרי מספר ראשי ערים במטרה לבדוק כיצד הם פועלים מבחינה חוקית, מאחר ושמים נקשר לפרשיות שחיתות שונות. כחלק מהפרויקט של התכנית, הם צילמו את המפגשים של ראשי הרשויות עם גורמים מפקחים. כאשר נודע לראשי הערים על התכנית, הם דרשו לגנוז את הצילומים בטענה כי צילומים אלה פגעו באחת מזכויותיהם. עורכי התכנית טענו כי כיוון שהם נבחרו ציבור, אינם יכולים להתלונן על חקירה שנעשת כנגדם כיוון שהם אמורים להיות חשופים ולפעול בשקיפות וזהו תפקיד התקשורת.
- א. **ציין והצג** את הזכות שנפגעת לטענת ראשי הערים. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ב. **ציין והצג** את התפקיד של התקשורת, לדברי עורכי התכנית. **הסבר** כיצד תפקיד זה בא לידי ביטוי בקטע.
2. **הצג** את תפקידה של התקשורת בתעמולת בחירות. **הסבר** כיצד תקשורת יכולה לממש את אחד התנאים לקיומן של בחירות דמוקרטיות.
3. **הצג שניים** מתפקידי התקשורת במדינה דמוקרטית. **הסבר** כיצד אחד מתפקידים אלו יכול לסייע במימוש עיקרון שלטון העם.

4. **הצג** שתי דרכים של התקשורת לפעול להגבלת השלטון. **הסבר** כיצד אחת הדרכים שהצגת מסייעת למימוש הזכות לחופש הביטוי.
5. **הצג** את הזכות לחופש הביטוי. **הסבר** כיצד תקשורת מעורבת מאפשרת לממש חופש זה.
6. **הצג** את עיקרון הגבלת השלטון. **הסבר** מדוע עצמאותה של התקשורת היא תנאי למימוש עיקרון זה.
7. יש הקוראים לתקשורת- "הראשות הרביעית". **הצג** את עקרון הפרדת הרשויות, **הסבר** כיצד התקשורת תורמת למימוש עיקרון זה.
8. תכניות טלוויזיה ישראליות המדמות את המציאות ("תכניות ריאליטי") זוכות לשיעור צפייה גבוה. בשנה האחרונה נדרשו המשתתפים בכמה מהתכניות לאכול בעלי חיים שלפי ההלכה היהודית אסור לאכול. אני סבור שהטלת משימות כאלו על המשתתפים אינה ראויה במדינה יהודית: ראשית, היא פוגעת באופייה היהודי של המדינה, ושנית, משימות אלה מונעות מאדם שומר מצוות להשתתף בתכניות מסוג זה בניגוד למי שאינו דתי. אין זה ענייני אם אדם אינו שומר על כשרות המזון שהוא אוכל. עם זאת, מדינת ישראל מתבססת על המורשת היהודית גם אם אינה מחויבת להלכה, ורוב היהודים החיים בה מכבדים את המסורת. לדעתי, מסורת זו היא הבסיס לקיום המדינה, ולכן אני מצפה שערוצי הטלוויזיה הציבוריים יחדלו משידור של אכילת שרצים בפומבי, ולא יפגעו ברגשות הציבור ובאופי היהודי של המדינה.
- אמצעי התקשורת אמנם טוענים שזכותם להפיק תכניות בלי להגביל את חופש הביטוי שלהם, אולם לדעתי זכות זו אינה מוחלטת. חופש הביטוי של התקשורת נועד לאפשר לה לסקר את המציאות כפי שהיא, אך ערוצי הטלוויזיה מציגים אותה בצורה מעוותת: הם משדרים אכילה של זוחלים וחרקים, ומעבירים את המסר שערכי היהדות כלל אינם חשובים לרוב הציבור. שידור כזה יוצר מתח מיותר בין דתיים לחילונים, ולכן על ערוצי הטלוויזיה להימנע ממנו.
- (מעובד לפי מאמר מאתר Nrg, 2009/4/30) (מתוך: שאלון בחינת בגרות 2 יחל חורף תש"ע)
- הצג** את תפקיד התקשורת בהבניית המציאות. **הסבר** מדוע, לדעת כותב המאמר, התקשורת אינה ממלאת כראוי את תפקידה בהבניית המציאות.
9. בין השלטון המרכזי ובין הרשויות המקומיות קיים מתח תמידי. מצד אחד הרשויות המקומיות מעוניינות לזכות באוטונומיה ובעצמאות רבות ככל האפשר, ומצד אחר השלטון המרכזי צריך לפקח על הפעילות של הרשויות המקומיות ולבקר אותן כדי להבטיח מנהל תקין וחוקי. השלטון המרכזי מגביל את הרשויות המקומיות בחקיקה, כך למשל הכנסת היא הקובעת את הגובה המרבי (המקסימלי) של מסי הארנונה שיכולות הרשויות המקומיות לגבות מתושביהן. אך הרשויות דורשות להרחיב את הסמכויות ואת האחריות שלהן כדי שיוכלו לשפר את השירותים לתושבים בתחומים כמו חינוך, תשתיות, בנייה ומסחר.

לדעתי, הפיקוח כיום על פעילות השלטון המקומי איננו מספק ומן הראוי לבחון נושא זה לעומק. גורמי הפיקוח מתקשים לעתים לפעול ביעילות הנדרשת כדי לבקר באופן הולם את הרשויות המקומיות. לדוגמה, משרד מבקר המדינה אמנם עורך ביקורות ברשויות מקומיות, אך אלה נעשות לעתים רחוקות מדי — רק מדי כמה שנים או בעקבות פניות שהמבקר מוצא שראוי לבדוק אותן.

אני סבור שהתקשורת המקומית היא אחד מהכלים שהפיקוח על הרשויות המקומיות יכול להיעזר בהם. למען רווחת התושבים התקשורת צריכה לעמוד על המשמר ולספק לאזרחים את המידע הדרוש להם על הנעשה ברשות המקומית, כדי שיישמר האינטרס הציבורי. (מעובד על פי גלובס 16/1/14)

הצג את תפקיד התקשורת בגיבוש השקפת העולם הפוליטית של האזרח. **הסבר** כיצד תפקיד זה בא לידי ביטוי בקטע. (חצב ברק 2014)

טקסטים

טקסט 1:

בשנים האחרונות עלתה שוב לדיון שאלת הזהות המשותפת במדינת ישראל. לפי אחת העמדות, יש לטפח את מגוון הזהויות של הקבוצות השונות בחברה הישראלית ואין לכפות עליהן זהות אחת משותפת.

לדעתי, התומכים בעמדה הזאת מתנגדים בעצם רק לכפייה של זהות לאומית יהודית משותפת, אבל אין הם מוכנים לוותר על זהות אזרחית משותפת - שמשמעו אימוץ ערכי הדמוקרטיה ע"י כל הקבוצות במדינה.

לטענתי, מדינת היהודים לא הוקמה רק למען "מכנה משותף" אזרחי, הרי כדי לחיות עפ"י ערכי הדמוקרטיה, יהודים יכולים לבחור לחיות בכל מדינה דמוקרטית אחרת. אמנם חשוב שמדינת ישראל תהיה דמוקרטיה ותשמור על זכויות האדם, אבל ייחודה של מדינת היהודים צריך להיות דווקא בטיפוח של זהות לאומית יהודית משותפת.

זהות לאומית יהודית משותפת צריכה לכלול שלוח מרכיבים יסודיים: השפה העברית, ארץ-ישראל והתרבות היהודית, הכוללת בין השאר שבתות וחגים, נישואין וגירושין עפ"י הדת היהודית.

בנוסף, צריך לאפשר לאזרחי מדינת ישראל מקבוצות שאינן שייכות ללאום היהודי, לטפח ולבטא את המאפיינים התרבותיים והדתיים המיוחדים להם.

(מעובד עפ"י מאמר **בהארץ**, 11.7.04) הסבירו מהם "**יסודות פוליטיים**" של מדינת לאום, ומה הם "**יסודות אתניים**" של מדינת לאום. לדעת מחבר המאמר, הזהות המשותפת במדינת ישראל צריכה להיות מורכבת מיסודות פוליטיים ומיסודות אתניים. בססו קביעה זו על הקטע.

א. **הסבירו** את הגישה "מדינה יהודית - מדינת היהודים".

- ב. מחבר המאמר אינו מסתפק בגישה הזו בתפיסתו את מדינת ישראל. בססו קביעה זו על הקטע
- ג. **הסבירו** מהם "ייסודות פוליטיים" של מדינת לאום, ומה הם "ייסודות אתניים" של מדינת לאום.
- ד. **הצג** את הגישה "מדינה יהודית - מדינת היהודים". מחבר המאמר אינו מסתפק בגישה הזו בתפיסתו את מדינת ישראל. **הסבר** קביעה זו על הקטע.

טקסט 2

לאחרונה פסק בג"ץ בשתי עתירות, שלא זכו לפרסום רב. פסק הדין הראשון ניתן בעתירה של ארגון שביקש לערוך עצרת, והמשטרה דרשה להטיל עליו את ההוצאות הכספיות הגבוהות לאבטחת האירוע. המשטרה טענה שהיא אינה יכולה לממן בעצמה את ההוצאות האלה, ואילו נציגי הארגון טענו שאסור להתנות את קיום העצרת בתשלום כלשהו. בג"ץ קיבל את עתירת הארגון ופסק שהמדינה חייבת לממש את זכותם של האזרחים לערוך עצרות, גם כשהדבר כרוך בהוצאה כספית גדולה.

פסק הדין השני ניתן בעתירה נגד משרד הבריאות, שהגישה אישה שאיבדה את שמיעתה. האישה טענה שמצבה הכלכלי הקשה אינו מאפשר לה לממן ניתוח שיכול להחזיר לה את שמיעתה. ניתוח זה אינו כלול בסל התרופות, אך היא דרשה שמשרד הבריאות יממן אותו כחלק ממימוש זכותה לטיפול רפואי. משרד הבריאות השיב שהשתתפותו בהוצאות הטיפול הרפואי של האזרחים נתונה לשיקול דעתו בלבד, והמדינה אינה מחויבת לממש זכויות מסוג זה. בית המשפט דחה את עתירת האישה ופסק שחברי הכנסת הם שצריכים לקבוע בחוק באיזו מידה המדינה חייבת לממש זכויות חברתיות ועד שהם יעשו זאת לא יוכל בית המשפט להכריע בעניין זה.

לדעתי, המדינה חייבת לממש באותה מידה גם את הזכות לטיפול רפואי וגם את הזכות לערוך עצרות. לצערי, כיום הממשלה מעודדת תחרות חופשית בכלכלה, על חשבון צמצום הפערים הכלכליים בחברה. מדיניות זו עלולה לסכן את יציבות הדמוקרטיה בישראל וכדי להגן עליה אנחנו חייבים לשמור על מימושו השווה של הזכויות משני הסוגים.

- א. בקטע מוצג ויכוח בשאלת מימושו של הזכויות החברתיות. **הסבר** שתי העמדות בוויכוח זה הנוכרות בקטע. הסבר את תשובתך עפ"י הקטע.
- ב. בקטע באה לידי ביטוי הגישה הליברלית לדמוקרטיה. **הצג** גישה זו ו**הסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ג. בפסיקת בג"ץ (הראשונה) באה לידי ביטוי הזכות לחירות - חופש הביטוי. **הצג** זכות זו ו**הסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע
- א. בפסיקת בג"ץ (הראשונה) באה לידי ביטוי הזכות לחירות - חופש הביטוי. **הצג** זכות זו ו**הסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.

- ב. כותב המאמר תומך בגישה הסוציאל-דמוקרטית. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ג. בקטע באה לידי ביטוי הגישה הליברלית לדמוקרטיה. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ד. בקטע מוצג ויכוח בשאלת מימושן של הזכויות החברתיות. **הסבר** שתי העמדות בוויכוח זה הנזכרות בקטע. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

טקסט 3

מדינת ישראל מוגדרת כמדינה יהודית ודמוקרטית. האופי היהודי שלה ניכר במוסדות, בסמלים ובחוקים שלה. גם אלה מבין אזרחי המדינה שאינם מסכימים עם האופי הזה שלה, הם אזרחים בעלי זכויות וחובות.

אחת מהצורות שבהן האזרחות שלנו באה לידי ביטוי היא בזכויות שאנו נהנים מהן, והמדינה, כמו כל מדינה דמוקרטית, מחויבת להבטיח אותן. חברי הכנסת נבחרים על-ידי כל האזרחים. לכולנו שמורה הזכות למחות נגד השלטון על מה שבעניינינו נראה עוול. כל אזרח במדינה זכאי לצאת ולבוא כרצונו. אזרחים שיש להם עניין משותף, יכולים לפעול יחד במסגרת החוק כדי לקדם את עניינם. כולנו מוגנים על-ידי חוקי המדינה וכולנו חייבים לציית להם.

לחובה לציית לחוק יש חשיבות רבה בחברה מקוטבת כמו בישראל, מפני ששלטון החוק הוא אחד מהיסודות שבלעדיהם מדינה דמוקרטית אינה יכולה להתקיים. בישראל, כמו בכל המדינות הדמוקרטיות, החוק נשען על הסכמה כללית של אזרחי המדינה. כולנו מסכימים לציית לחוקי מדינת ישראל מכיוון שאנו בטוחים בשני הדברים האלה: האחד הוא שחוקי המדינה מתאימים לרעיונות ולעקרונות דמוקרטיים המבטיחים את זכויותיהם של כל האזרחים, והאחר הוא שהחוקים חלים במידה שווה על כל האזרחים בישראל.

הסכמה כללית זו - הנכונות לציית לחוק - היא אחד הגורמים החשובים לשמירת האחדות הבסיסית של כל אזרחי ישראל.

- א. בקטע באה לידי ביטוי לאומיות אתנית. **הצג** מהי לאומיות אתנית **והסבר** כיצד היא באה לידי ביטוי בקטע.
- ב. בקטע באות לידי ביטוי שתי זכויות אזרח. **ציין והצג** את שתי הזכויות שבאות לידי ביטוי בקטע והסבר כיצד אחת מהן באה לידי ביטוי בקטע.
- ג. בקטע בא לידי ביטוי עיקרון ההסכמיות. **הצג** עיקרון זה **והסבר** כיצד בא לידי ביטוי.
- ד. **ציינו והסברו** שני עקרונות שעליהם מבססת הרשות השופטת את עבודה, הבאים לידי ביטוי בפסקה ג'.
- ה. בקטע בא לידי ביטוי עיקרון ההסכמיות. **הצג** עיקרון זה **והסבר** כיצד בא לידי ביטוי.
- ו. **ציינו והסברו** מהו סוג הלאומיות הבא לידי ביטוי בפסקה א. בססו את דבריכם על הקטע.

טקסט 4

בעשור האחרון ממשלות בישראל מתחלפות לעתים קרובות מדי ואינן מסיימות את ארבע שנות כהונתן. כדי לתקן מצב זה מועלות בציבור הצעות שונות.

הצעה אחת היא לשנות את שיטת הבחירות לכנסת מהשיטה היחסית-רשימתית-ארצית לשיטה הרובית-אזורית. אולם בחברה הישראלית יש מגוון קבוצות בעלות אינטרסים שונים. לפיכך, אני לא בטוח ששיטת הבחירות הרובית-אזורית מתאימה למדינת ישראל. אם תונהג שיטה זו, ייתכן שקבוצות מסוימות באוכלוסייה לא יזכו לרוב באף אזור בחירה, ולכן קבוצות אלה לא יהיו מיוצגות בכנסת. לעומת זאת, השיטה הקיימת מאפשרת לנציגים של קבוצות רבות להיבחר לכנסת.

הצעה אחרת היא להחליף את שיטת הממשל: משיטת ממשל פרלמנטרי הנהוגה בישראל לשיטת ממשל נשיאותי. לדעתי, יש להעדיף את הממשל הנשיאותי על הממשל הפרלמנטרי, בשל כמה ממאפייניו: ראשית, בממשל הנשיאותי ראש הרשות המבצעת שואב את כוחו מהציבור הרחב שבחר בו ישירות; שנית, הוא ממנה את כל השרים עפ"י שיקול דעתו, ולא מִנְיֵן חברי הפרלמנט; שלישית, הוא יכול לקבוע מדיניות בלי לחשוש שחברי הפרלמנט יאיימו לקצר כהונתו.

כמו כן רצוי להנהיג בישראל ממשל נשיאותי, מפני שעל-פי שיטת הממשל הפרלמנטרי הקיימת כיום, הכנסת מתקשה בפקוח על הממשלה כי לפחות שליש מחברי הכנסת הם בו זמנית גם שרים או סגני שרים. מצב זה פוגע בעיקרון דמוקרטי חשוב. לעומת זאת, המעבר לממשל נשיאותי יתרום לדעתי לחיזוקו של עיקרון זה.

- א. לשיטת הבחירות היחסית-רשימתית-ארצית יש יתרונות וחסרונות. הסברו איזה יתרון ואיזה חסרון של שיטה זו באים לידי ביטוי בקטע.
- ב. בקטע מוצגים מאפיינים של הממשל הנשיאותי. בחרו בשניים מהם, והסברו במה הם שונים ממאפייני המשטר הפרלמנטרי.
- ג. בקטע בא לידי ביטוי עקרון הפרדת הרשויות. הצג עיקרון זה והסבר כיצד בא לידי ביטוי בקטע.
- ד. בקטע מוצגים מאפיינים של הממשל הנשיאותי. בחרו בשניים מהם, והסברו במה הם שונים ממאפייני המשטר הפרלמנטרי.
- ה. בקטע בא לידי ביטוי עקרון הפרדת הרשויות. הצג עיקרון זה והסבר כיצד בא לידי ביטוי בקטע.
- ו. לשיטת הבחירות היחסית-רשימתית-ארצית יש יתרונות וחסרונות. הסברו איזה יתרון ואיזה חסרון של שיטה זו באים לידי ביטוי בקטע.

טקסט 5

הכרזת העצמאות של מדינת ישראל קובעת שהמדינה תנהג לפי ערכי היהדות וערכי הדמוקרטיה, וקביעה זו באה לידי ביטוי במוסדות המדינה ובמערכת החוקים שלה. למרות זאת, יש בחברה הישראלית קבוצות הטוענות שאי-אפשר לשלב בין ערכים אלה, והמדינה אינה יכולה להיות גם יהודית וגם דמוקרטית. לטענתן, מדינת ישראל מפלה את אזרחיה הלא-יהודיים בגלל היותה מדינה יהודית. לדוגמא, רק יהודים יכולים לעלות לארץ באופן חופשי והמוסדות הציוניים משרתים יעדים יהודיים בלבד. לכן, קבוצות אלה מבקשות להגדיר מחדש את ישראל כמדינה דמוקרטית בלבד, בלי סממנים יהודיים.

אני מתנגד לגישה זו וסבור שהיא נובעת מתפיסה שגויה שרואה בכל מאפיין לאומי איום על הדמוקרטיה. לדעתי, לא רק שהדמוקרטיה והלאומיות אינן מנוגדות, אלא הן אף משולבות זו בזו. היהודים הם הקבוצה הלאומית הגדולה ביותר בישראל, ולדעתי הם זכאים לעצב את הזהות הלאומית של מדינתם, גם אם המיעוט אינו מוכן לקבל זהות זו ורואה בה גורם הפוגע ביכולתו להשפיע על עיצוב דמותה של המדינה.

מדינת הלאום הדמוקרטית חייבת להקפיד על מתן זכויות אדם ואזרח מלאות למיעוטים. מדינת ישראל מסייעת למיעוטים החיים בה לשמור על ייחודם ועל זהותם התרבותית. לא רק שבבתי הספר הערבים מלמדים בערבית הרי שהערבית היא שפה רשמית במדינת ישראל, כך גם הכירה המדינה במוסדות הדת של המיעוטים החיים בתחומה. אולם מאז הקמתה הם מקופחים בתחומים מסוימים. לכן, לדעתי המדינה חייבת להגדיל למשך זמן מוגבל את התקציב הניתן לקבוצות המיעוטים, כדי לצמצם את הפער הקיים בינן לבין היהודים, וכך לממש את ערכי הדמוקרטיה שנקבעו בהכרזת העצמאות.

(מעובד על פי מאמר מאת יפתח גולדמן באתר "פנים")

א. בקטע כל אחד מהצדדים תומך בסוג אחר של לאומיות [לאומיות אתנית או לאומיות פוליטית]. **הצג** את שני סוגי הלאומיות ו**הסבר** כיצד בא כל אחד מסוגי הלאומיות בכל אחד מהצדדים.

ב. בקטע באה לידי ביטוי מדיניות של העדפה מתקנת. **הצג** מהי מדיניות זו ו**הסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.

ג. בקטע בא לידי ביטוי מאפיינים של מדינת ישראל כמדינה יהודית. **הצג** מה הם מאפיינים אלו ו**הסבר** כיצד באים לידי ביטוי בקטע.

ד. **ציין והצג** את המדיניות שיש לנקוט, לדעת כותב המאמר, כדי לצמצם את הפער הקיים בישראל בין היהודים לקבוצות המיעוט. ו**הסבירו** את תשובתכם על פי הקטע.

ה. בקטע כל אחד מהצדדים תומך בסוג אחר של לאומיות [לאומיות אתנית או לאומיות פוליטית]. **הצג** את שני סוגי הלאומיות ו**הסבר** כיצד בא כל אחד מסוגי הלאומיות בכל אחד מהצדדים.

- ו. בקטע כל אחד מהצדדים תומך בסוג אחר של לאומיות [לאומיות אתנית או לאומיות פוליטית]. **הצג** את שני סוגי הלאומיות **והסבר** כיצד בא כל אחד מסוגי הלאומיות בכל אחד מהצדדים.
- ז. בקטע בא לידי ביטוי מאפיינים של מדינת ישראל כמדינה יהודית. **הצג** מה הם מאפיינים אלו **והסבר** כיצד באים לידי ביטוי בקטע.
- ח. בקטע דנים בחוקים ובמוסדות המייצגים את הלאום היהודי במדינת ישראל. **ציין והצג** חוק אחד המאפיין את ישראל כמדינה יהודית (בתשובתך אל תתייחס לחוק השבות) וסמל אחד המאפיין את ישראל כמדינה יהודית.
- ט. כותב המאמר תומך בגישה הסוציאל-דמוקרטית. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.

טקסט 6

בישראל קיימים כיום פערים כלכליים גדולים בין עשירים לעניים. לצערי, המדיניות הכלכלית של ממשלת ישראל אינה תורמת לצמצום פערים אלו, אלא מגדילה אותם. היא גורמת לכך שמשאבי המדינה מועברים בהדרגה לבעלותם של העשירים, ואילו העניים נאלצים לעבוד בתמורה לשכר נמוך, המספק בקושי את הצרכים הבסיסיים ביותר שלהם, ופוגע ביכולתם לחיות באופן סביר ואנושי.

אני חושב שהמדינה חייבת להבטיח לאזרחיה קיום סביר ואנושי בדיוק באותה מידה שהיא חייבת לשמור על חייהם וביטחונם. לדעתי, היעדר שוויון בתחום החברתי הוא חמור לא פחות מהיעדר שוויון בתחום הפוליטי. מדינה דמוקרטית חייבת לדאוג לצמצום הפערים החברתיים והכלכליים בין אזרחיה, גם אם בכך היא פוגעת בזכותם של בעלי ההון לפעול בתנאים של תחרות חופשית. אם המדינה לא תדאג לכך, ירגישו בני השכבות החלשות שאינם יכולים להשפיע על הפעילות הציבורית והפוליטית במדינה, ויימנעו מהשתתפות בפעילות פוליטית, ואם כך יקרה, המדינה תתנהל רק לפי האינטרסים של העשירים, ולא של כלל האזרחים.

כדי לצמצם את הפערים הכלכליים והחברתיים בישראל, ציבור האזרחים חייב להתעורר ולהביע את דעתו בנושאים אלו בכל הדרכים החוקיות העומדות לרשותם. רק כך נוכל להביא לשינוי בסדרי העדיפויות של הממשלה ולהשפיע על מדיניותה, באופן שיביא שיפור במצב הכלכלי והחברתי של מיעוטי היכולת בישראל.

- א. בקטע באה לידי ביטוי הזכות לרווחה ולרמת חיים נאותה. **הצג** זכות זו ואת עמדת הכותב בנושא חובת המדינה לממש זכויות מסוג זה, **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ב. בקטע באה לידי ביטוי הגישה הסוציאל-דמוקרטית. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ג. בקטע בא לידי ביטוי מנגנון פיקוח בלתי פורמאלי על השלטון. **הצג** מהו המנגנון **והסבר** כיצד הוא יכול להשפיע על פעולות השלטון.

- ד. בקטע בא לידי ביטוי מנגנון פיקוח בלתי פורמאלי על השלטון. **הצג** מהו המנגנון **והסבר** כיצד הוא יכול להשפיע על פעולות השלטון.
- ה. בקטע באה לידי ביטוי הגישה הסוציאל-דמוקרטית. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע..
- ו. בקטע באה לידי ביטוי הזכות לרווחה ולרמת חיים נאותה. **הצג** זכות זו ואת עמדת הכותב בנושא חובת המדינה לממש זכויות מסוג זה, **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.

טקסט 7

למרות הנטייה הרווחת לראות את שלטון הרוב כמהות הדמוקרטיה לדעתי אין הוא מהותה אלא רק תנאי הכרחי לקיומה. לטעמי, הדמוקרטיה נועדה לשרת את האדם, להגן על זכויותיו ולשמור על כבודו. הרוב, המדינה ומוסדותיה צריכים לפעול למען האדם ולא להפך.

לצערי, יש מקרים שבהם הרוב מחוקק חוקים הפוגעים בזכויות אדם ואזרח. לדוגמה, בשנים האחרונות נחקקו בארצות הברית בשם ביטחון המדינה חוקים הפוגעים בזכויות אדם ואזרח, למשל מתן היתר לרשויות השלטון לערוך חיפוש ברישומי הבנק, הבריאות והנסיעות של חשוד, בלי להזדקק לצו של בית משפט.

אני חושש שאם לא יוגבל כוחו של הרוב במדינת ישראל, אנו עלולים להגיע למצבים שבהם לדוגמה יפגע הרוב בחופש התנועה או בזכות ההצבעה של המיעוט. כלומר, יש בכוחו של הרוב לסכן את זכויות המיעוט ואת זכויות היחיד, ולכן נדרש מנגנון לבלימתו. המנגנון הזה אינו יכול להיות בית המחוקקים (הכנסת), כי מי ששולט בו הוא הרוב עצמו, ואי-אפשר לסמוך עליו שיִדע להגביל את הכוח הנתון בידיו.

לדעתי, הפתרון הוא בחוקה. חוקה היא לא רק מערכת המסדירה את יחסי הרשויות בינן לבין עצמן, אלא גם מכשיר להגנה על זכויות אדם. החוקה יכולה להיות מנגנון יעיל הודות למעמד העליון שלה. אם יטען מישהו כי חוק מסוים או מעשה כלשהו של השלטון פוגע בזכותו החוקתית, בית המשפט הוא המוסד שיפרש את החוקה. בניגוד לבית המחוקקים, בית המשפט אינו חייב לשקף את דעת הקהל והוא אינו זקוק לציבור כדי להיבחר מחדש. נכון שחוקה ובית המשפט אינם פתרון מושלם המבטיח תמיד שמירה על זכויות אדם, אולם הם חשובים לבלימת הפגיעה בזכויות אלו.

(מעובד עפ"י מאמר מאת דן מרידור באתר "המכון הישראלי לדמוקרטיה", 2.12.03)

- א. בקטע בא לידי ביטוי המובן המהותי של הדמוקרטיה. **הצג** מובן זה **והסבר** כיצד בא לידי ביטוי בקטע.
- ב. בקטע בא לידי ביטוי עיקרון הכרעת הרוב. **הצג** עיקרון זה **והסבר** כיצד בא לידי ביטוי בקטע.
- ג. **הסבר** מדוע, לדעת כותב המאמר, חוקה יעילה יותר מחוק רגיל כדי להגן על ערכי הדמוקרטיה, ובית משפט יעיל יותר מבית מחוקקים למטרה זו. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ד. בקטע בא לידי ביטוי עיקרון הכרעת הרוב. **הצג** עיקרון זה **והסבר** כיצד בא לידי ביטוי בקטע.

ה. **הסבר** מדוע, לדעת כותב המאמר, חוקה יעילה יותר מחוק רגיל כדי להגן על ערכי הדמוקרטיה, ובית משפט יעיל יותר מבית מחוקקים למטרה זו. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

טקסט 8

רבים מהעולים שעלו לישראל בשנים האחרונות אינם יהודים ואינם רואים את עצמם כיהודים. אנשים אלה הם קרובי משפחה של יהודים, והם היו זכאים לעלות לארץ משום שחוק השבות קובע כי בני משפחה של יהודים זכאים לעלות לישראל גם אם הם עצמם אינם יהודים. עולים אלו לא עלו לישראל משום שהרגישו הזדהות עם היהודים או עם המדינה, אלא בחרו לעלות לישראל משום שהחיים בה נוחים יותר מחייהם במקומות שמהם הגיעו.

העלייה של יהודים לארץ היא אחת הדרכים העיקריות לביטוי הקשר שבין העם היהודי למדינת ישראל. מדינת ישראל זקוקה לעולים רבים ככל האפשר, ורוב יהודי ישראל הוא חיוני לקיום מדינה יהודית ריבונית ולעיצוב תרבותה ע"י רוב יהודי. יש שישתפקו במאפייני אלו, אולם לדעתי גם מוטלת עלינו חובה לשמור על הזיקה שבין מדינת ישראל לעם היהודי בתפוצות ולחזק את הקשרים ביניהם. אני חושש שאם נמשיך לאפשר ללא-יהודים רבים להגר לארץ ולקבל אזרחות ישראלית, נחליש את יכולתנו לשמור על אופייה היהודי של המדינה.

כבר כיום אפשר למצוא בישראל קבוצות הטוענות כי הקשר שבין המדינה לעם היהודי בכלל, וחוק השבות בפרט, פוגעים בזכויותיהם של האזרחים הלא-יהודים החיים במדינה, ולכן לדעתם יש לבטל לחלוטין כל קשר בין המדינה לעם היהודי. לדעתי, הגעתם של לא-יהודים נוספים תביא להתגברות הדרישה לוותר על המאפיינים היהודיים של המדינה, ולכן עלינו למנוע הגירה זו. ישראל אינה צריכה להפוך למדינה הקולטת בלא הבחנה את כל מי שמעוניין להגר אליה. לשם כך, עלינו לשנות את חוק השבות, כך שיאפשר רק ליהודים לקבל מיד אזרחות ישראל. מי שאינו יהודי יוכל לקבל אזרחות ישראלית מלאה ושווה לפי הדרכים האחרות הקבועות בחוק האזרחות של מדינת ישראל.

(מעובד עפ"י מאמר מאתר 28.2.02, ynet)

א. בקטע באה לידי ביטוי גישת **מדינת היהודים** לגבי אופיה של מדינת ישראל. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.

ב. בקטע באה לידי ביטוי גישת **מדינת העם היהודי** לגבי אופיה של מדינת ישראל. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.

ג. בקטע באה לידי ביטוי לאומיות-מדינתית. **הצג** מהו סוג לאומיות זה **והסבר** כיצד סוג לאומיות זה בא לידי ביטוי בקטע.

ד. בקטע מוצג הוויכוח המתנהל בישראל בשאלת העדפת היהודים בחוק השבות. **הסבר** את שתי העמדות המוצגות בקטע בשאלה זו. **הסבר** את הסברך עפ"י הקטע.

- ה. בקטע באה לידי ביטוי לאומיות פוליטית. **הצג** מהו סוג לאומיות זה **והסבר** כיצד סוג לאומיות זה בא לידי ביטוי בקטע.
- ו. בקטע מוצג הוויכוח המתנהל בישראל בשאלת העדפת היהודים בחוק השבות. **הסבר** את שתי העמדות המוצגות בקטע בשאלה זו. **הסבר** את הסברך עפ"י הקטע.
- ז. בקטע באה לידי ביטוי גישת מדינת היהודים לגבי אופיה של מדינת ישראל. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ח. בקטע באה לידי ביטוי גישת מדינת העם היהודי לגבי אופיה של מדינת ישראל. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.

טקסט 9

- הייתי חבר בצוות שהכין הצעת חוקה למדינת ישראל. בצוות היו נציגים של מגוון קבוצות והשקפות בחברה הישראלית.
- בהצעת חוקה זו הוסכם על הגדרת אופייה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. אולם יש בחברה הישראלית שתי קבוצות שאינן מסכימות להגדרה זו:
- קבוצה אחת שואפת להקים כאן מדינה דמוקרטית חסרת כל ייחודיות יהודית, מדינה שבני המיעוטים הלאומיים החיים בה ירגישו יותר שייכים אליה.
- הקבוצה האחרת דוגלת במדינה יהודית דתית, שלא תהיה בה כל השפעה של הדמוקרטיה המערבית.
- אני שייך לקבוצה שעפ"י השקפתה מדינת ישראל צריכה להיות מדינה יהודית ודמוקרטית. קבוצה זו שואפת להסדיר את הדת היהודית בחיים הציבוריים במדינה, ורואה את עצמה כפופה גם להלכה היהודים וגם לחוקי המדינה. האתגר שלה הוא לשלב בין שניהם.
- במהלך עבודתי על החוקה התפשרתי על חלק משאיפות אלה, כדי לגבש חוקה שתזכה להסכמה של רוב הציבור.
- החוקה המוצעת אינה פותרת את כל המחלוקות בנוגע לאופייה של מדינת ישראל. עם זאת, היא מבוססת על הדרישות המשותפות לרוב הקבוצות בחברה הישראלית, והיא מעניקה הגנה למיעוט במדינה.
- א. בקטע באה לידי ביטוי גישת מדינת התורה לגבי אופיה של מדינת ישראל. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ב. בקטע באה לידי ביטוי גישת מדינת כלל אזרחיה. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.

- ג. בקטע באה לידי ביטוי גישת "מדינה דתית-לאומית" לגבי אופיה של מדינת ישראל. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ד. **הסבר שתי** מטרות לחקיקת חוקה דמוקרטית שמוזכרות בקטע, **והצג** מטרות נוספת לכך שאינה מוזכרת בקטע.
- ה. בקטע באה לידי ביטוי גישת מדינת התורה לגבי אופיה של מדינת ישראל. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ו. בקטע באה לידי ביטוי גישת "מדינה דתית-לאומית" לגבי אופיה של מדינת ישראל. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ז. בקטע באה לידי ביטוי גישת מדינת כלל אזרחיה. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.

טקסט 10

בשנים האחרונות הממשלה מצמצמת את מעורבותה בתחום החברתי-כלכלי במדינת ישראל. ארגונים חברתיים, קבוצות אינטרס ופוליטיקאים מנסים לשנות מדיניות זו, ולשם כך הם פונים לבית המשפט.

לדוגמה, בעקבות החלטת הממשלה לקצץ בקצבאות להבטחת הכנסה, הגישו ארגונים עתירה לבג"ץ. בעתירתם דרשו הארגונים לבטל את הקיצוץ, בטענה שהוא פוגע בשכבות החלשות, וביקשו מבג"ץ לקבוע מה צריך להיות סכום הקצבה (בשקלים), שיכול לאפשר לאדם רמת חיים סבירה.

כאשר עוסקים בעניינים הקשורים בזכויות חברתיות, כמו בעתירה זו, מתעוררת השאלה אם ראוי שבית המשפט יכריע בעניינים אלו.

לדעתי, בית המשפט אינו רשאי לחייב את המדינה להעניק זכויות חברתיות. ראשית, מפני שזאת הכרעה ערכית, והכרעות ערכיות אינן צריכות להתקבל באמצעות פסיקה, אלא באמצעות חקיקה של נציגי העם. שנית, אם דורשים מהשופטים לפסוק בנושאים המשפיעים על תקציב המדינה, הם נהפכים לשותפים להכרעות הנוגעות לחלוקת משאבים במדינה. פסיקת השופטים עלולה לשנות את סדר העדיפויות בחלוקת התקציב, ועליו צריכה להחליט רק הכנסת.

(מעובד עפ"י מאמר **מגלובס**, דצמבר 2004)

- א. בקטע באה לידי ביטוי הגישה הסוציאל-דמוקרטית לדמוקרטיה. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ב. בקטע בא לידי ביטוי עקרון שלטון העם. **הצג** עיקרון זה **והסבר** כיצד בא לידי ביטוי.
- ג. בקטע בא לידי ביטוי עקרון הפרדת הרשויות. **הצג** מהו עיקרון הפרדת הרשויות **והסבר** כיצד בא לידי ביטוי בקטע.

- ד. בקטע באה לידי ביטוי הגישה השיפוטית האקטיביסטית. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ה. בקטע באה לידי ביטוי הגישה השיפוטית האקטיביסטית. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ו. **הצג** את הגישה הפורמליסטית של שופטים בנוגע למרות החוק
- ז. בקטע בא לידי ביטוי עקרון הפרדת הרשויות. **הצג** מהו עיקרון הפרדת הרשויות **והסבר** כיצד בא לידי ביטוי בקטע.
- ח. בקטע באה לידי ביטוי הגישה הסוציאל-דמוקרטית לדמוקרטיה. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ט. **ציין** שני מנגנוני פיקוח פורמליים הקיימים במשטר הדמוקרטי בישראל, **והסבר** כיצד הם מפקחים על השלטון.

טקסט 11

בשבועות האחרונים עולה לכותרות "חרם שפע שוק". חרם זה, המאורגן ע"י הרבנים המובילים במגזר האשכנזי-חרדי, קורא להחרים את הקניות ברשת הצרכנות "שפע שוק", כיוון שבעלי הרשת, ויסמן, הוא גם בעלי הרשת AM PM - רשת "פיצוציות" בתל-אביב שפתוחה בשבת.

בתגובה לחרם, חילונים רבים התרעמו על נקיטת הצעד החרף של החרדים, וקראו להגן על כבוד החופש. לטענתם, חרם שכזה עלול להוביל לסגירת רשת הפיצוציות וכתוצאה מכך לפגוע באחת מזכויותיהם, שכן הם אינם מקבלים את שמירת השבת ומבקשים שחנויות אלו יפעלו בשבת על מנת להעניק להם חופש קניות בשבת.

החרדים, לעומתם טוענים כי חרם זה גם כן פוגע באחת מזכויותיהם ולא ייתכן שבעל עסק שרוב הכנסותיו מהציבור החרדי יפתח עסקים אחרים בשבת - שהוא כאמור היום המקודש ביותר ליהודים.

ויסמן עצמו, בעל השליטה ברשת הפיצוציות, טוען כי חרם זה פוגע אף הוא בזכות בסיסית שלו ודורש להפסיק את החרם.

אולם, לא רק שתי זכויות אלו נפגעות, אלא גם זכויות נוספות. למשל, העובדה היא שבפיצוציות הללו הפתוחות 24 שעות ביממה, עובדים אנשים רבים שאינם בעלי יכולת, ושזו העבודה היחידה שהם יכולים לעבוד בה. לא תמיד בעלי הפיצוציות בת"א אפילו משלמים להם כחוק על שעות עבודה בשבת או על שעות נוספות, וגם ימי מנוחה אין מקבלים העובדים, וכיוון שאין לעובדים אלו ברירה- הם ממשיכים לעבוד ו"נדרסים" בשם הזכויות השונות, כפי שטוענים החילונים לדוגמה.

מנגד, יש הטוענים כי כל אדם יכול לבחור לעצמו את מקצועו ואת התחום שהוא רוצה לעבוד בו, ואם אותם עובדים בפיצוציות בחרו לעבוד בעבודה זו - זו זכותם הדמוקרטית.

לדעתי, תמיכה בחרם היא פגיעה בזכויות החילוניים, לעומת זאת התנגדות לחרם משמעותה המשך פעילות העסקים הללו בשבת ובכך מניעת זכויות שונות מהעובדים. לעניות דעתי, גם אם אין אנחנו תומכים בחרם החרדי בשל הרקע שלו, עלינו לתמוך בו בשל הפגיעה בעובדים.

- א. בקטע באה לידי ביטוי הזכות לחירות - חופש דת. **הצג** זכות זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ב. בקטע באה לידי ביטוי הזכות לחירות - חופש מדת. **הצג** זכות זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ג. בקטע באה לידי ביטוי הזכות לחופש העיסוק. **הצג** זכות זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ד. בקטע באה לידי ביטוי הזכות להעסקה הוגנת. **הצג** זכות זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ה. בקטע באה לידי ביטוי הזכות לקניין. **הצג** זכות זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.

טקסט 12

בתערוכת החינוך, נאמו מספר מנכ"לי משרד החינוך לשעבר. אחד החברים הדגיש לפני קבוצת המורים המאזינים לדבריו, כי השיטה הארצית-יחסית-רשימתית היא שיטה מיושנת, הפוגעת בישראל ביציבות השלטונית. הוא טען בנוסף כי השיטה העדיפה היא השיטה האזורית-יחסית או האזורית-רובית, כיוון שהקשר עם הבוחר הוא קשר חזק יותר, אמין יותר ורצוף יותר.

בהמשך דבריו הוסיף המנכ"ל לשעבר כי קיים חשש שהדמוקרטיה הישראלית עלולה להיפגע מבחינת הפלורליזם הפוליטי אם וכאשר תשתנה שיטת הבחירות וכי הוא מצפה עם זאת שהיציבות תישמר ותגרום למנכ"לים להמשיך ולתפקד באופן רצוף לצד שר במשך ארבע שנים מלאות, זאת לאור העובדה כי בשנים האחרונות שרים מתחלפים בתפקידיהם אחת לשנתיים במוצע.

טענה שהשמיע בתגובה לדבריו מנכ"ל אחר היא השיטה הנהוגה בחלק ממדינות העולם - השיטה האזורית-רובית - תגרום להעמדת הפריפריה במרכז, והתמודדות עם שאלות פריפריאליות (של הפריפריה) בסדר היום הציבורי.

- א. בקטע באה לידי ביטוי שיטת הבחירות הארצית-יחסית-רשימתית. **הצג** מהי שיטת בחירות זו **והסבר** יתרון אחד וחסרון אחד של שיטה זו.
- ב. בקטע באה לידי ביטוי שיטת הבחירות הרובית. **הצג** שיטת בחירות זו **והסבר** יתרון אחד וחסרון אחד של שיטה זו.
- ג. בקטע בא לידי ביטוי עיקרון הפלורליזם. **הצג** עיקרון זה **והסבר** כיצד הוא בא לידי ביטוי בשיטת הבחירות היחסית.
- ד. בקטע באה לידי ביטוי הזכות לחירות - חופש דת. **הצג** זכות זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.

- ה. בקטע באה לידי ביטוי הזכות לחירות - חופש מדת. **הצג** זכות זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ו. בקטע באה לידי ביטוי הזכות להעסקה הוגנת. **הצג** זכות זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ז. בקטע באה לידי ביטוי הזכות לחופש העיסוק. **הצג** זכות זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.

טקסט 13

1. שופטת בית המשפט השלום בתל אביב, לא מאמינה בחשיבותה של האנונימיות באינטרנט. בהחלטה קצרה ולא מנומקת החליטה השבוע השופטת להורות לזכיינית ערוץ 2 קשת, שהיא גם המפעילה של אתר האינטרנט שלה, לספק לעיתונאי מסוים את הפרטים המזהים על גולשים שהשמיצו אותו בטוקבקים שליוו את כתבותיו באתר. וזאת בלי לבקש את אישורם.

פרשה זו היא חלק מגל של תביעות ושל טענות נגד טוקבקיסטים וגולשים באינטרנט המאיימות להגביל באופן משמעותי את החופש השורר עדיין ברשת, ולחשוף כל טוקבקיסט לתביעות לשון הרע ולחשיפה מביכה של פרטיו האישיים.

בטוקבקים אנו מקבלים התלהמות וגסות, שהם תוצר האנונימיות, אך לצידי יש גם התבטאויות ופרסומים אחרים בעלי ערך רב. דרך התבטאויות אלו אנו לומדים על גישות ודעות שונות, מקשיבים לעובדים המתבטאים נגד מקום העבודה, מקורות חסויים מציפים מידע רב ערך ממקומות שאינם נגישים לתקשורת הממוסדת, ואנשים מבטאים דעות חריגות בלתי מקובלות אך כנות המשקפות מציאות מסויימת.

לדעתי, בפרסום של השמצות אנונימיות וכלליות בטוקבקים אין ולא יכולה להיות פגיעה של ממש, שהרי איש לא מייחס לדברים חשיבות ואמינות. אז מה אם איזה ילד באינטרנט קרא לך שקרן או הומו. זה וודאי לא נעים, אבל זה לא נורא.

המערכת עצמה צריכה לשים מול עיניה גם את חשיבות הערך של אנונימיות באינטרנט, לאו דווקא במקרה הספציפי העומד בפניה.

מעובד מתוך עיתון הארץ 2008

- א. בקטע באה לידי ביטוי הזכות לפרטיות. **הצג** זכות זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ב. בקטע באה לידי ביטוי הזכות לשם טוב. **הצג** זכות זו **והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ג. בקטע בא לידי ביטוי עיקרון הפלורליזם. **הצג** עיקרון זה **והסבר** כיצד הוא בא לידי ביטוי בשיטת הבחירות היחסית.

טקסט 14

משרד הבריאות החליט לצמצם את "סל התרופות" בו תרופות רבות המסופקות במחירים מוזלים ומסובסדים לחולים במחלות שונות. צעד זה הוא אחד מן הצעדים בו נוקטת הממשלה לאחרונה במשרדי הממשלה השונים וזאת בשל גישתה למדינה דמוקרטית.

מספר נכים ונזקקים לתרופות שונות ומגוונות הפגינו מול הכנסת בשל צמצום סל התרופות וקראו שלא לאפשר פגיעה בסל זה, פגיעה שתוביל לפגיעה חמורה באחת מזכויותיהם.

בעקבות עימות במקום, מספר ח"כים הבהירו כי יחוקקו חוק בנושא ואכן מספר ימים לאחר מכן הונחה הצעת חוק טרומית בנושא זה על שולחן הכנסת.

- א. **ציין והצג** איזה עיקרון דמוקרטי בא לידי ביטוי בקטע. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
- ב. **ציין והצג** איזו גישה למדינה דמוקרטית נוקטת הממשלה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
- ג. **ציין והצג** באיזו זכות פוגע צמצום סל התרופות, לטענת המפגינים. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

טקסט 15

בשנים האחרונות התרחשה בישראל מהפכת תקשורת. בעבר פעלו בה ערוץ טלוויזיה בודד ורשתות רדיו מעטות שהיו בידי הממשלה; לעומת זאת, כיום פועלים בישראל ערוצים רבים של טלוויזיה ורדיו, שרובם בבעלות פרטית. מומחים שונים העריכו שמהפכה זו תחזק את הדמוקרטיה בישראל, מפני שריבוי הערוצים יאפשר להציג יותר דעות ומגוון רב יותר של נושאים, וכך יסייע לאזרחים לקבל תמונה טובה יותר של פעולות השלטון.

לדעתי, לא רק שהערכה זו לא התממשה, אלא להפך - מהפכת התקשורת החלישה את הדמוקרטיה בישראל. התחרות בין ערוצי התקשורת על תשומת לבו של הצופה גרמה להם להתמקד בתכניות בידור ולעסוק פחות בעניינים פוליטיים וחברתיים. לדעתי, בכך ערוצי התקשורת אינם ממלאים כראוי את תפקידם בחברה דמוקרטית - לסייע בשמירה על התפקיד התקין של השלטון.

מהפכה זו פוגעת בדמוקרטיה בישראל בדרך נוספת: הערוצים החדשים נתונים בידי בעלי הון, שמנסים להשפיע באמצעותם על המדיניות הכלכלית של הממשלה, כך שתעדיף יוזמה פרטית ותחרות חופשית. אני מתנגד למדיניות זו משום שלדעתי היא תגרום להעמקת הפערים הכלכליים בחברה. פערים אלה יוצרים אי שוויון פוליטי, שמנוגד למובן המהותי של השוויון בין האזרחים. לכן אני חושב שפעילות הערוצים צריכה להיות בפיקוח ציבורי יעיל. פיקוח כזה יחייב את הערוצים לעסוק בעניינים פוליטיים וחברתיים וגם ידאג לשמירת האינטרס הציבורי, וכך תתחזק הדמוקרטיה בישראל.

(מעובד עפ"י "העין השביעית", 70, ינואר 2008)

- א. **ציין והצג** את הגישה החברתית-כלכלית שכותב המאמר מתנגד לה. **הסבר** את תושבתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** את העיקרון הדמוקרטי, שלדעת כותב המאמר אינו מתממש במלואו בגלל התחרות בין ערוצי התקשורת. **הסבר** את תושבתך עפ"י הקטע.

טקסט 16

בישראל שופטים אינם נבחרים ע"י הציבור אלא ממונים בידי הוועדה למינוי שופטים. לדעתי כך צריך להיות, משום ששופטים צריכים לפעול לפי שיקולים מקצועיים בלבד. לכן יש לשקול רק שיקולים מקצועיים בתהליך מינויים, ואסור שהציבור יהיה זה שיבחר אותם. כדי שהוועדה תמנה את האנשים המתאימים ביותר, יש לתת בידיה כלים שיאפשרו לה לבחון את המועמדים למשרת שופט.

אחד התנאים לקידומו של שופט, הכהן בבית משפט מחוזי בישראל, לשופט בבית המשפט העליון הוא התנסות זמנית בתפקיד זה. התנסות זו נועדה לאפשר לוועדה לבחון את התאמתו של המועמד לתפקיד החדש. לאחרונה הביע אחד מחברי הוועדה למינוי שופטים התנגדות לתנאי זה. לדבריו, יש לבטל אותו מפני שרק שופטים מחוזיים נדרשים לעמוד בו, ואילו מועמדים אחרים כמו אנשי אקדמיה או עורכי דין פרטיים, יכולים להתמנות לשופטים קבועים בבית המשפט העליון, בלי כל התנסות בעבודה זו.

עבודת השופט בבית המשפט העליון היא ייחודית, משום שנידונים בו גם עניינים כמו ערכי המדינה והסדרת פעילותן של רשויות השלטון. הדרישה מהמועמד להתנסות בתפקיד ייחודי זה מאפשרת לבדוק אם המועמד אכן מתאים להיות שופט בבית המשפט העליון. לכן, לדעתי יש לדרוש התנסות מוקדמת בבית המשפט העליון לא רק משופטים בבתי משפט מחוזיים, אלא גם משאר המועמדים. כך תוכל הוועדה למינוי שופטים לבחון היטב את כישוריהם המקצועיים של כל המועמדים בתהליך מינויים.

(מעובד עפ"י "ידיעות אחרונות", 11.2.08)

א. **ציין והצג** את העיקרון הדמוקרטי, שכותב המאמר מתנגד למימושו בתהליך מינוי השופטים. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג** את הזכות של שופטים מחוזיים שנפגעת עפ"י דברי חבר הוועדה. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

ג. לדעת מחבר המאמר, הזהות המשותפת במדינת ישראל צריכה להיות מורכבת מיסודות פוליטיים ומיסודות אתניים. בססו קביעה זו על הקטע.

ד. **ציין** את סוג המשפט שלדברי כותב המאמר מייחד את עבודת השופט בבית המשפט העליון. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע. **הסבר** כיצד סוג משפט זה בא לידי ביטוי בעבודתו של בית המשפט העליון.

טקסט 17

במרכזי קניות רבים, שנמצאים בקרבת יישובים יהודיים, מתנהלת בשבת פעילות כלכלית תוך התעלמות מוחלטת מהחוק: החנויות פתוחות, המוכרים משרתים את הלקוחות, והתורים ליד

הקופות ארוכים. השכר הנמוך של רבים מהעובדים בבתי עסק אלה גורם להם לקשיים כלכליים והם נאלצים לעבוד בשבת.

בעלי החנויות נשאלו מדוע הם עוברים על החוק. לטענתם, החוק נועד לתת לכל עובד יום מנוחה אחד בשבוע, אולם הקביעה בחוק שרק ביום מסוים תינתן חופשה לעובדים, פוגעת בעסקים שלהם. מתן חופשה לכל העובדים היהודים בשבת יאלץ אותם לסגור את החנויות ביום זה, מה שיביא לאבדן הכנסות ולנזק כלכלי.

ברור לכל שהמעסיקים מנצלים את המצב הכלכלי הקשה של העובדים, ודורשים מהם לעבוד בשבת. לדעתי יש לפעול נגד מעסיקים אלה, משום שהם גם עוברים על החוק וגם פוגעים באופי היהודי של המדינה. יש להעדיף את רווחתם של האזרחים, ובמיוחד של אלה שאינם מבוססים כלכלית, על פני האינטרסים וחופש הפעולה של בעלי ההון. לכן על המדינה לדאוג שיום המנוחה השבועי של העובדים בחנויות אלה יהיה זהה ליום המנוחה שמקבלים שאר העובדים. אם לא נקפיד על כך, נפגע גם באופי היהודי וגם באופי הדמוקרטי של מדינת ישראל.

מעובד לפי מאמר מאתר המכון הישראלי לדמוקרטיה

א. **הצג והצג את סוג העבריינות** שבא לידי ביטוי במעשה של בעלי העסקים. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

ב. **ציין והצג את הגישה הכלכלית-חברתית** שכותב המאמר תומך בה. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.

ג. הקטע עוסק בחוק שעות העבודה והמנוחה. **הסבר** מהו חוק זה. **הסבר** כיצד חוק זה בא לידי ביטוי בדבריו של הכותב.

טקסט 18

במערכת הבחירות הנוכחית מתמודדות כמה מפלגות המבקשות לפעול בכנסת למען הגנת הסביבה. כל אחת ממפלגות אלה מדגישה צד אחר של העניין: האחת מדגישה את החשיבות הכלכלית של הגנת הסביבה, אחרת מדגישה את השפעתה החברתית, ומפלגה נוספת מבקשת להגן על הסביבה כדי לשמור על איכות החיים של תושבי המדינה. כל אחת מהמפלגות עוסקת בהיבט אחר שקשור להגנת הסביבה, ולדעתי הדבר משקף עיקרון חשוב של הדמוקרטיה.

אמנם יש יתרון בקיום כמה מפלגות שפועלות למען הגנת הסביבה, אבל הדבר עלול לפגוע ביכולתן לקבל ייצוג בכנסת. מפלגה יכולה לזכות במספר קולות גבוה יותר ממספר הקולות הדרוש לקבלת מושב בכנסת, אך אין די בקולות אלה כדי לזכות בפועל בייצוג וכך יאבדו קולות של מצביעים רבים.

כדי לפתור בעיה זו, אני מציע שהמפלגות המעוניינות לפעול למען הגנת הסביבה יתמודדו בבחירות ברשימה משותפת. האיחוד הזה יגדיל את הסיכוי שעניין הגנת הסביבה יזכה לייצוג בכנסת. גם אם המפלגה המשותפת לא תהיה שותפה בקואליציה, היא תוכל לפעול בדרכים שונות במליאת הכנסת ובוועדות, כדי לאלץ את הממשלה לטפל בבעיות הסביבה. כך נוכל להיאבק באופן יעיל על הגנת הסביבה למענו ולמען הדורות הבאים.

- א. **ציין והצג** את העיקרון הדמוקרטי שלדברי כותב המאמר משתקף בפעילות המפלגות להגנת הסביבה. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.
- ב. לטענת כותב המאמר, יש סכנה שאחוז החסימה ימנע את כניסתן של המפלגות להגנת הסביבה לכנסת. **הסבר** מהו אחוז חסימה. **הסבר** כיצד נושא אחוז החסימה בא לידי ביטוי בטענה של כותב המאמר.
- ג. **ציין והצג** את המנגנון הפורמאלי לפיקוח וביקורת על השלטון שבא לידי ביטוי בהצעה של כותב המאמר. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.

טקסט 19

העלייה בחומרת הפגיעה ופעילותם של ארגוני פשע שונים מסכנות את יציבותה של הדמוקרטיה בישראל. ארגוני פשע אלו פועלים בניגוד לחוק, וכך מסכנים את יציבות החברה, משום שהם מפריס את ההסדרים המאפשרים לחברה להתקיים. כך נפגע המימוש של עקרון ההסכמיות, ההכרחי לקיומה של חברה דמוקרטית.

פעילותם של ארגוני הפשע מעמידה את מדינת ישראל בפני מצב חירום, בגלל הסכנה שהיא יוצרת לשלום הציבור. לכן המדינה צריכה להתייחס לפגיעה כאילו היא פעולת טרור. אני סבור שבתנאים אלו המדינה צריכה לממש את סמכותה ולהפעיל אמצעי חוקי מסוים, המאפשר לה לשלוח לכלא את ראשי ארגוני הפשע לזמן ממושך, גם אם אין בידי המשטרה ראיות לכך שפשעו.

הארגונים לשמירה על זכויות אדם ואזרח טוענים שכליאת אדם, בלי שהוכח כי פשע ובלי שתהיה לו אפשרות להתמודד עם ראיות המוצגות נגדו, מנוגדת לאחת מזכויות האדם שלו. אני מסכים עם טענה זו, אולם אני חושב שזכותו של הציבור לחיים ולביטחון חשובה יותר מזכויותיהם של הפושעים. לדעתי, כליאתם היא דרך ראויה לשמירה על שלום הציבור, וכיום היא חיונית לשמירה על יציבותן של החברה והדמוקרטיה בישראל.

(מעובד עפ"י **מעריב**, 10.0.2008) חורף 2009

1. **ציין והצג** את הזכות של הכלואים שמימושה נפגע, לטענת הארגונים לשמירה על זכויות אדם ואזרח. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
2. **ציין והצג** את האמצעי שכותב המאמר מבקש שהמדינה תפעיל, כדי לשמור על שלום הציבור. **הסבר** תשובתך עפ"י הקטע.
3. **ציין** את המובן של שלטון החוק שנפגע בשל הפעילות של ארגוני הפשע. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע. הסבר כיצד מובן זה של שלטון החוק מבטא את עקרון ההסכמיות.

טקסט 20

ישראל היא מדינה יהודית ודמוקרטית. כמדינת לאום יהודית, אופייה בא לידי ביטוי בחוקים המדגישים את יהדותה. כמדינה דמוקרטית היא מבקשת גם לשמור על מימוש הזכויות של קבוצות המיעוטים החיים בה, ואף מסייעת להן לשמור על מאפייניהן הייחודיים. עם זאת, אני חושש שגם במדינה דמוקרטית כמו ישראל, הלאום השולט ינצל את יתרונו המספרי ואת כוחו כדי לנהוג בעריצות כלפי המיעוטים, ובכך יעשה שימוש פסול באחד מעקרונות הדמוקרטיה.

בגלל סכנה זו, קבוצות המיעוטים בישראל אינן יכולות לראות בבית המחוקקים את הגוף היחיד שידאג לשמירה על זכויותיהן. יתר על כן, בישראל עדיין לא נחקק חוק המגן באופן מפורש על זכויות אלו. לעומת זאת, בבית המשפט העליון יש שופטים שבאמצעות פסקי הדין שלהם יוצרים חקיקה שיפוטית שמגינה על זכויות המיעוטים. לכן קבוצות המיעוטים יכולות לראות בבית המשפט מוסד חשוב לשמירה על זכויותיהן.

לצערי, רק חלק משופטי בית המשפט העליון נוקט גישה זו. לכן, כדי להבטיח את ההגנה על הזכויות של קבוצות המיעוטים, יש לחוקק חוק יסוד שימנע מרשויות השלטון לפגוע במימושו. את חוק היסוד הזה אפשר יהיה לשנות רק אם לפחות 61 חברי כנסת יתמכו בשינוי. אני סבור שבדרך זו נשמור על יעילות החוק, וכך נבטיח שהמדינה תגן על הזכויות של קבוצות המיעוטים.

(מעובד עפ"י הארץ, 10.9.2008) חורף 2009

1. **ציין והצג** את העיקרון הדמוקרטי שכותב המאמר חושש שייעשה בו שימוש פסול. הסברת שובתך עפ"י הקטע.
2. **ציין והצג** את הגישה השיפוטית של שופטים בבית המשפט העליון, שבאה לידי ביטוי בקטע. **הסבר** את תשובתך עפ"י הקטע.
3. **ציין** את המאפיין הייחודי של חוק יסוד, שכותב המאמר מבקש לקבוע בחוק שהוא מציע. ה **הסבר** תשובתך סבר את תשובתך עפ"י הקטע. הסבר דרך נוספת שבאמצעותה נוצר מאפיין זה של חוק יסוד.

טקסט 21

בעשורים האחרונים חלו שינויים בחברה הדתית ובחברה החילונית בישראל. לפני עשרים וחמש שנים לדוגמה, קשה היה למצוא בערי ישראל חנות פתוחה בשבת – אולם היום יש בתי עסק הפועלים גם בשבת. החילונים אומרים: התקדמנו ואנו דורשים לקיים אורח חיים חופשי יותר המאפשר לנו לבחור את דרך הבילוי בשבת. הדתיים לעומתם אומרים: גם אנחנו התקדמנו, ואנו מקפידים יותר על קיום הוראות ההלכה כולל שמירת השבת.

כאדם דתי אני מקווה שיום השבת יישמר כיום מנוחה בחרבי המדינה, אבל לא הייתי רוצה שהדבר ייעשה בכפייה אלא מתוך הכרה בקדושת היום, כמו ביום כיפור. ביום כיפור החילונים והדתיים בישראל מכירים בייחודו של היום. ביום זה כמעט שאין יהודי הנוסע במכונית. ייתכן שנוהג זה התקבל דווקא משום שאין חוק האוסר על נסיעה ביום כיפור.

זהו מסר חשוב לחברה בישראל – חקיקה דתית אינה יכולה להיות האמצעי העיקרי לשמירה על ערכי היהדות. כך לדוגמה, חוק שעות עבודה ומנוחה. מקור החוק בתפיסה דתית, אך יש לו גם היבט

חברתי מכיוון שהוא מבטיח יום מנוחה שבועי שכל עובד זכאי לו. אמנם מי שנאלץ לעבוד בשבת מקבל תשלום גבוה יותר משכרו הרגיל, אולם בכך לא מתממשת כוונת המחוקק בנושא השבת.

לפיכך אני סבור שעלינו להגיע להסדרים חברתיים חדשים בענייני דת בישראל. הדבר הכרחי לעיצוב דמותה של המדינה כביתם של היהודים: אזרחי המדינה וגם כאלה שאינם אזרחיה ואינם חיים בקרבנו – גם הם מושפעים מהדיון בחברה הישראלית. לדעתי, הסדרים כאלה יתרמו ליציבות החברה במדינה ויעודדו יותר יהודים לעלות לישראל. בכך נחזק גם בקרב מי שלא יעלו את התחושה שנשמרת מחויבות המדינה כלפיהם, להיות להם לבית רוחני.

(מעובד עפ"י הארץ, אוחרזר בתאריך 19.12.11)

- א. **הצג את המושג "שסע דתי". הסבר טענה אחת של כותב הקטע בנוגע לשסע.**
- ב. **הצג את המושג "זכויות עובדים ותנאי העסקה". הסבר כיצד מושג זה בא לידי ביטוי בדברי הכותב.**
- ג. **הצג את הגישה "מדינת העם היהודי" בנוגע לאופייה הרצוי של מדינת ישראל. הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בעמדה של כותב הקטע.**

טקסט 22

ממשלות ישראל דנות כל השנים בשאלה אם מדינת ישראל חייבת להתחשב באמונות, בדאגות וברצונות של יהודים שאינם חיים בארץ. דיון זה חשוב מאוד בעיניי, כי הוא מדגיש את מהותה של המדינה על-פי תפיסתה.

אחת הסוגיות המרכזיות בהקשר זה היא הזרמים השונים ביהדות וההכרה בהם. ענייני הדת הרשמיים בישראל מתנהלים כיום על-פי תפיסת העולם האורתודוקסית. לעומת זאת בארצות הברית, שהי המרכז היהודי השני בגודלו בעולם, רוב היהודים משתייכים לזרם הרפורמי ולזרם הקונסרבטיבי, שתפיסת העולם שלהם שונה מזו של הזרם האורתודוקסי.

ההבדלים בין הזרמים השונים ביהדות יוצרים מדי פעם מתחים בין יהודי התפוצות לבין מדינת ישראל. דוגמה למתח כזה היא נושא הגיור. לאחרונה הועלתה בכנסת הצעת חוק, המחזקת את הסמכות של הרבנות הראשית לישראל בנושא הגיור. הצעה זו עוררה כעס בקרב רבים מיהודי התפוצות, בעיקר אלה שזרעם שונה מהדרך האורתודוקסית. לדעתכם, על מדינת ישראל לא להתעלם מהם, אלא להכיר גם בהם ולהתחשב גם בדעותיהם בענייני דת.

הכרה זו חשובה להם, מכיוון שהם רואים במדינת ישראל חלק חשוב בחייהם ומצפים, בצדק לדעתי, ליחס דומה של המדינה כלפיהם. הם חשים מחויבות לעתידה של ישראל ודואגים לביטחונה. צעירים יהודים-אמריקאים מרבים לבקר בה, וחלקם אף בוחרים, לשמחתי, לעלות לארץ ולהקים בה את ביתם. אני יהודי דתי החי בישראל, והגיור על פי ההלכה חשוב לי, כך גם הקשר עם יהודי התפוצות. לכן אני סבור שמדינת ישראל צריכה לקיים דיון מתמיד בנושא ולחזק את תחושת השותפות בין כל חלקי העם.

מעובד עפ"י מאמר מאתר ynet 25.7.10

- א. **הצג** את גישת מדינת העם היהודי. **הסבר** את עמדת הכותב כלפי גישה זו, כפי שהיא באה לידי ביטוי בקטע.
- ב. מהי זהות? **הסבר** איזה מרכיב זהות מבקש כותב הקטע לחזק בקרב יהודי התפוצות.
- ג. **הצג** את עיקרון הסובלנות. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.
- ד. **הצג** את עיקרון הסובלנות. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.
- ה. מהי זהות? **הסבר** איזה מרכיב זהות מבקש כותב הקטע לחזק בקרב יהודי התפוצות.
- ו. **הצג** את גישת מדינת העם היהודי. **הסבר** את עמדת הכותב כלפי גישה זו, כפי שהיא באה לידי ביטוי בקטע.

טקסט 23

הרכב מורחב של תשעה שופטי בג"ץ ידון מחר בעתירה לפסול את חוק ועדות הקבלה, המעגן [=משמר] בחוק סינון של אזרחים שמבקשים לרכוש זכויות בקרקעות המדינה המשוקות ביישובים קהילתיים בנגב ובגליל ובהרחבות של קיבוצים ומושבים באזורים אלו.

העתירה הוגשה במרץ 2011 לאחר שהחוק עבר בכנסת, ע"י אגודות שונות ותושבים מקבוצת "עתיד משגב" בצפון המתנגדים לקיומם של הליכי סינון ביישוביהם. הדיון האחרון בנושא התקיים ביוני 2011, אז הוציא בג"ץ צו על תנאי לחוק, עד שיתברר הדיון בנושא.

במסגרת החוק, מותר להתנות הקצאת קרקעות מדינה ביישובים קהילתיים בנגב ובגליל שבהם עד 400 משפחות, בקבלת אישור ועדת הקבלה של היישוב, שיכולה לאשר או לסרב לבקשה על סמך קריטריונים מסוימים כגון "התאמה למרקם החברתי-תרבותי של היישוב".

לדברי האגודה לזכויות האזרח: "החוק מסדיר פרקטיקה [=ביצוע] של סינון ואפליה ביישובים אלו, שהייתה נהוגה שנים ארוכות. בעבר היו היישובים מסננים ערבים בגלוי, אך הדבר נפסל ע"י בית המשפט העליון בשנת 2000".

בעמדת המדינה לבג"ץ, נמסר כי "החוק מאזן בין צורכי ההתפתחות של יישובים קטנים בפריפריה ע"י קליטת מתיישבים חדשים שיתאימו לחיי הקהילה ויתרמו ללכידותה החברתית – לבין החובה להבטיח הקצאת קרקעות באופן בלתי מפלה. בחוק נקבע איסור מפורש לפסילת מועמדים ליישוב, בין היתר מטעמי גזע, דת, מין ולאום".

פורסם ב"פוסט", 3.12.12

- א. **הצג** את הזכות לשוויון ו**הסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ב. בקטע בא לידי ביטוי צו של בית המשפט העליון. **הצג** מהו צו זה ו**הסבר** כיצד בא לידי ביטוי בקטע.

ג. הקטע בא לידי ביטוי עקרון הפרדת הרשויות בו רואים כי הרשות השופטת מפקחת על הרשות המחוקקת. **הצג** כיצד בא לידי ביטוי עיקרון זה בקטע.

טקסט 24

בשנים האחרונות אנו עדים לביטויים שונים של סובלנות ופלורליזם ביהדות. למשל, מספרן של קהילות תפילה גדל; פרשת השבוע היא נושא לדיון גם מחוץ לבתי הכנסת ובתי המדרש; מוזיקאים בימינו מלחינים מוזיקה לפיוטים יהודיים עתיקים, והיא מושמעת בכלי התקשורת בארץ.

אני חושב שזו תופעה חיובית. לדעתי, יש חשיבות לרב-גוניות בחברה היהודית בישראל, שכן ריבוי הדעות ביהדות תורם לפיתוח היצירה היהודית ולחיוזוק האופי היהודי של המדינה. לכן לדעתי חשוב ללמד את ערכי היהדות והמורשת היהודית ולהכיר בדעות ובפרשנויות שונות, וכך גם יהודים שאינם שומרים מצוות יוכלו לבטא את יהדותם.

המחלוקת בין הזרם האורתודוקסי ביהדות לבין הזרמים האחרים נובעת מתפיסות דתיות שונות של ההלכה ומנהגי הדת, למשל בנושא הגיור. אני סבור שפרשנות אחת של היהדות אינה צריכה להשתיק את הפרשנויות האחרות, ויש לאפשר לכל הזרמים ביהדות לעסוק בנושאים דתיים. רק בדרך זו נוכל להקטין את השסע הדתי בחברה היהודית.

(מעובד עפ"י קו למושב 23.2.12)

- א. **הצג** את המובן המהותי של הדמוקרטיה (הדמוקרטיה כערך או השקפת עולם).
הסבר כיצד המובן המהותי של הדמוקרטיה בא לידי ביטוי בקטע.
- ב. **הצג** את הגישה "מדינת לאום יהודית תרבותית" בנוגע לאופי הרצוי של מדינת ישראל.
הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בעמדתו של כותב הקטע.
- ג. **הצג** את המחלוקת בין הזרם האורתודוקסי לבין הזרמים האחרים ביהדות בנושא הגיור.
הסבר טענה אחת של כותב הקטע בנוגע למחלוקת זו.
- ד. **הצג** את המחלוקת בין הזרם האורתודוקסי לבין הזרמים האחרים ביהדות בנושא הגיור.
הסבר טענה אחת של כותב הקטע בנוגע למחלוקת זו.
- ה. **הצג** את הגישה "מדינת לאום יהודית תרבותית" בנוגע לאופי הרצוי של מדינת ישראל.
הסבר כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בעמדתו של כותב הקטע.

טקסט 25

בחודשים האחרונים עלתה לכותרות התקשורת קבוצת נשים רפורמיות הדורשות הכרה בחופש הפולחן שלהן ולאפשר להן להתפלל בכותל כשהן עטופות בטלית, עטורות בתפילין וקוראות בספר תורה, בניגוד לעמדה האורתודוקסית.

בית משפט העליון בשבתו כבג"ץ קבע כי יאסר עליהן להתפלל באופן הפגנתי, כיוון שהדבר עלול לפגוע בסדר הציבורי ועל כן ראוי שהמדינה תבחן חלופות לתפילתן, אולם המשרד לשירותי דת העדיף להתעלם ולא פעל כפי שדרש בג"ץ.

אחד מנציגי האורתודוקסים אמר בכנסת כי המלחמה של הרפורמים אינה על תפילה בכותל, כיוון שאין עבורם חשיבות לכותל, כפי שהם עצמם מעידים. אלא שהמלחמה כאן היא על הצביון במדינה. לטענת הרפורמים ישראל היא מדינה יהודית הנציגה של היהודים מכל רחבי התפוצות. על המדינה לאפשר ליהודי הגולה לקחת חלק בצביון היהודי ולאפשר פולחן דתי שאינו אורתודוקסי כפי שנהוג במקומות אחרים בעולם.

לטענת האורתודוקסים ישראל צריכה להיות מדינה יהודית אשר הצביון בה הוא צביון יהודי דתי-אורתודוקסי במרחב הציבורי, ולכן יש לאפשר אך ורק נישואין וגירושין עפ"י התורה, לקיים שמירת שבת במקומות ציבוריים וממשלתיים ובין היתר לאסור תחבורה ציבורית בשבת. חבר הכנסת אמר כי התקווה היא לביאת המשיח ואז נהפוך למדינה המונהגת עפ"י ההלכה, אך כיום הציבור אינו בשל לכך.

א. בקטע באה לידי ביטוי גישת **מדינת העם היהודי** לאופייה של ישראל כמדינה יהודית. **הסבר** מהי גישה זו וכיצד באה לידי ביטוי בקטע.

ב. המתחים בין הזרמים השונים ביהדות מוביל ל**שסע דתי**. **הסבר** קביעה זו. **הסבר** כיצד עקרון הסובלנות יכול לסייע לפתרון מתח זה.

ג. בקטע באה לידי ביטוי גישת **מדינה דתית-לאומית** לאופייה של ישראל כמדינה יהודית. **הסבר** מהי גישה זו וכיצד באה לידי ביטוי בקטע.

ד. קטע באה לידי ביטוי גישת מדינת העם היהודי לאופייה של ישראל כמדינה יהודית. **הסבר** מהי גישה זו וכיצד באה לידי ביטוי בקטע.

ה. בקטע באה לידי ביטוי גישת מדינה דתית-לאומית לאופייה של ישראל כמדינה יהודית. **הסבר** מהי גישה זו וכיצד באה לידי ביטוי בקטע.

טקסט 26

הבחירות למועצות המקומיות חלפו, ודי להביט במצעים השונים של ראשי הערים ושל הסיעות למועצות הערים כדי להבין כי על כף המאזניים בערים רבות מונחת הדמוקרטיה. מטבע הדברים העיניים היו נשואות יותר מכל אל הערים הגדולות - ירושלים ותל-אביב.

בתל-אביב התמודדו שני מתמודדים עיקריים לראשות העיר. אחד המתמודדים ריכז את כוחותיו בנושא של אופי שמירת השבת בעיר. לטענתו, כל אדם יכול וצריך לאמץ לעצמו ערכים בהם הוא מאמין, אך אינו יכול לכפות ערכים אלו על אחרים. הוא טוען כי שמירת השבת חשובה, אולם ישנה שאלה גדולה מה צריך להיות אופייה של השבת.

מתמודד אחר לראשות העיר טען כי יש להקצות משאבים מיוחדים לאוכלוסיות נחשלות בדרום העיר, לאפשר פיתוח מיזמים חינוכיים ולהשקיע כספים רבים בחמש השנים הבאות לטובת "הפריפריה החברתית". לטענתו, העירייה פעלה במשך השנים האחרונות בנושא באופן רב מאוד, ויש להמשיך ולפעול באופן זה על מנת לצמצם את הפערים בדרום העיר.

בעימות משותף בין שני המתמודדים נשאלו השניים בנוגע למציאות חייהם של תושבי דרום העיר אשר נמצאים תחת חשש כבד כל הזמן מצד התושבים האפריקאיים הבלתי-חוקיים, אשר פעמים רבות פוגעים בהם פיזית ואף מינית. שני המתמודדים הגיבו כי יש לפתור את הבעיה במהירות האפשרית במטרה לסייע לשלווה של התושבים בדרום מפני האיום הפיזי היומיומי בו הם נמצאים.

- א. **הצג** מהו חופש המצפון. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע
- ב. **הצג** מהי העדפה מתקנת. **הסבר** כיצד מדיניות זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ג. **הצג** מהי הזכות לחיים ולביטחון. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

טקסט 27

באחרונה עתרה קבוצת ישראלים לבית המשפט העליון וביקשה ממנו להצהיר בפסק דין שהם בני לאום ישראלי, ובכך לקבוע שיהיה אפשר לשנות את פרטי הלאום במרשם האוכלוסין מ"יהודי" ל"ישראלי".

בשינוי זה ביקשו העותרים להדגיש את זיקתם למדינה מעצם היותם אזרחיה, ללא קשר למאפייני זהות אחרים. השופטים דחו את העתירה וקבעו שיש לקיים דיון ציבורי בסוגיה זו, ובית משפט אינו המקום המתאים לעסוק בה. אני מתנגד לעמדת העותרים לבית המשפט. זהות יהודית היא דתית ולאומית כאחד, והיא אבן יסוד של הציונות. אני סבור שעל מדינת ישראל לשמור על האופי היהודי שלה; המדינה הוקמה כפתרון עבור העם היהודי, שסבל רדיפות קשות במרוצת הדורות, וחלקים גדולים ממנו הושמדו בשואה. לפיכך, על מדינת ישראל לשמור על היותה מדינה של כל היהודים בעולם, ולהמשיך להיות עבורם מרכז לאומי ולדאוג להגנתם בכל מקום שבו הם נמצאים. יחד עם זאת אסור, לדעתי, שערכיה של מדינת ישראל כמדינה יהודית יפגעו בערכיה כמדינה דמוקרטית. אמנם הגדרת המדינה כמדינה יהודית מחייבת שיהודים יהיו החלק הגדול יותר באוכלוסייה, ולכן קבלת ההחלטות בנוגע למרחב הציבורי צריכה לשקף זאת. כל זאת מתוך ההכרה במיעוט הערבי שהוא מיעוט לאומי, ואף חיזוק הכרה זו על ידי שמירה על זכויותיו הטבעיות והקבוצתיות. מדינת ישראל יכולה להבטיח את הדמוקרטיה בה גם בלי לוותר על האופי היהודי שלה, ואני תומך בסירוב של בית המשפט לעסוק בסוגיה "לאום ישראלי" (בגרות תשע"ד)

הצג את המושג מדינת לאום פוליטית / מדינת כלל אזרחיה. **הסבר** את עמדת הכותב בנוגע למדינת ישראל, כפי שהיא באה לידי ביטוי בקטע.

א. **הצג** את האחריות והמחויבות ההדדית של מדינת ישראל ושל העם היהודי בתפוצות. **הסבר** כיצד האחריות והמחויבות באות לידי ביטוי בקטע.

ב. **הצג** את עקרון הכרעת הרוב בדמוקרטיה. **הסבר** כיצד מימוש עיקרון זה בא לידי ביטוי בדברי הכותב.

טקסט 28

בתקופה האחרונה העלו מספר חברי כנסת ושרים הצעות שנועדו לשנות את מאזן הכוחות שבין הכנסת לבין מערכת המשפט, ובמיוחד בית המשפט העליון. ההצעות כוללות, בין היתר, הוספה של

"פסקת התגברות" לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, אשר תאפשר לכנסת לחוקק מחדש חוקים שנפסלו ע"י בית המשפט. הצעה נוספת היא שינוי בדרך מינוי השופטים כך שעיקר הכוח יעבור לידי הפוליטיקאים. התומכים בהצעות טוענים כי הרכב השופטים אינו מייצג את העם ולכן חשוב שהכנסת, שהיא זו המבטאת את רצונות הציבור, תהיה הרשות העליונה ובעלת הכוח.

בכנס שקיים לאחרונה נשיא המדינה הוא התייחס לנושאים הללו. הנשיא אמר כי שינוי חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו יהווה למעשה חריגה מהכללים שקבעה הכנסת עצמה. הנשיא הזהיר מפני שינוי בדרך מינוי השופטים ואמר: אני חושב שהריבון היא כנסת ישראל, אך כנסת ללא הפרדת רשויות תהיה פגיעה בדמוקרטיה". נשיאת בית המשפט העליון, שהשתתפה גם היא בכנס, אמרה כי בית המשפט העליון הוא השומר על כך שכבוד האדם יתממש בפועל ולא יהיה הצהרה בלבד.

אני סבור שחשוב לשמור על האיזון העדין שבין הרשויות הקיים כיום. אין הכוונה שלא ניתן לבצע שינויים כאלו או אחרים, אולם אין לנקוט בצעדים קיצוניים שיפרו את האיזון. על מנת למנוע שינויים קיצוניים, יש לקבוע ששינויים ביחסים בין הרשויות יתקבלו רק לאחר דיון ציבורי מעמיק ובתמיכה של לפחות 80 חברי כנסת, וזאת על מנת למנוע מחטפים בחוק וקבלת החלטות תפוצה.

א. **הצג** את עיקרון שלטון העם. **הסבר** את אחת העמדות המופיעות בטקסט ביחס לעיקרון זה.

ב. **הצג** את אחד מתפקידי הכנסת. **הסבר** כיצד תפקיד זה בא לידי ביטוי בקטע.

ג. **הצג** את השיטה למינוי שופטים בישראל. **הסבר** את עמדת הנשיא ביחס לשינוי השיטה.

ג. **הצג** את עיקרון הכרעת הרוב. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בדברי הכותב.

ד. **הצג** את עיקרון ההסכמיות. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בדברי הכותב.

טקסט 29

לאחרונה התקבלה בכנסת ובממשלה הצעה שמטרתה להסדיר התיישבות בדואים בנגב בעזרת צווים מינהליים מיוחדים. החוק מציע להעניק לבדואים שתובעים בעלות על הקרקע פיצוי כספי או פיצוי מקרקעין, וכן קובע כי יש לאפשר במידת האפשר הכרה ביישובים לא מוסדרים של הבדואים. יישום החוק יוביל לפינוי כפוי של חלק מ- 35 כפרים בדואים שאינם מוכרים וליושבים בהם לאבד את ביתם.

בעקבות הצעה זו התקיימו הפגנות סוערות שכללו חסימת כבישים, יידוי אבנים והשלכות בקבוקי תבערה, שגרמו לפגיעה של כ-15 שוטרים. המשטרה הוציאה צו המורה לכלי התקשורת בישראל למסור לה לאלתר את כל התצלומים מההפגנות הנ"ל, כדי לקדם את החקירה באירועים הסוערים הללו ולאתר את המעורבים בהפרות הסדר. כלי התקשורת טענו כי הצו הופך את כלי התקשורת לשלוחה של היחידה החוקרת במשטרה, וכי הדבר מנוגד לאינטרס הציבורי ולפסיקות בית המשפט, ולכן סירבו למסור את התצלומים.

למרות שההצעה התקבלה בממשלה ואף בכנסת תמכו בה 42 ח"כים לעומת 40 מתנגדים, טענו המפגינים כי מדובר בתוכנית המנוגדת לזכויותיהם הבסיסיות ביותר. אחד הדוברים ציין כי

התוכנית התקבלה על-ידי יהודים בלבד, ללא התייעצות מספקת עם נציגי המיעוט הבדואי, וכי הם חשים שהם נפגעים ללא הצדקה.

- א. **הצג** את הזכות לקניין. **הסבר** כיצד עלולה זכות זו להיפגע כתוצאה מיישום התוכנית.
- ב. **הצג** את המושג "עבריינות אידיאולוגית-פוליטית". **הסבר** כיצד סוג עבריינות זה בא לידי ביטוי במעשי המפגינים.
- ג. **הצג** את המושג "עריצות הרוב". **הסבר** כיצד מושג זה בא לידי ביטוי בדברי אחד המפגינים

טקסט 30

בתקופה האחרונה לא ניתן היה שלא לשים לב למיזמים חדשים שהופיעו בישראל שנועדו לחזק את הקשר למסורת היהודית: אחד מן המיזמים קרא לאוכלוסייה לקיים קידוש מדי יום שישי בערב ומספר מיזמים אחרים מעודדים את המשתתפים בהם לקחת חלק בקריאה של פרק יומי מן התנ"ך. המיזמים הופיעו בשילוט חוצות ברחבי המדינה, בטלוויזיה ובאינטרנט, וחלק מהם אף זוכים להכרה ולתמיכה רשמית של משרדי ממשלה שונים.

כצפוי, הדעות היו חלוקות: היזמים והתומכים במיזמים טענו כי "התנ"ך שייך לכולם" ולכן חשיפה של דרכים שונות לקרוא בו והעמקה של הנוכחות שלו בחיי האזרחים היא עניין רצוי ומועיל, ובמיוחד שאין מדובר בכפייה. מנגד, המתנגדים פרסמו בעיתונות כתבות ביקורת בהן מחו נגד ההחלטה של משרדי הממשלה להקצות לפרוייקטים אלו משאבים. המתנגדים טענו כי המדינה צריכה להימנע מהתערבות בסוגיות של דת, תרבות ומדינה ועליה להשאיר את המרחב הציבורי נייטרלי.

לדעתי חשוב שמדינת ישראל כמדינה יהודית תשקיע משאבים בחיזוק הקשר של התושבים היהודים בה למורשתם. יחד עם זאת, אסור למדינה להזניח את האוכלוסייה הלא יהודית בישראל, ובראשה המיעוט הערבי. אני מציע לחייב את משרדי הממשלה הרלוונטיים להשקיע בחינוך ובתרבות גם במגזר הערבי, באופן יחסי לחלקם באוכלוסייה. הדבר יבטא לא רק את עיקרון השוויון שכה חשוב בדמוקרטיה, אלא גם את הרצון ליצור חיים משותפים בחברה הישראלית, יהודים לצד ערבים.

- א. **הצג** את המושג לאומיות אתנית-תרבותית. **הסבר** כיצד סוג לאומיות זה בא לידי ביטוי בקטע.
- ב. **הצג** את עיקרון הגבלת השלטון. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.
- ג. **הצג** את התפיסה הדמוקרטית הליברלית-אינדיבידואלית. **הסבר** כיצד עמדה זו באה לידי ביטוי בקטע.
- ד. **הצג** את השסע הלאומי בישראל. **הסבר** את עמדת הכותב לגבי צמצום השסע.
- ה. **הצג** שני גורמים לשסע הלאומי בישראל (אחד שמופיע בקטע ואחד נוסף). **הסבר** את עמדת הכותב ביחס לאחד מן הגורמים שהצגת.

טקסט 31

מדינת ישראל מוגדרת עוד מימי הקמתה כמדינת לאום יהודית ודמוקרטית. אחרי מאות שנים של רדיפות פיזיות ורוחניות כנגד העם היהודי באירופה ובארצות האסלאם – נקבצו להם היהודים והגיעו לארץ אבותיהם לקיים כאן עצמאות רוחנית, דתית ומדינית. מדינת הלאום היהודית נועדה, כמו כל מדינת לאום, לספק לתושביה וכן גם ליהודים מחו"ל הגנה מפני רדיפות פיזיות, משפטיות כלכליות וכו'.

בשנים האחרונות החלה להתעורר ביקורת על סמלי המדינה בטענה שהם אינם מייצגים כ-25% מכלל האזרחים במדינה, כשהכוונה היא לאזרחיה הלא יהודים של המדינה. הטענה, ויש בה הרבה מן הנכון, היא שערביי ישראל, המשרת את המדינה, משלם מסים וכו' – אינו יכול להזדהות עם ההמנון או עם סמלי המדינה האחרים, כיוון שהם מקשרים בין עם ישראל למדינת ישראל. אך יש להבין כי טענה זו מקורה ברצונם של הערבים אזרחי ישראל וחלק מהיהודים בישראל, לשנות את הזהות הלאומית של ישראל ולהפוך אותה למדינת כלל אזרחיה ולא למדינה בעלת זהות יהודית, כפי שהיא כיום. לטענתי, דרישה זו מפלגת את האחדות השבירה בקרב אזרחי ישראל והיא מלבה את היצרים בין שני הצדדים.

בשל היותה של מדינת ישראל מדינה דמוקרטית היא מחויבת לעקרונות הדמוקרטיים. ישראל מבטיחה בחוקיה שערבים יוכלו לעסוק בכל מקצוע כפי שמועסקים יהודים, התקציבים כיום הניתנים למגזר הערבי דומים לאלו הניתנים למגזר היהודי, וקיים בישראל שנת 2015 מצב בו אזרח ערבי מרגיש שהוא מקבל בדיוק את אותן הזכויות של היהודי. כמובן, למרות הכול, שיש עוד הרבה מה לתקן ומה לשנות, ודרכנו עוד ארוכה למדינה מושלמת ומתוקנת.

- א. בקטע באה לידי ביטוי הצדקה לקיומה של מדינת לאום: הזכות להימנע מרדיפות. **הצג את ההצדקה והסבר** כיצד באה לידי ביטוי בקטע.
- ב. קטע בא לידי הגורם לשסע הלאומי: היותה של מדינת ישראל מדינת לאום יהודית. **הצג** גורם זה **והסבר** כיצד הוא בא לידי ביטוי בקטע.
- ג. בקטע באה לידי ביטוי הזכות לשוויון. **הצג** זכות זו **והסבר** כיצד היא באה לידי ביטוי בקטע.

טקסט 31

בשנים האחרונות הגיעו לישראל עשרות אלפי "מהגרי עבודה" – אזרחי מדינות אפריקה המבקשים לעצמם עתיד טוב יותר במדינה מתקדמת כמו ישראל, ומגיעים לכאן באמצעות החוק או שבניגוד לחוק, ומוצאים לעצמם מקומות עבודה במדינה. בדיון שנערך ערב הבחירות לכנסת, טען מועמד לכנסת כי שהותם של תושבים זרים על אדמת ישראל, מהווה פגיעה בהרכב הדמוגרפי (אוכלוסייה) בישראל, וכי ארגוני "זכויות אדם" משתמשים לטענתו במהגרים אלו כדי לשנות את הדמוגרפיה בישראל ולצמצם את אחוז היהודים בה כדי להביא למדינת כלל אזרחיה. חבר כנסת אחר טען כי כיום המעבר בין מדינות הוא זול וזמין ומהווה אתגר למדינת ישראל להתמודד עם הדמוגרפיה שעלולה להשתנות בעקבות כך. הוא טען כי לא רק סחורות, מטבע ומסחר עובר בין המדינות, אלא גם אנשים.

חברת כנסת נוספת שלקחה חלק בדיון אמרה כי שינויים בדמוגרפיה בישראל עלולים להשפיע גם על הרכב הכנסת בתוך מספר עשורים, וכי לא רחוק היום שבו יהיו נציגים גם לאותם מהגרי עבודה, וזאת בגלל שיטת הבחירות בישראל, כאשר כל מפלגה יכולה לצבור כוח בהתאם לאחוז הקולות שקיבלה מהבוחרים. בעקבות דיון זה החלה התקשורת לעסוק בהרחבה בנושא, כאשר היא מביאה צדדים לכאן ולכאן (בעד ונגד), במטרה שהציבור יוכל לקבל תמונת מצב ולבחון את הדברים באופן אובייקטיבי כמה שיותר.

א. בקטע בא לידי ביטוי מושג הגלובליזציה. **הצג** מושג זה **והסבר** כיצד הוא בא לידי ביטוי בקטע.

ב. בקטע באה לידי ביטוי שיטת הבחירות היחסית. **הצג** שיטת בחירות זו **והסבר** כיצד היא באה לידי ביטוי בקטע.

ג. בקטע בא לידי ביטוי כוחה של התקשורת לקבוע את סדר היום הציבורי. **הצג** כוח זה **והסבר** כיצד בא לידי ביטוי בקטע.

טקסט 32

בחודשים האחרונים מדינת ישראל עדה לסדרת משפטים חשובים ומכריעים בנושא הקשר בין אנשי ההון לאנשי השלטון. הכוונה היא כמובן לחשדות ולאישומים של ראש הממשלה לשעבר, ראש הלשכה שלו, ראש עיריית ירושלים ועוד גורמים רבים בשלטון. אחת ההכרעות החשובות של שופט בית המשפט המחוזי הייתה הרשעתו של ראש עיריית ירושלים לשעבר בכך שלא מנע העברת כספים לעמותה אותה ניהל שעוסקת בהשאלת ציוד רפואי. לטענת התביעה, ראש העיר ידע על העברת כסף רב אל אותה עמותה כשהמטרה היא שהוא יאשר הקמת בנייני מגורים על שטח שלא יועד לכך, ובכך יתרום תרומתו לפגיעה בנוף ובסביבה. השופט החמיר ביותר עם ראש העיר לשעבר וגזר עליו מספר שנים בבית הכלא, ובכך הבהיר לבית המחוקקים ולממשלה כי יש דין ויש דיין, וכי קיימת חשיבות מכרעת בשמירה על החוק והצדק.

בעקבות כך קמו רבים וטובים שטענו שבית המשפט לא לקח בחשבון נסיבות מקלות לעונשו של ראש העיר לשעבר. לטענתם, ראש העיר בהיותו ראש אותה העמותה סייע רבות לציבור הרחב במתן ציוד רפואי ללא עלות. השאלת ציוד רפואי כה יקר ללא עלות היא סיוע שאין לו אח ורע בכל העולם. באחד העיתונים טען אחד מהפרשנים כי במקום בו הממשלה מקצצת בכל ענייני הרווחה והסיוע לנזקקים, טוב שישנם עוד עמותות חברתיות ורפואיות המסייעות ללא עלות לנזקקים, מכל המגזרים.

א. בקטע באה לידי ביטוי הגישה החברתית-כלכלית הליברלית. **הצג** גישה זו **והסבר** כיצד היא באה לידי ביטוי בקטע.

ב. בקטע באה לידי ביטוי עבריינות שלטונית. **הצג** סוג עבריינות זה **והסבר** כיצד היא בא לידי ביטוי בקטע.

ג. בקטע בא לידי ביטוי מנגנון פורמלי להגבלת השלטון. **הצג** מנגנון זה **והסבר** כיצד הוא בא לידי ביטוי בקטע.

בסמכות ועדת הבחירות המרכזית להורות על פסילת מועמד מסוים, בהתאם לדרישת המפלגות השונות. פסילה זו יכולה להיות באחד או יותר מהמקרים הבאים – כאשר המתמודד או המפלגה המועמדים לפסילה מתנגדים במצע שלהם לרעיון הדמוקרטי, כאשר הם מתנגדים להיות מדינת ישראל כמדינה יהודית או כאשר הם פועלים באופן גזעני ולא מידתי. לקראת הבחירות הועלתה דרישתם של חברי כנסת משני צדי המתרס הפוליטי להורות על פסילתם של חברת הכנסת חנין זועבי (בלי"ד) ומר ברוך מרזל (יחד, עוצמה יהודית). הראשונה בטענה כי היא מתנגדת להיות מדינת ישראל מדינה יהודית והשני בשל פעילות גזענית. ועדת הבחירות בחרה לפסול אותם. בנימוקה כתבה הוועדה כי לא ייתכן כי בכנסת ישראל יהיו נציגים אשר נגועים בגזענות או מבקשים לשמוט את הקרקע תחת רגלי המדינה היהודית. בשני המקרים, לטענת הוועדה, מדובר בסכנה ברורה ומיידית לדמוקרטיה ולהיות מדינת ישראל מדינה יהודית. שני המועמדים עתרו לבג"ץ בבקשה שיהפוך את החלטת הוועדה. לאחר דיון ארוך בית המשפט קבע כי שני המתמודדים יוכלו להתמודד בבחירות. לטענת בית המשפט אסור לפסול אדם גם כאשר מדובר בפרובוקציות שהוא יוצר (עלייה להר הבית מצד אחד והשתתפות במשט פרובוקטיבי מנגד) וכי זה נוגד את אחד מהתנאים לקיום בחירות במדינה דמוקרטית. עוד הוסיף בית המשפט וטען כי שני המתמודדים מייצגים דעת מיעוט בדמוקרטיה הישראלית ויש צורך שקולם יישמע בכנסת, למרות הכעס והזעם ששניהם מעוררים. יש חשיבות גדולה שבדמוקרטיה יישמע קולם של כולם, כולל המיעוטים הצעקניים והקיצוניים.

- א. **הצג** את עקרון הדמוקרטיה המתגוננת. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.
- ב. **הצג** את עקרון הפלורליזם. **הסבר** כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בקטע.
- ג. **הצג** את התנאי לקיומן של בחירות דמוקרטיות: התמודדות חופשית. **הסבר** כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

שאלות הבעת עמדה

1. בישראל מתנהל ויכוח בנוגע לשאלה אם רק למי ששירתו בצבא או בשירות אזרחי יש להעניק הנחות והטבות ברכישת דירה ראשונה. יש התומכים בהענקת ההנחות וההטבות האלה, ויש המתנגדים לכך. הבע את עמדתך בעניין זה.

הצג שני נימוקים התומכים בעמדתך ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות. בכתבתך הקפד על הרכיבים האלה

- א. **טענה** — הצגת עמדתך בעניין בבירור.
- ב. **הנמקה** — הצגת שני נימוקים, שבעזרתם תבסס את טענתך, הכוללים מושגים וידע מלימודי האזרחות.

2. לאחרונה התנהל וויכוח בחברה הישראלית בנוגע לזכותו של מורה להביע דעות פוליטיות בכיתה. יש הטוענים שמורה רשאי להביע דעות פוליטיות בכיתה, ויש שמתנגדים לרעיון זה.

הבע עמדתך בוויכוח זה. הצג שני נימוקים התומכים בעמדתך ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות. בכתבתך הקפד על הרכיבים האלה:

א. **טענה** – הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.

ב. **הנמקה** – הצגת שני נימוקים, שבעזרתם אתה מבסס את טענתך על מושגים וידע מלימודי האזרחות.

3. כל מדינה קובעת לעצמה את מדיניות ההגירה לתחומה. כשמדובר במדינת לאום בולט המתח בין זכותה של המדינה להקל את כניסתם של בני הלאום לתחומה לבין חובתה להבטיח שוויון לכלל אזרחיה.

יש הטוענים שמתן הזכות לבני הלאום להגר למדינה בתנאים מקלים היא פגיעה עמוקה בעקרון השוויון, ואילו אחרים טוענים שלגיטימי שמדינת לאום תקל את כניסתם של בני הלאום למדינה, ואין בכך משום פגיעה בעקרון השוויון כלפי אזרחיה.

הבע את עמדתך בעניין זה. **הצג שני** נימוקים התומכים בעמדתך, ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות.

בכתבתך הקפד על הרכיבים הבאים:

א. **טענה** - הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.

ב. **הנמקה** – הצגת **שני** נימוקים, שבעזרתם אתה מבסס את טענתך על מושגים וידע מלימודי האזרחות.

4. כל מדינה קובעת לעצמה את מדיניות ההגירה לתחומה. במדינת ישראל התעורר ויכוח לגבי חוק השבות. יש הטוענים כי הוא יוצר אפליה ופגיעה בשוויון ויש הטוענים כי הוא יוצר הבחנה מותרת בין יהודים לאחרים.

הבע את עמדתך בעניין זה. **הצג שני** נימוקים התומכים בעמדתך, ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות.

בכתבתך הקפד על הרכיבים הבאים:

א. **טענה** - הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.

ב. **הנמקה** – הצגת **שני** נימוקים, שבעזרתם אתה מבסס את טענתך על מושגים וידע מלימודי האזרחות.

5. בישראל מתנהל דיון ציבורי בשאלה מי צריך לממן פעילויות של קבוצות ספורט ושל ספורטאים המשתתפים בתחרויות ספורט בעולם. יש הטוענים שעל המדינה לממן פעילויות אלה, ויש הטוענים שעל גופים מסחריים ופרטיים לממן זאת.

הבע את עמדתך בעניין זה. **הצג שני** נימוקים לחיזוק עמדתך, המתבססים על מושגים מתחום האזרחות.

בכתיבתך הקפד על הרכיבים האלה:

א. **טענה** – הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.

ב. **הנמקה** – הצגת **שני** נימוקים שבעזרתם תבסס את טענתך, שכוללים מושגים וידע מלימודי האזרחות.

6. לכל מדינה יש מדיניות הגירה ודרכים שונות להענקת אזרחות. המדיניות נקבעת בהתאם לצורכי המדינה ולערכים שהיא דוגלת בהם. במדינות לאום דמוקרטיות מסוימות, וביניהן ישראל, נקבעה מדיניות הגירה המקלה על צאצאים של בני הלאום החיים מחוץ למדינה להפוך לאזרחיה. יש הטוענים שלמדינת לאום יש זכות לנהוג כך, ויש המתנגדים לכך.

הבע את עמדתך בעניין זה. **הצג שני** נימוקים לחיזוק עמדתך, המתבססים על מושגים מתחום האזרחות.

בכתיבתך הקפד על הרכיבים האלה:

א. **טענה** – הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.

ב. **הנמקה** – הצגת **שני** נימוקים שבעזרתם תבסס את טענתך, שכוללים מושגים וידע מלימודי האזרחות.

7. בישראל הוגשה הצעת חוק להקדים את גיל הבחורים לכנסת לגיל שבע-עשרה. יש התומכים בהצעה זו ויש המתנגדים לה ומבקשים להשאיר את המצב הקיים.

הבע את עמדתך בעניין זה. **הצג שני** נימוקים התומכים בעמדתך ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות.

בכתיבתך הקפד על הרכיבים האלה:

• טענה – הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.

• הנמקה – הצגת **שני** נימוקים שבעזרתם תבסס את טענתך, שכוללים מושגים וידע מלימודי האזרחות.

8. מפלגות מסוימות וגופים אחרים מבקשים לשנות שורה אחת בהמנון המדינה ובמקום "נפש יהודי הומייה" לכתוב "נפש ישראלי הומייה". לדרישה זו מתנגדים רבים בקרב היהודים, בעיקר.

הבע את עמדתך בעניין זה. **הצג שני** נימוקים התומכים בעמדתך ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות.

בכתיבתך הקפד על הרכיבים האלה :

- טענה – הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.
- הנמקה – הצגת **שני** נימוקים שבעזרתם תבסס את טענתך, שכוללים מושגים וידע מלימודי האזרחות.

9. אחד מערוצי התקשורת הגדולים בישראל סובל מקשיים כלכליים ועומד בפני סכנת סגירה. יש הטוענים כי על המדינה להתערב ולסייע לערוץ להמשיך לפעול ואילו אחרים מתנגדים לכך.

הבע את עמדתך בנושא. **הצג שני** נימוקים התומכים בעמדתך, ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות. בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים :

- א. טענה – הצגת עמדתך בעניין זה באופן ברור.
- ב. הנמקה – הצגת שני נימוקים שבעזרתם אתה מבסס את טענתך, המבוססים על מושגים מתחום האזרחות.

10. בית המשפט העליון נדרש לעתים להכריע בנושאים הקשורים לתפקידים ולהחלטות של רשויות השלטון האחרות. ישנם הטוענים כי אין זו מסמכות בית המשפט העליון וישנם הטוענים כי בית המשפט העליון פועל כראוי.

הבע את עמדתך בעניין זה. **הצג שני** נימוקים התומכים בעמדתך ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות. בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים :

- א. טענה- הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.
- ב. הנמקה- הצגת שני נימוקים שבעזרתם אתה מבסס את טענתך על בסיס מושגים וידע מלימודי האזרחות.

11. אזרחי ישראל חווים מידי שנה שביתות רבות אשר משבשות שירותים רבים ומקשות על ניהול חיים רגילים. לאחרונה עלתה הצעה לאסור על עובדי מדינה (כגון משטרה, בתי חולים, חברת חשמל ומורים) לשבות. יש התומכים בהצעה זו ויש המתנגדים לה.

הבע את עמדתך בעניין זה. **הצג שני** נימוקים התומכים בעמדתך ומתבססים על מושגים מתחום האזרחות. בכתיבתך הקפד על הרכיבים הבאים :

- א. טענה- הצגת עמדתך בעניין באופן ברור.

ב. הנמקה- הצגת שני נימוקים שבעזרתם אתה מבסס את טענתך על בסיס מושגים וידע מלימודי האזרחות.

12. חלק מהציבור הערבי בישראל טוען כי חוק השבות פוגע באחד מעקרונות הדמוקרטיה.

הציגו את עמדתכם בנדון והציגו שני נימוקים התומכים בעמדתכם ומתבססים על חומר הלימוד באזרחות.

13. ישראל מוגדרת בחוקי היסוד כמדינה יהודית. עצם הגדרה זו יוצר מוקדי מתח עם אזרחיה הלא יהודיים. גם בקרב האוכלוסייה היהודית עצמה ישנה מחלוקת עמוקה של ציונה היהודי של המדינה. מתחים אלו יוצרים קשיים מגוונים. במדינה בעלת רקע כזה, ישנם הטוענים כי מתחייבת הכרעה על אופייה של המדינה באמצעות חוקה.

הציגו את עמדתכם בעניין והציגו שני נימוקים התומכים בעמדתכם ומתבססים על חומר הלימוד.

14. יש הטוענים כי היותה של ישראל מדינת לאום יהודית מעמיק את השסע הלאומי.

הציגו את עמדתכם בעניין והציגו שני נימוקים התומכים בעמדתכם ומתבססים על חומר הלימוד.

תרגול שאלות בגרות בנושא החלטת החלוקה והכרזת העצמאות

1. הצג נקודת דמיון אחת ונקודת שוני אחת בין התוכן של הכרזת העצמאות לבין התוכן של תוכנית החלוקה (החלטה 181 של האום מ כט' בנובמבר 1947)

2. בהכרזת העצמאות יש כמה נימוקים לזכות של העם היהודי להקים מדינה בארץ ישראל. **הצג שניים מהנימוקים האלה.**

3. **ציין שני נימוקים משפטיים מתוך הכרזת העצמאות להקמתה של מדינה ישראל.**

4. **ציין שני נימוקים היסטוריים מתוך הכרזת העצמאות להקמתה של מדינת ישראל.**

5. **ציין מהם שני עקרונות היסוד המופיעים בהכרזת העצמאות שעליהם מושתת המשטר והאופי הלאומי של מדינת ישראל**

6. **הצג שני ביטויים מההכרזה המבטא את אופייה היהודי של המדינה,**

7. **הצג שני ביטויים מההכרזה המבטא את אופייה הדמוקרטי של המדינה.**

8. **הצג שתי דוגמאות מהכרזת העצמאות המבטאות מחויבות לאזרחיה הלא יהודים של מדינת ישראל.**

9. **הצג את מעמד המיעוטים במדינת ישראל על פי הכרזת העצמאות**

10. **ציין שני גורמים אליהם פונה המגילה העצמאות. ופרט מהי מטרת הפנייה.**

11. **הצג שתי דוגמאות מהכרזת העצמאות המבטאות את הקשר בין מדינת ישראל ליהודי התפוצות.**

12. ממשלת ישראל החליטה לפעול כדי למנוע את ההתייבשות של ים המלח, שהוא אתר טבע ותיירות ייחודי בעולם. אחת התוכניות שיזמה הממשלה להשגת יעד זה גובשה יחד עם מדינת ירדן, מפני שהגבול בינה לבין מדינת ישראל עובר לאורך ים המלח, לפי התכנית יועברו מים, באמצעות צינור, מים סוף לים המלח.

חברי כנסת הפועלים למען הגנת הסביבה דורשים שהממשלה תביא את התוכנית לדיון בוועדה של הכנסת, כדי שבועדה יוצגו חלופות לתוכנית המוצעת. לטענתם של חברי הכנסת יישום התכנית עלול לגרום לפגיעה באופיו של ים המלח ובאוצרות הטבע שבו.

ציין והצג את הפנייה בהכרזת העצמאות (מבין הפניות לגורמים השונים), שממשלת ישראל מממשת בפעולותיה בנוגע לים המלח.

הסבר כיצד פנייה זו באה לידי ביטוי בקטע.

13. הבא שתי דוגמאות מהכרזת העצמאות לזכויות (חירויות) הפרט שיש לכלל אזרחי ישראל.

תרגול שאלות בגרות בנושא: מהי מדינה - התנאים לקיומה של מדינה ריבונית

1. טריטוריה היא תנאי הכרחי למדינה ריבונית, אך אין די בתנאי זה לקיומה של מדינה ריבונית. **הסבר** היגד זה על שני חלקיו.

2. **הצג שני** תנאים הכרחיים לקיומה של מדינה ריבונית.

3. **הצג** את התנאים האלה למדינה ריבונית: **אוכלוסייה, שלטון**.

4. בסקוטלנד האוכלוסייה הסקוטית רשאית לנהל את חייה כמעט בלי התערבות מצד השלטונות הבריטיים. יש בה בית נבחרים נפרד ומערכות חוק, משפט וחינוך מיוחדות. ממשלת סקוטלנד מוסמכת להכריע בכל ענייני האזור, פרט לענייני חוץ וביטחון, שבהם היא כפופה לממשלת בריטניה.

ציין והצג את התנאי לקיום מדינה שאינו מתקיים **במלואו** בסקוטלנד. **הסבר** את תשובתך על פי הקטע.

5. מתחת לקרקעית הים, סמוך לאחד מחופי הארץ, התגלה מאגר גדול של גז טבעי. חברה אירופאית החלה בהכנות לקידוח כדי להפיק גז במקום. בתגובה הודיע משרד התשתיות, שהיות שהמאגר נמצא בתוך תחומי ישראל, הזכות לקדוח במקום ולהפיק גז מהמאגר תינתן לחברה ישראלית ולא לחברה מחו"ל.

ציין והצג תנאי **אחד** לקיום מדינה שבה לידי ביטוי בהודעתו של משרד התשתיות. **הסבר** את תשובתך על פי הקטע.

תרגול שאלות בגרות בנושא : סוגי לאומיות:

1. הצג הבדל אחד בין לאומיות אתנית לבין לאומיות פוליטית.

2. אני חושש שאם נמשיך לאפשר ללא יהודים רבים להגר לארץ ולקבל אזרחות ישראלית, נחליש את יכולתנו לשמור על אופייה היהודי של המדינה. כבר כיום אפשר למצוא בישראל קבוצות הטוענות כי הקשר שבין המדינה לעם היהודי בכלל, וחוק השבות בפרט, פוגעים בזכויותיהם של האזרחים הלא יהודים החיים במדינה, ולכן לדעתם יש לבטל לחלוטין כל קשר בין המדינה לעם היהודי. לדעתי, הגעתם של לא יהודים נוספים תביא להתגברות הדרישה לויתור על המאפיינים היהודיים של המדינה, ולכן עלינו למנוע הגירה זו. ישראל אינה צריכה להפוך למדינה הקולטת בלא הבחנה את כל מי שמעוניין להגר אליה. לשם כך, עלינו לשנות את חוק השבות, כך שיאפשר רק ליהודים לקבל מיד אזרחות ישראלית. מי שאינו יהודי יוכל לקבל אזרחות ישראלית מלאה ושווה לפי הדרכים האחרות הקבועות בחוק האזרחות של מדינת ישראל.

ציין והצג את סוג הלאומיות של מדינת ישראל שכותב המאמר מתנגד לו. הסבר את דבריך על פי הקטע.

3. חוק האזרחות של מדינה מסוימת נקבע שהאזרחות תישלל מאזרח שעזב את המדינה לתקופה מסוימת, אך הוא יוכל לקבל אותה בחזרה בתנאי שיעבור בהצלחה מבחן בשפת המדינה, בהיסטוריה שלה ובתרבותה. אדם שעזב את המדינה כאשר היה תינוק, פנה לבית המשפט בטענה שתנאי זה מקפח אותו. לדבריו, הקיפוח נגרם לו מפני שהוא לא למד כראוי את שפת המדינה ואת תרבותה, לעומת מי שעזב בגיל מאוחר יותר ולמד נושאים אלו בבית הספר- לכן יש לבטל תנאי זה. בית המשפט פסק שמותר למדינה לקבוע תנאי זה, מכיוון שאדם שיודע את שפת המדינה ובקיא בתרבותה, יוכל להשתלב בחברה בקלות רבה יותר.

ציין והצג את סוג הלאומיות שבא לידי ביטוי בחוק האזרחות של המדינה. הסבר את תשובתך על פי הקטע.

4. ועדת השרים לענייני חקיקה דנה בהצעת חוק להרחיב את השימוש בלוח השנה העברי בתעודות רשמיות מטעם המדינה: על פי ההצעה יצוין גם תאריך הלידה העברי בכל רישיון נהיגה אשר יוציא משרד התחבורה. בדרך זו יוזם ההצעה מבקש להוביל לחיזוק הזהות היהודית בישראל.

ציין והצג את סוג הלאומיות שאותו מבקש לחזק יוזם ההצעה. הסבר כיצד סוג הלאומיות הזה בא לידי ביטוי בקטע.

5. הצג את ההצדקה הדמוקרטית לקיום של מדינת לאום.

שאלות תרגול בנושא: מדינת ישראל מדינה יהודית ומשטר במדינת ישראל

- הסבר כיצד שני החוקים: " חוק שיפוט בתי דין רבניים"

ו " חוק יום הזיכרון לשואה ולגבורה " מבטאים את אופייה היהודי של מדינת ישראל.

- הצג את המושג "מדינת לאום"
- הסבר כיצד התוכן של המנון מדינת ישראל משקף את היותה מדינת לאום.
- הסבר כיצד דגל ישראל מבטא את האופי היהודי של מדינת ישראל.
- הסבר את התוכן החוקים שלפניך :
  - חוק איסור גידול חזיר
  - החוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם.
  - חוק רשות השידור
  - חוק חינוך ממלכתי
- הסבר החוקים מבטאים את האופי היהודי של מדינת ישראל .

- מה הייתה המטרה של הסדר הסטטוס קוו?
- ציין שני תחומים שהסדר הסטטוס קוו עוסק בהם.
- הסבר מי זכאי לעלות לישראל ולהשתקע בה על פי חוק השבות
- הצג שני דרכים לקבלת אזרחות בישראל.
- הצג את שני המאפיינים האלה של חוק יסוד : פסקת הגבלה, סעיף משוריין.
- הצג מהו חוק יסוד.
- הסבר את המעמד המשפטי של הכרזת העצמאות.

• לאחרונה פנו חברי כנסת אל שר הפנים וביקשו ממנו לאפשר לאזרח גאורגי לא יהודי לקבל אזרחות ישראלית. חברי הכנסת טענו כי אזרחות ישראלית תהיה אות הוקרה לאדם זה אשר פעל לשימור ולהנצחה של התרבות היהודית ומוסדות הדת של יהודי גאורגיה, ועשה אותם למפעל חייו. שר הפנים נעתר לבקשה.

ציין והצג את התנאי לקבלת האזרחות, שעל פיו פעל שר הפנים בהחלטתו.

הסבר כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

תרגול שאלות בגרות בנושא הגישות הכלכליות- חברתיות

תרגול שאלות בגרות בנושא עקרונות הדמוקרטיה

תרגול שאלות בגרות בנושא: סוג עבריינות

1. משרד הבריאות גיבש תכנית הבראה למערכת הבריאות שמטרתה לשפר את השירותים הרפואיים

בבתי החולים הציבוריים. לשם כך העבירה המדינה לבתי החולים הציבוריים סכומי כסף גדולים. הכספים הועברו לבתי החולים בתנאי שיתאפשר לכל חולה לקבל אצל רופאים מומחים טיפול במימון ממשלתי, בלי קשר למצב הכלכלי של החולה. התברר שבית חולים ציבורי אחד לא עמד בתנאים שהוצבו, ומנהל בית החולים אף נהג שלא כדין וגבה מן המטופלים סכום כסף גדול על שירות רפואי שהם היו אמורים לקבל חינם. לטענתו, הוא עשה זאת כדי שיוכל להעסיק רופאים מומחים בעלי שם. בכך לדעתו תשתפר התדמית של בית החולים.

ציין והצג את סוג העבריינות הפלילית שביצע מנהל בית החולים. **הסבר** כיצד סוג עבריינות זה בא לידי ביטוי בקטע.

2. שוטר בלבוש אזרחי עצר נהגת לבדיקת רישיונות, הנהגת ביקשה ממנו להציג בפניה את תעודת השוטר שלו. השוטר סירב לדרישה זו, ובתגובה אף ערך חיפוש במכונית ורשם לנהגת דוח על פגמים במכונית, אף על פי שלא היה רשאי לעשות כך.

הנהגת הגישה תלונה על מעשיו של השוטר. כאשר הגיע העניין לדיון בבית המשפט, קבע השופט כי השוטר פעל ללא סמכות וללא סיבה עניינית, אלא רק כדי לספק את יצר הנקמנות שלו, מכיוון שהרגיש שכבודו נפגע. לכן פסק השופט שהשוטר יועבר מתפקידו.

ציין והצג את סוג העבריינות שבא לידי ביטוי במעשיו של השוטר.

הסבר את תשובתך על פי הקטע.

3. במהלך חפירות לצורך סלילת כביש, התגלו קברים עתיקים. קבוצת אזרחים טענה שסלילת הכביש תגרום לפגיעה בכבוד המת והשמירה על כבוד המת היא ערך חשוב באמונתם. הם הגיעו למקום וניסו לעצור אתי סלילת הכביש, חיבלו במנועי הדחפורים וגרמו לנזק.

ציין והצג את סוג העבריינות שבא לידי בפעילות האזרחים נגד סלילת הכביש **הסבר** את תשובתך על פי הקטע.

תרגול שאלות בגרות בנושא: בחירות בישראל

1. שיטת הבחירות לכנסת היא: ארצית יחסית רשימתית. הצג שיטה זו.

2. **ציין והצג** שני עקרונות דמוקרטיים הבאים לידי ביטוי בבחירות במשטר דמוקרטי.

3. חוק חדש בצרפת קובע שחלק מחברי הפרלמנט הצרפתי יהיו אזרחים צרפתיים המתגוררים במדינות אחרות. כמה אזרחים צרפתיים החיים בישראל הציגו את מועמדותם, וטענו כי אם ייבחרו הם יפעלו בפרלמנט כדי לחזק את הקשר בין צרפת לישראל, ויפעלו למען בוחריהם. **ציין והצג את התנאי לבחירות דמוקרטיות** שהחוק החדש בצרפת נועד לממש. **הסבר** כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

4. ביום הבחירות בישראל אדם עיוור או לקוי ראייה נאלץ להגיע לקלפי בליווי מלווה, וכשהוא נכנס אל מאחורי הפרגוד, עליו לומר למלווה שלו איזה פתק להכניס למעטפה. לאחרונה פנו עיוורים לחברי כנסת בבקשה שיפעלו להוסיף על פתקי ההצבעה כיתוב בכתב ברייל (כתב שעיוורים יכולים לקרוא), כדי שיוכלו לבחור ביחידות, בלי מלווה.

ציין והצג את התנאי לבחירות שאינן מתממש כיום בנוגע לעיוורים ולקויי הראייה. **הסבר** כיצד תנאי זה בא לידי ביטוי בקטע.

תרגול שאלות בגרות בנושא: סוגים שונים של אמצעי פיקוח

(פורמאליים ובלתי פורמאליים)

1. באחת ממדינות אירופה היה נהוג חינוך חנם לאזרחים. המדינה מימנה את כל הוצאות מערכת החינוך מגן הילדים ועד סיום הלימודים באוניברסיטה. לאחרונה הוחלט לקצץ את תקציב החינוך, ולדרוש מהסטודנטים שכר לימוד עבור הלימודים באוניברסיטאות ובמכללות. בתגובה להחלטה זו, השביתו ארגוני הסטודנטים את הלימודים במוסדות אלו, ויצאו להפגנות סוערות מול משרדי החינוך והאוצר. **ציין והצג** איזה סוג של מנגנון פיקוח וביקורת על השלטון הפעילו ארגוני הסטודנטים. **הסבר** את תשובתך על פי הקטע.

2. לדעת כותב מאמר מסוים, כדי לצמצם את הפערים הכלכליים והחברתיים בישראל, ציבור האזרחים חייב להתעורר ולהביע את דעתו בנושאים אלו בדרכים החוקיות העומדות לרשותו. רק כך יוכל להביא לשינוי בסדרי העדיפויות של הממשלה ולהשפיע על מדיניותה, באופן שיביא לשיפור במצב הכלכלי והחברתי של מעוטי היכולת בישראל. **ציין את הסוג** של מנגנון הפיקוח והביקורת שכותב המאמר קורא להפעיל. **הסבר** את תשובתך על פי הקטע. **הסבר** מדוע הפעלת מנגנון מסוג זה יכולה להשפיע על פעולות השלטון.

3. בשנים האחרונות ים המלח הולך ומתייבש, ותהליך זה גורם לסביבה נזקים נוספים. קבוצת פעילים למען השמירה על איכות הסביבה ארגנה תערוכה שבה מוצגות יצירות העוסקות בהתייבשות של אזורים המלח. הם טענו כי באמצעות התערוכה הם מוחים על כך שהממשלה אינה פועלת למניעת ההתייבשות של ים המלח, ועל הפגיעה של תהליך זה באיכות הסביבה.

ציין והצג את מנגנון הפיקוח והביקורת שבא לידי ביטוי בקטע. **הסבר** את תשובתך על פי הקטע.

4. באחת המדינות הועלתה לדיון בפרלמנט הצעה ולפיה כל שר יחויב לחשוף לפני חברי הפרלמנט את יומן הפגישות שהוא מקיים עם אנשי עסקים, ויצג לפני חברי הפרלמנט הצהרת הון בנוגע לנכסיו האישיים. המטרה של יוזמי ההצעה היא לקדם את רעיון השקיפות למען מנהל ציבורי תקין. יושב ראש הפרלמנט התנגד להצעה. הוא טען כי לא יעלה על הדעת ששרים ימסרו מידע שאינו נוגע בהכרח לעבודתם הציבורית, ועלול להיחפך לנחלת הכלל. הוא הוסיף ואמר כי במעשה זה עלולה להיות פגיעה בזכות של השרים.

ציין והצג את סוג מנגנון הפיקוח והביקורת שיוזמי ההצעה מבקשים לקדם. **הסבר** כיצד סוג מנגנון זה בא לידי ביטוי בקטע.

תרגול שאלות בגרות בנושא זכויות אדם ואזרח

1. באחת ממדינות אירופה נחקק חוק חדש, המדינה תפקח על העברת כספי תרומות לארגונים לא ממשלתיים הפועלים בתחומים, כמו תרבות, רווחה וחינוך. על פי חוק זה, הארגונים חייבים להגיש לממשלה את שמות התורמים וכן נתונים על גובה התרומות ויעדיהן. לטענת המדינה, פיקוח זה נחוץ מכיוון שחלק מכספי התרומות, שמעוברים לארגונים שונים, מגיע לקבוצות טרור שמטרתן לפגוע באוכלוסייה במדינה.

נציגי הארגונים יצאו במחאה נגד החוק החדש. הם טענו שתורמים רבים רוצים להישאר בעילום שם והעברת המידע של שמותיהם ועל גובה תרומותיהם לידי המדינה עשויה לגרום להדלפה של מידע זה לתקשורת.

א. **ציין והצג** על איזו זכות המדינה רוצה להגן באמצעות החוק החדש. **הסבר** את תשובתך על פי הקטע.

ב. **ציין והצג** איזו זכות של התורמים עלולה להיפגע בגלל חוק זה, לטענת הארגונים. **הסבר** את תשובתך על פי הקטע

2. חברי כנסת הגישו הצעת חוק ולפיה תיאסר מכירת חטיפים בבתי ספר, ותוגבל מכירה של מוצרי מזון שעלולים לגרום להשמנה ולמחלות הנובעות ממנה. כמו כן הוצע לחייב בתי ספר ללמד מהי תזונה נכונה ומהי חשיבות של הימנעות ממזון שעלול להזיק לגוף.

בעקבות פרסום הצעת החוק באמצעי התקשורת טענו בני נוער חברי מועצות תלמידים שבהצעה זו השלטון מתערב בחייהם באופן משפיל ופוגע. לדעתם, בני נוער בוגרים דיים כדי להחליט בעצמם אילו מוצרי מזון לאכול בבית הספר. על כן הם דרשו להסיר את הצעת החוק מסדר היום של הכנסת.

א. **ציין והצג** זכות שהצעת החוק באה להגן עליה. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

ב. **ציין והצג** זכות של בני הנוער שעלולה להיפגע, אם תתקבל הצעת החוק. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

3. החוק בישראל קובע שליד מבני ציבור יש לשמור מקומות חנייה למכוניות של נכים. כמו כן, במקומות שבהם אין חניה פנויה, נכים רשאים לחנות במקומות שבהם לנהגים אחרים אסור לחנות. חוק זה מבטא הכרה של המדינה בקושי של הנכים להגיע למקומות ציבוריים, הוא מאפשר לנכים כמו יתר האוכלוסייה, בלי שהנכות תפריע להם.

ציין והצג את הזכות שהמדינה מבקשת לממש באמצעות החוק. **הסבר** את תשובתך על פי הקטע

4. רופא נתבע שהטיפול שהעניק לאדם מסוים פגע בבריאותו במקום לרפא אותו. במהלך המשפט ביקש הרופא להביא עדים שקיבלו ממנו בעבר אותו הטיפול, כדי שיעידו שהטיפול בהם הצליח.

העדים שזומנו ביקשו שהקהל לא יהיה נוכח באולם בית המשפט בזמן שהם יעידו, אך השופט דחה את הבקשה.

ציין והצג את הזכות שבשמה דחה השופט את בקשת העדים. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

5. בעל מפעל פרטי למוצרי אלקטרוניקה הודיע לעובדיו שהחליט לאסור את העישון בזמן העבודה. הוא הסביר שבתהליך הייצור נדרשת השגחה צמודה ורציפה של העובדים על המכונות במפעל. לטענתו יציאות העובדים להפסקות עישון תכופות, גורמות לתקלות במכונות ולמוצרים פגומים. בעל המפעל הוסיף שכדי להבטיח שהעובדים לא יעשנו, תיאסר הכנסת סיגריות לתחום המפעל, ויערכו חיפושים בתיקי העובדים ובבגדיהם.

ציין והצג על איזו זכות ביסס המפעל את החלטתו. **הסבר** את תשובתך על פי הקטע.

6. באחד המפעלים בישראל החליטה הנהלת המפעל לאסור הקמה של נציגות עובדים. כמה פועלים פנו למנהל והתלוננו כי מעשה זה של ההנהלה פוגע בזכות מסוימת של העובדים. המנהל דחה את תלונתם בעקבות זאת פנו הפועלים האלה לשאר העובדים בקריאה לפעול יחד איתם לשיפור מצבם של כלל העובדים במפעל.

ציין והצג את הזכות של העובדים שנפגעה בעקבות ההחלטה של הנהלת המפעל. **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

7. אופה מפורסם המציא מתכון לעוגה חדשה. העוגה זכתה להצלחה רבה, ומכירתה הביאה לו רווחים כספיים גדולים. העוזר של האופה החליט להתחרות באופה המפורסם. הוא עזב את מקום

עבודתו ופתח מאפיה מתחרה. כדי להגדיל את היקף המכירות במאפיה שלו, אפה העוזר עוגות על פי המתכון שהמציא האופה המפורסם ומכר אותן, בלי לקבל את רשותו.

ציין והצג את הזכות שמימושה נפגע, לטענת האופה. הסבר את תשובתך על פי הקטע.

8. ראש עיר הגיש תביעה משפטית נגד אחת מתוכניות הבידור המשודרות בטלוויזיה. לטענתו במשך מספר תוכניות סיפרו עליו בדיחות מעליבות.

מגישי התוכנית טענו להגנתם שהתוכנית היא תוכנית בידור העוסקת בביקורת חברתית (סאטירה), ואין להגביל את התכנים בהם היא עוסקת.

ציין והצג על איזו זכות ביקשו להגן מגישי התוכנית. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

9. החלטת בית הדין לעבודה להוציא צווים אשר יחייבו את המורים לשוב לעבודה עוררה מחלוקת בין המורים. חלק מהמורים טענו שלא יקיימו את הצווים משום שאין הם יכולים להיכנס לכתות וללמד החלטה זו מנוגדת להשקפת עולמם ושלא ניתן לדרוש ממורה ללמד ולחנך בכפיה.

ציין והצג בשם איזה זכות מתנגדים המורים לשוב לעבודת בבתי הספר. הסבר את דבריך על פי הקטע.

10. עורכת של עיתון מקומי פרסמה כתבה ובה היא טענה כי ראש עירייה מסוים אינו ראוי לכהן בתפקידו, לטענתה, ראש העירייה נבחר על בסיס מידע שקרי שהפיץ בציבור במסמך שבו פירט את כישוריו והשכלתו במהלך תעמולת הבחירות.

ציין והצג זכות שמימשה עורכת העיתון במעשיה. הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

11. באחד המחוזות בקנדה הועלתה הצעה לחקיקה של פיה ייאסר על אזרחים עובדי המגזר הציבורי במחוז, כגון עובדים באתרי הממשל ובבתי הספר, לחבוש כיפה או להתכסות ברעלה, וכן ייאסר עליהם לענוד מגן דוד או צלב.

ציין והצג זכות שעלולה להיפגע, לטענת המתנגדים להצעה, הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

12. לכיתה יא' בבית הספר לאומניות הגיע מורה חדש, התלמיד, שמעון, גיבש לעצמו דעה על המורה החדש: המורה החדש נראה קשוח ורציני מאוד.

ציין והצג את הזכות שהתלמיד ממש. הסבר את תשובתך על פי הקטע.

13. חצי האי גיברלטר סמוכה לספרד אך נשלטת על ידי בריטניה. לאחרונה פרץ סכסוך בין בריטניה לספרד על הדיג בקרבת חוף גיברלטר. בעקבות סכסוך זה השליכו תושבי גיברלטר, בהסכמת

הבריטים , אל תוך הים לבנים גדולות . לטענת דייגים ספרדים בכך נמנעה מהם האפשרות להתקרב לאזור ולדוג דגים למחייתם , כפי שעשו הדייגים בעבר .

ציין והצג זכות של הדייגים הספרדים שנפגעה לטענתם, **הסבר** כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

14. עיריית חיפה החליטה לערוך תחרות של סרטים שעוסקים באיכות הסביבה. במסגרת תחרות זו היא תעניק לתלמידים פרס על הפקת הסרט הטוב ביותר בנושא זה. השם שנבחר לתחרות היה "האוסקר הירוק".
לאקדמיה האמריקנית לקולנוע נודע עניין זה, והיא פנתה לעיריית חיפה בדרישה שלא להשתמש בשם "אוסקר", "בטענה ששם זה הוא סימן רשום וסמל מסחרי שלה. העירייה קיבלה את הדרישה והחליטה לשנות את שם התחרות.

ציין והצג את הזכות שעליה ביקשה להגן האקדמיה האמריקנית לקולנוע.
הסבר כיצד זכות זו באה לידי ביטוי בקטע.

15. המשטרה חסמה למעבר כלי רכב קטע של רחוב בו גר ראש הממשלה. דיירים מהרחוב פנו לבית המשפט בדרישה להסיר את המחסומים. המשטרה התנגדה.
ציין והצג על איזו זכות יכלו הדיירים לבסס את פנייתם לבית המשפט? **הסבר** את תשובתך על פי הקטע.

שאלות ידע

- * **הסבר** מה ההבדל בין זכויות חברתיות לזכויות טבעיות , **והצג** שתי זכויות חברתיות.
- * **הצג** את הזכות לחופש המצפון
- * **הצג** את המושג **אפליה פסולה**.
- * **הסבר** כיצד מדינת ישראל מאפשרת למיעוטים החיים בה לממש את זכויות הקבוצה שלהם **בשני** תחומים.

תרגול שאלות בגרות בנושא : תקשורת המונים ומאפייניה :

1. **הצג** שתי דרכים של אמצעי התקשורת לפיקוח ולביקורת על השלטון.
2. **הסבר** מדוע תעמולת הבחירות באמצעי התקשורת חיונית לשמירה על האופי הדמוקרטי של הבחירות.
3. **הצג** את **כוחה של התקשורת** בהשפעה על המתרחש במדינה דמוקרטית.
4. **הצג** את תפקיד התקשורת **כמדווחת במדינה דמוקרטית**.
5. **הצג** את תפקיד התקשורת **בתעמולת הבחירות**.
6. **הצג** את תפקיד התקשורת **בגיבוש השקפת העולם הפוליטית של האזרח**.
7. **הצג** את התקשורת **כמבנה מציאות ומעצבת דעת קהל**.
8. **הסבר** את המושג **תקשורת המונים**.

תרגול שאלות בגרות בנושא: הכנסת- הרשות המחוקקת

1. **הצג שני** תפקידים של הכנסת
2. ראשי ממשלה בישראל הציגו בשנים האחרונות את המדיניות החדשה של ממשלתם בנאומים שְנָשְאוּ מחוץ למשכן הכנסת. הם עשו זאת מפני שחברי הכנסת נוהגים לקטוע בקריאות ביניים נאומים במליאה, הזוכים לסיקור תקשורתי. אחד מחברי הכנסת טען שהתנהגות זו של ראשי הממשלה אינה ראויה במדינה דמוקרטית, משום שקריאות הביניים של חברי הכנסת הן ביטוי לחוסר שביעות הרצון של הציבור מתפקוד הממשלה. לדבריו, הימנעות של ראשי הממשלה מלנאום בפני הכנסת אינה מאפשרת לכנסת למלא את תפקידיה כראוי.
- ציין והצג תפקיד אחד של הכנסת, שבשמו טען חבר הכנסת. **הסבר** כיצד תפקיד זה בא לידי ביטוי בקטע.
3. **הצג** שתי דרכים שבהן הכנסת מבקרת את פעילות הממשלה ומפקחת עליה.
4. בחר ועדה אחת של הכנסת, **והסבר** תחום אחד שהיא עוסקת בו.
5. **הסבר** מהי חסינות של חברי כנסת **והצג** את סוגי החסינות של חברי הכנסת.
6. **הצג** שני חובות של חבר כנסת .

שאלות תרגול בנושא מוסד הנשיאות בישראל:

2. **הצג** כיצד נבחר נשיא המדינה.
3. **הצג** שני תפקידים של נשיא המדינה.
4. **הסבר** מהי חנינה.
5. **הסבר** את החשיבות של הסמכות נשיא המדינה להעניק חנינה.
6. **הסבר** כיצד ניתן להגביל את כוחו של הנשיא במתן החנינה.
7. ישנם גורמים המסתייגים מסמכותו של הנשיא להעניק חנינה.
8. **הצג** שני גורמים להסתייגות זו.
9. **הצג** את המובן הפורמאלי של עיקרון שלטון החוק.
10. **הסבר** האם סמכת החנינה עולה בקנה אחד עם המובן הפורמאלי של עקרון שלטון החוק.
11. **הצג** שני תפקידים סמליים ייצוגיים של נשיא המדינה בישראל המוגדרים בחוק.
12. **הצג** את שני סוגי החסינות שיש לנשיא מדינת ישראל.

13. **הצג** את המושג חסינות עניינית של נשיא המדינה.

שאלות תרגול בנושא האשכולות / שאלות ידע מורכבות:

אשכול א': אשכול העולם היהודי

1. **הצג** את הגורם לשסע הדתי: שילוב חקיקה דתית במערכת החוקים של מדינת

ישראל.

הסבר כיצד הזכות לחרות נפגעת בגורם זה.

2. **הצג** את המושג שסע דתי ודרכי הביטוי שמעידים על קיומו והתמשכותו.

הסבר כיצד השסע הדתי יבוא לידי ביטוי בעקרון הגבלת השלטון.

3. **הצג** שני מאפיינים של החברה הדתית לאומית בישראל.

הסבר כיצד עיקרון הפלורליזם מאפשר על הייחודיות של החברה הדתית

לאומית.

אשכול ב': אשכול תקשורת ופוליטיקה בישראל

1. **הצג** את המושג "צנזורה".

הסבר כיצד צנזורה של התקשורת פוגעת בזכות לחרות.

2. **הצג** מהי תקשורת מגויסת.

הסבר כיצד תקשורת מגויסת עלולה לפגוע בעיקרון הגבלת השלטון.

3. **הצג** אחד מן האמצעים המגבילים את אמצעי התקשורת: צנזורה אן צו איסור

פרסום.

הסבר כיצד האמצעי שהצגת פוגע בפלורליזם של אמצעי התקשורת.

אשכול ג': אשכול בחירות ומפלגות

1. **הצג** את שיטת הממשל הפרלמנטרי.

הסבר כיצד הזכות לחרות באה לידי ביטוי בשיטה זו .

2. **הצג** את שיטת הממשל הנשיאותית.

הסבר כיצד עיקרון הגבלת השלטון בא לידי ביטוי בשיטת ממשל זו.

3. **הצג** את המושג ממשלה קואליציונית.

הסבר כיצד עיקרון הפלורליזם מתממש בעצם קיומה של ממשלה קואליציונית.